

Renteloven

*Betænkning
afgivet af en arbejdsgruppe
nedsat af
Justitsministeriet*

Betænkning nr. 1161
København 1989

Forord

I juni 1985 nedsatte Justitsministeriet en arbejdsgruppe med den opgave "at gennemgå de problemer, som lov om renter ved forsinket betaling m.v. har givet anledning til i praksis" (arbejdsgruppen om renteloven).

Arbejdsgruppen afgiver hermed sin betænkning.

En nærmere redegørelse for arbejdsgruppens kommissorium, sammensætning og arbejde er indeholdt i kapitel 1, afsnit I. Et resumé af arbejdsgruppens forslag findes i kapitel 1, afsnit V.

København, den 8. september 1988

Peter Blok

(formand)

Lars Krobæk

Jørn Ravn

Karen Marie Spliid

Jørgen Grønborg

Marianne Højgaard Pedersen

Hans Peter Rosenmeier

Merete Udengaard

Michael Rekling
(sekretær)

Indholdsfortegnelse

	Side
Kapitel I.	
Indledning	13
I. Arbejdsgruppens kommissorium, sammensætning og arbejde	13
1. Kommissoriet	13
2. Arbejdsgruppens sammensætning	13
3. Arbejdsgruppens arbejde	14
II. Den gældende rentelov og kritikken heraf	14
1. Forarbejderne	14
2. Hovedprincipperne	14
3. Kritikken	15
III. Rentelovens anvendelse i praksis	15
1. Efterlevelsen i udenretlig praksis	15
2. Udeblivelsessagerne	16
3. Årsagerne til den manglende efterlevelse i praksis	17
4. Løsningsmuligheder	19
IV. De øvrige nordiske lande	20
1. Nordisk lovsamarbejde	20
2. Sverige	20
3. Norge	21
4. Finland	22
V. Resumé af arbejdsgruppens forslag	22
Kapitel 2.	
Lovens anvendelsesområde m.v.	27
I. Pengekrav uden for formuerettens område	27
A. De gældende danske regler	27
1. Rentelovens § 1, stk. 1, og § 8	27
2. Afgrænsningen mellem krav inden for og uden for formue- rettens område	27
3. Betydningen af afgrænsningen	27
4. Betænkning nr. 652/1972 om morarenter	28

5. Bemærkningerne til lovforslaget	28
6. Behandlingen i Retsudvalget	29
B. De øvrige nordiske lande.	29
1. Sverige	29
2. Norge	29
3. Finland	30
C. Arbejdsgruppens overvejelser.	31
1. Begrundelsen for den gældende begrænsning	31
2. Afgrænsningsvanskelighederne	32
3. Særligt om offentligretlige krav.	33
4. Arbejdsgruppens forslag	35
5. Undtagelse for visse krav.	37
II. Fravigelse af loven ved sædvane.	38
A. De gældende danske regler.	38
1. Rentelovens § 1, stk. 2.	38
2. Begrebet "handelsbrug eller anden sædvane"	39
3. Bestemmelser, der kan fraviges ved sædvane.	40
4. Krav om kendskab til sædvanen?.	40
B. De øvrige nordiske lande.	40
1. Finland	40
2. Norge	40
3. Sverige	41
C. Arbejdsgruppens overvejelser.	41
1. Kun fravigelse ved sædvane i erhvervsforhold	41
2. Slet ikke fravigelse ved sædvane?.	42
3. Eventuel tilføjelse om kendskab til sædvanen.	44
III. Kreditrente	44
A. De gældende danske regler.	44
1. Rentelovens § 2.	44
2. Forarbejderne til § 2.	44
B. De øvrige nordiske lande.	45
1. Finland	45
2. Norge	45
3. Sverige.	45
C. Arbejdsgruppens overvejelser.	45
1. § 2's sammenhæng med loven i øvrigt	45
2. § 2's betydning	46
3. Specielt om forholdet mellem § 2 og § 3.	46
4. Arbejdsgruppens forslag	47

Kapitel 3.

Rentens begyndelsestidspunkt	49
I. Den gældende lovs § 3, stk. 1.	49
A. Den gældende danske regel.	49
1. Princippet i § 3, stk. 1.	49
2. Fortolkningsproblemerne i § 3, stk. 1.	49
B. De øvrige nordiske lande.	51
C. Arbejdsgruppens overvejelser.	51
1. Kan reglen helt udelades?.	51
2. Løsning af fortolkningsproblemerne - "forfaldsdagen".	52
3. Løsning af fortolkningsproblemerne - "fastsat".	52
4. Løsning af fortolkningsproblemerne - "i forvejen".	53
5. Et bestemt beløb?.	53
II. Den gældende lovs § 3, stk. 2.	54
A. Den gældende danske regel.	54
B. De øvrige nordiske lande.	55
1. Sverige.	55
2. Finland.	55
3. Norge.	55
C. Arbejdsgruppens overvejelser.	56
1. Placeringen af bestemmelsen.	56
2. Principielle ændringer?.	56
3. Bestemmelsen i 1. pkt.	56
4. Bestemmelserne i 2. og 3. pkt.	58
III. Den gældende lovs § 3, stk. 3.	59
A. Den gældende danske regel.	59
1. Princippet i § 3, stk. 3.	59
2. Forsikringsaftalelovens § 24.	59
3. Erstatningsansvarslovens § 16.	60
B. De øvrige nordiske lande.	60
1. Sverige.	60
2. Finland.	61
3. Norge.	61
C. Arbejdsgruppens overvejelser.	61
1. Ændring af bestemmelsens princip.	61
2. Opdeling af kravet.	63
IV. Den gældende lovs § 3, stk. 4 og 5.	64

V.	Arbejdsgruppens overvejelser vedrørende visse mulige særregler om rentens begyndelsestidspunkt	65
A.	Tilbagesøgningskrav.	65
1.	Gældende ret	65
2.	Arbejdsgruppens overvejelser.	66
3.	Skatteministeriets cirkulære af 14. oktober 1987.	67
B.	Erstatning for skade forvoldt ved strafbart forhold.	68
1.	Gældende ret	68
2.	Arbejdsgruppens overvejelser.	69
C.	Force majeure	69
VI.	Fordringshavermora m.v.	70
A.	De gældende danske regler.	70
1.	Rentelovens § 4.	70
2.	Forarbejderne til bestemmelsen.	70
B.	De øvrige nordiske lande.	71
1.	Finland.	71
2.	Norge.	71
3.	Sverige.	71
C.	Arbejdsgruppens overvejelser.	71
1.	Udeladelse af § 4?.	71
2.	Præcisering af anvendelsesområdet	71
3.	Udeladelse af § 4, stk. 2?.	71
4.	Omformulering af § 4, stk. 2.	71
VII.	Indførelse af en regel om indbetaling til postvæsenet?.	72
A.	Gældende ret	72
B.	Arbejdsgruppens overvejelser.	73

Kapitel 4.

	Rentens størrelse.	74
I.	Almindelige spørgsmål	74
A.	De gældende danske regler.	74
1.	Lovens sats.	74
2.	Rettens adgang til at fastsætte en højere eller lavere rente.	75
3.	Sædvaner vedrørende satsen.	75
B.	De øvrige nordiske lande.	75
1.	Finland.	75
2.	Sverige.	75
3.	Norge.	76
C.	Arbejdsgruppens overvejelser.	76

1. Overensstemmelsen med den gennemsnitlige udlånsrente	76
2. Bør morarenten være højere end den gennemsnitlige udlånsrente? - differentieret rentesats?	76
3. Bør diskontoen fortsat danne udgangspunkt for morarenten? ...	78
4. Bemyndigelsen til ændring af satsen	79
5. Beregningen af morarenten	79
II. Renters rente	79
A. Gældende ret	79
1. Den deklaratoriske regel	79
2. Aftale eller sædvane	81
3. Morarente af kreditrente	81
B. Arbejdsgruppens overvejelser	81
III. Bevarelse af retten til kreditrente	83
A. Gældende ret	83
B. Arbejdsgruppens overvejelser	83
IV. Lovbestemmelser om lavere rente	84
Kapitel 5.	
Særlige bestemmelser om forbrugeraftaler	85
I. Almindelige spørgsmål	85
A. De gældende danske regler	85
1. § 7, stk. 1 og 2	85
2. § 7, stk. 3 og 4	85
3. Fravigelse ved sædvane?	86
B. De øvrige nordiske lande	86
1. Sverige	86
2. Finland	87
3. Norge	87
C. Arbejdsgruppens overvejelser	88
1. Rentesatsens ufravigelighed	88
2. Bør andre bestemmelser gøres ufravigelige?	88
3. Aftaler mellem private formidlet af en erhvervsdrivende	89
4. Udformningen af reglerne	90
5. Fravigelse af rentesatsen ved sædvaner	91
II. Renten i frivillige forlig	91
A. Gældende ret	91
B. Arbejdsgruppens overvejelser	92

III.	Undtagelsen for pengeinstitutter m.v.	94
A.	Den gældende regel og dens betydning	94
1.	Lovmotive	94
2.	Betydningen af bestemmelsen	94
B.	De øvrige nordiske lande	95
1.	Finland	95
2.	Norge	95
3.	Sverige	95
C.	Arbejdsgruppens overvejelser	96
IV.	Rykkergebyrer og lignende	97
A.	Gældende ret	97
1.	Ikke omfattet af § 7, stk. 2.	97
2.	Hjemmelen til at kræve gebyr	98
B.	De øvrige nordiske lande	99
1.	Sverige	99
2.	Norge	99
C.	Arbejdsgruppens overvejelser	99
1.	En regel der helt afskærer rykkergebyrer m.v.?	99
2.	Regulering af adgangen til at kræve rykkergebyrer m.v.	100
V.	Maksimering af kreditrente?	101
A.	Gældende regler m.v.	101
1.	Problemstillingen	101
2.	Lempelsesmuligheder i gældende ret	102
3.	Oplysning om den effektive rente	103
4.	Minimum for kreditrenten	103
B.	Arbejdsgruppens overvejelser	104
1.	En regel om maksimering af kreditrenten?	104
2.	Begrænsning af princippet i § 7, stk. 3?	106

Kapitel 6.

Andre spørgsmål	109
I. Håndhævelse af renteloven i udeblivelsessager.	109
A. Gældende ret	109
1. Anvendelsen af retsplejelovens almindelige regler.	109
2. Kritikken.	112
B. Arbejdsgruppens overvejelser.	112
1. Almindelige bemærkninger.	112
2. Strengere krav til sagsfremstillingen?	114
3. Rettens adgang til at stille spørgsmål til sagsøgeren.	115

II.	Rente af sagsomkostninger	115
A.	Gældende ret	115
1.	Forarbejderne til renteloven	115
2.	U 1983.307 H.	116
B.	De øvrige nordiske lande	117
1.	Sverige	117
2.	Norge	118
C.	Arbejdsgruppens overvejelser	118

Kapitel 7.

Lovudkast med bemærkninger	122
--------------------------------------	-----

I.	Arbejdsgruppens lovudkast	122
----	-------------------------------------	-----

II.	Bemærkninger til lovudkastets enkelte bestemmelser	125
-----	--	-----

III.	Oversigt over mindretalsudtalelser	135
------	--	-----

Bilag.

Bilag 1.	Lov om renter ved forsinket betaling m.v. (lovbekendtgørelse nr. 583 af 1. september 1986).	139
----------	---	-----

Bilag 2.	Skatteministeriets cirkulære af 14. oktober 1987 om forrentning af visse tilbagebetalingsbeløb	142
----------	--	-----

Bilag 3.	Den svenske rentelov - Räntelagen af 5. juni 1975 (SFS 1975:635) med senere ændringer	145
----------	---	-----

Bilag 4.	Den norske rentelov - lov nr. 100 af 17. december 1976 om renter ved forsinket betaling m.m. med senere ændring	147
----------	---	-----

Bilag 5.	Den finske rentelov - Räntelagen nr. 633 af 20. august 1982 med senere ændring	149
----------	--	-----

Bilag 6.	Udengaards udtalelse vedrørende undtagelsen for pengeinstitutter m.v. i den gældende lovs § 7, stk. 4	152
----------	---	-----

Bilag 7.	Ravns udtalelse vedrørende undtagelsen for pengeinstitutter m.v. i den gældende lovs § 7, stk. 4	156
----------	--	-----

Bilag 8.	Ravns notat vedrørende en bestemmelse om maksimal kreditrente i forbrugerforhold	162
----------	--	-----

Kapitel 1.

Indledning

I. Arbejdsgruppens kommissorium, sammensætning og arbejde

1. Under Folketingets behandling af forslag til lov nr. 618 af 19. december 1984 om ændring af bl.a. lov om renter ved forsinket betaling (ændring af morarentesatsen) blev der rejst ønske om nedsættelse af en arbejdsgruppe, der skulle have til opgave at vurdere de problemer, som loven om renter ved forsinket betaling har givet anledning til i praksis, jf. FT 1984-85, sp. 884 ff og 1984-85, tillæg B, sp. 189.

Herefter nedsatte Justitsministeriet i juni 1985 en arbejdsgruppe med følgende kommissorium:

"Arbejdsgruppen har til opgave at gennemgå de problemer, som lov om renter ved forsinket betaling m.v. har givet anledning til i praksis. Såfremt arbejdsgruppen på baggrund heraf finder, at der er grundlag for at foreslå ændringer i renteloven, bør arbejdsgruppen tage stilling til, hvordan der i givet fald vil kunne udformes regler, som imødegår disse problemer.

Arbejdsgruppen bør ved sit arbejde være opmærksom på reglerne på dette område i de øvrige nordiske lande, herunder det udredningsarbejde, der blev iværksat i Sverige i 1984."

2. Arbejdsgruppen har ved betænkningens afgivelse følgende sammensætning:

Landsdommer, dr.jur. *Peter Blok* (formand),
fuldmægtig, cand.jur. *Merete Udengaard*, Den Danske Bankforening (udpeget af Den danske Bankforening og Danmarks Sparekasseforening),
afdelingsleder, cand.oecon. *Jørn Ravn* (udpeget af Forbrugerrådet),
dommer *Marianne Højgaard Pedersen* (udpeget af Justitsministeriet),
dommer *Hans Peter Rosenmeier* (udpeget af Den Danske Dommer forening),
vicedirektør, cand.jur. *Lars Krobæk*, Det Danske Handelskammer (udpeget af Det Danske Handelskammer, Industrirådet, Butikshandelens Fællesråd og Håndværksrådet),
fuldmægtig, cand.jur. *Karen Marie Spliid*, Håndværksrådet (udpeget af Det Danske Handelskammer, Industrirådet, Butikshandelens Fællesråd og Håndværksrådet), og
advokat *Jørgen Grønborg* (udpeget af Advokatrådet).

Fuldmægtig Merete Udengaard indtrådte som medlem af arbejdsgruppen den 29. maj 1986 i stedet for underdirektør Per Overbeck. Dommer Marianne Højgaard Pedersen, der hidtil havde fungeret som sekretær, indtrådte den 27. august 1986 som medlem af arbejdsgruppen i stedet for kontorchef Marianne Levy.

Som sekretær for arbejdsgruppen har fungeret fuldmægtig *Michael Rekling*, Justitsministeriet, der med virkning fra den 27. august 1986 afløste Marianne Højgaard Pedersen.

3. Arbejdsgruppen har afholdt 19 møder.

Ved arbejdsgruppens 9. møde har arbejdsgruppen haft drøftelser med kreditchef Anders Lindvik som repræsentant for Dansk Organisation af Detailhandelskæder, og direktør Erik Svebølle som repræsentant for Butikshandelens Fællesråd.

II. Den gældende rentelov og kritikken heraf

1. Forslaget til den gældende rentelov, lov nr. 638 af 21. december 1977 om renter ved forsinket betaling m.v., blev fremsat den 17. december 1976 (FT 1976-77, 1. samling, sp. 3390, første behandling FT 1976-77, 1. samling, sp. 4016 ff). Efter nyvalg fremsattes forslaget på ny den 16. marts 1977, (første behandling FT 1976-77, 2. samling, sp. 3524 ff). Forslaget genfremsattes den 13. oktober 1977, jf. FT 1977-78, sp. 451 og tillæg A, sp. 789 ff. Første behandling ses i FT 1977-78, sp. 1445 ff, anden behandling sp. 3857 og tredje behandling sp. 4083. Folketingets Retsudvalgs betænkning ses i FT 1977-78, tillæg B, sp. 221, tillægsbetænkning sp. 273.

Loven byggede på betænkning nr. 652/1972 om morarenter afgivet af Justitsministeriets sagkyndige vedrørende købslovgivningen, og der blev endvidere taget hensyn til den rentelovgivning, som forud var blevet gennemført i Sverige og Norge, jf. herom nedenfor i afsnit IV.

Ved lov nr. 618 af 19. december 1984 ændredes morarentesatsen i renteloven, forsikringsaftaleloven, kreditkøbsloven m.v. fra diskontoen + 2 % til diskontoen + 6 %. Samtidig indførtes bemyndigelse for justitsministeren til at ændre satsen. Forslaget til ændringsloven blev fremsat den 10. oktober 1984, jf. FT 1984-85, sp. 374, og tillæg A, sp. 617 ff. Første behandling ses i FT 1984-85, sp. 883 ff, anden behandling sp. 3606 f og tredje behandling sp. 3895. Retsudvalgets betænkning ses i tillæg B, sp. 189 ff.

Loven med den nævnte ændring er bekendtgjort ved lovbekendtgørelse nr. 583 af 1. september 1986, der er optaget som *bilag 1* til betænkningen.

2. Hovedreglen er efter den gældende lov, at der skal betales morarenter med diskontoen + 6 % fra forfaldsdagen, hvis denne er fastsat i forvejen, og ellers fra en måned efter den dag, da fordringshaveren har afsendt eller fremsat anmodning om betaling med angivelse af, at manglende betaling medfører forpligtelse til at betale rente. Der skal senest betales rente fra den dag, da fordringshaveren begyndte retsforfølgning til betaling af gælden. Morarentens størrelse kan i forbrugerforhold ikke ved aftale fraviges til skade for forbrugeren.

Gældende ret er behandlet nærmere i forbindelse med arbejdsgruppens gennemgang af lovens enkelte bestemmelser. Her er også i betydeligt omfang henvist til de fortolkningsbidrag, der findes i retspraksis og litteratur.

Blandt litteraturen skal navnlig fremhæves *Mogens Munch: Renteloven, 1983* (i det

følgende citeret *Munch*) samt *Henrik Rasmussen*: Renteloven i praksis, Justitia 1985, hft. 5 (i det følgende citeret *Henrik Rasmussen*).

3. *Kritikken* mod den gældende lov har i første række drejet sig om, at loven kun delvis er slået igennem i praksis, herunder i udeblivelsessager, jf. nærmere i afsnit III. Navnlig forud for ændringsloven i 1984 var der derudover megen kritik af morarentens størrelse, men også efter forhøjelsen af satsen har det været anført, at morarenten ikke giver kreditor tilstrækkelig dækning.

En omfattende kritisk gennemgang af renteloven er foretaget af *Gomard* i *Juristen* 1984, side 321 ff. Ud over de nævne generelle kritikpunkter omtaler *Gomard* en række enkeltspørgsmål, hvor der efter hans opfattelse kan rettes kritik mod lovens regler eller mod domstolenes fortolkning af disse. Blandt disse mere detailprægede kritikpunkter kan nævnes, at begrænsningen af lovens anvendelsesområde til formueretlige krav er uhensigtsmæssig og kan have urimelige virkninger, navnlig for så vidt angår borgerenes krav mod det offentlige, at tvivl om et kravs berettigelse og/eller størrelse ikke bør medføre udsættelse af pligten til at betale rente (lovens § 3, stk. 3), at der bør indrømmes ret til renters rente, samt at der bør tilkendes rente af sagsomkostninger.

I forbindelse med ændringen af renteloven i 1984 blev der bl.a. rejst spørgsmål om rimeligheden af undtagelsesbestemmelsen i § 7, stk. 4, for pengeinstitutter m.v. og om adgangen til at kræve rykkergebyrer og lignende.

Arbejdsgruppen har ikke begrænset sine overvejelser til de spørgsmål, der har været omtalt i litteraturen, men har valgt at foretage en almindelig gennemgang af lovens bestemmelser og af de spørgsmål, som i øvrigt kan rejses i forbindelse med loven.

III. Rentelovens anvendelse i praksis

1. Det har som nævnt været et væsentligt kritikpunkt mod renteloven, at denne i vidt omfang ikke efterleves i praksis. Der tænkes herved i første række på lovens anvendelse på fordringer, der støttes på *aftale*, idet det må antages, at loven i det store og hele følges for så vidt angår rente af erstatningskrav og lignende.

Lovens anvendelse i *udenretlig praksis*, d.v.s. i sager, som ikke kommer for domstolene, er undersøgt af *Henrik Rasmussen* (foran afsnit II.2) i en spørgeskemaundersøgelse omfattende en række repræsentativt udvalgte erhvervsvirksomheder i Hovedstadsområdet og Nordjylland, jf. om resultaterne af selve spørgeskemaundersøgelsen afhandlingens side 58 ff. Spørgeskemaerne blev udsendt til 150 virksomheder og blev besvaret af 66. Undersøgelsen bygger således på et relativt begrænset materiale.

Undersøgelsen viste, at *fastlæggelsen af rentevilkårene* - begyndelsestidspunkt og størrelse - i 46 % af tilfældene skete ved klausuler i fakturaer, kontoudtog og lignende, i 11 % af tilfældene ved standardaftaler, f.eks. almindelige salgs- og leveringsbetingelser, i 26 % af tilfældene ved købekontrakter og kontoaftaler og i 17 % af tilfældene

ved henstandsordninger af anden art. Hvad angår fakturaklausuler m.v. bemærkes, at Henrik Rasmussen ved henvendelse til brancheorganisationer m.m. tillige undersøgte, i hvilket omfang der inden for de af undersøgelsen omfattede brancher kunne antages at foreligge rentesædvaner (side 20 ff), og at det er lagt til grund, at ensidige rentefastsættelser i fakturaer m.v. ikke er gyldige, medmindre de har hjemmel i sædvaner (side 49 ff).

Med hensyn til *rentens begyndelsestidspunkt* viste undersøgelsen, at der i 20 % af tilfældene blev krævet rente fra fordringens stiftelse (heraf var 11 % ulovlige), i 21 % af tilfældene blev beregnet rente fra et tidspunkt efter kravets stiftelse, men inden månedsdagen ifølge lovens § 3, stk. 2 (heraf var 63 % ulovlige), i 44 % af tilfældene blev beregnet rente fra månedsdagen efter betalingsanmodning (heraf var 3 % ulovlige), samt i 15 % af tilfældene blev beregnet rente fra et senere tidspunkt (heraf var 27 % ulovlige). Det mest almindelige var således at kræve rente fra månedsdagen efter betalingsanmodningen i overensstemmelse med lovens § 3, stk. 2. Af det samlede antal tilfælde var begyndelsestidspunktet ulovligt fastlagt i 21 % af tilfældene.

Med hensyn til *rentens størrelse* viste undersøgelsen, at der i 99 % af tilfældene blev krævet en rente (incl. renters rente), der var højere end lovens, og at der i 64 % af disse tilfælde ikke var hjemmel for denne højere rente. Den gennemsnitlige kredit- eller morentesats (incl. renters rente), som blev forlangt, var for detailhandel 31 % p.a., for grossisthandel 23 % p.a., for servicebranchen 20 % p.a., for håndværksbranchen 28 % p.a. og for produktionsbranchen 29 % p.a.

Hvad endelig angår *håndhævelsen af rentevilkårene*, viste undersøgelsen, at virksomhederne i 96 % af sagerne klarede sig uden rettens hjælp, og at skyldnerne betalte den forlangte rente i 74 % af tilfældene.

Henrik Rasmussens undersøgelse bygger som nævnt på et relativt begrænset materiale. Besvarelsenerne blev afgivet kort efter forhøjelsen af lovens rente den 1. januar 1985, og en eventuel virkning af denne forhøjelse på virksomhedernes praksis var derfor næppe slået igennem. Vurderingen af, om den enkelte virksomheds rentevilkår havde hjemmel i aftale eller sædvane, har være behæftet med en vis usikkerhed. Endelig sløres billedet i nogen grad af, at aftaler om kreditrente er inddraget i materialet.

Selv om der af disse grunde må tages et vist forbehold over for undersøgelsens tal, er der næppe tvivl om, at disse giver et korrekt billede af hovedtendenserne i udenretlig praksis.

2. Når bortses fra Henrik Rasmussens afhandling har kritikken af den manglende efterlevelse af loven taget udgangspunkt i *udeblivelsessagerne*. Som fremhævet af Henrik Rasmussen spiller de tilfælde, som aldrig kommer for domstolene, i praksis en langt større rolle, dels talmæssigt, dels fordi det forhold, at kreditor må skride til sasgsanlæg, ofte er udtryk for, at debitor alligevel ikke kan betale.

De foran beskrevne tendenser i udenretlig praksis går igen i udeblivelsessagerne. Erfaringen viser, at rentepåstande meget ofte fraviger loven til kreditors fordel, navnlig med hensyn til rentens højde, og at påstandene i realiteten ofte savner hjemmel. De

forhold, som fører til, at de sagsøgte desuagtet sjældent giver møde alene for at protestere mod rentepåstanden, må antages i det store og hele at svare til dem, der fører til, at uberettigede rentekrav i vidt omfang efterkommes frivilligt.

Det for udeblivelsessagerne særlige problem må herefter siges at være, i hvilket omfang domstolene kan og bør søge at håndhæve renteloven i disse sager. Hvad angår domstolenes praksis i denne henseende kan navnlig henvises til en undersøgelse foretaget af *Lyngsø* på grundlag af et stort antal landsretsdomme (ca. 500), jf. U 1981 B, side 397 ff. *Lyngsø* påviser, at domstolene på daværende tidspunkt i vidt omfang så bort fra retsplejelovens almindelige regler om udeblivelsessager, idet de i reglen tilkendte rente i overensstemmelse med påstanden, selv om denne ikke kunne siges at være begrundet i sagsfremstillingen. Det må antages, at debatten om anvendelsen af renteloven i udeblivelsessager i betydelig grad har ændret dette forhold. Tilbage bliver imidlertid under alle omstændigheder, at domstolene ikke eller i hvert fald kun i meget begrænset omfang kan føre kontrol med, at sagsfremstillingen - dennes henvisning til, at der foreligger en afvigende aftale eller sædvane, og at der ikke foreligger en forbruger aftale - er korrekt.

Med hensyn til håndhævelse af renteloven i udeblivelsessager henvises i øvrigt til kapitel 6, afsnit I.

3. Ser man på årsagerne til, at loven i vidt omfang ikke følges i praksis, må først fremhæves, at det af selve loven fremgår, at dens bestemmelser viger for modstående aftale eller sædvane, jf. § 1, stk. 2, idet den efter § 5 fastsatte rente dog ved forbruger-aftaler som hovedregel ikke kan fraviges til skade for forbrugeren, jf. § 7. At loven ikke alene viger for aftaler, men tillige for sædvaner, kendes også fra en række andre formueretlige love, f.eks. købeloven.

De tilfælde, hvor der faktisk foreligger en aftale eller sædvane, som lovligt fraviger rentelovens bestemmelser, kan - selv om de måtte være relativt hyppigt forekomme - næppe betragtes som et egentligt problem eller som værende udslag af en mangel ved loven. Kritikken synes da også i første række at sigte til det forhold, at rentekrav, der fraviger loven til kreditors fordel, ofte efterkommes i udenretlig praksis og i udeblivelsessager, selv om kravet reelt ikke kan støttes på en aftale eller sædvane.

Misforståelser og tvivl med hensyn til, om en fravigende aftale eller sædvane kan anses at foreligge, må antages at være en af hovedårsagerne til, at materielt uberettigede rentekrav i praksis ofte efterkommes. Der er eksempelvis næppe tvivl om, at mange debitorer uden videre anser renteangivelser i fakturaer og kontoudtog for bindende, selv om sådanne ensidige og efterfølgende angivelser ikke i sig selv kan tillægges juridisk betydning. Det kan imidlertid - navnlig i forbindelse med kontoudtog - tænkes, at skyldneren må anses for bundet ved passivitet (stiltiende aftale), ligesom det kan tænkes, at renteangivelsen har hjemmel i sædvane. Hvad angår sædvaner, kan der være tvivl om, hvorvidt lovens krav er opfyldt, ligesom der kan være tvivl om, hvorvidt debitor må betragtes som stående uden for branchen, således at en foreliggende sædvane eventuelt af denne grund ikke er bindende for debitor. En endelig stillingtagen

til holdbarheden af et rentekrav vil således ofte forudsætte en juridisk vurdering, som debitor ikke selv er i stand til at foretage, og det er forståeligt, at debitorerne i reglen vælger at betale den forlangte rente frem for at søge juridisk bistand alene med henblik på vurdering af rentekravets berettigelse.

Som led i kritikken af renteloven er det blevet anført, at loven er for kompliceret, og at dette er en af hovedårsagerne til, at den ikke efterleves i praksis. Det kan ikke nægtes, at lovens regler om rentens begyndelsestidspunkt kan virke relativt komplicerede. Rentekrav, som uberettiget fraviger loven på dette punkt, forekommer imidlertid, som det fremgår af Henrik Rasmussens undersøgelse, ikke nær så ofte som rentekrav, der uberettiget fraviger lovens regel om rentens størrelse, og den sidste regel kan ikke i sig selv siges at være kompliceret. Problemet består derfor næppe i første række i forståelsesvanskeligheder vedrørende lovens regler, men snarere i de vanskeligheder, der er forbundet med vurderingen af, om loven kan anses for fraveget.

Derimod må decideret *ukendskab til loven*, herunder dennes rente, anses for en anden væsentlig faktor. Den debitor, der end ikke kender lovens udgangspunkt, vil ikke på samme måde som den, der kender loven, være opfordret til at undersøge grundlaget for det fremsatte rentekrav. Ifølge Henrik Rasmussens undersøgelse, der dog på dette punkt hviler på et særlig spinkelt grundlag, skulle kun 29 % af virksomhederne kende loven (side 59 f).

De foran omtalte vanskeligheder med hensyn til vurderingen af, om en fravigende aftale eller sædvane kan anses at foreligge, gør sig ikke i samme omfang gældende ved forbrugeraftaler, idet kreditorerne (bortset fra pengeinstitutter m.v.) her ikke gyldigt kan betinge sig en højere morarente end lovens. Det bemærkes, at et flertal i arbejdsgruppen er af den opfattelse, at der i forbrugerforhold heller ikke i kraft af sædvane kan eller i fremtiden bør kunne kræves en højere rente end lovens (se hertil kapitel 2, afsnit H.A.3 og C1). I det omfang forbrugere efterkommer krav om højere morarente end lovens, må dette derfor i første række tilskrives ukendskab til lovens rente og/eller bestemmelsen om, at denne ikke ved aftale kan fraviges til skade for forbrugere.

En yderligere årsag til, at uberettigede rentekrav ofte efterkommes, kan være, at skyldneren *opfatter kravet som rimeligt og sædvanligt* og derfor ikke føler sig foranlediget til at undersøge dets berettigelse nærmere eller opfylder kravet på trods af viden eller formodning om, at det ikke er juridisk holdbart. Navnlig i forholdet mellem erhvervsdrivende spiller dette moment formentlig en ikke ubetydelig rolle. Den virksomhed, som selv kræver en morarente på f.eks. 2 % om måneden på grundlag af fakturaklausuler, kan have svært ved at protestere mod andre virksomheders tilsvarende rentekrav.

Som en medvirkende årsag kan endelig nævnes, at det yderligere rentebeløb, en fravigelse af renteloven indebærer, i mange tilfælde *spiller en underordnet økonomisk rolle* set i forhold til hovedstolen.

Betragter man situationen fra *kreditorernes synsvinkel*, altså som et spørgsmål om, hvorfor der i så vidt omfang *frem sættes* uberettigede rentekrav, må man først se på

årsagerne **til**, at virksomhederne ikke blot henholder sig til loven. Forklaringen herpå må være, at virksomhederne enten ikke kender loven eller opfatter dennes regler, herunder specielt dens rentesats, som utilfredsstillende enten i sig selv eller i lyset af de rentekrav, virksomhederne selv som debitorer bliver stillet overfor. Hermed er imidlertid ikke angivet, hvorfor kreditorerne i så vidt omfang, som tilfældet er, undlader at sikre sig et juridisk holdbart grundlag for deres rentekrav. En væsentlig årsag hertil må antages at være det forhold, som også gør sig gældende på debitorernes side: manglende viden og misforståelser med hensyn til, hvad der i denne henseende kræves. Andre faktorer kan være, at det opfattes som besværligt og usædvanligt at indgå aftaler om morarente, samt den kendsgerning, at de fremsatte rentekrav faktisk i reglen efterkommes. Hvad angår tilfælde, hvor der over for forbrugere fremsættes krav om højere rente end lovens, må forklaringen i første række søges i virksomhedernes manglende kendskab til lovens præceptive regel. Det kan dog ikke afvises, at der også forekommer tilfælde, hvor virksomhederne trods kendskab til loven fremsætter krav om højere rente end lovens.

4. Det problem, som består i, at renteloven i vidt omfang ikke efterleves i praksis, må anses for særdeles vanskeligt at *løse*. I denne forbindelse skal dog først bemærkes, at det som nævnt ikke kan opfattes som et egentligt problem, at loven ikke anvendes, for så vidt dette beror på, at loven faktisk gyldigt er fraveget ved aftale eller sædvane. Noget tilsvarende gælder for de tilfælde, hvor skyldneren trods viden eller formodning om, at rentekravet er uberettiget, dog efterkommer kravet, fordi det opfattes som rimeligt eller økonomisk uinteressant. Tilbage bliver imidlertid en stor gruppe af tilfælde, hvor den manglende efterlevelse af loven med rette kan karakteriseres som et problem.

Af det foran anførte fremgår, at problemet næppe i større udstrækning kan løses alene ved forenkling og tydeliggørelse af lovens regler. Derimod kunne et væsentligt bidrag til løsning af problemet formentlig opnås ved at *ophæve bestemmelsen om, at loven viger for sædvaner*. Den mulighed i det hele at ophæve adgangen til at fravige loven, altså også ved aftale i erhvervsforhold, kan næppe anses for realistisk. En anden løsningsmulighed, der må anses for effektiv, ville være at *forhøje lovens rente væsentligt*, eventuelt alene i forholdet mellem erhvervsdrivende, således at lovens rente stort set kom til at svare til, hvad der i erhvervslivet opfattes som rimeligt og sædvanligvis faktisk forlanges. Vægtige indsigelser kan imidlertid gøres gældende over for disse løsningsmuligheder. Vedrørende arbejdsgruppens overvejelser herom henvises til kapitel 2, afsnit II.C.2 og kapitel 4, afsnit I.C.2.

Et middel, som ikke er af lovgivningsmæssig karakter og derfor for så vidt falder uden for arbejdsgruppens kommissorium, men som må tillægges betydelig vægt, er *øget information om loven*. I forhold til forbrugere bør informationen i første række koncentreres om, at de erhvervsdrivende ikke gyldigt kan betinge sig en højere rente end lovens. I forhold til de erhvervsdrivende bør informationen ikke alene omfatte lovens regler, men tillige betingelserne for, at en fravigende aftale eller sædvane (for så

vidt henvisningen til sædvaner opretholdes) kan anses at foreligge. En bred og effektiv information over for de erhvervsdrivende kunne muligvis bidrage til en generel holdningsændring i retning af øget accept af lovens regler, herunder specielt dens rentesats.

IV. De øvrige nordiske lande

1. De gældende rentelove i Danmark, Finland, Norge og Sverige har alle deres udgangspunkt i et *nordisk lovsamarbejde*, uden at der dog er tale om en egentlig fællesnordisk lovgivning.

De nordiske købelovudvalg, der var blevet nedsat i begyndelsen af 1960'erne, blev i 1968 anmodet om tillige at overveje og indbyrdes drøfte en revision af landenes regler om morarente.

Det danske købelovudvalgs betænkning om morarenter blev afgivet i 1972 (bet. nr. 652/1972). Købelovudvalget fandt ikke, at der var behov for en selvstændig lov om morarenter, men foreslog en række ændringer vedrørende rentens højde og begyndelsestidspunkt gennemført ved ændringer af gældsbrevslovens § 62 og købelovens § 38. Ved lov nr. 212 af 26. april 1973 om ændring af købeloven, forsikringsaftaleloven og gældsbrevsloven blev udvalgets forslag vedrørende rentens højde (diskontoen + 2 %) gennemført, medens yderligere overvejelser vedrørende reglerne om morarenter blev stillet i bero på resultatet af overvejelserne i Norge og Sverige.

Det svenske købelovudvalg afgav betænkning i 1974, og på grundlag heraf gennemførtes en særlig morarentelov i 1975.¹ Norge havde man efter anmodning fra købelovudvalget nedsat et særligt morarenteudvalg, der ligeledes afgav betænkning i 1974, hvorefter den norske lov gennemførtes i 1976.

Grundlaget for forslaget til den danske rentelov var således i første række købelovudvalgets betænkning samt den svenske og den norske lov og forarbejderne til disse.

Den finske lov, der gennemførtes i 1982, er udarbejdet under hensyntagen til de 3 øvrige landes love.

De 4 landes morarentelove bygger - navnlig for så vidt angår reglerne om rentens begyndelsestidspunkt - i vidt omfang på ensartede principper, men rummer dog samtidig mange detailforskelle. Disse er der redegjort for i forbindelse med arbejdsgruppens gennemgang af de enkelte bestemmelser i den danske lov.

Ved overvejelserne vedrørende mulige ændringer af den danske lov har det været arbejdsgruppens generelle udgangspunkt, at hensynet til nordisk retsenhed vel spiller en væsentlig rolle, men at dette hensyn dog ikke kan tillægges samme vægt som på retsområder, hvor der foreligger en egentlig fællesnordisk lovgivning.

Spørgsmålet om morarenter har ikke været behandlet i EF's regi, og der foreligger så vidt vides ingen planer om at tage spørgsmålet op.

2. I Sverige gælder räntelagen af 5. juni 1975 (SFS 1975:635) som ændret ved lov af 17. maj 1984 (SFS 1984:291) og lov af 27. maj 1987 (SFS 1987:327), jf. bilag 3.

Loven bygger på köplagsutredningens betänkning "Räntelag", SOU 1974:28. Væsentlige fortolkningsbidrag findes også i motiverne til lovforslaget, prop. 1975:102.

Loven finder ligesom den danske lov alene anvendelse på fordringer inden for formuerettens område. Loven indeholder ikke særlige regler om forbrugeraftaler.

Reglerne om rentens begyndelsestidspunkt svarer i det væsentlige til den danske lov. Er forfaldsdagen bestemt i forvejen, løber renten fra denne dag. I andre tilfælde skal rente beiales, når der er gået en måned fra den dag, da regning blev afsendt, eller betalingskrav på anden måde blev fremsat. Disse regler suppleres af en særlig regel om erstatningskrav samt en regel om, at rente senest skal betales fra sagsanlæg.

Rentesatsen, der oprindeligt var diskontoen + 4 %, blev ved lovændringen i 1984 forhøjet til diskontoen + 8 %.

Der gælder en særlig regel om forrentning af tilbagesøgningskrav, der er opstået ved ophævelse af en aftale som følge af kontraktsbrud eller lignende. Her skal en særlig rente (afkastningsrente) på diskontoen + 2 % betales fra betalingsdagen, indtil morarente begynder at løbe efter de sædvanlige regler.

I 1984 nedsattes et udvalg (räntelagsutredningen), hvis opgave var at foretage en almindelig gennemgang af lovens regler og herunder navnlig at overveje, om loven burde gøres ufravigelig i forbrugerforhold. Udvalget afgav i 1985 betänkningen "Ny Räntelag", SOU 1985:11. Udvalgets vigtigste forslag var dels et forslag om, at der skulle gælde en lavere rente (diskontoen + 2 %) i alle tilfælde, hvor en privatperson er skyldner eller kreditor, dels et forslag om, at loven ikke ved aftale skulle kunne fraviges til skade for forbrugere. Disse forslag blev imidlertid mødt med omfattende kritik ved høringen over betänkningen, og ingen af dem blev medtaget i det lovforslag, der ligger til grund for lovændringen i 1987. Ved denne gennemførtes blandt de forslag, der var indeholdt i betänkningen, alene en særregel om forrentning af erstatningskrav hidrørende fra strafbart forhold og en (ufravigelig) regel om adgang til at lempe et rentekrav, der som følge af særlige omstændigheder er urimelig tyngende.

3. I Norge gælder lov nr. 100 af 17. december 1976 om renter ved forsinket betaling m.m. som ændret ved lov nr. 67 af 12. juni 1981, jf. *bilag 4*.

Loven bygger på Morarenteudvalgets betänkning "Renter ved forsinket betaling m.m.", NOU 1974:54. Betänkningens lovforslag indeholdt ikke særlige regler om forbrugeraftaler, og forarbejderne til lovens regler herom findes derfor alene i lovforslaget, Ot. prop. nr. 55 (1975-76).

Ligesom den danske og den svenske lov gælder loven alene for pengekrav på formuerettens område, idet den dog indeholder en bestemmelse svarende til den danske lovs § 8 om ret til procesrente af andre krav.

Rente skal betales fra forfaldsdagen, hvis denne er fastsat i forvejen, og ellers fra en måned efter skriftlig fremsættelse af betalingskrav.

Rentens størrelse fastsættes af Kongen under hensyn til det almindelige renteniveau. For forbrugerforhold indeholdt loven tidligere en regel, hvorefter renten var 2 % over den almindelig rente på sparevilkår i bank. Ved lovændringen i 1981 ændredes

dette, således at også renten i forbrugerforhold fastsættes af Kongen, dog med den begrænsning, at den skal være lavere end den almindelige morarente. Der kan i forbrugerforhold ikke gyldigt aftales en højere rente end den i medfør af loven fastsatte.

Loven indeholder endvidere visse andre særregler om forbrugerforhold.

4. I *Finland* gælder räntelagen nr. 633 af 20. august 1982 som ændret ved lov nr. 943 af 16. december 1983, jf. *bilag 5*.

Lovens anvendelsesområde er i modsætning til de øvrige landes love ikke begrænset til formueretlige krav. Navnlig offentligretlige krav har dog fra starten været undtaget fra anvendelsesområdet, og ved lovændringen i 1983 undtoges yderligere bl.a. underholdsbidrag.

Reglerne om morarentens begyndelsestidspunkt svarer i alt væsentligt til de svenske regler. Den særlige regel om afkastningsrente af tilbagesøgningskrav er dog ikke medtaget.

Rentens størrelse er i loven fastsat til 16 % p.a.

Ved forbrugeraftaler samt ved aftaler om leje eller køb af bolig kan loven ikke fraviges til skade for skyldneren. Denne ufravigelighed gælder dog ikke ved bankkreditter.

En arbejdsgruppe under det finske justitsministerium har udarbejdet et udkast til lov om morarenter af offentligretlige fordringer. Lovforslag herom er endnu ikke fremsat.

V. Resumé af arbejdsgruppens forslag

Arbejdsgruppen har valgt at udarbejde et udkast til en helt ny rentelov. De fleste af hovedprincipperne i den gældende lov er dog opretholdt uændrede.

Arbejdsgruppen foreslår, at *anvendelsesområdet* for lovens almindelige regler udvides til også at omfatte pengekrav uden for formuerettens område, herunder navnlig offentligretlige krav samt familie- og arveretlige krav. Denne udvidelse indebærer bl.a., at borgernes krav mod det offentlige, f.eks. på tilbagebetaling af skatter og afgifter, fremtidig skal forrentes som andre pengekrav. Bøder og hermed beslægtede krav skal dog (fortsat) være undtaget fra rentelovens anvendelsesområde, ligesom renteloven fortsat skal vige for særregler i anden lovgivning.

Et flertal i arbejdsgruppen (alle undtagen Spliid) foreslår, at lovens henvisning til *sædvaner* begrænses, således at loven kun ved krav, der udspringer af aftale mellem erhvervsdrivende, skal vige for en modstående sædvane. Herved fastslås bl.a., at lovens rente, der i forbrugerforhold ikke ved aftale kan fraviges til skade for forbrugeren, i disse forhold ej heller kan fraviges i kraft af en sædvane. Et mindretal (Blok og Ravn) foreslår principalt, at bestemmelsen om, at loven viger for sædvaner, i det hele udgår, således at loven heller ikke i forholdet mellem erhvervsdrivende kan fraviges ved sædvaner. Spliid, der principalt finder, at loven i alle forhold bør kunne fraviges ved sædvaner, har subsidiært tilsluttet sig Bloks og Ravns forslag, idet man også ad denne vej kan opnå, at der kommer til at gælde samme regel for så vel erhvervsdrivende som forbrugere.

Arbejdsgruppen foreslår, at den gældende lovs § 2 vedrørende retten til *kreditrente* ophæves.

Med hensyn til *rentens begyndelsestidspunkt* foreslår arbejdsgruppen, at den gældende lovs § 3, stk. 1-3, omformuleres, således at der dels gennemføres visse realitetsændringer, dels sker nogle præciseringer og forenklinger.

For så vidt angår den gældende lovs § 3, stk. 1, om tilfælde, hvor forfaldsdagen er "fastsat i forvejen", indebærer omformuleringen bl.a., at det præciseres, at der - når bortses fra fastsættelse ved lov, sædvane eller retsafgørelse - skal foreligge en aftale, der bestemmer den sidste rettidige betalingsdag, hvorimod kreditors ensidige fastsættelse af betalingsdagen, f.eks. i en faktura, ikke er tilstrækkelig.

Hvad angår påkravsreglen i den gældende lovs § 3, stk. 2, foreslås det bl.a., at kreditors pligt til at oplyse om, at manglende betaling medfører pligt til at betale rente, udgår. Et mindretal (Ravn) finder dog, at oplysningspligten bør opretholdes og udvides for så vidt angår forbrugerforhold.

Efter den gældende lovs § 3, stk. 3, suspenderes pligten til at betale rente, hvis skyldneren ikke er i stand til at indhente de oplysninger, som må anses for nødvendige for at bedømme kravets berettigelse og størrelse. Arbejdsgruppen anser det ikke for tilstrækkeligt begrundet, at tvivl om kravets berettigelse og størrelse på denne måde automatisk medfører en udskydelse af pligten til at betale rente og dermed en berigelse af skyldneren på fordringshaverens bekostning. Det foreslås derfor at ændre bestemmelsen, således at rentepligten kun suspenderes i det omfang, fordringshaveren undlader at afgive de oplysninger vedrørende kravets berettigelse og størrelse, som med rimelighed kan kræves meddelt af ham. Det foreslås endvidere at medtage en regel om adgang til at opdele fordringen, således at der, hvis de manglende oplysninger alene angår en del af det krævede beløb, skal betales rente af den øvrige del af kravet.

I bestemmelsen om tilfælde af fordringshavermora - den gældende lovs § 4 - foreslås stk. 2 om eventuel pligt for skyldneren til at betale den rente, der ville være indvundet ved indsættelse af beløbet i bank eller sparekasse, omformuleret til en mere generel bestemmelse om, at det efter omstændighederne kan pålægges skyldneren helt eller delvis at godtgøre fordringshaveren den rentegevinst, der er eller kunne være opnået ved betalingsudsættelsen.

Hvad angår *rentens størrelse* går et flertal i arbejdsgruppen (alle undtagen Krobæk og Spliid) ind for at opretholde det gældende udgangspunkt, hvorefter renten bør svare til den gennemsnitlige udlånsrente (kassekreditrente) for erhvervsdrivende. Mindretallet finder, at renten bør fastsættes således, at den er noget højere end den gennemsnitlige udlånsrente. Krobæk foreslår subsidiært, at der indføres en differentieret rentesats, således at der for tilfælde, hvor begge parter er erhvervsdrivende, fastsættes en rente, der overstiger den gennemsnitlige udlånsrente, f.eks. (for tiden) diskontoen + 9 %, medens den gældende rente, diskontoen + 6 %, fastholdes for alle øvrige tilfælde.

Det foreslås at ophæve den tidsmæssige begrænsning i justitsministerens bemyndigelse til at regulere tillægget til diskontoen.

Det foreslås endvidere, at der indføres en regel om ret til at forlange renters rente af lovens morarente. Reglen foreslås udformet således, at fordringshaveren kan tilskrive morarente hvert år pr. 31. december og for tiden derefter kan beregne sig rente af det således fremkomne beløb.

Efter Højesterets dom trykt i Ugeskrift for Retsvæsen 1983 s. 307 kan der ikke kræves *rente af sagsomkostninger*. Efter arbejdsgruppens opfattelse kan der ikke anføres nogen holdbar begrundelse for, at sagsomkostninger skal være undtaget fra den almindelige regel om, at forsinket betaling medfører pligt til at betale rente, og arbejdsgruppen foreslår derfor, at der i loven optages en bestemmelse om rente af sagsomkostninger. Efter den foreslåede bestemmelse skal sagsomkostninger tilkendt ved dom eller anden retsafgørelse forrentes fra fuldbyrdelsesfristens udløb med lovens almindelige rente. I tilfælde af appel skal rente i det omfang, afgørelsen om sagsomkostninger stadfæstes, betales fra udløbet af fuldbyrdelsesfristen for afgørelsen i foregående instans, selv om appellen havde opsættende virkning. Bestemmelsen omfatter alene sagsomkostninger i civile sager, idet sagsomkostninger i straffesager helt skal være undtaget fra lovens anvendelsesområde.

Arbejdsgruppens flertal (alle undtagen Spliid) finder, at den gældende ordning, hvorefter der *{forbrugeraftaler}*, hvor forbrugeren er skyldner, ikke kan aftales en højere morarente end lovens, bør opretholdes, og at der bør indføres nogle supplerende regler til beskyttelse af forbrugerne. I lovudkastet er alle særregler om forbrugeraftaler samlet i et særskilt kapitel, der indledes med en definition af begrebet forbrugeraftale.

Det foreslås, at der ligesom i den øvrige civilretlige forbrugerbeskyttelseslovgivning medtages en bestemmelse om, at en aftale mellem to private anses for en forbrugeraftale, hvis den er formidlet af en erhvervsdrivende.

Flertallet foreslår, at der indføres en bestemmelse om, at der heller ikke i forbindelse med indgåelse af et frivilligt forlig til betaling af forfalden gæld gyldigt kan aftales en rente, der overstiger lovens (eller en hidtidig kreditrente). Efter gældende ret er der formentlig ikke noget til hinder herfor, idet renten i et frivilligt forlig formelt må anses for en kreditrente.

Flertallet foreslår endvidere, at der indføres en bestemmelse om, at rykkergebyrer og lignende kun kan kræves, hvis der er hjemmel herfor i forudgående aftale, og ikke må overstige, hvad der under hensyn til fordringshaverens omkostninger og omstændighederne i øvrigt er rimeligt.

Mindretallet (Spliid) finder, at der bør gælde ens regler for aftaler omfattet af renteloven, og at den gældende særregel om, at der i forbrugeraftaler ikke kan aftales en højere morarente end lovens, helt bør ophæves. Mindretallet har endvidere taget afstand fra forslag, der betyder indførelse af nye særregler for forbrugere eller andre og kan derfor ikke gå ind for de foreslåede nye forbrugerregler om henholdsvis frivillige forlig og rykkergebyrer.

Reglen om, at der ikke kan aftales en højere morarente end lovens, gælder ifølge den gældende lovs § 7, stk. 4, ikke for pengeinstitutter og realkreditinstitutter. Et

mindretal (Ravn og Spliid) foreslår, at denne undtagelse ophæves, medens flertallet finder, at den bør opretholdes.

Der gælder ingen bestemt grænse for, hvilken *kreditrente* en fordringshaver kan betinge sig over for en forbruger. Efter den gældende lovs § 7, stk. 3, bevarer fordringshaveren, hvis der er aftalt en kreditrente, der overstiger lovens morarente, også efter forfaldsdagen retten til den højere rente, selv om denne nu har karakter af en morarente. På denne baggrund har arbejdsgruppen overvejet, om der i renteloven burde fastsættes et maksimum for den kreditrente, en erhvervsdrivende kan betinge sig over for en forbruger, ligesom man har overvejet, om der burde gennemføres en begrænsning i princippet i den gældende lovs § 7, stk. 3. Arbejdsgruppens flertal har ikke kunnet gå ind for nogen af disse muligheder, idet flertallet bl.a. har anført, at spørgsmålet om indførelse af en maksimalrente ligger udenfor eller i hvert fald på grænsen af arbejdsgruppens kommissorium.

Et mindretal (Ravn og Rosenmeier) foreslår, at der for forbrugerforhold dels medtages en bestemmelse, der maksimerer kreditrenten, dels gennemføres den ændring af den gældende lovs § 7, stk. 3, at en højere kreditrente kun skal kunne kræves i en periode på 6 måneder efter den sidste rettidige betalingsdag.

En hovedindvending mod den gældende rentelov har været, at den *i vidt omfang ikke efterleves i udenretlig praksis og i udeblivelsessager*, idet rentekrav, der fraviger renteloven, ofte efterkommes, selv om kravet i virkeligheden ikke har hjemmel i aftale eller sædvane eller strider mod lovens ufravigelige regel om rentens størrelse i forbrugerforhold. Forklaringen herpå må efter arbejdsgruppens opfattelse søges i en kombination af navnlig følgende forhold: Ukendskab til loven, misforståelser og tvivl med hensyn til, om en fravigende aftale eller sædvane kan anses at foreligge, at lovens rentesats ikke svarer til, hvad der i erhvervslivet almindeligvis anses for rimeligt og sædvanligt, samt - for så vidt angår udeblivelsessagerne - at domstolene i almindelighed hverken skal eller kan efterprøve rigtigheden af sagsfremstillingerne.

Bortset fra, hvad der kan opnås gennem øget information om loven, må problemet anses for særdeles vanskeligt at løse. Det kan næppe i større udstrækning forventes afhjulpet gennem den forenkling og klargøring af navnlig reglerne om rentens begyndelsestidspunkt, arbejdsgruppen har tilstræbt, og de mulige ændringer, som må antages på mere effektiv måde at kunne bidrage til en løsning, støder på væsentlige modhensyn. Således har hverken forslaget om i det hele at ophæve bestemmelsen om, at loven viger for sædvaner, eller forslaget om at forhøje lovens rente, eventuelt alene i forholdet mellem erhvervsdrivende, kunnet samle flertal i arbejdsgruppen, jf. foran.

Hvad særligt angår udeblivelsessagerne, kan en del af problemerne løses gennem en konsekvent håndhævelse af retsplejelovens almindelige regler, således at det i hvert fald påses, at stævningen indeholder en juridisk holdbar begrundelse for rentepåstanden. Den grundlæggende vanskelighed er imidlertid, at domstolene i almindelighed er nødsaget til at lægge sagsøgerens sagsfremstilling uprøvet til grund. Arbejdsgruppen har overvejet, om der burde stilles særlige krav til sagsfremstillingen vedrørende rentepåstanden, men er nået til den konklusion, at der næppe kan opnås noget videre

ad denne vej. Et mindretal (Ravn) foreslår dog, at der i renteloven indsættes en bestemmelse om, at sagsøgeren, såfremt han kræver en højere rente end lovens, i stævningen udtrykkeligt skal angive, at der ikke foreligger en forbrugeraftale.

Uanset de mindretalsudtalelser, der er afgivet, er der i arbejdsgruppen enighed om, at det udarbejdede lovudkast som helhed indeholder en række forbedringer set i forhold til den gældende lov. Der er derfor også enighed om at anbefale, at en ny rentelov søges gennemført på grundlag af udkastet, idet Spliid dog finder, at kapitlet om forbrugeraftaler i det hele bør udgå.

Kapitel 2

Lovens anvendelsesområde m.v.

I. Pengekrav uden for formuerettens område

A. De gældende danske regler

1. Ifølge rentelovens § 1, stk. 1, gælder loven for "rente af pengekrav på formuerettens område, jf. dog § 8".

§ 8 har følgende ordlyd:

"Hvis pengekrav uden for formuerettens område ikke betales i rette tid, skal rente som fastsat efter § 5, stk. 1 og 2, betales fra den dag, da fordringshaveren begyndte retsforfølgning til betaling af gælden.

Stk. 2. § 3, stk. 5, § 4, stk. 1, § 5, stk. 3, og § 6 gælder også for pengekrav uden for formuerettens område".

Som følge af bestemmelsen i § 8 er i virkeligheden alle pengekrav omfattet af lovens anvendelsesområde, men således, at der gælder forskellige regler for henholdsvis krav inden for og krav uden for formuerettens område. Bestemmelsen i lovens § 1, stk.1, om, at loven (kun) gælder for krav inden for formuerettens område, er derfor temmelig misvisende.

2. Det volder vanskelighed at foretage en præcis afgrænsning mellem krav inden for og krav uden for formuerettens område. *Munch* side 33 ff foretager afgrænsningen ved at udskille de retsområder, der traditionelt antages at ligge uden for formueretten.

Ved anvendelse af dette kriterium opregner *Munch* følgende hovedretsområder, der falder uden for formuerettens område: Offentlig ret (både borgerens krav mod det offentlige og det offentlige krav mod borgeren), strafferet (herunder krav på konfiskation og sagsomkostninger i straffesager), familieret, arveret og personret.

3. Betydningen af afgrænsningen er især, at forrentning af krav uden for formuerettens område, hvor ikke andet er bestemt, kun kan bringes til at løbe ved retsforfølgning, idet § 3, stk. 1-3, ikke gælder. Henvisningen til § 3, stk. 5, indebærer dog, at retten undtagelsesvis kan tillægge rente fra et tidligere tidspunkt.

§ 2 er ikke overført til § 8, hvilket efter ordene fører til, at selv om det ikke-formueretlige krav først forfalder under retssagen, kan der dog kræves renter fra sagens anlæg. Denne virkning kan dog modvirkes ved anvendelse af reguleringsregien i § 3, stk. 5, jf. *Munch* side 164.

Reglen i § 1, stk. 2, om fravigelse af loven ved aftale gælder kun inden for formue-

retten. § 8 er imidlertid ikke ufravigelig, og om der ved aftale kan træffes anden bestemmelse, må derfor bero på, hvilken plads der tildeles aftaler på de enkelte retsområder, jf. *Munch* side 169 f.

Endvidere gælder reglen i § 4, stk. 2, om pligt til at indsætte det skyldige beløb i et pengeinstitut i tilfælde af fordringshaveremora kun inden for formueretten.

Munch antager side 174, at § 9 om betaling af rentelovens morarente fra dagen for påbegyndelse af retsforfølgning i stedet for en lavere rente fastsat i særlig lovgivning "vistnok" ikke kan påberåbes af kreditor ifølge et ikke-formueretligt krav. Side 171 anføres, at "angår den anden lovbestemmelse kreditrente, må formodningen være for, at denne rente fra det i § 8 angivne tidspunkt erstattes af den der hjemlede rente. Angår den morarente regnet fra samme tidspunkt som renten i § 8, må formodningen være for, at den mere specielle lovbestemmelse skal anvendes. Mere tvivlsomt er forholdet, hvor denne bestemmelse lader en morarente løbe fra fordringens forfaldstid (eller en vis tid derefter)". *Gomard* anfører i "Juristen" 1984 side 322 med note 4, at det fører til urimelige resultater, til tvivl om regelkrydsning og til en kunstig udstrækning af begrebet formueret at følge Munchs standpunkt.

4. I betænkning nr. 652 af 1972 om morarenter anføres det side 25 i bemærkningerne til udvalgets forslag til en ny § 62 i gældsbrevsloven, at den dagældende regel i gbl. § 62, som indeholdt dansk rets almindelige bestemmelser om morarente, ikke var begrænset til formueretlige krav, dog således at bøder faldt uden for bestemmelserne. Det anføres videre at "udvalgets forslag tilsigter ingen ændring i denne retstilstand, og der kan for så vidt henvises til forarbejderne til gældsbrevsloven og hidtidig praksis og teori". Udvalget synes således ikke at have haft til hensigt, at den foreslåede regel om påkrav som begyndelsestidspunkt ved skyld, der ikke ved aftalen er fastsat til et bestemt beløb, kun skulle gælde formueretlige krav.

5. I Justitsministeriets almindelige bemærkninger til forslaget til renteloven omtales spørgsmålet ikke.

I bemærkningerne til § 1 (FT 1977-78, tillæg A, sp. 796 f) hedder det:

"Uden for loven falder således krav af offentligretlig karakter, f.eks. skatte- og afgiftskrav og krav på folke- og invalidepension, sygedagpenge, ydelser efter den offentlige sygesikring og tilskud fra det offentlige. Spørgsmål om rente af skatte- og afgiftskrav er i vidt omfang løst i særlovgivningen, og i praksis opstår der formentlig kun sjældent spørgsmål om betaling af rente som følge af, at offentlige ydelser udbetales for sent. Uden for loven falder endvidere som udgangspunkt familie- og arveretlige krav, f.eks. underholdsbidrag til ægtefæller og børn og krav som følge af opløsning af ægtefællers formuefællesskab ved separation og skilsmisse."

I bemærkningerne til § 8 (FT 1977-78, tillæg A, sp. 807) anføres det som i betænkningen, at gbl. § 62 også omfattede pengekrav uden for formuerettens område. *Munch* anfører side 160, at dette "formentlig" var tilfældet, og at § 8 for så vidt angår begyndelsestidspunktet for renter uden for formueretten praktisk set er det samme, som gjaldt om ikke-formueretlige krav efter gbl.

6. Under behandlingen af forslaget til renteloven i retsudvalget stillede et mindretal et ændringsforslag, som bl.a. skulle udvide lovens anvendelsesområde til alle pengekrav, formentlig således, at rentelovens regler skulle træde i stedet for særlige love om forrentning, f.eks. for så vidt angår skattevæsenets fordringer, jf. FT 1977-78, tillæg B, sp. 273. Forslaget forkastedes af et flertal i Folketinget, uden at der i forbindelse med forhandlingen fremkom særlige bemærkninger af interesse for nærværende problemstilling. Flere ordførere udtrykte dog i generelle vendinger en vis sympati for ændringsforslaget, men henviste bl.a. til, at der havde være for lidt tid til at overveje det, jf. FT 1977-78, sp. 4083-4094.

B. De øvrige nordiske lande

1. Den *svenske* rentelov (SFS 1975:635 som ændret ved SFS 1984:291 og SFS 1987:327) gælder iflg. § 1 kun for pengekrav inden for formuerettens område. Loven indeholder ingen bestemmelse svarende til den danske lovs § 8.

Det fremgår af den svenske betænkning (SOU 1974: 28) s. 100 f, at udvalget ikke mente at burde tage stilling til spørgsmålet om rente uden for formuerettens område, idet kommissoriet var begrænset til en undersøgelse inden for formuerettens område.

Det anføres dog, at udvalget er opmærksom på spørgsmålet, om ikke principperne for renteberegning inden for formuerettens område vil kunne anvendes tilsvarende inden for andre områder, f.eks. for så vidt angår familieretlige krav. Udvalget peger herved på, at en anvendelse af reglerne analogisk på de familieretlige krav kan tænkes på samme måde, som aftalelovens bestemmelser i et vist omfang anvendes analogt på familieretlige aftaler.

I det svenske lovforslag (prop. 1975:102) refereres udvalgets synspunkter s. 53. S. 74 f anføres, at ingen af de myndigheder m.v., som er blevet hørt over forslaget, har haft indvendinger mod anvendelsesområdet. For så vidt angår reglernes eventuelle analoge anvendelse uden for formuerettens område anføres det, at "Sveriges domareförbund" har peget på, at der kan opstå vanskelige problemer inden for det familieretlige område, og at der i det fremtidige lovgivningsarbejde bør gives retningslinier for løsningen af disse problemer.

På lovforslagets s. 96 anføres det, at Justitsministeriet tilslutter sig, at lovens anvendelsesområde begrænses til formueretlige krav, men at der kan blive tale om analogisk anvendelse på krav inden for andre retsområder, f.eks. på familieretlige krav. Justitsministeriet afviser det nævnte forslag om generelle retningslinier for anvendelsen på andre områder, idet man ikke finder, at det er muligt at opstille sådanne retningslinier. Det anføres, at spørgsmålene som hidtil må løses i retspraksis.

I den svenske betænkning fra 1985 (SOU 1985:11) omhandles spørgsmålet ikke.

2. Den *norske* rentelov (nr. 100 af 17. december 1976) gælder ifølge § 1 ligeledes kun for pengekrav på formuerettens område.

I § 5 findes en regel af samme karakter som den danske lovs § 8. Den norske § 5 er sålydende:

"I fullbyrdingsdom for pengekrav utenfor formuerettens område kan retten etter påstand tilkjenne morarenter fra saksanlegget eller, om kravet forfaller seinere, fra forfallstid."

Afgrænsningen af den norske lovs anvendelsesområde behandles i den norske betænkning (NOU 1974: 54) s. 44-47.

Det fremgår bl.a. heraf, at det norske udvalgs mandat har været begrænset til privatretlige krav, hvorfor udvalget ikke har overvejet renteproblemer inden for området for offentligretlige krav. Udvalget opstiller således som udgangspunkt en sondring mellem privatretlige og offentligretlige krav, og inden for de privatretlige krav har udvalget valgt at begrænse anvendelsesområdet til formueretlige krav, således at familieretlige, personretlige, arveretlige og skifteretlige krav falder udenfor, idet udvalget konkluderer, at der ikke er behov for en lovhjemlet morarente på disse områder.

Det anføres på s. 81 i betænkningen, at reglen i § 5 er en videreførelse af procesrentereglen i den tidligere norske rentelov fra 1888, og at § 5 er medtaget i lovforslaget for at muliggøre en ophævelse af 1888-loven.

I det norske lovforslag (Ot. prp. 1975-76 nr. 55) omtales s. 13 f et af Oslo kommune rejst spørgsmål om, hvorvidt renholdelses- og skorstensfejningsafgifter ville være omfattet af loven. Justitsministeriet udtalte herom, at afgifter til det offentlige, der har karakter af vederlag for en ydelse, som udgangspunkt må anses for krav inden for formuerettens område, men at loven alligevel ikke kunne antages at omfatte renholdelses- og skorstensfejningsafgifter, idet disse afgifter var tvungne for borgerne.

3. I § 1 i den oprindelige *finske* rentelov (nr. 633 af 20. august 1982) fastsattes anvendelsesområdet således:

"Om ränta på penninggäl stadgas i denna lag.

Denna lag tillämpas inte på gäldsförhållande som bygger på offentligrättslig grund eller på trafikförsäkring, lagstadgad olycksfallsförsäkring eller lagstadgad pensionsförsäkring, inte heller på gruppelivsförsäkring för arbetstagare eller av kommunala pensionsanstalten beviljad förmån som motsvarer sådan."

I det finske lovforslag (nr. 109/1981) s. 3-4 begrundes undtagelsen for offentligretlige krav med, at kravene inden for dette område har en varierende karakter og ofte afviger fra de typiske krav inden for det privatretlige område, ligesom der peges på, at rente af offentligretlige krav ofte er reguleret af særlovgivning. S. 16 anføres det, at loven både finder anvendelse inden for obligationsrettens område og f.eks. inden for familierettens område.

Ved lov nr. 943 af 16. december 1983 ændredes § 1, stk. 2, der herefter har følgende ordlyd:

"Denna lag tillämpas inte på

1) gäldsförhållande som bygger på offentligrättslig grund;

- 2) trafikförsäkring, lagstadgad olycksfallsförsäkring, lagstadgad pensionsförsäkring eller grupp-livförsäkring för arbetstagare eller av kommunala pensionsanstalten beviljad motsvarande förmån;
- 3) underhållsbidrag som med stöd av äktenskapslagen (234/29) eller lagen om underhåll för barn (704/75) fastställts att betalas periodiskt; ej eller på
- 4) föpliktelse att återbetala vederlag eller förmån, då ett avtal hävs eller en förmån visar sig sakna grund, till den del det är fråga om betalning av ränta för tiden före gäldens förfallodag."

Lovændringen indskrænker anvendelsesområdet, således at krav på underholdsbi-drag og tilbagebetalingskrav undtages.

Efter forslaget til ændringsloven (prop. 1983 nr. 64) skulle også § 1, stk. 1, ændres, således at loven alene skulle gælde for formueretlige forpligtelser. Dette afvistes imid-lertid under behandlingen i Riksdagens lovudvalg (betænkning nr. 3), idet der henvis-tes til, at en sådan begrænsning ville give anledning til afgrænsningsvanskeligheder.

Hermed forkastedes også Justitsministeriets forslag om, at alle familie- og arveret-lige krav skulle falde uden for anvendelsesområdet, for så vidt de ikke kunne sidestil-les med formueretlige krav.

Ændringen for så vidt angår underholdsbidrag skyldtes, at det i praksis havde vist sig at være vanskeligt at håndtere renteberegningen i forbindelse med inddrivelsen af underholdsbidrag.

Udtalelsen fra Riksdagens lovudvalg efterlader det indtryk, at det snarere var det finske inddrivelsessystem, der burde ændres, idet man principielt fortsat fandt det rig-tigt, at underholdsbidrag var omfattet af morarentereglerne. Ændringen af renteloven var så vidt ses en midlertidig nødløsning, der kun skulle vare indtil inddrivelsessyste-met var blevet ændret, så vanskelighederne kunne undgås.

I Finland har en arbejdsgruppe stillet forslag om gennemførelse af en særlig lov om morarente af offentligretlige krav. Hovedprincipperne i arbejdsgruppens forslag er, at loven skal gælde for alle krav, der ikke er privatretlige, både for så vidt angår det of-fentliges krav mod borgeren og borgerens krav mod det offentlige. Visse områder fore-slås dog undtaget, f.eks. tilbagesøgningskrav, skatter og bøder. Loven skal være subsi-diær i forhold til anden lovgivning.

Der foreslås en forskellig størrelse af rentefoden afhængig af, om kravet kan sidestil-les med privatretlige krav, idet der i så fald foreslås en rentefod svarende til rentefoden i den almindelige rentelov, medens der i andre tilfælde skal gælde en lavere rentefod.

For så vidt angår begyndelsestidspunktet foreslås en regulering svarende til den, der er fastsat i den danske og finske rentelov for så vidt angår formueretlige (privatretlige) krav.

C Arbejdsgruppens overvejelser

1. Den i rentelovens § 1, stk. 1, indeholdte begrænsning i anvendelsesområdet for lovens almindelige regler til kun at omfatte pengekrav på formuerettens område synes ikke at have været underkastet nærmere overvejelser i forbindelse med lovens gennem-

førelse. Dette kan undre bl.a. på baggrund af, at begrænsningen ikke fandtes i det forslag til ændring af gældslovens § 62, som blev stillet i betænkning 652/1972 om morarenter. Begrundelsen synes hovedsagelig at have været, at loven herved fik samme anvendelsesområde som den svenske og den norske lov. Som det fremgår af redegørelsen foran, har man imidlertid heller ikke i disse to lande foretaget nogen dyberegående undersøgelse vedrørende begrænsningens nødvendighed og rimelighed.

2. Som anført foran i pkt. A.2 giver sondring mellem krav på formuerettens område og krav uden for formuerettens område anledning til betydelige afgrænsningsvanskeligheder, jf. *Munch* s. 33 ff og *Gomard* i *Juristen* 1984 s. 322.1 det følgende skal nævnes nogle eksempler herpå.

Overenskomstansattes krav på løn må formentlig anses for formueretlige krav, jf. *U 1984.606 SH*, hvor dette ikke blev bestridt, hvorimod det er tvivlsomt, om det samme gælder tjenestemænds lønkrav. Formentlig ud fra en erkendelse af, at det ville være lidet rimeligt at stille tjenestemænd dårligere end overenskomstansatte, er det imidlertid i cirkulære nr. 107 af 29. juni 1981 bestemt, at bl.a. rentelovens § 3, stk. 1, skal anvendes på statstjenestemandslønninger.

Justitsministeriet har på foranledning af Kommunernes Landsforening i notater af 1. oktober 1979 og 22. september 1981 udtalt sig om rentelovens anvendelighed på de forskellige afgifter m.v., der opkræves af kommunerne, ofte i forbindelse med opkrævningen af ejendomsskatter. Baggrunden var, at kommunerne ønskede disse afgifter m.v. forrentet efter samme regler som ejendomsskatter, dvs. med en rente på 1% månedlig for hver påbegyndte måned efter forfaldsdagen, jf. § 27, stk. 2, i ejendomsskatteloven. Justitsministeriet udtalte, at der for visse afgifter, f.eks. vand- og renovationsafgifter, måtte antages at være særlig hjemmel hertil, hvorimod en række andre afgifter, f.eks. afgifter for el, gas, varme, kloakforsyning og anlæg af fortov, måtte anses for omfattet af renteloven. I modsætning til, hvad det norske justitsministerium udtalte i forbindelse med gennemførelsen af den norske lov, jf. foran pkt. B.2, tog Justitsministeriet ikke forbehold for så vidt angår afgifter, der er tvungne for borgerne. Ved lov nr. 270 af 13. maj 1987 om ændring af ejendomsskatteloven er kommunernes ønske blevet imødekommet ved indsættelse af en bestemmelse (§ 27 A), hvorefter § 27, stk. 2, også gælder for forrentning af "øvrige betalinger, der vedrører ejendommen, og som opkræves sammen med de kommunale ejendomsskatter".

I en skrivelse af 20. januar 1985 til Ministeriet for Skatter og Afgifter har Justitsministeriet udtalt, at et krav på tilbagebetaling af for meget opkrævet bunden opsparing formentlig må anses for et offentligretligt krav.

Endelig skal som et eksempel på tvivl om afgrænsningen mellem formueretlige og familieretlige krav nævnes krav på kompensation i forbindelse med ophævelse af samlivet mellem papirløse ægtefæller, jf. *Munch* s. 36.1 *U 1984.166 H* tilkendtes alene renter fra sagsanlæg og ikke som påstået fra samlivets ophør, men der toges ikke stilling til, om kravet skulle anses for formueretligt eller familieretligt.

Som omtalt foran i pkt. B.3 har man i Finland afvist et forslag om at begrænse lo-

vens anvendelsesområde til formueretlige krav med henvisning til de afgrænsningsvanskeligheder, dette ville give anledning **til**.

3. Der kan efter arbejdsgruppens opfattelse ikke anføres nogen holdbar begrundelse for, at pengekrav uden for formuerettens område generelt skal være underkastet andre regler om forrentning end pengekrav på formuerettens område. De grunde, der er anført til støtte for reglerne om forrentning af formueretlige krav, gør sig ud fra en generel betragtning gældende på samme måde ved andre krav. Selv om der for enkelte typer af ikke-formueretlige krav måtte foreligge særlige modhensyn, kan dette ikke begrundes, at ikke-formueretlige krav i det hele holdes uden for rentelovens almindelige regler.

For så vidt angår *offentligretlige krav, hvor det offentlige er fordringshaver*, er der inden for de praktisk vigtigste områder, herunder skatte- og afgiftslovgivningen, i vidt omfang givet særregler, der sikrer det offentlige krav på renter fra forfaldsdagen. Renten er ofte højere end renten efter renteloven. Som et enkelt eksempel kan nævnes momslovens § 22, stk. 2, hvorefter der skal betales 1,3% i månedlig rente for hver påbegyndt måned fra forfaldsdagen at regne.

Da renteloven viger for særlovgivning, vil en udvidelse af rentelovens almindelige regler til også at omfatte offentligretlige krav ikke berøre de nævnte særregler i skatte- og afgiftslovgivningen m.v. En sådan udvidelse vil alene indebære, at det offentlige krav, hvor der undtagelsesvis ikke foreligger nogen særregel, vil skulle forrentes med rentelovens rente fra det tidspunkt, der følger af lovens § 3, og ikke som i dag først fra sagsanlæg. Denne ændring forekommer ubetænkelig og velbegrundet. Man vil på denne måde i nogen grad udligne de tilfældigheder, der er en følge af, at visse krav er undergivet særregler, andre ikke, og på de områder, hvor særregler ikke findes, vil det offentlige få mulighed for at udvise tilbageholdenhed med at skride til sagsanlæg uden derved at miste renter.

For så vidt angår *offentligretlige krav, hvor borgeren er fordringshaver*, indeholder lovgivningen kun i begrænset omfang særregler om forrentning. Som eksempel på en særregulering kan nævnes kildeskattelovens § 62, stk. 3 og 4, hvorefter der ved tilbagebetaling af overskydende skat ydes en (skattefri) godtgørelse på 4% af beløbet, ligesom dette forrentes med 1% månedlig, hvis tilbagebetaling sker senere end den 1. oktober. Når bortses fra sådanne særregler, der som nævnt kun forekommer i begrænset omfang, vil borgerens krav som udgangspunkt alene kunne kræves forrentet med procesrente, jf. rentelovens § 8.

Ikke mindst på baggrund af, at offentligretlige krav i vidt omfang forrentes efter særregler i de tilfælde, hvor det offentlige er fordringshaver, forekommer dette efter arbejdsgruppens opfattelse lidet rimeligt. Dette synspunkt er også gentagne gange gjort gældende i litteraturen, jf. *Munch* s. 34, *Gomard* i *Juristen* 1984 s. 322 og *Nørsgaard* i *Juristen* 1985 s. 195.

Der kan i denne forbindelse tillige henvises til Folketingets Ombudsmands beretning 1982 s. 71 ff. Det refereres her, at Ombudsmanden henstillede til departementet

for told og forbrugsafgifter i forbindelse med anden ændring af merværdiafgiftsloven at overveje indførelse af en renteordning ved tilbagebetaling af for meget betalt merværdiafgift. Ombudsmanden henviste herved bl.a. til den renteordning, der gælder ved tilbagebetaling af for meget betalte skattebeløb, og til, at skattedepartementet over for ham havde oplyst, at man ved førstkommende ændring af arveafgiftsloven ville være indstillet på at medtage en generel renteordning ved tilbagebetaling af for meget erlagt arveafgift (se nu § 33, stk. 3-5, som ændret ved lov nr. 142 af 13. april 1983). Ombudsmanden tiltrådte i øvrigt tolddepartementets opfattelse, hvorefter der ikke var hjemmel til forrentning i den gældende lovgivning.

Hvor retssag er anlagt af borgeren med påstand om efter- eller tilbagebetaling af et beløb af offentligretlig karakter, vil domstolene i medfør af rentelovens § 8, stk. 2, jf. § 3, stk. 5, kunne tillægge rente fra et tidligere tidspunkt end sagsanlægget. Herved vil rimelige rentekrav i nogle tilfælde kunne imødekommes. Det er imidlertid usikkert, i hvilket omfang domstolene vil udnytte hjemmelen i § 3, stk. 5, der har karakter af en undtagelsesbestemmelse og derfor ikke er egnet som grundlag for en generel ændring af retstilstanden. Som eksempel på, at § 3, stk. 5, ikke er bragt i anvendelse, kan nævnes *U 1982.1047 0* (tilbagebetaling af udbytteskat).

En yderligere væsentlig vanskelighed er, at domstolene - formentlig med rette - har fortolket rentelovens § 8 således, at rente ikke kan tilkendes i medfør af § 3, stk. 5, i tilfælde, hvor det offentlige allerede forud for sagsanlægget har betalt borgerens krav uden renter, og hvor retssagen derfor alene angår rentekravet, ikke hovedstolen, jf. *U 1984.1061 H*, der er kommenteret af *Kardel* i *U 1985 B* s. 39 ff og af *Nørgaard* i *Juristen* 1985 s. 192 ff. Sagens omstændigheder var, at et kommanditselskab var uenig i stempelmyndighedernes resolution vedrørende berigtigelse af stempelafgift i anledning af en række ejendomsoverdragelser. Selskabet anlagde den 22. november 1979 sag mod Ministeriet for Skatter og Afgifter med påstand om, at der ikke skulle ske stempeling af et skøde vedrørende en af ejendommene. Medens sagen verserede betalte selskabet de krævede stempelbeløb på knap 1,6 mill. kr. med forbehold om tilbage-søgning. Den 8. oktober 1980, dagen før domsforhandlingen, tog ministeriet bekræftende til genmæle, og ved et retsforlig af samme dato anerkendte ministeriet, at skødet ikke skulle stemples. Stempelmyndighederne tilbagebetalte straks de indbetalte beløb, men man afslog selskabets anmodning om forrentning af beløbene under henvisning til, at der ikke var fornøden hjemmel hertil. Selskabet anlagde herefter sag mod ministeriet med påstand om betaling af renter i alt ca. 191.000 kr. for tiden fra indbetalingen til tilbagebetalingen.

Selv om Højesteret som nævnt afviste, at renteloven indeholdt hjemmel til at imødekomme rentekravet, fik kommanditselskabet medhold, idet Højesteret fandt, at kravet under de foreliggende omstændigheder burde imødekommes ud fra rimelighed og "almindelige retsgrundsætninger". Med det sidste sigtes antagelig navnlig til berigelsesgrundsætningen. Landsrettens flertal havde fundet, at der ikke var hjemmel til at imødekomme rentekravet, hvilket i øvrigt i en tilsvarende situation tidligere var blevet antaget i *U 1981.926 0*.

Efter Højesterets dom indtog skatte- og afgiftsmyndighederne det standpunkt, at rente af et afgiftsbeløb m.v., der er opkrævet med urette og senere er tilbagebetalt, kun kunne kræves, hvis der var begået fejl af vedkommende myndighed. Dette standpunkt er imidlertid blevet underkendt ved nogle utrykte landsretsafgørelser, jf. Østre Landsrets dom af 15. september 1987 i sag 9. afd. nr. 55/1986 (tilbagebetaling af for meget betalt moms) og Østre Landsrets dom af 3. november 1987 i sag 2. afd. nr. 329/84 (tilbagebetaling af for meget betalt told). På den anden side har Østre Landsret i en dom af 14. september 1987 i sag 8. afd. nr. 274/1986 afvist et krav om rente af et arbejdsløshedsdagpengebeløb, der var blevet efterbetalt, med henvisning til, at der havde bestået rimelig tvivl om kravets berettigelse, og at sagen var blevet behandlet på normal måde af de administrative myndigheder.

For så vidt angår tilfælde, hvor retssag om betaling af et offentligretligt krav er anlagt af borgeren, og hvor hjemmelen til at anvende rentelovens § 3, stk. 5, således foreligger, må det forventes, at Højesterets dom vil påvirke de underordnede domstole i retning af øget anvendelse af denne hjemmel. Dette synes bekræftet ved dommen *LI 1986.7260*, hvor det blev fastslået, at skattemyndighederne uberettiget havde modregnet et skattekrav over for et negativt momstilsvaret, og hvor der herefter i medfør af § 3, stk. 5, blev tilkendt renter af momstilsvaret fra modregningstidspunktet.

Under indtryk af Højesterets dom og de efterfølgende landsretsdomme er der ved *Skatteministeriets cirkulære af 14. oktober 1987 (bilag 2)* givet generelle forskrifter om, at staten skal forrente tilbagebetalte skatter, afgifter og gebyrer m.v. inden for Skatteministeriets område. Efter cirkulæret, der viger for eksisterende regler i skatte- og afgiftslovgivningen m.v., skal rente betales, selv om der ikke er begået fejl af myndighederne. Rentesatsen er den sats, der gælder efter rentelovens § 5. Hvis tilbagebetalingen vedrører et beløb, der er indbetalt efter påkrav fra en myndighed, forrentes beløbet som hovedregel fra indbetalingsdagen. I andre tilfælde skal der betales rente, når der er gået 1 måned efter myndighedens modtagelse af borgerens anmodning om tilbagebetaling. I alle tilfælde gælder, at rentebeløb under 200 kr. ikke udbetales. Vedrørende spørgsmålet om cirkulærets forhold til renteloven, såfremt dennes anvendelsesområde udvides til også at omfatte offentligretlige krav, henvises til kapitel 3, afsnit V. A.

Selv om der ved Højesterets dom og Skatteministeriets cirkulære nu er skabt grundlag for, at borgerne i en række tilfælde kan kræve renter af krav mod det offentlige, er der efter arbejdsgruppens opfattelse ikke herved skabt en tilfredsstillende retstilstand. Rækkevidden af Højesterets dom kan, som de efterfølgende landsretsdomme viser, give anledning til tvivl, og cirkulæret angår alene tilbagesøgningskrav inden for Skatteministeriets område. Det forekommer også utilfredsstillende, at borgernes krav skal støttes på et cirkulære, der kan ophæves eller ændres administrativt.

Det er derfor arbejdsgruppens opfattelse, at der fortsat er behov for at skabe lov-hjemmel for forrentning af borgernes krav mod det offentlige gennem en udvidelse af rentelovens anvendelsesområde.

4. På baggrund af det foran anførte foreslår arbejdsgruppen, at ordene "på formuerettens område" i lovens § 1, stk. 1, udgår, således at loven som udgangspunkt skal

anvendes på alle typer af pengekrav, og som konsekvens heraf, at tillige lovens § 8 udgår. Spørgsmålet om, hvorvidt visse typer af ikke-formueretlige krav herefter bør undtages fra lovens anvendelsesområde, er omtalt i pkt. 5.

Forslaget vil navnlig have som konsekvens, at også ikke-formueretlige krav vil blive underkastet reglerne i lovudkastets (og den gældende lovs) § 3 om rentens begyndelsestidspunkt, således at hovedreglen vil være, at rente skal betales, når der er gået en måned efter påkrav. Er den sidste rettidige betalingsdag bestemt på bindende måde, således som det f.eks. er tilfældet for tjenestemænds krav på løn, skal rente betales fra denne dag.

Det skal understreges, at den foreslåede ændring ikke umiddelbart vil berøre de særregler om forrentning af offentligretlige krav, der findes i anden lovgivning, navnlig skatte og afgiftslovgivningen, idet renteloven fortsat skal vige for særlovgivning, jf. udkastets § 2, stk. 1. Dette gælder såvel særregler om forrentning af det offentlige krav som særregler om forrentning af borgernes krav mod det offentlige. Er den rente, der hjemles ved den pågældende særregel, lavere end rentelovens, skal kreditor dog altid kunne kræve forrentning med rentelovens rente fra den dag, retsforfølgning blev indledt, jf. lovudkastets § 7. Som omtalt foran i pkt. A.3 er det omdiskuteret, hvorvidt den tilsvarende bestemmelse i den gældende lovs § 9 tillige omfatter ikke-formueretlige krav.

Selv om den foreslåede udvidelse af rentelovens anvendelsesområde ikke umiddelbart berører særreglerne om forrentning af offentligretlige krav, vil en gennemførelse af forslaget dog give de enkelte ressortministerier anledning til at overveje, i hvilket omfang der herefter er behov for at opretholde de eksisterende særregler, ligesom nye særregler ikke bør gennemføres, uden at forholdet til rentelovens regler nøje er overvejet. Der er efter arbejdsgruppens opfattelse behov for en forenkling og harmonisering af lovgivningen om forrentning af offentligretlige krav, ligesom der må sættes spørgsmålstegn ved rimeligheden af, at krav tilkommende det offentlige gennemgås med en højere rente end rentelovens og hermed i reglen også med en højere rente end den, borgerne kan gøre krav på over for det offentlige. Efter arbejdsgruppens opfattelse bør der derfor i fremtiden tages udgangspunkt i rentelovens regler, således at særregler kun opretholdes eller indføres i det omfang, et væsentligt behov herfor kan dokumenteres.

Det skal i denne forbindelse nævnes, at Kommunernes Landsforening i forbindelse med gennemførelsen af den foran i pkt. 2 omtalte ændring af ejendomsskatteloven har tilkendegivet, at man nærer ønske om gennemførelse af en hjemmel til at forlange alle krav, der tilkommer en kommune - altså ikke alene krav, der vedrører fast ejendom og opkræves sammen med ejendomsskatterne - forrentet efter reglen i ejendomsskattelovens § 27, stk. 2, det vil sige med 1% månedlig fra forfaldsdagen for hver påbegyndt måned. I en skrivelse af 16. oktober 1986 til Indenrigsministeriet har Justitsministeriet givet udtryk for, at man fandt en så vidtgående rentemæssig særstilling for kommunerne uacceptabel. Arbejdsgruppen deler fuldt ud denne opfattelse.

Spørgsmålet om harmonisering af særreglerne om forrentning af skatter og afgifter er for tiden under overvejelse i et udvalg under Ministeriet for Skatter og Afgifter.

Også ved tilbagesøgningskrav i anledning af for meget betalt skat eller afgift m.v. vil udgangspunktet være, at forrentningen begynder 1 måned efter påkrav. I en del tilfælde - navnlig hvor kravet er opstået som følge af myndighedernes fejl - vil det være rimeligt at forrente tilbagesøgningskravet allerede fra tidspunktet for borgerens betaling. Denne løsning vil kunne nås ved anvendelse af bestemmelsen i lovudkastets (og den gældende lovs) § 3, stk. 5. Spørgsmålet om forrentningstidspunktet ved tilbagesøgningskrav opstår på tilsvarende måde inden for andre retsområder, og udvalget har overvejet at foreslå en særlig bestemmelse herom, men er vejet tilbage herfor. Der henvises til kapitel 3, afsnit V. A. På dette sted skal alene bemærkes, at særregler om forrentning af borgernes tilbagesøgningskrav mod det offentlige meget vel kan være rimeligt begrundet i et ønske om at sikre en generel ret til forrentning allerede fra betalingstidspunktet.

5. Inden for de offentligretlige krav gør særlige hensyn sig gældende for så vidt angår *bøder og lignende krav*.

Efter gældende ret anses bøder slet ikke for omfattet af renteloven, dvs. heller ikke af dennes § 8, jf. *Munch* s. 162. Der kan da også anføres principielle indvendinger mod forrentning af bøder, idet disses størrelse fastsættes ud fra pønale og andre specielle hensyn. Forrentning af bøder ville endvidere give anledning til betydelige administrative vanskeligheder, som næppe i større omfang ville blive kompenseret gennem renteindtægterne. Bøder vil ved manglende betaling straks kunne søges inddrevet, og viser det sig da, at skyldneren er uden midler, ville det i reglen være uden praktisk betydning, at bødekravet herefter blev forrentet. Hertil kommer det særlige system med afsoning af bøder, der ikke betales.

Bortset fra det sidstnævnte forhold gør lignende særlige hensyn sig i hvert fald til dels gældende i relation til tvangsbøder - herunder administrativt fastsatte - og konfiskationsbeløb og i relation til sagsomkostninger i straffesager og andre beløb, der tilkommer det offentlige inden for strafferetsplejens område, f.eks. afsoningsomkostninger. Selv om disse krav eller visse af dem muligvis kunne kræves forrentet efter rentelovens § 8, har man i praksis ikke krævet morarenter heraf.

På denne baggrund foreslår arbejdsgruppen, at bøder, tvangsbøder og konfiskationsbeløb samt sagsomkostninger i straffesager og andre krav, der tilkommer det offentlige inden for strafferetsplejens område, undtages fra lovens anvendelsesområde, jf. lovudkastets § 1, stk. 2. I hvert fald i praksis er dette blot en opretholdelse af den gældende retstilstand.

Undtagelsen vil ikke berøre det offentliges mulighed for at betinge sig renter i forbindelse med aftaler om henstand med betaling af bøder m.v., idet der i dette tilfælde er tale om kreditrenter. Efter gældende praksis kræves kun rente i "finansieringstilfælde" - dvs. tilfælde, hvor den pågældende kunne betale, hvis hans værdier realiseredes - hvor henstanden strækker sig ud over 1 år, og beløbet overstiger 10.000 kr., jf. for så vidt angår skattebøder skattedepartementets cirkulære af 12. maj 1981, der bringer skattemyndighedernes praksis i overensstemmelse med Kriminalforsorgen.

For så vidt angår pengekrav inden for familie-, arve- og personrettens område har arbejdsgruppen - bl.a. på baggrund af den finske lovgivning - særligt overvejet, hvorvidt der ved en udvidelse af anvendelsesområdet for rentelovens almindelige regler vil kunne opstå problemer i relation til *underholdsbidrag*.

Efter gældende ret antages, at der i medfør af rentelovens § 8 i princippet kan kræves renter af underholdsbidrag fra den dag, den berettigede har fremsat anmodning til de bidragsinddrivende myndigheder om inddrivelse af bidraget, jf. FT 1977-78, tillæg A sp. 807 f og *Munch* s. 163. Imidlertid finder lov om inddrivelse af underholdsbidrag ikke anvendelse på renter af underholdsbidrag, jf. lovens § 1, stk. 3. Baggrunden herfor er de administrative problemer, der ville opstå, hvis der i forbindelse med inddrivelsen skulle beregnes renter, og at man har fundet, at der ikke var noget større behov for at lade renter være omfattet.

Efter arbejdsgruppens opfattelse kan der næppe anføres nogen holdbar begrundelse for, at underholdsbidrag ikke i princippet skal forrentes på samme måde som andre pengekrav, hvilket - da den sidste rettidige betalingsdag normalt vil være bestemt - vil sige fra denne dag, jf. lovudkastets § 3, stk. 2. Som følge af inddrivelseslovens § 1, stk. 3, vil renter fortsat ikke kunne inddrives efter de særlige regler i denne lov, og ændringen vil derfor ikke give anledning til problemer i relation til denne. Den bidragsberettigede må i givet fald søge renterne inddrevet på normal måde gennem sagsanlæg, og dette vil - ligesom i dag - formentlig kun sjældent ske i praksis.

Af andre krav inden for familie-, arve- og personrettens område kan nævnes krav på andel af fællesbo, godtgørelseskrav efter ægteskabslovens § 56, arvingers og legatarers krav mod dødsboet og værgens krav på refusion af udgifter afholdt for den umyndige. En udvidelse af anvendelsesområdet for lovens almindelige regler til også at omfatte disse krav vil indebære, at de vil kunne kræves forrentet, når der er gået 1 måned efter påkrav, og ikke som i dag først fra sagsanlæg. Dette vil efter arbejdsgruppens opfattelse ikke give anledning til særlige problemer, men vil tværtimod være velbegrundet. Som omtalt foran i pkt. B.3 var dette også den konklusion, man nåede til i Finland.

For så vidt angår sumlegatarers krav mod boet vil det formentlig undertiden - navnlig hvor legataren gennem længere tid har været uvidende om sit krav - være rimeligt at tilkende rente fra et tidligere tidspunkt i medfør af lovens § 3, stk. 5.

II. Fravigelse af loven ved sædvane

A. De gældende danske regler

1. Ifølge *rentelovens* § 1, stk. 2, gælder loven ikke, hvis andet følger af handelsbrug eller anden sædvane. Også de regler, der gjaldt før renteloven, kunne fraviges ved sædvaner, og spørgsmålet om, hvorvidt sædvaner fortsat skulle have forrang frem for lovens bestemmelser, blev ikke drøftet nærmere i forarbejderne til renteloven.

I bemærkningerne til lovforslaget er blot anført (FT 1977-78, tillæg A sp. 797):

"I stk. 2 angives det, at loven ligesom de vigtigste gældende lovbestemmelser om morarenter og en række andre formueretlige regler kan fraviges ved aftale og sædvane."

2. I rentelovens § 1, stk. 2, bruges udtrykket "handelsbrug eller anden sædvane", hvilket svarer til bl.a. købelovens § 1, stk. 1. Teori og praksis om denne bestemmelse, kan således også anvendes til at fortolke udtrykket i rentelovens § 1, stk. 2.

Der kan meget vel foreligge handelsbrug eller anden sædvane, selv om der ikke er tale om en retssædvane i dette ords traditionelle betydning. Det er således ikke nødvendigt, at sædvanen følges ud fra en følelse af retlig forpligtelse (berettigelse), eller at den har været fulgt gennem en længere periode. Det er tilstrækkeligt, at fremgangsmåden er så almindeligt fulgt inden for vedkommende branche, at fravigelser klart har karakter af undtagelser, jf. *Munch* s. 44.

Spørgsmålet om, hvorvidt der foreligger handelsbrug eller anden sædvane vedrørende morarenter, vil ofte blive afgjort på grundlag af en udtalelse fra Det Danske Handelskammer (tidligere Grosserer-Societetet), når sagen vedrører handelsforhold. Handelskammerets udtalelser bygger på svar indhentet fra en eller flere brancheorganisationer på det omhandlede område. Handelskammerets udtalelser er ikke begrænset til at vedrøre de brancheforeninger, der er medlemmer af Det Danske Handelskammer. I en vis udstrækning rettes der også fra advokater og lignende forespørgsler direkte til den enkelte brancheorganisation. Handelskammerets repræsentant i arbejdsgruppen har oplyst, at Handelskammeret generelt anser udtrykket "handelsbrug" for at være noget afsvækket i forhold til kutyme. På renteområdet har det dog vist sig vanskeligt at opretholde denne sondring, og Handelskammeret benytter på renteområdet sædvane og kutyme som udtryk for fremgangsmåder, der er så almindeligt fulgt, at fravigelser har karakter af undtagelser, dvs. i overensstemmelse med det foran anførte om lovens krav. Hvis Handelskammeret derimod alene udtaler, at en vis fremgangsmåde er "normal" eller "almindelig" inden for vedkommende branche, kan man ikke heri indlægge, at der foreligger handelsbrug eller anden sædvane i lovens forstand endsige en kutyme.

Man kan ikke være sikker på, at denne terminologi fuldt ud følges af de enkelte brancheorganisationer, da organisationernes svar normalt udarbejdes uden juridisk bistand. Der vil derfor kunne opstå misforståelser med hensyn til, hvad de anvendte udtryk dækker over. Dette gælder også i tilfælde, hvor der indhentes udtalelse direkte fra vedkommende brancheorganisation. Hertil kommer, at der hos advokater og domstole kan opstå misforståelser vedrørende fortolkningen af svarene eksempelvis med hensyn til rækkevidden af udtalelser om, at en fremgangsmåde er "normal" eller "almindelig".

Vedrørende disse spørgsmål kan i øvrigt henvises til *Henrik Rasmussen* i *Justitia* 1985 hft. 5 s. 9-34, hvor der bl.a. er redegjort for en undersøgelse vedrørende det grundlag, på hvilket de enkelte brancheorganisationer udtaler sig.

Udtalelser fra Det Danske Handelskammer eller andre organisationer om, at der inden for en bestemt branche foreligger en sædvane, der fraviger renteloven, og dom-

me, der lægger sådanne udtalelser til grund, er i praksis hyppigt forekommende. De nedenfor drøftede spørgsmål om, hvorvidt rentelovens henvisning til sædvaner helt bør udgå eller bør begrænses, har således betydelig praktisk interesse.

3. Handelsbrug eller anden sædvane kan fravige samtlige bestemmelser i renteloven (jf. dog straks nedenfor om § 7). Der er især udviklet sædvaner for så vidt angår højere rentesats end lovens § 5, andet begyndelsestidspunkt end fastsat i § 3 og ret til renters rente. Herudover forekommer der sædvaner vedrørende kreditrente, der fraviger udgangspunktet i lovens § 2.

Det er i litteraturen omdiskuteret, hvorvidt også lovens § 7, jf. § 5, vedrørende rentens højde i forbrugerforhold kan fraviges ved sædvane, jf. *Munch* s. 46 og 159 samt *Henrik Rasmussen* i *Justitia* 1985, hft. 5 s. 11 ff med yderligere henvisninger. Spørgsmålet er ikke afgjort i retspraksis. Den overvejende opfattelse i arbejdsgruppen har været, at bestemmelsen i § 7 naturligt må forstås således, at den afskærer ikke alene aftaler, men også sædvaner om højere morarenter. Spliid har heroverfor anført, at § 7 efter sin ordlyd kun indeholder forbud mod fravigelse ved aftale og derfor ikke udelukker, at en højere morarente kan være hjemlet ved sædvane. Spliid har desuden anført, at det er antaget, at en forbruger kan bindes af en sædvane om kreditrente, jf. afsnit C1.

4. Det antages, at ved aftaler inden for den pågældende branche binder sædvanen også den, der ikke kender den.

Derimod hersker der nogen tvivl om, i hvilket omfang en branchesædvane er bindende, hvis en part, der ikke hører til branchen, indgår en enkeltstående aftale med et af branchens medlemmer, uden at førstnævnte derved kan siges at vove sig ind på branchens område, jf. *Munch* s. 45. I retspraksis har der i flere tilfælde været stillet krav om kendskab til sædvanen, for at en part, der ikke tilhører branchen, bliver bundet heraf, jf. bl.a. *U 1980.427 V* og *U 1986.615 O*. Udgangspunktet må således formentlig være, at en part, der står uden for branchen, ikke er bundet af branchens sædvaner, medmindre han af særlige grunde kendte eller burde kende sædvanen.

B. De øvrige nordiske lande

1. Ifølge den *finske* lovs § 2, stk. 1, kan handelsbrug fravige lovens regler. I bemærkningerne til bestemmelsen anføres, at handelsbrug skal iagttages i forholdet mellem to næringsdrivende, men at det på den anden side er klart, at handelsbrug ikke kan forpligte en forbruger til at betale rente. En forbruger kan derimod påberåbe sig en for denne fordelagtig handelsbrug.

2. Det er ikke i den *norske* rentelov angivet, at loven kan fraviges ved sædvane. I den norske betænkning (NOU 1974:54) s. 78 anføres bl.a., at udvalget ikke har fundet,

at der var et tungtvejende behov for at anerkende sædvaner om højere rente end lovens, idet man i loven har søgt at komme frem til en normalregel, som vil dække det gennemsnitlige tab for kreditor, og idet parterne vil kunne indgå aftaler om en højere rente.

Det norske udvalg henviser også til, at en regel om fravigelse af loven ved sædvaner vil være befordrende for tvister baseret på mere eller mindre svagt funderede anbringender om sædvaneretsdannelser.

Udvalget vil dog ikke udelukke, at sædvaner undtagelsesvis kan fravige lovens regler.

3. Heller ikke den svenske lov indeholder henvisning til handelsbrug. Ifølge forarbejderne, jf. SOU 1974:28 s. 114 og prop. 1975:102 s. 114 f, udelukker dette dog ikke, at der under specielle forhold kan foreligge handelsbrug af sådan beskaffenhed, at den bør gå forud for lovens regler, navnlig i tilfælde, hvor sædvanen må anses for en del af aftaleindholdet.

G Arbejdsgruppens overvejelser

1. Et *flertal* af arbejdsgruppens medlemmer (alle undtagen Spliid) finder, at bestemmelsen om, at loven viger for handelsbrug eller anden sædvane, *bør begrænses, således at den alene finder anvendelse på krav, der udspringer af aftale mellem to erhvervsdrivende*, men derimod ikke i forholdet mellem en erhvervsdrivende og en forbruger eller i forholdet mellem to privatpersoner. For så vidt angår to medlemmer blandt flertallet (Blok og Ravn) er dette forslag subsidært, idet disse medlemmer principalt finder, at lovens henvisning til sædvaner i det hele bør udgå, jf. pkt. 2. Den praktiske konsekvens af flertallets forslag vil navnlig være, at det for så vidt angår forbrugerforhold fastslås, at § 5 om rentens højde ikke kan fraviges ved sædvane. Flertallet har imidlertid fundet, at heller ikke lovens øvrige bestemmelser bør kunne fraviges ved sædvane i forbrugerforhold, selv om disse bestemmelser kan fraviges ved aftale, idet der herved navnlig er lagt vægt på, at forbrugerne i reglen hverken kender eller bør kende sådanne sædvaner. I forholdet mellem to privatpersoner forekommer sædvaner formentlig slet ikke. Lægges det til grund, at § 5 allerede efter gældende ret må anses for ufravigelig i forbrugerforhold også i relation til sædvaner, og at en sædvane efter gældende ret normalt ikke vil være bindende for en part, der står uden for vedkommende branche, jf. foran A.3 og A.4, vil den foreslåede ændring i alt væsentligt blot have karakter af en klargøring af retstilstanden.

Et *mindretal* (Spliid) finder, at en kommende morarentelov ikke bør indeholde særregler for forbrugere eller andre. En ny morarentelov bør udformes således, at der gælder samme regler for alle - både erhvervsdrivende og forbrugere. Det er mindretallets principale opfattelse, at morarenteloven både i forhold til forbrugere og erhvervsdrivende bør vige for sædvaner. Afgørende for mindretallet er imidlertid, at der gæl-

der samme regler for alle, og mindretallet vil derfor - såfremt det er nødvendigt for at nå dette resultat - kunne tilslutte sig, at morarentelovens henvisning vil sædvaner helt udgå, således at hverken forbrugere eller erhvervsdrivende vil kunne påberåbe sig, at renteloven er fraveget ved sædvane.

Arbejdsgruppen har overvejet, om udeladelsen for så vidt angår forbrugerforhold af henvisningen til sædvaner kan give anledning til særlige problemer i forholdet mellem pengeinstitutterne og deres private kunder henset til, at pengeinstitutterne er undtaget fra den præceptive regulering i forbrugerforhold, jf. den gældende lovs § 7, stk. 4, men er nået til den konklusion, at dette ikke vil være tilfældet. Dommen *U 1981.221 H* viser, at det ved overtræk på chekkonti og andre indlånskonti ikke er nødvendigt at støtte rentekravet (højere end lovens) på sædvane. For så vidt angår udlån kan pengeinstitutterne i tilfælde af overtræk eller manglende nedbringelse fortsat kræve den aftalte kreditrente, og ønsker pengeinstitutterne at sikre sig en særlig overrente i disse tilfælde, må der foreligge aftale herom.

Som omtalt i afsnit III.C. foreslår arbejdsgruppen, at den gældende bestemmelse i lovens § 2, hvorefter der som deklatorisk regel ikke kan kræves kreditrente, udelades. Forslaget om, at sædvaner ikke skal kunne påberåbes i forbrugerforhold og i forholdet mellem to privatpersoner, vil derfor ikke udelukke, at en ret til kreditrente kan støttes på sædvane. Hvis dette er tilfældet, bevarer fordringshaveren også efter en eventuel misligholdelse retten til denne rente, jf. lovudkastets (og den gældende lovs) § 6.

2. Arbejdsgruppen har drøftet, hvorvidt bestemmelsen om, at loven viger for sædvaner, *i det hele bør udgå*, altså også for så vidt angår forholdet mellem erhvervsdrivende.

Et flertal (Grønberg, Rosenmeier, Krobak, Udengaard og Højgaard Pedersen) finder, at loven fortsat bør kunne fraviges ved sædvane i erhvervsforhold. Det er efter flertallets opfattelse vigtigt og ressourcebesparende for erhvervslivet, at man ikke er nødsaget til at udfærdige kontrakter hver gang der handles, men kan forlade sig på de sædvaner, der har udviklet sig som hensigtsmæssige inden for netop den pågældende branche. Navnlig under hensyn til, at der ikke kan skabes grundlag for en ændring, hvorefter der i loven fastsættes en højere rente i erhvervsforhold end i andre forhold, jf. herom kapitel 4, afsnit I.C.2., er der et behov for, at der i erhvervsforhold kan udvikles sædvaner til fastlæggelse af den renteregulering der inden for den enkelte branche findes rigtigst.

Flertallet har endvidere lagt vægt på, at de formueretlige hovedlove, herunder udkastet til en ny købelov, viger for sædvaner. Erhvervslivet er således vant til at kunne handle i tillid til, at udtrykkelige aftaler ikke er nødvendige for at fravige loven, og det vil kunne give anledning til tvivl og eventuelt også retstab, hvis der for så vidt angår renter som det eneste område skulle være pligt til at lave udtrykkelige aftaler. Flertallet finder det ikke dokumenteret, at adgangen til fravigelse ved sædvane medfører urimelige resultater, idet det herved bl.a. må tages i betragtning, at en sædvane nor-

malt ikke vil være bindende for en part, der står uden for branchen. Der ville heller ikke være meget vundet ved at udelade henvisningen til sædvaner, idet virksomhederne i så fald i stedet ville påberåbe sig stiltiende aftaler. Bemærkningerne i forarbejderne til den norske og svenske lov viser, at man ikke kan frakende sædvaner retlig betydning.

Et *mindretal* (Blok og Ravn) foreslår, at henvisningen til sædvaner i det hele udgår. Til støtte herfor har dette mindretal anført, at der i det hele må sættes spørgsmålstejn ved den tankegang, der ligger bag de formueretlige loves traditionelle bestemmelser om, at de viger for sædvaner, idet det langt fra er noget indlysende princip, at de af Folketinget vedtagne love skal vige for "privat lovgivning". Dette gælder navnlig, når der som her er tale om en nyere lov inden for et snævert afgrænset område. Den rente, loven hjemler, er fastsat således, at den dækker virksomhedernes gennemsnitlige tab ved forsinket betaling, og der er derfor ikke behov for at anerkende sædvaner om højere rente. Virksomhederne bør, hvis de ønsker at sikre sig en højere rente, henvises til at indgå aftale herom. Det bemærkes herved, at en inden for vedkommende branche almindeligt fulgt rentepraksis, som begge parter kender, efter omstændighederne vil kunne anses for stiltiende aftalt.

Rentelovens henvisning til sædvaner, der som nævnt ofte udnyttes i praksis, skaber en generel uklarhed og usikkerhed vedrørende renteforhold. Der er ingen tvivl om, at virksomhedernes påberåbelse af sædvaner ofte er uberettiget, idet der reelt ikke foreligger en sædvane, der opfylder lovens krav, og mere betænkeligt er, at domstolene uden tvivl regelmæssigt tilkender renter på grundlag af sådanne materielt uberettigede påberåbelser af sædvaner. Forklaringen på det sidste forhold er dels, at en sagsøgers henvisning til, at rentekravet er hjemlet ved sædvane, i almindelighed lægges uprøvet til grund i udeblivelsessager, dels den uklarhed, der består med hensyn til indholdet af udtrykkene "kutyme", "handelsbrug", "normal praksis" m.v., samt endelig det forhold, at brancheorganisationernes udtalelser, således som *Henrik Rasmussens* undersøgelse efter mindretallets opfattelse viser, ikke sjældent hviler på et noget tvivlsomt grundlag.

Hertil kommer, at rentesædvaner gennemgående er udtryk for en ensidig varetægtelse af vedkommende branches egne interesser, og at det, således som de senere års erfaringer viser, volder vanskeligheder at ændre sædvaner vedrørende rentens højde i takt med ændringer i det generelle renteniveau. Disse medlemmer har endelig henvist til, at man såvel i den norske som den svenske rentelov af grunde, der svarer til de foran anførte, har undladt at medtage en bestemmelse om, at loven viger for sædvaner. Det forbehold om, at sædvaner desuagtet undtagelsesvis kan fravige loven, som findes i forarbejderne til den norske og den svenske lov, skulle imidlertid ikke medtages ved gennemførelse af mindretallets forslag.

Et *andet mindretal* (Spliid) har som subsidiært synspunkt tilsluttet sig forslaget om, at henvisningen til sædvaner i det hele udgår. Dette mindretal har hovedsagelig begrundet sin stillingtagen med, at der bør gælde samme regler i forholdet mellem erhvervsdrivende som i forholdet mellem erhvervsdrivende og forbrugere, jf. foran i pkt. 1.

Eftersom et flertal går ind for, at sædvaner ikke skal kunne påberåbes i forbrugerforhold, vil det være nødvendigt for at opnå, at der kommer til at gælde samme regler for alle, at sædvaner heller ikke kan påberåbes i erhvervsforhold.

3. Arbejdsgruppen har endelig overvejet, hvorvidt det i bestemmelsen bør angives, at en sædvane kun kan påberåbes *i det omfang, parterne kendte eller burde kende sædvanen*.

Et *flertal* (Krobæk, Grønborg, Udengaard, Højgaard Pedersen og Spliid) har ikke kunne tilslutte sig dette forslag og har herved henvist til, at der bør være harmoni mellem de formueretlige love på dette punkt, og at den praksis, som findes vedrørende dette spørgsmål, vil kunne udvikle sig uden lovændring. Flertallet har således fundet, at en sådan præcisering i givet fald først bør gennemføres i de mere centrale formueretlige love, f.eks. købeloven, aftaleloven og kommissionsloven.

Et *mindretal* (Blok, Rosenmeier og Ravn - Blok og Ravn som subsidier opfattelse) har foreslået, at det i loven angives, at denne kun viger for sædvane i erhvervsforhold i det omfang, parterne kendte eller burde kende den pågældende sædvane. En sådan tilføjelse ville føre til nogenlunde samme resultat som den begrænsning i adgangen til at påberåbe sig en sædvane over for en part, der ikke tilhører branchen, som er gjort i retspraksis, jf. afsnit A.4. Den foreslåede tilføjelse er derfor i det væsentlige blot udtryk for en præcisering af gældende ret. Når mindretallet foreslår tilføjelsen formuleret som anført og ikke som en regel, der bygger på vedkommende parts tilhørsforhold til branchen, beror det navnlig på, at det ikke sjældent vil være tvivlsomt, om en part kan siges at tilhøre en bestemt branche. Den foreslåede tilføjelse er endvidere i overensstemmelse med bestemmelsen om sædvaner i art. 9, stk. 2, i konventionen om internationale køb (CISG), som i øvrigt i vidt omfang er lagt til grund for det foreliggende udkast til ny købelov, og disse medlemmer vil derfor finde det naturligt, at også bestemmelsen om sædvaner i den kommende købelov udformes som foreslået.

III. Kreditrente

A. De gældende danske regler

1. Ifølge *rentelovens* § 2 skal der ikke betales rente for det tidsrum, der ligger forud for forfaldsdagen (kreditrente), men der gøres undtagelse for de i § 1, stk. 2, nævnte tilfælde, det vil sige, hvor kreditrente er aftalt eller følger af handelsbrug eller anden sædvane eller er bestemt ved eller i henhold til lov. § 2 fastslår således, at det som deklaratorisk regel gælder, at der ikke skal betales kreditrente.

2. I forarbejderne til bestemmelsen (FT 1977-78 tillæg A, sp. 797 f) er angivet, at det ikke er hensigten med forslaget på afgørende måde at bryde med adgangen til at

kræve kreditrenter, men at adgangen hertil dog i nogle situationer vil blive begrænset. Det var således hidtil antaget, at der ved pengelån, som var bestemt til at have en vis varighed, kunne kræves renter, medmindre der forelå særlige omstændigheder, der gav låntageren grund til at antage, at han ikke skulle betale renter. § 2 medførte, at der nu kun skal svares renter af pengelån, hvis låntageren har accepteret renteforpligtelsen, eller hvis det af parternes forhold klart fremgår, at en anmodning om pengelån må forstås som indeholdende et tilsagn om at ville betale renter. Endvidere medførte § 2 en vis begrænsning i sælgerens adgang til i handelskøb at beregne sig renter ved henstand med betaling af købesummen for ubestemt tid. Ifølge den tidligere gældende § 38, stk. 1, i købeloven skulle der i sådanne tilfælde altid svares rente, mens § 2 nu medfører, at renter kun skal betales, hvis det følger af aftale, handelsbrug eller anden sædvane.

B. De øvrige nordiske lande

1. Ifølge den *finske* lovs § 3, stk. 1, skal skyldneren ikke betale renter for tiden før gældens forfaldsdag. I § 3, stk. 2, er der givet en udfyldende regel om kreditrentens højde for det tilfælde, at der vel er truffet aftale om kreditrente, men ikke om rentens størrelse. Reglen i § 3, stk. 1, svarede til allerede gældende finsk ret.

2. I den *norske* lov er der ikke nogen regel, der svarer til § 2. Baggrunden herfor er formentlig et ønske om alene at regulere morasituationen, jf. betænkningen NOU 1974:54 side 47.

3. Den *svenske* lovs § 2, stk. 1, svarer til den danske § 2 og den finske § 3, stk. 1. Reglen er i overensstemmelse med tidligere gældende ret. I § 2, stk. 2, er der gjort en undtagelse fra reglen om, at der ikke skal svares renter forud for forfaldsdagen, med hensyn til krav, som angår tilbagesøgning af betaling, hvor aftalen er hævet som følge af betalingsmodtagerens kontraktbrud eller en anden lignende grund. I disse tilfælde skal der betales "avkastningsränta" fra den dag, da betalingen blev erlagt, til og med den dag, da tilbagebetaling sker, eller, hvis tilbagebetaling ikke sker i rette tid, den dag, fra hvilken morarente begynder at løbe. Afkastningsrenten er lavere end morarenten, nemlig diskontoen + 2% mod diskontoen + 8%, jf. §§ 5 og 6.

C Arbejdsgruppens overvejelser

1. Bestemmelsen i rentelovens § 2 hører efter arbejdsgruppens opfattelse ikke naturligt hjemme i loven.

I relation til morarente har bestemmelsen i § 2 alene den betydning, at den angiver, at forfaldsdagen er det tidligste tidspunkt, fra hvilket morarente kan kræves. Her ud-

gør § 2 et vist supplement til § 3. § 2 er imidlertid ikke uundværlig i denne sammenhæng, men giver - i relation til § 3, stk. 5 - snarere anledning til visse vanskeligheder, jf. pkt. 3.

2. Forud for renteloven blev der i retspraksis og litteratur ikke opstillet én fælles regel om retten til kreditrente gældende for alle låneforhold. Ved formuleringen af vejledende regler blev der foruden lånets varighed - det moment, som særligt er fremhævet i motiverne til rentelovens § 2 - lagt vægt på, om lånet var af erhvervsmæssig eller anden art, jf. *Munch* s. 60. Der var således tilbøjelighed til at antage pligt til at betale kreditrente ved langvarige lån og ved erhvervsmæssige lån og navnlig i tilfælde, hvor disse to momenter er kombineret.

Rentelovens § 2 kan således siges at have tilvejebragt en vis afklaring af retstilstanden. Prisen herfor har imidlertid været, at den opstillede deklaratoriske regel om, at der ikke skal betales kreditrente, for så vidt angår nogle typer af lån, herunder de langvarige erhvervsmæssige lån, hverken forekommer naturlig eller rimelig. De typer af låneforhold, der forekommer i praksis, er så forskelligartede, at det i virkeligheden ikke lader sig gøre at opstille en fælles deklaratorisk regel, der er tilfredsstillende for alle typer af lån.

Hertil kommer, at den afklaring, rentelovens § 2 har tilvejebragt, er mere tilsyneladende end reel. Allerede i motiverne er der henvist til, at forrentning efter omstændighederne må anses for stiltiende aftalt, og der er næppe tvivl om, at domstolene vil være tilbøjelige til at benytte denne konstruktion, hvis de finder, at rentefrihed ville være et urimeligt resultat. Som eksempel kan nævnes *U 1980.246 V* vedrørende et tilfælde, hvor en servitrice gennem flere år havde ladet en del af sin lønindtægt indestå i virksomheden (en kro). Servitricens tilgodehavende var efterhånden løbet op til ca. 173.000 kr., og retten tog hendes påstand om forrentning til følge, idet den efter at have henvist til beløbets størrelse og lånets varighed udtalte: ”.... findes imidlertid den omstændighed, at sagsøgte fortsat lod midler tilhørende sagsøgeren indgå i finansieringen af kroens drift, efter parternes forhold at måtte forstås som indeholdende et tilsagn om at forrente beløbene”. Dommens resultat er rimeligt, men lader sig kun vanskeligt forene med rentelovens § 2, da antagelsen af, at der forelå et stiltiende tilsagn, nærmer sig det rent fiktive, jf. *Munch* s. 62. Dommen er et eksempel på, at rentelovens § 2 ikke sjældent virker som en spændetrøje og derved gør mere skade end gavn.

3. Det anføres i bemærkningerne til § 2 (FT 1977-78, tillæg A, sp. 798), at det af denne bestemmelse tillige fremgår, at renter af pengekrav, der ikke betales i rette tid, efter loven kun kan kræves for det tidsrum, der ligger efter forfaldsdagen.

I rentelovens § 3, stk. 2 og 4, er ikke udtrykkeligt angivet, at retten til rente, når der er gået en måned efter påkrav, henholdsvis retten til rente fra den dag, retsforfølgning er indledt, er betinget af, at forfaldsdagen (den sidste rettidige betalingsdag) er kommet. Dette kan imidlertid som anført i bemærkningerne til disse bestemmelser

(FT 1977-78, tillæg A, sp. 800 og 802) udledes af § 2. Udelades denne bestemmelse, bør forudsætningen om, at fordringen skal være forfalden, fremgå af loven på anden måde, jf. pkt. 4.

I bemærkningerne til § 3, stk. 5 (FT 1977-78, tillæg A, sp. 802) hedder det: "Det følger af sammenhængen med forslagets § 2, at domstolene ikke kan bestemme, at der skal betales rente fra et tidspunkt, der ligger forud for forfaldsdagen." Hvis denne udtalelse tages efter pålydende, opstår et problem i forbindelse med visse tilbagesøgningskrav. Således kan et tilbagesøgningskrav, der opstår ved ophævelse af et køb eller en anden aftale, først anses for forfaldent ved ophævelsen, jf. *Munch* s. 58. Efter den citerede udtalelse skulle § 2 herefter hindre, at der ved sådanne tilbagesøgningskrav i medfør af § 3, stk. 5, tilkendes rente allerede fra betalingsdagen (udgangspunktet er, at tilbagesøgningskrav forrentes efter påkravsreglen i stk. 2 eller efter procesrente-reglen i stk. 4). En sådan konsekvens er uheldig, da tilkendelse af rente fra betalingsdagen efter omstændighederne vil være rimeligt, jf. at den svenske lovs § 2, stk. 2, ligefrem foreskriver denne løsning som den almindelige regel (ganske vist med en lavere rente end morarenten). Uanset motivernes udtalelse er det da også et spørgsmål, om det er nødvendigt at tillægge § 2 denne konsekvens i relation til anvendelsen af § 3, stk. 5, smig. *Munch* s. 99. Men under alle omstændigheder vil den tvivl, der består herom, kunne undgås, hvis § 2 udelades.

Ganske samme problemstilling har være overvejet i Finland. Her valgte man ved ændringen af loven i 1983 den løsning helt at undtage tilbagesøgningskrav opstået ved ophævelse af en aftale fra lovens anvendelsesområde for så vidt angår tiden før gældens forfaldsdag, jf. afsnit I.B.3 og om baggrunden prop. 1983 nr. 64 s. 3 og 5. Spørgsmålet om rente fra betalingsdagen til tilbagesøgningskravets forfaldsdag er herefter ulovreguleret i finsk ret.

Med hensyn til arbejdsgruppens overvejelser vedrørende rente af tilbagesøgningskrav henvises i øvrigt til kapitel 3, afsnit V. A.

4. På baggrund af det foran anførte foreslår arbejdsgruppen, at bestemmelsen i den gældende lovs § 2 ophæves. Spørgsmålet om, hvorvidt en fordringshaver kan gøre krav på kreditrente, vil herefter igen være ulovbestemt og vil skulle løses efter de retningslinier, der forud for renteloven blev opstillet i retspraksis og litteratur.

Hvad angår kreditrente, vil loven herefter alene indeholde de henvisninger hertil, som findes i lovudkastets (og den gældende lovs) § 4, stk. 1, 2. pkt., vedrørende konsekvenserne af fordringshavermora og § 6 om fortsat ret til en aftalt eller ved lov eller sædvane fastsat kreditrente også i tiden efter den sidste rettidige betalingsdag. Disse bestemmelser indeholder imidlertid ingen selvstændig regulering af spørgsmål vedrørende kreditrente, men angår blot nogle situationer, hvor der består en sammenhæng mellem kredit- og morarente.

Det er derfor berettiget at sige, at loven efter ophævelse af § 2 alene angår morarente. Arbejdsgruppen foreslår, at dette kommer til udtryk i lovens § 1, stk. 1, gennem formuleringen ".... gælder for rente af pengekrav, der ikke betales rettidigt". Efter ar-

bejdsgruppens opfattelse er det herved også på tilstrækkelig tydelig måde tilkendegivet, at såvel retten til rente efter påkravsreglen i lovudkastets § 3, stk. 1 (den gældende lovs § 3, stk. 2) som retten til procesrente efter lovudkastets (og den gældende lovs) § 3, stk. 4, forudsætter, at fordringen er forfalden. På den anden side udelukker den foreslåede formulering af § 1, stk. 1, ikke på samme måde, som den gældende lovs § 2 kan synes at gøre det, at der ved tilbagesøgningskrav i anledning af ophævelse af en aftale i medfør af § 3, stk. 5, tilkendes rente allerede fra betalingsdagen.

Som følge af, at loven efter udeladelsen af den gældende lovs § 2 alene regulerer morarentespørgsmål, udgår ordene "m.v." i lovens overskrift.

Det bemærkes, at et mindretal i arbejdsgruppen har foreslået, at der i loven optages en bestemmelse om maksimal kreditrente i forbrugerforhold, jf. kapitel 5, afsnit V, **B.1.**

Kapitel 3.

Rentens begyndelsestidspunkt

I. Den gældende lovs § 3, stk. 1

A. Den gældende danske regel.

1. Ifølge § 3, stk. 1, skal rente betales fra forfaldsdagen, hvis denne er fastsat i forvejen.

I bemærkningerne til lovforslaget (FT 1977-78, tillæg A, sp. 798) er anført, at forfaldsdagen må anses for bestemt i forvejen, hvis den er fastsat til en bestemt dag eller til et bestemt tidsrum efter en begivenheds indtræden, f.eks. 20 dage efter fordringshaverens påkrav om betaling. I disse tilfælde har debitor mulighed for i forvejen at indrette sig på betaling til tiden. Hvis der er givet henstand med betalingen i et ubestemt tidsrum indtil den dag, hvor en bestemt begivenhed indtræder, f.eks. byggeriets færdiggørelse eller den dag, hvor fordringshaveren fremsætter påkrav om betaling, kan forfaldsdagen derimod ikke anses for at være bestemt i forvejen. Skyldneren vil i disse tilfælde normalt ikke have samme mulighed for at indrette sig på betaling.

Forfaldsdagen kan være fastsat i forvejen, hvis den forud (i almindelighed ved aftalens indgåelse, men efter omstændighederne også senere) er aftalt, hvis den er fastsat ved lov, eller hvis den følger af sædvane. Forfaldsdagen kan også være fastsat derved, at den indtræder samtidig med en anden begivenhed f.eks. ved levering af varer, og tidspunktet for denne begivenhed er aftalt i forvejen. Forfaldsdagen kan bero på en stiltien-de aftale. Ved erstatningskrav i og uden for kontraktforhold vil forfaldsdagen ikke være fastsat i forvejen.

Det er ikke nogen betingelse, at der skyldes et bestemt beløb, men er dette ikke tilfælde, vil stk. 3 kunne komme ind i billedet.

2. Bestemmelsen i § 3, stk. 1, giver anledning til fortolkningsproblemer såvel i relation til ordet "forfaldsdagen" som i relation til ordet "fastsat" og ordene "i forvejen".

Begrebet "*forfaldsdagen*" ("forfaldstiden") defineres i den obligationsretlige litteratur almindeligvis som den dag, da kreditor kan kræve ydelsen (her betalingen) erlagt, jf. f.eks. *Ussing: Obligationsretten. Almindelig del s. 44 ff* *Gomard: Obligationsret. Almene emner*, hft. 2 s. 113 f og *Munch s. 54*. Som modsætning hertil benytter man ordet "*handlingsdagen*" ("*handlingstiden*") som betegnelse for den dag, da skyldnerens pligt til at erlægge (her betale) indtræder. Ved pengeforpligtelser benyttes i stedet ofte udtrykkene "*betalingsdagen*" ("*betalingstiden*") eller - mere præcist - "*den sidste rettidige betalingsdag*". I de tilfælde, hvor påkrav ikke er nødvendigt, for at skyldnerens pligt til at erlægge (betale) indtræder, vil forfaldstiden og handlingstiden i almindelighed være sammenfaldende.

Ordet "forfaldsdagen" i § 3, stk. 1, skal imidlertid næppe forstås i overensstemmelse med den nævnte sædvanlige terminologi. Det ville ikke være naturligt og rimeligt, at kreditor kunne kræve morarente, før debtors betalingspligt er indtrådt - der foreligger jo slet ikke mora før dette tidspunkt - og meget taler derfor for, at "forfaldsdagen" i § 3, stk. 1, i virkeligheden betyder handlingsdagen (den sidste rettidige betalingsdag), jf. også *Rosenmeier* i *Advokaten* 1981 s. 82. I de - sædvanlige - tilfælde, hvor den sidste rettidige betalingsdag ikke er bestemt ved parternes aftale eller på anden måde, indtræder betalingspligten først ved påkrav, jf. gældslovens § 5, stk. 1, og købelovens § 12. Påkrav kan fremsættes, så snart kreditor har opfyldt sin forpligtelse, f.eks. leveret den solgte vare eller udført den aftalte tjenesteydelse.

Hvis "forfaldsdagen" i § 3, stk. 1, skulle forstås i overensstemmelse med sædvanlig terminologi, ville dette i alle tilfælde, hvor dagen for levering af en salgsgenstand eller for udførelse af en tjenesteydelse er aftalt mellem parterne, indebære, at rente kunne kræves fra denne dag. Således kan § 3, stk. 1, imidlertid næppe fortolkes, og også dette eksempel viser, at "forfaldsdagen" formentlig må forstås som handlingsdagen. Denne kan i de nævnte tilfælde - i modsætning til forfaldsdagen i dette ords sædvanlige betydning - ikke anses for fastsat i forvejen, da handlingsdagen først indtræder ved påkrav, og da det er uvist, om påkrav vil blive fremsat straks ved ydelsens levering - dette er i hvert fald ved tjenesteydelser ikke sædvanligt.

I relation til ordet "*fastsat*" drejer fortolkningstvivlen sig om, hvorvidt forfaldsdagen (den sidste rettidige betalingsdag) kan fastsættes ensidigt af kreditor, f.eks. ved en bestemmelse i fakturaen om, at betaling skal ske inden 20 dage, eller om der skal foreligge en aftale herom. Det første er gjort gældende af *Suenson* i *Advokaten* 1981 s. 36, jf. også *Roat Pedersen* i *Advokaten* 1981 s. 127. Til støtte for denne forståelse kan navnlig anføres, at betalingspligten indtræder ved påkrav, jf. bl.a. købelovens § 12, og at kreditor derfor (som det mindre) også må kunne fastsætte en bestemt senere dag som sidste rettidige betalingsdag. Heroverfor har *Rosenmeier* i *Advokaten* 1981 s. 82 ff. anført, at *Suenson*'s opfattelse i vidt omfang ville gøre lovens § 3, stk. 2, betydningsløs, at betalingsdagen derfor kun kan anses for fastsat efter stk. 1, hvis der foreligger en aftale herom, og at en sådan aftale i almindelighed ikke kan anses for indgået stiltiende ved skyldnerens passivitet over for en fakturabestemmelse, jf. også *Nørgaard* i *Juristen* 1978 s. 479 og *Munch* s. 71 f. Den sidstnævnte fortolkning har støtte i *U* 1981.712 B, men spørgsmålet kan ikke anses for endeligt afklaret i retspraksis.

Ifølge den svenske betænkning (SOU 1974:28 s. 115) har man med ordene "*iforvejen*" villet klargøre, at lovbestemmelser om, at betaling skal ske ved påkrav, ikke indebærer, at forfaldsdagen (handlingsdagen) er fastsat i rentelovens forstand. Det forekommer imidlertid ikke umiddelbart forståeligt, at ordene blot sigter til dette - ret indlysende - forhold. I de foran gengivne bemærkninger til den danske bestemmelse indlægges der da også noget andet og mere i ordene, når det dér anføres, at betingelserne i stk. 1 er opfyldt, hvis det er fastsat (aftalt), at betaling skal ske et bestemt tidsrum *efter* en begivenheds indtræden, men derimod ikke er opfyldt, hvis det er fastsat (aftalt), at betalingen skal ske *ved* en begivenheds indtræden.

U 1985.804 O vedrører et tilfælde, hvor den kontante udbetaling ved køb af en fast ejendom var deponeret til frigivelse for sælger, når skøde var lyst anmærkningsfrit. Da beløbet først blev frigivet en måneds tid efter skødets udlevering fra tinglysningskontoret, krævede sælger beløbet forrentet i medfør af rentelovens § 3, stk. 1. Dette krav blev imidlertid afvist af landsretten, formentlig under hensyn til de netop omtalte bemærkninger til bestemmelsen.

Som eksempel på en *lovbestemmelse*, der fastsætter forfaldsdagen (den sidste rettidige betalingsdag) kan nævnes *lejelovens* § 33, hvorefter lejen kan kræves betalt månedsvis forud (stk. 1), dog således, at betaling anses for rettidig, når den sker senest 3. hverdag efter forfaldsdagen (stk. 3, 2. pkt.). I almindelighed fremgår den sidste rettidige betalingsdag også af lejekontrakten. I *U 1986.686 V* tilkendtes der i medfør af rentelovens § 3, stk. 1, renter af en lejeforhøjelse fra de i lejekontrakten fastsatte betalingsterminer, uanset at der havde være ført retssag om lejeforhøjelsens berettigelse, idet dette ikke medførte, at § 3, stk. 3, kunne bringes i anvendelse.

B. De øvrige nordiske lande

Rentelovene i de øvrige nordiske lande indeholder alle bestemmelser, der svarer til den danske lovs § 3, stk. 1, jf. den svenske lovs § 3, stk. 1, den norske lovs § 2, stk. 1, og den finske lovs § 5, stk. 1. Samme regel gjaldt i Sverige og Finland også før rentelovene i medfør af en bestemmelse i disse landes handelslove, og da den danske rentelov har den svenske som forbillede, må også den danske bestemmelse siges at have sit udspring i bestemmelsen i den svenske handelslov.

Den finske bestemmelse har følgende ordlyd: "Är gäldens förfallodag på ett för gäldenären bindande sätt bestämd i förväg, skall dröjsmålsränta betalas från förfalldagen."

Det synes at følge af denne formulering, at kreditor ikke ensidigt kan fastsætte betalingsdagen f.eks. i fakturaen, hvilket bekræftes i bemærkningerne til bestemmelsen (prop 1981 nr. 109 s. 19).

C Arbejdsgruppens overvejelser

1. Den tvivl, der i flere henseender består med hensyn til fortolkningen af rentelovens § 3, stk. 1, og med hensyn til forholdet mellem stk. 1 og stk. 2, har været et væsentligt problem ved anvendelsen af renteloven. Arbejdsgruppen har derfor overvejet, om man for at opnå en forenkling af lovens system helt kunne udelade bestemmelsen i stk. 1.

Selv om der i arbejdsgruppen har være sympati for en sådan forenkling, har man dog anset det for rigtigst at bevare princippet i stk. 1. Ganske vist er påkravsreglen i stk. 2 klart den praktiske hovedregel, men det forekommer dog ikke helt sjældent, at

en bestemt betalingsdag er aftalt, f.eks. i forbindelse med långivning, eller i øvrigt er bestemt på bindende måde, jf. f.eks. den foran nævnte bestemmelse i lejelovens § 33. Det forekommer ikke rimeligt, at kreditor også i sådanne tilfælde skulle være henvist til at fremsætte påkrav efter stk. 2 og til at vente 1 måned herefter, før der kan beregnes rente. Herudover må det tillægges betydning, at bestemmelsen i stk. 1 også findes i de øvrige nordiske landes rentelove, og at man i hvert fald for så vidt angår hovedprincipperne bør tilstræbe at bevare den nordiske retsenhed.

Arbejdsgruppen finder derfor, at man bør nøjes med at søge en del af de fortolkningsproblemer, stk. 1 rummer, afklaret gennem forskellige præciseringer.

For at understrege den underordnede rolle, bestemmelsen i stk. 1 spiller set i forhold til påkravsreglen i stk. 2, foreslås det dog yderligere, at der byttes om på stk. 1 og stk. 2, således at påkravsreglen også i loven kommer til at fremtræde som hovedreglen og den gældende bestemmelse i stk. 1 som en undtagelse herfra.

2. Som anført foran i afsnit A.2. skal ordet "*forfaldsdagen*" i den gældende lovs § 3, stk. 1, formentlig ikke forstås i overensstemmelse med den definition af ordet, der er opstillet i den juridiske litteratur. Arbejdsgruppen finder derfor, at dette ord bør undgås, og at det bør erstattes af udtrykket "den sidste rettidige betalingsdag". Dette udtryk er let forståeligt og anvendes i vidt omfang i praksis. I lovgivningen er det i forvejen anvendt i bl.a. tinglysningslovens § 42a. Udtrykket indebærer ikke, at der nødvendigvis skal være fastsat en vis periode, inden for hvilken betaling skal ske.

3. Arbejdsgruppen foreslår, at ordet "*fastsaf*" erstattes af ordene "bestemt ved parternes aftale eller i øvrigt på en for skyldneren bindende måde". Herved præciseres det, at der - når bortses fra fastsættelse ved lov, sædvane eller retsafgørelse - skal foreligge en aftale, der bestemmer den sidste rettidige betalingsdag, hvorimod kreditors ensidige fastsættelse af betalingsdagen, f.eks. i en faktura, ikke er tilstrækkelig, jf. foran i afsnit A.2. vedrørende den diskussion, den gældende bestemmelse har givet anledning til. Den foreslåede formulering svarer stort set til formuleringen af den finske bestemmelse.

Formuleringen udelukker ikke, at den sidste rettidige betalingsdag efter omstændighederne kan anses for bestemt ved stiltiende aftale. En sådan kan imidlertid ikke anses at foreligge alene som følge af, at skyldneren forholder sig passiv over for en fakturabestemmelse, der angiver den sidste rettidige betalingsdag, idet passivitet over for en bestemmelse, der er ensidigt fastsat efter aftalens indgåelse, ikke bør tillægges denne virkning. Er skyldneren forud for eller i forbindelse med aftalens indgåelse blevet gjort bekendt med kreditors betalingsvilkår, er situationen en anden. En stiltiende aftale vedrørende den sidste rettidige betalingsdag må således efter omstændighederne anses at foreligge, hvis debitor tidligere har betalt i henhold til kontoudtog eller fakturaer, hvoraf samme betalingsvilkår fremgik, eller hvis kreditor tidligere har udsendt en rundskrivelse til sine forretningsforbindelser, herunder den pågældende debitor, med angivelse af vilkåret, jf. om disse tilfælde *Nørgaard* i *Juristen* 1978 s. 479 f.

Det samme gælder, hvis den sidste rettidige betalingsdag er angivet i kreditors ordrebekræftelse.

4. Som anført foran i afsnit A.2. er meningen med ordene ”*i forvejen*” ikke umiddelbart forståelig. Hertil kommer, at den i lovmotiverne anførte sondring mellem tilfælde, hvor der ifølge aftalen skal betales en vis tid efter en begivenheds indtræden, og tilfælde, hvor der efter aftalen skal betales ved en begivenheds indtræden, dels ikke forekommer tilstrækkelig begrundet, dels nødvendiggør en stillingtagen til, hvor lang en frist efter begivenheden, der skal være indrømmet, for at betingelsen kan anses for opfyldt. Er dette eksempelvis tilfældet, hvis det er aftalt, at betaling skal ske senest 2 dage efter færdiggørelsen af et arbejde? Efter arbejdsgruppens opfattelse er det ubetænkeligt og mest konsekvent at anerkende alle aftaler, der knytter betalingstiden til en begivenheds indtræden, uanset om aftalen går ud på betaling ved eller en vis tid efter begivenhedens indtræden.

På denne baggrund foreslår arbejdsgruppen, at ordene ”i forvejen” udgår. Som nævnt har man med disse ord også villet angive, at lovregler om, at betaling skal ske ved påkrav, jf. f.eks. gældsbrevslovens § 5, stk. 1, og købelovens § 12, ikke indebærer, at betalingsdagen kan anses for bestemt (dvs. bestemt ved lov). Tilsvarende må gælde, hvis reglen om, at der skal betales ved påkrav, ikke fremgår af en lovbestemmelse, men - som det f.eks. er tilfældet ved tjenesteydelser - følger af en ulovbestemt retsregel. Selv om det er temmelig indlysende, at det er påkravsreglen i den gældende lovs stk. 2 (lovudkastets stk. 1), der skal anvendes i disse tilfælde, har arbejdsgruppen fundet det rigtigst, at der i forbindelse med udeladelsen af ordene ”i forvejen” optages en udtrykkelig bestemmelse herom, således at enhver tvivl afskæres, jf. lovudkastets stk. 2, 2. pkt. Denne bestemmelse angår alene tilfælde, hvor betaling skal ske ved påkrav *i medfør af lov- eller andre retsregler*. Er det *aftalt*, at betaling skal ske ved påkrav, skal betalingsdagen anses for bestemt ved parternes aftale, således at rente kan beregnes fra påkravsdagen i tilfælde af manglende betaling, jf. udkastets stk. 2, 1. pkt.

5. Arbejdsgruppen har overvejet, om det tillige bør kræves, at der skyldes et *bestemt beløb* eller i hvert fald, at debitor forud for den sidste rettidige betalingsdag har fået kendskab til, hvilket beløb kreditor kræver, sml. *Munch* s. 70.1 motiverne til den gældende bestemmelse i stk. 1 anføres, at man har undladt at medtage denne betingelse, dels fordi man i Sverige og Norge havde taget afstand herfra, dels fordi skyldneren i tilfælde, hvor beløbet ikke er bestemt, ofte vil kunne påberåbe sig stk. 3, jf. FT 1977-78 tillæg A, sp. 798 f.

I visse tilfælde, f.eks. i forbindelse med lønkrav, vil det i første række være debitor, der er i besiddelse af oplysninger til brug for kravets opgørelse. I sådanne tilfælde forekommer det ikke rimeligt, at tvivl om kravets størrelse skal komme kreditor til skade, og kreditor bør derfor uanset sådan tvivl som udgangspunkt kunne kræve beløbet forrentet fra den fastsatte betalingsdag. Omvendt vil skyldneren i de sædvanlige tilfælde, hvor initiativet til kravets opgørelse må komme fra fordringshaveren, som an-

ført i de nævnte lovmotiver kunne påberåbe sig bestemmelsen i stk. 3, hvis fordringshaveren ikke fremkommer med de nødvendige oplysninger forud for den sidste rettidige betalingsdag. Dette vil også være tilfældet efter den udformning af stk. 3, arbejdsgruppen foreslår. Er det eksempelvis aftalt, at betaling skal ske senest 20 dage efter færdiggørelsen af et arbejde, men fremsender kreditor ikke faktura inden udløbet af den aftalte betalingsfrist, fører stk. 3 til, at rente først kan kræves, når der er gået 1 måned efter fakturaens afsendelse.

På denne baggrund har arbejdsgruppen fundet det rigtigst at fastholde den gældende bestemmelse på dette punkt.

II. Den gældende lovs § 3, stk. 2

A. Den gældende danske regel

Er forfaldsdagen ikke fastsat i forvejen, skal der ifølge 1. pkt. i § 3, stk. 2, betales rente, når der er gået en måned efter den dag, da fordringshaveren har afsendt eller fremsat anmodning om betaling med angivelse af, at manglende betaling medfører pligt til at betale rente. Er betalingsanmodning (faktura) f.eks. afsendt den 15. maj, påløber der rente fra og med den 16. juni, idet månedsdagen er sidste frist for rentefri betaling. Det er afsendelsen af betalingsanmodningen, ikke skyldnerens modtagelse heraf, der er udgangspunktet for beregningen af månedsfristen. Denne løsning er valgt af retstekniske grunde.

2. pkt. indeholder en bestemmelse om beregningen af månedsfristen i det specielle tilfælde, hvor fordringshaveren har afsendt eller fremsat betalingsanmodningen på en månedsdag, som ikke findes i den følgende måned, eksempelvis den 31. maj. I så fald skal rente betales fra den sidste dag i den følgende måned, i eksemplet den 30. juni, således at der påløber rente fra og med den 1. juli.

Ifølge 3. pkt. skal skyldneren dog ikke betale rente for det tidsrum, der ligger forud for modtagelsen af betalingsanmodningen. Denne bestemmelse har kun betydning i tilfælde af, at en skriftlig betalingsanmodning forsinkes under forsendelsen i mere end en måned eller slet ikke kommer frem.

Det fremgår af bemærkningerne til § 3 (FT 1977-78, tillæg A, sp. 800), at en betalingsanmodning kan fremsættes inden forfaldsdagen, men det er en forudsætning, at kravet er forfaldent på månedsdagen, ellers vil påkravet være uden virkning. Fordringshaverens påkrav kan fremsættes mundtligt. Det er dog fordringshaveren, der har bevisbyrden for, at der er fremsat et påkrav, der har det foreskrevne indhold. Påkravet skal som nævnt indeholde angivelse af, at manglende betaling medfører pligt til at betale rente. Derimod behøver hverken betalingsfristen eller rentens størrelse at være nævnt i betalingsanmodningen. Heller ikke skyldens størrelse behøver at være angivet. Det har ikke med formuleringen været tilsigtet at kræve en særlig betalings-

anmodning ved siden af regning eller faktura, jf. *Munch* s. 74. Den mest almindelige form for en betalingsanmodning er netop fremsendelse af regning eller faktura.

B. De øvrige nordiske lande

1. Ifølge den *svenske* lovs § 4, stk. 1, skal der i tilfælde, hvor forfaldstiden ikke er fastsat i forvejen, betales rente af en forfalden fordring, for hvilken betalingstiden overskrides, fra den dag, der falder 1 måned efter det tidspunkt, hvor fordringshaveren har afsendt regning eller på anden måde fremsat krav om betaling af et bestemt beløb med angivelse af, at undladelse af at betale medfører pligt til at betale rente. Skyldneren er dog ikke pligtig at betale renter for en tid, inden regningen eller kravet er kommet ham i hænde.

Den svenske regel adskiller sig således fra den danske ved, at regning er nævnt som eksempel på en betalingsanmodning, at der kræves angivelse af et bestemt beløb, og at der ikke er medtaget en bestemmelse svarende til den danske lovs § 3, stk. 2, 2. pkt.

Det anføres i forarbejderne (SOU 1974:28 s. 123 og prop. 1975:102 s. 123), at kravet om angivelse af et bestemt beløb ikke skal forstås alt for strengt, og at det eksempelvis i tilfælde, hvor skyldneren er bekendt med beløbets størrelse, er tilstrækkeligt at identificere kravet.

2. Den *finske* lovs § 6 indeholder en bestemmelse, der i alt væsentligt svarer til den svenske.

3. Den *norske* lovs § 2, stk. 1, angiver, at morarenten for krav, hvis forfaldstid ikke er fastsat i forvejen, løber fra 1 måned efter, at fordringshaveren har sendt skyldneren skriftligt påkrav med opfordring til at betale.

Den norske bestemmelse adskiller sig således fra den danske ved, at der kræves skriftlig betalingsanmodning, at der derimod ikke kræves oplysning om, at manglende betaling medfører pligt til at betale rente, samt at der ikke er medtaget bestemmelser svarende til den danske lovs § 3, stk. 2, 2. og 3. pkt.

For så vidt angår skriftlighedskravet anføres i den norske betænkning bl.a., at retstekniske hensyn taler herfor, fordi man herved undgår tvivl og uklarhed med hensyn til, om påkrav er fremsat, jf. NOU 1974:54 s. 80.

Med hensyn til oplysning om konsekvenserne af manglende betaling anføres samme sted bl.a., at man har undladt at medtage et krav herom, fordi et sådant krav ville virke til skade for den kreditor, som (undskyldeligt) ikke er bekendt med oplysningspligten.

C Arbejdsgruppens overvejelser

1. Som anført foran i afsnit I.C.1 foreslår arbejdsgruppen, at den gældende lovs § 3, stk. 2, der er den praktiske hovedregel, placeres som paragraffens stk. 1, således at bestemmelsen også i loven kommer til at fremtræde som hovedregel.

2. Arbejdsgruppen har på baggrund af tanker, som navnlig er fremført af erhvervslivets repræsentanter i arbejdsgruppen, overvejet mulighederne og behovet for at foretage mere principielle ændringer af den gældende lovs § 3, stk. 2.

Arbejdsgruppen har således overvejet, om den rentefri periode på 1 måned er for lang, navnlig i erhvervsforhold. Der er i denne forbindelse peget på, at der inden for visse brancher i praksis anvendes kortere betalingsfrister, i håndværksbranchen således ofte 21 dage. Det må på den anden side antages, at man i andre dele af erhvervslivet nu har vænnet sig til en frist på 1 måned. Hertil kommer, at stærke grunde taler imod en forkortelse af fristen i forbrugerforhold, og at det er hensigtsmæssigt at bevare en fælles frist for erhvervs- og forbrugerforhold. Endelig taler også hensynet til den nordiske retsenhed imod en forkortelse af fristen. Arbejdsgruppen er herefter blevet stående ved den gældende frist på 1 måned.

Arbejdsgruppen har endvidere overvejet, om der burde indføres et system med løbedage, som det f.eks. kendes fra ydelser på pantebreve i fast ejendom, således at skyldneren fik en frist på en måned efter påkrav, inden for hvilken betaling ville være rettidig, men således, at der kunne beregnes rente med tilbagevirkende kraft fra påkravsdagen, såfremt betaling ikke skete. Fordelene ved et sådant system ville navnlig være, at det ville tilskynde debitorerne til rettidig betaling, og at det ville give kreditorerne en vis kompensation for omkostninger og besvær ved forsinket betaling. Systemet ville imidlertid indebære en radikal ændring af det indarbejdede system med 1 måneds rentefri kredit, der stort set er i overensstemmelse med gældende sædvaner, og det ville være væsentlig forskelligt fra reglerne i de øvrige nordiske lande. Endvidere ville der opstå en urimelig forskel på tilfælde, hvor løbedagene blot blev overskredet med nogle få dage, og tilfælde, hvor der blev betalt på den sidste dag i fristen, idet der i de førstnævnte tilfælde ville blive beregnet rente for hele fristen, medens der slet ikke ville blive beregnet rente i de sidstnævnte tilfælde. Endelig ville det i visse tilfælde tvivlsomme spørgsmål om, hvad der skal anses for rettidig betaling, få større betydning. På denne baggrund har arbejdsgruppen afstået fra at foreslå et system med løbedage. Løbedage vil imidlertid både i erhvervs- og i forbrugerforhold fortsat kunne aftales, idet det ikke med den ændrede formulering af den gældende lovs stk. 1. (udkastets stk. 2) har været tilsigtet at hindre dette.

Arbejdsgruppen er således blevet stående ved, at hovedprincipperne i den gældende lovs § 3, stk. 2, bør opretholdes.

3. Hvad angår hovedbestemmelsen i 1. pkt. finder et flertal i arbejdsgruppen (alle undtagen Ravn), at *oplysningspligten* vedrørende konsekvenserne af manglende beta-

ling bør udgå. Som anført i den norske betænkning kan denne pligt virke urimelig i forhold til kreditorer, f.eks. private eller mindre erhvervsdrivende, som - undskyldeligt - ikke er bekendt hermed. Omvendt kan det efter flertallets opfattelse lægges til grund, at debitorerne i vore dage i almindelighed er klar over, at forsinket betaling medfører pligt til at betale rente, hvorfor særskilt oplysning herom stort set må anses for overflødig. Dette gælder også i relation til private debitorer, og flertallet har derfor heller ikke fundet tilstrækkeligt grundlag for at opretholde oplysningspligten i forbrugerforhold. Det er flertallets indtryk, at pligten i praksis ofte tilsidesættes, uden at dette påberåbes, hvilket også taler for en ophævelse. Endelig kan anføres, at oplysningspligten i forvejen er ufuldstændig, da den ikke omfatter så væsentlige forhold som betalingsfristen og rentens højde.

Et *mindretal* (Ravn) finder, at den gældende oplysningspligt bør opretholdes i forbrugerforhold og i disse forhold endvidere bør udvides, så forbrugerne bliver oplyst om, fra hvilket tidspunkt og med hvilken procent der skal betales renter. Mindretallet mener, at det er væsentligt, at forbrugeren informeres om sidste rettidige betalingsdag med henblik på at sikre overholdelsen heraf. Det vil desuden være af betydning for forbrugerne, at de oplyses om, med hvilken procent morarenten beregnes. Det vil dels muliggøre en kontrol med overholdelse af lovens regel om maximal morarente i forbrugerforhold, dels vil det generelt gøre det muligt for forbrugerne at kontrollere rigtigheden af en evt. morarenteberegning. Loven og forslag til ændringer af loven indeholder således ikke nogen bestemmelse om, at morarenteberegningen skal specificeres. I øvrigt er det mindretallets opfattelse, at disse oplysninger hidtil i betydeligt omfang har været påført regningen. Selv den gældende bestemmelse om en begrænset oplysningspligt synes således at have haft en god virkning. Hvis oplysningspligten helt ophæves, er det mindretallets vurdering, at disse meget væsentlige oplysninger vil blive givet i mindre omfang, og at forbrugerne dermed kan få det indtryk, at de ikke er forpligtede til at betale morarente.

Arbejdsgruppen finder, at man i lovteksten - ligesom i den svenske bestemmelse - udtrykkelig bør nævne *regning* som eksempel på en betalingsanmodning, således at man undgår enhver tvivl om, hvorvidt der ved siden af regning kræves en særlig betalingsanmodning.

Arbejdsgruppen har overvejet, om der ligesom i den norske bestemmelse burde indføres et krav om, at betalingsanmodningen skal være *skriftlig*, men har - bl.a. under hensyn til, at kreditor selv har bevisbyrden for, at anmodning er fremsat på det pågældende tidspunkt - ikke fundet tilstrækkelig anledning hertil.

Arbejdsgruppen har endvidere overvejet, om der ligesom i den svenske og den finske bestemmelse burde stilles krav om, at kreditor i betalingsanmodningen angiver det *beløb*, der kræves. Imidlertid fremgår det allerede af forarbejderne til den svenske regel, at man i tilfælde, hvor debitor i forvejen er bekendt med beløbets størrelse, måtte se bort fra kravet. Dette ville endvidere få mindre rimelige konsekvenser i tilfælde, hvor det - som eksempelvis ved lønkrav - fortrinsvis er debitor, der er i besiddelse af oplysninger til brug for beregningen af beløbet, sml. foran afsnit I.C.5 vedrørende det

tilsvarende spørgsmål i relation til den gældende lovs stk. 1 (udkastets stk. 2). I de almindelige tilfælde, hvor det må påhvile kreditor at opgøre sit krav, følger det af stk. 3, at rente først kan kræves, når der er gået 1 måned efter den dag, da kreditor har afgivet oplysning om kravets størrelse, og i disse almindelige tilfælde kan en pligt til i betalingsanmodningen at oplyse kravets størrelse således siges at følge af stk. 3. Arbejdsgruppen finder herefter ikke, at den gældende lovs stk. 2 bør ændres på det heromhandlede punkt.

På baggrund af den foreslåede ophævelse af den gældende lovs § 2 har arbejdsgruppen endelig overvejet, om det af påkravsreglen udtrykkelig bør fremgå, at fordringen skal være *forfalden* (i dette ords sædvanlige betydning) senest ved månedsfristens udløb, for at rente kan kræves fra dette tidspunkt. Denne betingelse er imidlertid nærmest selvfølgelig og vil kun sjældent have selvstændig betydning, idet fordringen normalt vil være forfalden allerede på det tidspunkt, hvor påkravet fremsættes. For de undtagelsestilfælde, hvor spørgsmålet kan få betydning, finder arbejdsgruppen, at forudsætningen om, at fordringen skal være forfalden, på tilstrækkelig tydelig måde fremgår af udkastets § 1, stk. 1, jf. kapitel 2, afsnit III.C.4. Som eksempel på et sådant undtagelsestilfælde, hvor påkravsreglen ikke kan påberåbes, kan nævnes, at en sælger eller tjenesteyder uden grundlag i en aftale om forudbetaling fremsætter påkrav om betaling, uanset at levering, henholdsvis udførelse, endnu ikke er sket og heller ikke sker inden månedsfristens udløb. Som et andet - mere praktisk - eksempel kan nævnes det tilfælde, at en sælger eller tjenesteyder på sædvanlig måde har fremsat påkrav efter leveringen, henholdsvis udførelsen, men medkontrahenten på grund af mangler har ret til at holde betalingen tilbage. I dette tilfælde følger det tillige af § 4 - navnlig efter den præcisering af denne bestemmelse, arbejdsgruppen foreslår - at der ikke skal betales rente af vederlaget, før mangelen er afhjulpet.

Vedrørende spørgsmålet om at gøre påkravsreglen ufravigelig i forbrugerforhold henvises til kapitel 5, afsnit I.C.2.

4. Bestemmelserne i den gældende lovs § 3, stk. 2, 2. og 3. pkt., har kun ringe praktisk betydning. Arbejdsgruppen finder, at disse bestemmelser tynger lovteksten unødigt, og foreslår derfor, at de udgår. Det bemærkes herved, at ingen af de øvrige nordiske landes love har medtaget en bestemmelse svarende til 2. pkt., ligesom bestemmelsen i 3. pkt. ikke er medtaget i den norske lov.

Det skal imidlertid understreget, at arbejdsgruppen lægger til grund, at de regler, der er indeholdt i 2. og 3. pkt., fortsat vil være gældende, selv om de udtrykkelige bestemmelser herom udelades.

Reglen i 2. pkt. må efter arbejdsgruppens opfattelse følge allerede af en naturlig fortolkning af bestemmelsen i 1. pkt., hvorefter den sidste rettidige betalingsdag er månedsdagen efter påkravets fremsættelse.

Den i 3. pkt. indeholdte regel kan efter arbejdsgruppens opfattelse udledes af det almindelige princip om, at et påbud ikke har virkning, før det er kommet frem til adressaten. Reglen har som nævnt kun betydning, hvis et skriftlig påkrav forsinkes

i mere end 1 måned under forsendelsen eller slet ikke kommer frem. En forsinkelse på mindre end 1 måned udskyder ikke betalingsfristen, jf. udkastets stk. 1 og den gældende lovs stk. 2, 1. pkt.

III. Den gældende lovs § 3, stk. 3

A. Den gældende danske regel

1. Ifølge § 3, stk. 3, skal der uanset reglerne i stk. 1 og 2 tidligst betales rente, når der er gået 1 måned efter den dag, hvor skyldneren var i stand til at indhente de oplysninger, der må anses for nødvendige for at bedømme kravets berettigelse og størrelse. Reglen bygger på det synspunkt, at det ikke kan bebrejdes skyldneren, at han ikke betaler, før han har fået sådanne oplysninger, at han kan bedømme, hvorvidt og hvor meget han skal betale.

Bestemmelsen i stk. 3 må anses for hovedårsagen til, at der i retssager om erstatningsansvar i eller uden for kontrakt og i lignende sager, f.eks. om forholdsmæssigt afslag for mangler, i praksis som altovervejende regel alene påstås rente fra sagsanlæg i medfør af stk. 4. Selv i tilfælde, hvor stk. 3 ikke ville hindre tilkendelse af rente fra et tidligere tidspunkt, udnyttes påkravsreglen i stk. 2 kun yderst sjældent i erstatnings-sager m.v. Det er også meget sjældent, at der nedlægges påstand om tilkendelse af rente fra et tidligere tidspunkt i medfør af stk. 5.

På den anden side må reglen i stk. 4 om, at der altid kan kræves rente fra sagsanlæg, siges at bryde med det synspunkt, der ligger bag stk. 3. Det kan jo endnu mindre bebrejdes debitor, at han ikke betaler, medens retssag om kravets berettigelse og/eller størrelse verserer.

Det er alene mangel på faktiske oplysninger, der kan begrunde udsættelse med rentebetaling i medfør af stk. 3. Bestemmelsen er ikke anvendelig, hvis tvivlen alene angår den juridiske bedømmelse. Som eksempel kan nævnes *U 1986.686 V*, hvor der tilkendtes rente af en lejeforhøjelse fra de i lejekontrakten fastsatte betalingsterminer, uanset at der havde verseret et anerkendelsessøgsmål vedrørende lejeforhøjelsens berettigelse.

Praktiske vanskeligheder med udbetalingen kan heller ikke begrunde en udsættelse i medfør af stk. 3, jf. *U 1984.606 SH* om forsinkelse med efterregulering af en lønforhøjelse aftalt ved kollektiv overenskomst.

2. Forbilledet for reglen i stk. 3 er *forsikringsaftalelovens* § 24, stk. 1,1. pkt., hvorefter forsikringsydelsen kan kræves betalt 14 dage efter, at selskabet har været i stand til at indhente de oplysninger, der er fornødne til bedømmelse af forsikringsbegivenheden og fastsættelse af forsikringsydelsens størrelse. Ifølge *forsikringsaftalelovens* § 24, stk. 2, skal beløbet af selskabet forrentes fra forfaldstiden. Pligten til at betale

rente er således ikke sat i forhold til forsikringsbegivenheden eller anmeldelsen af den, men derimod til det tidspunkt, hvor selskabet har fået det fornødne materiale til at kunne tage endelig stilling til spørgsmålet, om det anerkender sin erstatningspligt, og i bekræftende fald til at foretage skadeopgørelsen.

For at pligten til at betale rente kan indtræde, skal den sikrede for det første ifølge lovens § 21 anmelde forsikringsbegivenheden, for det andet skal den sikrede give selskabet de ham tilgængelige oplysninger, jf. § 22, og for det tredje kan det være nødvendigt, at selskabet selv (uden unødvendigt ophold) fremskaffer oplysninger. I forarbejderne til § 24 er bl.a. anført, at udgangspunktet meget vel kunne være, at forsikringsydelsen skulle betales pr. forsikringsbegivenhedens dato, på hvilken tabet jo i almindelighed er lidt, og at det da også var naturligt at pålægge selskabet rentepligt fra denne dato eller i hvert fald fra anmeldelsen. Når man dog ikke er gået så vidt, skyldes det særligt hensynet til de mange mindre forsikringer, hvor renterne kun ville dreje sig om meget ringe beløb, og hvor det derfor ville være urimeligt at bebyrde selskaberne med det besvær, som en renteberegning for hver eneste forsikringsbegivenhed ville volde.

3. For så vidt angår erstatningskrav i anledning af personskade gælder *erstatningsansvarslovens* § 16, hvorefter krav om godtgørelse for svie og smerte, godtgørelse for varigt men, erstatning for erhvervsevnetab samt erstatning for tab af forsørger forrentes fra skadetidspunktet. Dette hænger sammen med, at disse erstatninger og godtgørelser fastsættes efter de satser, der var gældende på skadetidspunktet, jf. lovens § 15, stk. 3.

Erstatning for tabt arbejdsfortjeneste, helbredelsesudgifter og andet tab i forbindelse med personskade er ikke omfattet af erstatningsansvarslovens § 16. Disse krav forrentes efter reglerne i renteloven.

B. De øvrige nordiske lande

1. I den svenske lovs § 4, stk. 2, er der en særlig regel om krav på erstatning, som ikke kan fastslås uden særlig udredning. I sådanne tilfælde beregnes der rente af et forfaldent beløb fra den dag, der indtræffer 1 måned efter det tidspunkt, hvor fordringshaveren har fremsat krav om erstatning og fremlagt en sådan udredning, som efter omstændighederne med rimelighed kan forlanges af ham. Skyldneren er dog ikke pligtig at betale rente for tiden, inden kravet og udredningen er kommet ham i hænde.

Bestemmelsen har forbillede i den svenske forsikringsaftalelovs § 24. Denne afviger fra den danske lovs § 24 derved, at fristen begynder at løbe, når den sikrede har givet de oplysninger, som han skal skaffe, selv om selskabet behøver yderligere oplysninger.

Ved begrebet "særlig udredning" forstås, at der kræves udredning om de faktiske forhold, ikke at de juridiske forhold er komplicerede. Behovet for udredning kan angå

såvel selve erstatningspligten som beløbet. Bestemmelsen indebærer en pligt for fordringshaveren til at afgive de oplysninger, som er tilgængelige for ham, og som under hensyn til omstændighederne rimeligt kan kræves af ham. Kravets eksistens og størrelse behøver imidlertid ikke at være dokumenteret i samme omfang som under en retssag. Bestemmelsen angår både erstatning i og uden for kontraktsforhold.

I modsætning til den danske regel, gælder den svenske suspensionsregel kun for erstatningskrav. Baggrunden herfor er, at man kun har villet sidestille erstatningskrav med krav på forsikringsydelse.

2. Den finske rentelovs § 7 svarer i hovedsagen til den svenske bestemmelse. Der er dog tilføjet en bestemmelse om, at der, hvis der alene er tvivl om størrelsen af det fremsatte erstatningskrav, under alle omstændigheder skal betales rente af den del af kravet, som med rimelighed kan anses for udredt.

3. Udgangspunktet i den norske rentelov er, at rente skal betales uden hensyn til betalingshindringens årsag, når denne ikke skyldes "forhold på fordringshaverens side", jf. § 2, stk. 2. Baggrunden herfor er ifølge forarbejderne (NOU 1974:54 s. 52 f, 80 f), at skyldneren ved betalingsforsinkelsen opnår en kreditfordel uanset betalingshindringens årsag, og at det derfor er rimeligt, at fordringshaveren får compensation herfor også i tilfælde, hvor forsinkelsen ikke kan bebrejdes skyldneren. Den norske lovs § 2, stk. 2, om suspension af rentepligten, hvis forsinkelsen skyldes forhold på fordringshaverens side, omfatter bl.a. tilfælde, hvor fordringshaveren undlader at medvirke til kravets opgørelse, men kan - i modsætning til den danske lovs § 3, stk. 3 - ikke påberåbes, blot fordi der består tvivl om kravets berettigelse og/eller størrelse. For så vidt angår erstatningskrav ligger den norske bestemmelse således nærmere den svensk-finske end den danske.

G Arbejdsgruppens overvejelser

1. Arbejdsgruppen anser det ikke for tilstrækkeligt begrundet, at tvivl om kravets berettigelse eller størrelse i sig selv skal medføre en udskydelse af pligten til at betale rente og dermed en berigelse af skyldneren på fordringshaverens bekostning. Samme synspunkt er anført af Gomard i Juristen 1984 s. 323, og det bør også fremhæves, at ingen af de øvrige nordiske lande har en regel, der som den danske lovs § 3, stk. 3, lægger vægt på, om det kan bebrejdes skyldneren, at han ikke betaler. Det kan endvidere anføres, at det synspunkt, der ligger bag stk. 3, som nævnt i forvejen er fraveget ved procesrentereglen i stk. 4, hvorfor de gældende bestemmelser virker som en tilskyndelse for fordringshaverne til at anlægge retssag hurtigst muligt. Arbejdsgruppen finder herefter, at fordringshaveren som udgangspunkt bør kunne kræve rente efter stk. 1 eller stk. 2, selv om der består tvivl om kravets berettigelse eller størrelse.

På den anden side finder arbejdsgruppen, at fordringshaveren ikke bør kunne kræve rente, før han har afgivet de oplysninger til bedømmelse af kravets berettigelse og størrelse, som med rimelighed kan kræves meddelt af ham. Dette forhold, der er beslægtet med reglerne om fordringshavermora, har navnlig betydning ved erstatningskrav og lignende krav og i tilfælde, hvor leverandøren af en vare eller tjenesteydelse undlader at specificere sin regning i rimeligt omfang.

På denne baggrund foreslår arbejdsgruppen, at bestemmelsen i stk. 3 omformuleres, således at den kommer til at svare til den svenske og den finske bestemmelse, men uden som disse at være begrænset til erstatningskrav. Bestemmelsen foreslås formuleret således, at der uanset stk. 1 og 2 tidligst skal betales rente, når der er gået 1 måned efter den dag, da fordringshaveren har afgivet de oplysninger vedrørende kravets berettigelse og størrelse, som med rimelighed kan kræves meddelt af ham, jf. lovudkastets § 3, stk. 3, 1. pkt. I forhold til den gældende bestemmelse består ændringen i, at vægten lægges på, om *fordringshaveren* har opfyldt sin oplysningspligt, hvorimod det er uden betydning, om skyldneren herefter har tilstrækkelige oplysninger til en endelig bedømmelse af kravets berettigelse og størrelse.

For så vidt angår *erstatningskrav, krav på forholdsmæssigt afslag og lignende krav* vil ændringen indebære, at fordringshaveren i medfør af udkastets stk. 1 (den gældende lovs stk. 2) kan kræve rente, når der er gået 1 måned efter fremsættelse af påkrav, under forudsætning af, at fordringshaveren forud for eller samtidig med påkravet har givet de oplysninger vedrørende den skadevoldende begivenhed eller mangelens beskaffenhed m.v. og vedrørende kravets opgørelse, som må anses for nødvendige for skyldnerens bedømmelse af kravet og dets størrelse, og som fordringshaveren er i besiddelse af eller let kan fremskaffe. Det vil derimod - modsat den gældende bestemmelse - normalt ikke kunne kræves, at kravets berettigelse og størrelse er fastslået ved syn og skøn eller på lignende måde. Undlader skyldneren at betale, fordi han uanset de modtagne oplysninger - muligt med rette - ikke anser kravets eksistens eller størrelse for godtgjort, er det hans egen risiko, at der i det omfang, kravet senere fastslås, tilkendes rente i medfør af påkravsreglen.

Det vil normalt være en betingelse for pligten til at betale rente, at fordringshaveren i påkravet har opgjort sit krav til et bestemt beløb, men det gælder dog ikke ubetinget, jf. foran afsnit II.C. 3.

I mange tilfælde sker den endelige opgørelse af et erstatningskrav eller et krav på forholdsmæssigt afslag på grundlag af afhjælpningsomkostninger, der i en skønserklæring er anslået i dagens priser. Arbejdsgruppen er opmærksom på, at rente efter påkravsreglen i sådanne tilfælde - i hvert fald tilsyneladende - kan føre til en vis overkompensation. Dette forhold kendes imidlertid - omend i mindre målestok - også i gældende ret, idet der tilkendes procesrente, selv om afhjælpningsomkostningerne er ansat efter et senere tidspunkts priser. Det må også erindres, at fordringshaveren, hvis den endeligt tilkendte erstatning m.v. som følge af prisstigninger er højere end det beløb, der i sin tid blev fremsat påkrav om, kun kan kræve rente efter påkravsreglen af det sidstnævnte beløb, medens det overskydende beløb alene skal forrentes med pro-

cesrente, dvs. fra sagens anlæg eller fra tidspunktet fra en forhøjelse af påstanden. Hertil kommer, at det næppe er berettiget generelt at tale om overkompensation, idet renten efter omstændighederne vil kunne betragtes som en kompensation for de ulemper, fordringshaveren har haft i tiden indtil afhjælpningen. Endelig vil domstolene, hvor der måtte være et særligt behov herfor, kunne hindre overkompensation ved at benytte bestemmelsen i stk. 5.

Med hensyn til spørgsmålet om specifikation af regning indebærer udkastet til stk. 3, at sælgerens eller tjenesteyderens ret til rente efter påkravsreglen er betinget af, at regningen er specificeret i sædvanligt og rimeligt omfang. Inden for mange håndværksområder gælder særlige faktureringsregler fastsat af Monopoltilsynet, og i disse tilfælde må regningen som udgangspunkt være udfærdiget i overensstemmelse med de foreskrevne regler, for at påkravsreglen kan påberåbes. Opfylder den først fremsendte regning herefter ikke specifikationskravet, kan rente normalt først kræves, når der er gået 1 måned efter afgivelse af de manglende specifikationer. Stk. 3 kan dog ikke påberåbes, hvis de manglende specifikationer reelt er uden betydning for bedømmelsen af kravet. Det er endvidere arbejdsgruppens opfattelse, at skyldneren fortaber sin ret til at påberåbe sig suspensionsreglen i stk. 3, hvis han ikke inden rimelig tid reagerer over for den første fremsendte regning ved at kræve yderligere specifikation.

Når pligten til at betale rente er suspenderet i medfør af stk. 3, kan rente først kræves, når der er gået 1 måned efter den dag, de manglende oplysninger blev afgivet. Ligesom efter udkastets stk. 1 (den gældende lovs stk. 2) lægges der således af retstekniske grunde vægt på dagen for oplysningernes *afgivelse* (normalt afsendelse), ikke på dagen for skyldnerens modtagelse af oplysningerne. Det er dog herved forudsat, at der, såfremt en skrivelse indeholdende oplysningerne forsinkes i mere end en måned under forsendelsen, ikke skal betales rente, før skrivelsen er kommet frem til skyldneren, jf. foran afsnit II.C.4.

2. Efter den gældende bestemmelse i stk. 3 kan der næppe foretages en *opdeling* af den samlede fordring, således at fordringshaveren - uanset at skyldneren ikke har de fornødne oplysninger til bedømmelse af hele fordringen - kan kræve rente af en del af fordringen, hvis eksistens og størrelse må anses for tilstrækkelig oplyst, jf. herved *Munch* s. 80 f.

Med henblik på yderligere at styrke fordringshavernes stilling foreslår arbejdsgruppen, at der tilføjes en regel om opdeling svarende til den finske lovs bestemmelse herom og til princippet i forsikringsaftalelovens § 24, stk. 1, 2. pkt., jf. lovudkastets § 3, stk. 3, 2. *pkt.* Efter denne bestemmelse skal der, hvis de manglende oplysninger alene angår en del af det krævede beløb, betales rente af den øvrige del af kravet.

Bestemmelsen omfatter f.eks. tilfælde, hvor et erstatningskrav eller en regning omfatter flere poster, og hvor kreditors oplysningspligt er opfyldt i relation til visse poster, men ikke i relation til andre. Den del af det samlede krav, der er tilstrækkeligt oplyst fra kreditors side, forrentes efter stk. 1, stk. 2 eller eventuelt efter stk. 3, 1. *pkt.*

IV. Den gældende lovs § 3, stk. 4 og 5

Arbejdsgruppen foreslår ingen ændringer af bestemmelserne i den gældende lovs § 3, stk. 4 og 5, mod hvilke der ikke har været rettet kritik.

Ifølge *stk. 4* skal der uanset *stk. 2* (udkastets *stk. 1*) og *stk. 3* senest betales rente fra den dag, da fordringshaveren begyndte retsforfølgning - det vil navnlig sige anlagte retssag - til betaling af gælden (procesrente). Denne bestemmelse opretholder tidligere rets almindelige regel og har uanset de muligheder for at kræve rente fra et tidligere tidspunkt, der blev indført ved renteloven, fortsat stor praktisk betydning.

Det følger af den gældende lovs § 2, at der uanset § 3, stk. 4, ikke kan kræves procesrente, hvis kravet undtagelsesvis ikke er forfaldent på tidspunktet for sagens anlæg, jf. FT 1977-78, Tillæg A, sp. 802 og *Munch* s. 82. Uanset den foreslåede ophævelse af den gældende lovs § 2 vil dette fortsat gælde, hvilket kan udledes af udkastets § 1, stk. 1, jf. kapitel 2, afsnit III.C.4.

Ifølge *stk. 5* kan retten, hvor særlige forhold begrunder det, bestemme, at rente skal betales fra et tidligere eller senere tidspunkt. Domstolene har været meget tilbageholdende med at bringe denne bestemmelse i anvendelse. Dette er formentlig igen baggrunden for, at bestemmelsen kun relativt sjældent påberåbes af parterne selv i situationer, hvor en del kunne tale for anvendelse af bestemmelsen.

Som eksempel på et tilfælde, hvor bestemmelsen er anvendt, kan nævnes *V 1987.854 V*, hvor en leverandør af køleskabe m.m. til to nyopførte huse uretmæssigt (i strid med tinglysningslovens § 38) havde fjernet effekterne fra husene og dømtes til at erstatte effekternes værdi med tillæg af renter fra fjernelsestidspunktet.

Som omtalt nedenfor i afsnit V.A. og B har arbejdsgruppen overvejet, hvorvidt der burde indføres særlige regler om et tidligere begyndelsestidspunkt for renteberegningen ved tilbagesøgningskrav og krav på erstatning for skade forvoldt ved strafbar handling. Resultatet af disse overvejelser er blevet, at arbejdsgruppen er meget tilbage fra at foreslå sådanne særregler. Der kan imidlertid være grund til allerede på dette sted at fremhæve, at det efter arbejdsgruppens opfattelse netop i disse tilfældegrupper regelmæssigt vil være på sin plads at udnytte hjemmelen i *stk. 5* til at fastsætte et tidligere forrentningstidspunkt.

Omvendt følger det af de synspunkter, der ligger bag arbejdsgruppens forslag til ændring af *stk. 3*, at det forhold, at berettigelsen af et fremsat krav har været tvivlsom, og at det derfor for så vidt er forståeligt, at skyldneren har villet afvente en retsafgørelse, efter arbejdsgruppens opfattelse normalt ikke kan begrunde, at der fastsættes et senere forrentningstidspunkt i medfør af *stk. 5*.

V. Arbejdsgruppens overvejelser vedrørende visse mulige særregler om rentens begyndelsestidspunkt

A. Tilbagesøgningskrav

1. Efter gældende ret forrentes *et formueretligt* tilbagesøgningskrav - f.eks. et krav på tilbagebetaling af købesummen i forbindelse med ophævelse af et køb eller et krav på tilbagebetaling af et beløb, der er betalt ved en fejl, herunder i urigtig formening om skyld - efter påkravsreglen i lovens § 3, stk. 2, eller, hvis påkrav ikke er fremsat, med procesrente efter stk. 4. Et tilbagesøgningskrav, der opstår i forbindelse med ophævelse af en aftale, kan formentlig først anses for forfaldent på ophævelsestidspunktet. For så vidt angår sådanne tilbagesøgningskrav kan den gældende lovs § 2 derfor synes at hindre, at der i medfør af § 3, stk. 5, tilkendes rente allerede fra betalingstidspunktet, jf. kapitel 2, afsnit III.C.3. Denne vanskelighed undgås, hvis man som foreslået ophæver den nuværende § 2.

Efter § 65, stk. 2, i det foreliggende udkast til ny købelov skal sælgeren, hvis købet hæves, betale rente efter rentelovens § 5 af købesummen fra den dag, sælgeren modtog denne. Denne bestemmelse skal ses i sammenhæng med stk. 1, hvorefter køberen på sin side skal aflevere oppebåret afkast samt betale rimelig erstatning for anden nytte af salgsgenstanden.

Som omtalt i kapitel 2, afsnit III.B.3, indeholder den *svenske* rentelov i § 2, stk. 2, en særregel om forrentning af tilbagesøgningskrav, der opstår i forbindelse med ophævelse af en aftale som følge af kontraktbrud eller lignende. Efter denne bestemmelse skal der i disse tilfælde betales "afkastningsrente" (diskontoen + 2%) fra betalingsdagen til og med den dag, da tilbagebetalingen sker, eller, hvis tilbagebetalingen ikke sker i rette tid, den dag, fra hvilken morarente (diskontoen + 8%) begynder at løbe.

I *Finland* har man ved ændringen af renteloven i 1983 helt undtaget tilbagesøgningskrav fra lovens anvendelsesområde for så vidt angår tiden før gældens forfaldsdag. Baggrunden herfor var, at lovens § 3, stk. 1, der svarer til den danske lovs § 2, kunne synes at udelukke tilkendelse af rente allerede fra betalingsdagen, og at man ønskede at undgå denne slutning og stille domstolene frit, jf. kapitel 2, afsnit III.C.3.

Af tilbagesøgningskrav *uden for formuerettens område*, herunder navnlig krav på tilbagebetaling af for meget erlagte skatter eller afgifter m.v., kan der efter gældende ret som udgangspunkt alene kræves procesrente, jf. rentelovens § 8. En udvidelse af anvendelsesområdet for rentelovens almindelige bestemmelser som foreslået af arbejdsgruppen vil medføre den forbedring af fordringshaverens retsstilling, at der kan kræves rente, når der er gået 1 måned efter påkrav.

Ved dommen *U 1984.1061 H* tilkendtes der i medfør af almindelige retsgrundsætninger rente allerede fra betalingstidspunktet, jf. kapitel 2, afsnit I.C.3.

Skatteministeriets cirkulære af 14. oktober 1987 om forrentning af visse tilbagebetalingsbeløb - skatter, afgifter, gebyrer m.v. inden for Skatteministeriets område - in-

deholder nuancerede regler om rentens begyndelsestidspunkt, jf. pkt. 7 og 8. Hvis tilbagebetalingen vedrører et beløb, som er indbetalt efter påkrav fra en myndighed, forrentes beløbet fra indbetalingsdagen. Beløb udover, hvad der følger af myndighedens påkrav, forrentes dog først fra månedsdagen for myndighedens modtagelse af anmodningen om tilbagebetaling, sml. rentelovens påkravsregel. Det samme gælder, hvis myndighedens påkrav hviler på indbetalerens egne oplysninger, og disse viser sig at være urigtige, samt i tilfælde, hvor tilbagebetalingen vedrører et beløb, som ikke er indbetalt efter påkrav fra en myndighed. I alle tilfælde gælder, at rentebeløb under 200 kr. ikke udbetales, jf. pkt. 11.

2. Efter arbejdsgruppens opfattelse vil det i mange tilfælde være rimeligt, at rente af et tilbagesøgningskrav tillægges allerede fra det tidspunkt, hvor beløbet blev betalt. Dette bekræftes af de foran omtalte særregler og af den foreliggende retspraksis. Påkravsreglen i lovens § 3, stk. 2 (udkastets § 3, stk. 1) kan således ikke anses for generelt tilfredsstillende i relation til tilbagesøgningskrav.

På denne baggrund har arbejdsgruppen overvejet, om der burde indføres en regel om, at tilbagesøgningskrav skal forrentes fra betalingstidspunktet. I modsætning til den svenske regel skulle en sådan eventuel særregel næppe begrænses til tilbagesøgningskrav, der opstår i forbindelse med ophævelse af en aftale - i så fald ville bl.a. krav på tilbagebetaling af for meget betalte skatter m.v. falde uden for anvendelsesområdet - ligesom der næppe heller ville være anledning til at foreskrive en lavere rente end den almindelige morarente.

For så vidt angår tilbagesøgningskrav, der opstår i forbindelse med ophævelse af en aftale, vil spørgsmålet for løssørekøbs vedkommende blive løst ved § 65, stk. 2, i den ny købelov. Denne bestemmelse kan efter arbejdsgruppens opfattelse ikke tages som udtryk for, at det også ved andre aftaletyper, f.eks. aftaler om køb af fast ejendom, generelt vil være rimeligt at tillægge rente fra betalingstidspunktet, idet bestemmelsen som nævnt må ses i sammenhæng med, at man i stk. 1 - ligeledes som en ny regel - foreskriver, at køberen på sin side skal betale rimelig erstatning for den nytte, han har haft af salgsgenstanden. Spørgsmålet om, fra hvilket tidspunkt det betalte vederlag bør forrentes, har således nøje sammenhæng med spørgsmålet om betaling for den nytte, fordringshaveren har haft af skyldnerens ydelse, f.eks. brugen af en fast ejendom. Det ville derfor være betænkeligt generelt at foreskrive forrentning af vederlaget allerede fra betalingstidspunktet uden samtidig at tage stilling til det - vanskelige - spørgsmål om betaling for nytte af skyldnerens ydelse. Hertil kommer, at meget kan tale for også at lægge vægt på, om aftalens ophævelse skyldes misligholdelse fra skyldnerens (sælgerens) side eller misligholdelse fra fordringshaverens (køberens) side.

For så vidt angår tilfælde, hvor et formueretligt tilbagesøgningskrav angår et beløb, der er betalt i urigtig formening om skyld eller i øvrigt ved en fejltagelse, synes det at måtte bero på de konkrete omstændigheder, herunder den eventuelle uagtsomhed, der er udvist af hver af parterne, om det vil være rimeligt at tillægge rente allerede fra betalingsdagen.

Hvad endelig angår krav på tilbagebetaling af for meget betalte skatter eller afgifter m.v., vil det efter arbejdsgruppens opfattelse være betænkeligt generelt at foreskrive forrentning fra betalingstidspunktet, idet en sådan regel forekommer at være for vidtgående i visse situationer, herunder navnlig i tilfælde, hvor beløbet er beregnet og betalt på borgerens eget initiativ, og i tilfælde, hvor beløbet vel er opkrævet af vedkommende myndighed, men på grundlag af oplysninger fra borgeren, som viser sig at være urigtige. Arbejdsgruppen kan således i det væsentlige tilslutte sig den mere nuancerede stillingtagen til spørgsmålet om rentens begyndelsestidspunkt, som er lagt til grund i Skatteministeriets cirkulære af 14. oktober 1987.

Arbejdsgruppen er herefter nået til den konklusion, at en generel regel om, at tilbagesøgningskrav skal forrentes fra betalingstidspunktet, vil være for vidtgående, og at det på grund af tilfældenes forskelligartethed og de mange forhold, som bør tages i betragtning, næppe vil være muligt at udforme en lovregel, som på tilfredsstillende måde afgrænser de tilfælde, hvor forrentning allerede fra betalingstidspunktet er på sin plads.

Spørgsmålet om forrentningstidspunktet for tilbagesøgningskrav må således (fortsat) afgøres af domstolene ud fra en konkret vurdering i det enkelte tilfælde, således at rente allerede fra betalingstidspunktet i givet fald tilkendes i medfør af stk. 5. Det følger af det foran sagte, at denne bestemmelse inden for området af tilbagesøgningskrav ikke bør opfattes som en snæver undtagelsesbestemmelse.

Hvad angår krav på tilbagebetaling af for meget betalte skatter eller afgifter m.v. bemærkes, at den i rentelovens § 3, stk. 5, indeholdte hjemmel selvsagt ikke er til hinder for, at det offentlige inden for forskellige områder giver generelle regler om, i hvilket omfang forrentning allerede fra betalingstidspunktet bør finde sted, således som det er sket ved Skatteministeriets cirkulære. Det bør tværtimod overvejes, om lignende regler ikke også bør gives inden for andre områder, hvor tilbagesøgningskrav mod det offentlige regelmæssigt opstår.

3. Skatteministeriets cirkulære af 14. oktober 1987 vil på enkelte punkter være i strid med renteloven, hvis anvendelsesområdet for dennes almindelige regler som foreslået udvides til også at omfatte offentligretlige krav.

I de tilfælde, hvor forrentning alene sker efter borgerens anmodning om tilbagebetaling, forrentes beløbet fra månedsdagen for myndighedens *modtagelse* af anmodning, jf. pkt. 8. Ifølge rentelovens § 3, stk. 2 (udkastets §3, stk. 1) skal forrentning ske, når der er gået en måned efter den dag, da betalingsanmodningen blev *fremSAT* (typisk afsendt). Denne lille uoverensstemmelse bør formentlig bringes ud af verden ved en ændring af cirkulæret.

Ifølge cirkulærets pkt. 11 udbetales rentebeløbet ikke, hvis det udgør *mindre end 200 kr.* Baggrunden for denne bestemmelse er antagelig et ønske om at undgå uforholdsmæssigt administrativt besvær med udbetaling af små rentebeløb. Under hensyn til, at renteloven er en generel lov, og at lignende hensyn i større eller mindre omfang ville kunne påberåbes også af andre debitorer og ved andre typer af fordringer, finder ar-

bejdsgruppen ikke tilstrækkeligt grundlag for at muliggøre opretholdelse af cirkulærets mindstebeløbsordning gennem optagelse af en særlig bestemmelse i renteloven. Såfremt det findes nødvendigt at opretholde ordningen, må dette således ske ved, at der skabes hjemmel herfor i særlovgivningen. Det bemærkes, at det ikke vil være i strid med renteloven at opretholde ordningen for så vidt angår tilfælde, hvor borgeren ikke har fremsat anmodning om tilbagebetaling.

B. Erstatning for skade forvoldt ved strafbart forhold

1. I *dansk* ret findes der ingen særlige regler om forrentning af erstatningskrav, der er opstået i forbindelse med en strafbar handling. Sådanne krav forrentes således - ligesom andre erstatningskrav - som udgangspunkt tidligst, når der er gået 1 måned efter påkrav, jf. rentelovens § 3, stk. 2 (udkastets stk. 1). Dog vil der med hjemmel i lovens § 3, stk. 5, kunne tillægges rente fra et tidligere tidspunkt - typisk tidspunktet for skadens indtræden - og det vil, når påstand herom nedlægges, ofte være nærliggende at udnytte denne hjemmel, jfr. som eksempel *U 1984.1053 H* vedrørende en Sparekasses krav mod en ansat, der havde begået underslæb over for Sparekassen.

De heromhandlede erstatningskrav vil i de fleste tilfælde blive pådømt under straffesagen mod skadevolderen, jf. retsplejelovens kap. 89. I så fald påstås der i reglen højst procesrente, dvs. rente fra dagen for kravets fremsættelse i retten, og i mange - formentlig de fleste - tilfælde nedlægges der slet ikke påstand om og tilkendes derfor heller ikke rente. Det sidste forhold skyldes formentlig dels, at forurettede i forvejen anser skadevolderen (tiltalte) for ude af stand til at betale erstatningen, dels at forurettede i reglen ikke er repræsenteret ved advokat og ofte heller ikke selv er til stede i retten.

Krav på godtgørelse for svie og smerte, godtgørelse for varigt mén, erstatning for erhvervsevnetab samt erstatning for tab af forsørger forrentes efter erstatningsansvarlovens § 16 fra skadestidspunktet. Denne regel gælder selvsagt også ved personskade forvoldt ved strafbart forhold, f.eks. vold eller overtrædelse af færdselsloven. Reglen har sammenhæng med, at godtgørelse og erstatning af den nævnte art fastsættes efter de takster, der var gældende på skadetidspunktet, jf. lovens § 15, stk. 3.

Den *finske* rentelov indeholder i § 8 en særregel om erstatning for skade opstået ved en forsætlig lovovertrædelse, idet der i disse tilfælde altid skal betales rente fra tidspunktet for skadens indtræden. Baggrunden for denne særregel er bl.a., at man har anset det for urimeligt at lade rentens begyndelsestidspunkt være afhængigt af, hvornår det lykkes at pågribe gerningsmanden, således at påkrav kan fremsættes.

Ved ændringen af den *svenske* rentelov i 1987 indsattes der som § 4, stk. 4, en bestemmelse svarende til den finske. Dette var i overensstemmelse med et forslag fremsat i betænkningen SOU 1985:11 s. 142 ff, hvor der bl.a. henvises til, at hensynet til skadelidte gør sig gældende med større styrke og hensynet til skadevolderen med mindre styrke, når der foreligger et forsætligt strafbart forhold. Det nævnes i betænkningen,

at ændringen tidligere var foreslået af den svenske bankforening, der havde peget på, at de hidtidige regler ofte førte til urimelige resultater f.eks. ved checkbedrageri.

2. Arbejdsgruppen har overvejet, om der i lighed med finsk og svensk ret bør indføres en særregel om, at erstatning for skade forvoldt ved (forsætligt) strafbart forhold forrentes fra tidspunktet for skadens indtræden.

Der synes imidlertid ikke at være noget større behov for en sådan særregel, hvilket bl.a. hænger sammen med, at skadevolderen ofte alligevel er ude af stand til at betale. For så vidt angår alvorlig personskade er rentespørgsmålet i vidt omfang løst ved erstatningsansvarlovens § 16.

Hvad angår checkovertræk, som særligt blev fremhævet ved indførelsen af den svenske regel, følger det af dommen *U 1981.221 H*, at pengeinstitutter kan forlange rente allerede fra overtræksdagen i kraft af quasi-aftale (tilegnelse under vilkår).

Hertil kommer, at en sådan regel, der formentlig ligesom den finske og den svenske måtte begrænses til forsætligt strafbart forhold, ville kunne skabe vanskeligheder for domstolene, fordi den i de tilfælde, hvor også uagtsomme forhold straffes, dvs. navnlig inden for særlovgivningen, ville nødvendiggøre en i øvrigt overflødig stillingtagen til, om handlingen var begået med forsæt.

Endelig forekommer det heller ikke i alle tilfælde, hvor forsæt foreligger, naturligt at lægge vægt på, om forholdet er strafbart, eksempelvis ikke ved overtrædelse af markedsføringsloven eller immaterialretslovgivningen.

Arbejdsgruppen vil derfor ikke foreslå indførelse af en sådan særregel, men vil indskrænke sig til dels af fremhæve muligheden for anvendelse af rentelovens § 3, stk. 5, dels at henstille til anklagemyndigheden og domstolene at overveje, hvorledes det kan sikres, at en forurettet, der indtaler sit erstatningskrav under en straffesag, i det mindste tilkendes den procesrente, som vedkommende efter renteloven i hvert fald har krav på.

C Force majeure

Ifølge den finske rentelovs § 10, stk. 2, skal morarente ikke betales i det omfang, forsinkelse med betalingen skyldes lovbestemmelser, afbrydelse af den almindelige samfærdsel eller betalingsvirksomhed eller anden lignende uoverstigelig hindring, idet en aftalt kreditrente dog løber videre uanset en sådan hindring. En tilsvarende regel findes ikke i de øvrige nordiske landes love.

I den danske betænkning om morarenter (nr. 652/1972) s. 16 anføres imidlertid, at pligten til at betale morarente efter gældende ret suspenderes ved force majeure. Man er tilsyneladende gået ud fra, at erstatningsreglen i købelovens § 24 finder tilsvarende anvendelse på pligten til at betale morarente.

Efter arbejdsgruppens opfattelse var denne udtalelse i den danske betænkning næppe en korrekt beskrivelse af dagældende ret, og i hvert fald efter gennemførelsen

af renteloven, som ikke indeholder noget forbehold om force majeure, må det efter arbejdsgruppens opfattelse lægges til grund, at force majeure *ikke* suspenderer pligten til at betale morarente, jf. *Munch* s. 118 f med yderligere henvisninger. Det samme anføres i forarbejderne til den norske og den svenske lov, jf. NOU 1974:54 s. 13 og 52 f og SOU 1974:28 s. 104.

Efter arbejdsgruppens opfattelse *bør* der heller ikke gennemføres en regel svarende til den finske. Uanset beskaffenheden af betalingshindringen opstår der ved forsinkelsen en kreditfordel for skyldneren og et tab for fordringshaveren, og der er derfor ikke tilstrækkeligt grundlag for at lade fordringshaveren bære risikoen for udefra kommende betalingshindringer. En noget anden vurdering må anlægges, såfremt hindringen beror på fordringshaverens egne forhold (fordringshavermora), jf. herom i afsnit VI.

Det kan dog ikke udelukkes, at det undtagelsesvis vil være rimeligt at lempe rentepligten i en force majeure-situation, hvilket i givet fald vil kunne ske ved at udnytte hjemmelen i § 3, stk. 5, til at fastsætte et senere begyndelsestidspunkt eller hjemmelen i § 5, stk. 3, til at fastsætte en lavere rente.

VI. Fordringshavermora m.v.

A. De gældende danske regler

1. Det følger af rentelovens § 4, stk. 1, at der ikke skal betales rente, så længe fordringshaverens forhold hindrer betaling. Dette gælder både ved morarente og kreditrente. Efter § 4, stk. 2, skal skyldneren dog betale fordringshaveren det, der kunne være indvundet ved, at skyldneren indsatte beløbet i bank eller sparekasse, hvis rimelig hensyntagen til fordringshaveren efter hindringens særlige beskaffenhed kræver, at skyldneren foretager en sådan indsættelse. § 4 svarer til den tidligere bestemmelse i gældsbrevslovens § 6.

2. Ifølge forarbejderne til bestemmelsen, jf. FT 1977-78, Tillæg A, sp. 803, suspenderes pligten til at betale rente ikke blot i tilfælde af egentlig fordringshavermora, men også i tilfælde, hvor fordringshaverens forhold giver skyldneren ret til at undlade betaling. F.eks. vil en køber, hvor der er aftalt betaling til et bestemt tidspunkt, hvor salgsstanden samtidig skal leveres, kunne undlade at betale uden at skulle betale rente, hvis sælgeren ikke leverer salgsgenstanden som aftalt. I dommen *U 1979.973 H* blev en sælger, der ikke havde villet vedstå et salg af en fast ejendom, og som først havde givet skøde efter landsrettens dom, nægtet ret til renter indtil dette tidspunkt af den kontante del af købesummen, som ifølge det betingede skøde skulle have været betalt ca. 1 år tidligere. Der er ikke i dommen henvist til rentelovens § 4.

B. De øvrige nordiske lande

1. Ifølge den *finske* lovs § 10, stk. 1, suspenderes skyldnerens pligt til at betale rente efter forfaldsdagen i den periode, hvor fordringshaverens forhold bevirker, at betaling ikke sker i rette tid.

2. Det fremgår af den *norske* lovs § 2, stk. 2, at der ikke skal betales rente, hvis forsinkelsen er fremkaldt ved forhold, som skyldes fordringshaveren, se om denne bestemmelse ovenfor afsnit III.B.3.

3. Den *svenske* lov indeholder ikke regler om fordringshavermora og lignende. I den svenske betænkning (SOU 1974:28) s. 104 anføres, at det følger af almindelige retsgrundsætninger, at der i sådanne situationer ikke skal betales rente, og at det derfor ikke er nødvendigt at lade dette princip fremgå direkte af lovteksten. Der henvises endvidere til, at udtrykket "forsittes betalingstiden" i lovteksten anses for tilstrækkeligt tydeligt at angive, at morarente ikke skal betales i de tilfælde, hvor det beror på fordringshaverens forhold, at betalingen udebliver.

C Arbejdsgruppens overvejelser

1. Arbejdsgruppen har overvejet, om reglen i § 4 helt kunne udelades. Den nævnte højesteretsdom *U 1979.973* nåede til samme resultat uden henvisning til § 4, og arbejdsgruppen har for så vidt kunne tilslutte sig de svenske synspunkter om, at reglen svarer til almindelige formueretlige principper. Man har dog fundet, at det fortsat vil være hensigtsmæssigt med en udtrykkelig præcisering heraf i selve lovteksten, således at det fremgår, at udgangspunktet er, at der ikke skal betales rente i disse situationer.

2. Arbejdsgruppen har fundet, at anvendelsesområdet uden for den egentlige fordringshavermora, jf. ovenfor A.2, bør fremgå udtrykkeligt af lovteksten, da området i betydning må ligestilles med den egentlige fordringshavermora. Det foreslås derfor efter ordene "hindrer betaling" at tilføje "eller giver skyldneren ret til at undlade at betale".

3. Arbejdsgruppen har endvidere overvejet, hvorvidt reglen i § 4, stk. 2, er nødvendig. Reglen findes ikke i de andre nordiske lande, og hvis den blev udeladt, ville rente efter omstændighederne kunne kræves efter den almindelige berigelsesgrundsætning. Arbejdsgruppen har dog fundet, at når hovedreglen i § 4, stk. 1, bibeholdes i lovteksten, bør undtagelsen i stk. 2 også opretholdes.

4. *Gomard* har i *Juristen* 1984, s. 335-336 (note 18) anført, at § 4, stk. 2, afspejler en ældre tids forhold, og at det i dag i videre omfang bør pålægges skyldneren at af-

give rentegevinsten til fordringshaveren. Samme synspunkt anføres af *Munch* s. 117, f, hvor det anføres, at det høje renteniveau måske kunne tale for en noget hyppigere anvendelse af stk. 2, hvor det er evident, at skyldneren har vundet en berigelse, og der ikke er noget væsentligt at bebrejde fordringshaveren.

Arbejdsgruppen kan tilslutte sig disse synspunkter og finder navnlig, at den gældende regel om, at fordringshaveren højst kan tilpligtes at betale den - i reglen lave - rente, der er eller kunne være indvundet ved indsættelse af beløbet i bank eller sparekasse, er uhensigtsmæssig. Ud fra en samlet vurdering af parternes økonomiske interesser er det i reglen ikke fornuftigt at indsætte beløbet på en indlånskonto, idet forholdet i reglen er det, at skyldneren ved at undlade at trække beløbet på sin kassekredit kan opnå en rentegevinst svarende til kassekreditens udlånsrente. Arbejdsgruppen foreslår derfor bestemmelsen formuleret således, at det, når hindringens beskaffenhed og omstændighederne i øvrigt taler herfor, kan pålægges skyldneren helt eller delvis at godtgøre fordringshaveren den rentegevinst, skyldneren har eller kunne have opnået som følge af betalingsudsættelsen. Med denne formulering overlades det til domstolene ud fra friere overvejelser at fastsætte, hvilken rente der skal betales.

Det fremgår af formuleringen, at skyldneren, selv om han faktisk indsætter beløbet på en indlånskonto, ikke uden videre kan slippe med at betale indlånsrenten, hvis en større rentegevinst kunne være opnået på anden måde, herunder navnlig i form af sparede renter ved at undlade at trække beløbet på skyldnerens kassekredit. Skyldneren har dog, når der foreligger fordringshaveremora, ret til at foretage frigørende deponering efter reglerne i deponeringsloven (lov nr. 29 af 16. februar 1932), og har skyldneren valgt denne løsning - der bl.a. forudsætter, at skyldneren endeligt er berøvet rådigheden over beløbet - kan det ikke pålægges ham at betale rente for tiden efter deponeringen. Renterne af det deponerede beløb tilfalder fordringshaveren.

VII. Indførelse af en regel om indbetaling til postvæsenet?

A. Gældende ret

Ifølge tinglysningslovens § 42 a er indbetaling efter et pantebrev i fast ejendom til postvæsenet rettidig, når betalingen sker inden for den betalingsfrist, der gælder efter pantebrevet. Samme regel gælder for betaling af husleje, jf. lejelovens § 32. Reglen er en fravigelse af dansk rets almindelige regel, hvorefter det er tidspunktet for betalingens fremkomst til fordringshaveren, der er afgørende for, om betalingen er rettidig, jf. gældsbrevslovens § 3, stk. 1.

Reglen om indbetaling til postvæsenet accepteres i praksis også for så vidt angår skatter og afgifter, og *Gomard* anfører i "Obligationsret" 1. del, s. 121, at den i det hele bør anvendes på betalinger til erhvervsvirksomheder og institutioner fra deres kunder, i hvert fald i skyldforhold, hvor (væsentlig) forsinkelse, ligesom ved leje og

pantebrevsydelser, kan få alvorlige misligholdelsesvirkninger for skyldneren, jf. også *Munch* s. 120.

Afsendelse af et brev med en check eller med et girokort til Postgiro kontoret er ikke indbetaling til postvæsenet, og indbetaling til pengeinstitutter med henblik på betalingsoverførsel er heller ikke omfattet.

Risikoen for, at betalingen overhovedet når frem til betalingsstedet, påhviler afsenderen i overensstemmelse med den almindelige formueretlige grundsætning.

B. Arbejdsgruppens overvejelser

Også i relation til rentelovens regler er det af betydning at fastlægge, hvornår betaling skal anses for sket, idet dette er afgørende for, om betaling er sket inden de forskellige tidspunkter, fra hvilke rente efter lovens § 3 kan beregnes, og - hvis dette ikke er tilfældet - for fastlæggelsen af det tidspunkt, på hvilket pligten til at betale rente ophører. Arbejdsgruppen har derfor overvejet, om der også i renteloven burde indføres en regel om, at betaling skal anses for sket ved indbetaling til postvæsenet.

I den hidtidige lovgivning er denne regel imidlertid kun gennemført på afgrænsede områder, hvor misligholdelsesvirkningerne er særligt alvorlige, medens en ændring af hovedreglen i gældsbrevslovens § 3, stk. 1, ikke er overvejet på mere almene områder, jf. for så vidt angår køb § 56, jf. § 54, i udkastene til nordiske købelove i betænkningen "Nordiska köplagar" NU 1984:5, se særligt s. 318.

Reglen om indbetaling til postvæsenet omfatter endvidere kun relativt få betalingsformer, hvortil kommer, at fastlæggelsen af det nøjagtige betalingstidspunkt i det hele er af ret begrænset betydning i relation til pligten til at betale morarente.

I tilfælde, hvor fordringshaveren har sendt et giroindbetalingskort ud til skyldneren med angivelse af "sidste rettidige betalingsdag", må fordringshaveren anses at have accepteret, at indbetaling til postvæsenet inden for denne dato er rettidig. For så vidt angår disse - meget almindelige - tilfælde, ville en lovregel således være overflødig.

En særlig regel i renteloven om indbetaling til postvæsenet ville endelig alene have betydning for pligten til at betale rente, derimod ikke for spørgsmålet om, hvad der i relation til andre misligholdelsesvirkninger skal anses for rettidig betaling. En sådan opsplitning ville næppe være hensigtsmæssig.

Af disse grunde finder arbejdsgruppen ikke, at den nævnte regel bør optages i renteloven.

Rentens størrelse

I. Almindelige spørgsmål

A. De gældende danske regler

1. Ved lov nr. 212 af 26. april 1973 om ændring af købeloven, forsikringsaftaleloven og gældsbrevsloven (ændring af morarentesatserne) blev den hidtidige lave og faste morarentesats i disse love - i de fleste tilfælde 5% p.a. - erstattet af en morarentesats svarende til diskontoen 4- 2%. Herved blev morarenten dels forhøjet væsentligt, dels gjort variabel med diskontoen.

Lovændringerne byggede i det hele på de synspunkter vedrørende morarentens højde, som var fremført i Betænkning nr. 652/1972 om morarenter s. 16 ff. Det anføres her, at rentesatsen bør svare til den gennemsnitlige udlånsrente (kassekreditrente), idet det afgørende synspunkt må være, at fordringshaveren bør have dækning for det tab, han lider ved den forsinkede betaling. Udvalget overvejede, om man mere direkte kunne knytte morarentesatsen til den gennemsnitlige markedsrente, men afviste dette af retstekniske grunde. Man overvejede endvidere, om morarenten i hvert fald i visse tilfælde burde være højere end den gennemsnitlige udlånsrente og således indeholde et pønalt element, der kunne tilskynde debitorerne til rettidig betaling. Man fandt imidlertid ikke at kunne anbefale dette. Endelig overvejede man, om der var grundlag for en differentiering af rentesatsen, f.eks. således, at der blev fastsat en lavere rentesats for forbrugerforhold end for erhvervsmæssige forhold. Heller ikke dette kunne man anbefale, idet der bl.a. henvises til, at kreditors tab ved forsinket betaling er det samme, hvad enten den anden part er forbruger eller erhvervsdrivende.

Ved gennemførelsen af renteloven i 1977 fastholdt man i lovens § 5 den dagældende morarentesats på diskontoen + 2%. Under forhandlingerne i Folketinget blev det ganske vist påpeget, at kassekreditrenten på daværende tidspunkt var 1-2% højere end den gældende morarente, men man fastholdt denne ud fra den opfattelse, at forskellen alene ville være af midlertidig karakter, jf. FT 1977-78, sp. 3857 ff og 4083 ff.

Under de følgende års stigende renteniveau skete der imidlertid tillige en væsentlig forøgelse af forskellen mellem den gennemsnitlige udlånsrente og diskontoen, og ved lov nr. 618 af 19. december 1984 forhøjedes morarenten til en årlig rente svarende til diskontoen + 6%, idet det på baggrund af udtalelser fra Danmarks Nationalbank og Økonomiministeriet blev lagt til grund, at den gennemsnitlige rente for udlån til mellemstore erhvervsvirksomheder på daværende tidspunkt lå omkring 6% over diskontoen, jf. FT 1984-85, tillæg A, sp. 623. Der var således alene tale om en justering

af morarentesatsen, ikke om en ændring i den hidtidige opfattelse, hvorefter morarenten bør svare til den gennemsnitlige udlånsrente.

Ved lovændringen blev der endvidere indført en adgang for justitsministeren til hvert andet år at regulere morarentesatsen under hensyn til udviklingen i det almindelige renteniveau, jf. § 5, stk. 2. Det er kun tillægget til diskontoen, der kan ændres, ikke morarentens afhængighed af diskontoen. Ændringen skal ske efter forhandling med Danmarks Nationalbank og Økonomiministeriet.

Baggrunden for indførelsen af denne bemyndigelse og dens udformning var udtalelser fra Nationalbanken og Økonomiministeriet om, at forskellen mellem diskontoen og udlånsrenten må antages at være forholdsvis stabil på kort sigt, medens der over længere perioder kan ske ret betydelige forskydninger, da pengeinstitutternes udlånsrente ikke kun justeres som følge af ændringer i diskontoen. I udtalelserne anførtes tillige, at diskontoen ganske vist ikke er noget præcist mål for renteutviklingen i pengeinstitutterne, men at der næppe kan anvises en bedre målestok, som er retsteknisk anvendelig, jf. FT 1984-85, tillæg A, sp. 627 ff.

Bemyndigelsen til at ændre tillægget til diskontoen har endnu ikke været udnyttet, og morarenten er således fortsat en årlig rente svarende til diskontoen + 6%. Da diskontoen siden lovændringen i 1984 har ligget fast på 7%, har morarenten i perioden siden lovændringen været 13% p.a.

2. I medfør af § 5, stk. 3, kan retten bestemme, at der skal betales en højere eller lavere rente, hvor særlige forhold begrunder det. Denne bestemmelse anvendes kun i meget ringe omfang, se hertil *Munch* s. 128 ff og *U 1985.430 V* (ndf. pkt. 3).

3. Som omtalt i kapitel 2, afsnit II, kan loven fraviges ved handelsbrug eller anden sædvane, og der er især udviklet sædvaner for så vidt angår højere rentesats end hjemlet i lovens § 5. En stor del af retspraksis vedrørende rentespørgsmål drejer sig om, hvorvidt der kan anerkendes en sædvane om en højere rente inden for den pågældende branche. Som eksempel kan nævnes *U 1985.430 V*, hvor der ikke blev anerkendt en sædvane om højere rente for så vidt angår honorarer for udført revisionsarbejde, og hvor der heller ikke fandtes at foreligge sådanne særlige forhold, at § 5, 2. pkt (den gældende § 5, stk. 3) burde bringes i anvendelse.

B. De øvrige nordiske lande

1. Ifølge den *finske* lovs § 4, stk. 1, er morarenten fastsat til 16% p.a. Ændring af morarenten kræver således lovændring.

2. Den *svenske* lovs § 6 blev med virkning fra 1. juli 1984 ændret, således at morarenten forhøjedes fra diskontoen + 4% til diskontoen + 8%. Der blev dog fastsat en lavere rente for visse erstatningskrav. Den såkaldte "afkastningsrente", der gælder for

tilbagesøgningskrav opstået ved ophævelse af en aftale, er lavere end morarenten, nemlig diskontoen + 2%, jf. lovens § 5.

I betænkningen SOU 1985:11 blev det foreslået at fastsætte en lavere morarente - diskontoen + 2% svarende til afkastningsrenten - for alle tilfælde, hvor en privatperson er skyldner eller fordringshaver, jf. betænkningen s. 87 ff og lovudkastets § 8. Denne regel skulle ligesom lovens øvrige regler ikke ved aftale mellem en erhvervsdrivende og en bruger (forbrugeraftale) kunne fraviges til skade for forbrugeren, jf. udkastets § 10.

Hverken forslaget om at fastsætte en særlig lav rente for privatpersoner eller forslaget om at gøre loven præceptiv ved forbrugeraftaler blev medtaget i det forslag til ændring af den svenske rentelov, der blev gennemført i 1987. I propositionen (prop. 1986/87:72) anføres s. 7 f vedrørende forslaget om en differentieret rentesats, at dette forslag havde mødt stærk modstand under høringen over betænkningen, idet det bl.a. var blevet indvendt, at en sådan differentiering ville medføre store praktiske problemer for erhvervslivet, og at renten mindst bør svare til den gennemsnitlige rente for udlån til private. Også blandt de høringsinstanser, der havde støttet forslaget om at gøre loven ufravigelig ved forbrugeraftaler, havde flere taget afstand fra forslaget om differentieret rente.

3. Ifølge den norske lovs § 3, stk. 1, fastsætter Kongen størrelsen af morarenten under hensyn til det almindelige renteniveau. Også i forbrugerforhold fastsætter Kongen ifølge § 4, litra a, morarentens størrelse. Renten skal dog være lavere end den almindelige morarente efter § 3, stk. 1. Er der aftalt kreditrente, skal morarenten være 1% over denne.

C Arbejdsgruppens overvejelser

1. Arbejdsgruppen har ikke set det som sin opgave at foretage en nærmere undersøgelse af, hvorvidt den gældende morarentesats fortsat svarer til den gennemsnitlige udlånsrente for erhvervsdrivende, idet den løbende vurdering heraf efter indførelsen af bemyndigelsesbestemmelsen i lovens § 5, stk. 2, er overladt til Justitsministeriet i samarbejde med Danmarks Nationalbank og Økonomiministeriet. Det er dog arbejdsgruppens opfattelse, at der for tiden er ganske god overensstemmelse.

2. Arbejdsgruppen har derimod drøftet, om man generelt eller i visse forhold burde forlade det forudsatte udgangspunkt for morarentens fastsættelse.

Repræsentanterne i arbejdsgruppen for industri, handel og håndværk (Krobæk og Spliid) har således anført, at morarenten burde være noget højere end den gennemsnitlige udlånsrente, idet man herved ville tilskynde debitorerne til rettidig betaling samt undgå, at leverandørens kassekredit anvendes som finansieringskilde, ligesom det ville være med til at sikre, at kreditorerne ikke alene fik kompensation for deres

direkte rentetab, men også for de øgede administrationsomkostninger og det besvær, en betalingsforsinkelse medfører. En højere morarente vil samtidig give en bedre dækning for den økonomiske risiko, som betalingsforsinkelsen påfører kreditor. En forhøjelse af lovens rentesats ville endvidere bringe denne i bedre overensstemmelse med det, der i almindelighed anses for rimeligt, og ville derfor mindske behovet for individuelle aftaler samt udviklingen af særlige branchekutymen og -sædvaner i erhvervslivet. En højere morarentesats vil således have en procesbesparende virkning.

Konkret kunne rentens størrelse f.eks. fastsættes til diskontoen + 9%, dvs. p.t. 16%, hvilket svarer til den sats, som Økonomiministeriet i sin udtalelse ved renteforhøjelsen i 1984 angiver for pengeinstitutternes udlån til private husholdninger, jf. FT 1984-85 tillæg A, sp. 623. Morarenten bør under alle omstændigheder ikke være mindre end pengeinstitutrenten ved udlån til private, jf. foran afsnit B.2 om diskussionen i Sverige.

For dette renteniveau fremfor det gældende lavere niveau taler også, at Finland og Sverige opererer med højere renteniveau. I Finland er morarentesatsen 16%. I Sverige er den generelle morarente diskontoen + 8%, dvs. 16 1/2%, hvilket gælder for alle, både erhvervsdrivende og private forbrugere.

At et renteniveau som det foreslåede, diskontoen + 9%, har udsigt til i vidt omfang at blive accepteret også af erhvervslivet, således at fravigelser fra renteloven gøres sjældnere, synes at fremgå af, at der i de fælles nordiske standardaftaler, Almindelige betingelser for leverancer af maskiner og andet mekanik og elektrisk udstyr, NL 85, i forbindelse med sidste revision er fastsat en morarente på diskontoen + 9%. Samme ændring er foretaget i NLM 84, som vedrører levering og montering af det før nævnte udstyr. Der findes tilsvarende standardaftaler vedrørende støbegods, NLG 81, og vedrørende leverancer af standard varer som skruer, søm, komponenter og andre mængdevarer, NLS 81.1 de sidste to aftaler er rentesatsen for Danmarks vedkommende diskontoen + 2%, hvilket imidlertid ved kommende revisioner må forventes ændret i overensstemmelse med rentebestemmelsen i NL 85 og NLM 84, idet standardbetingelserne traditionelt har haft ensartede vilkår. Standardbetingelserne anvendes både ved samhandel med nordiske virksomheder og med andre danske virksomheder.

Arbejdsgruppens øvrige medlemmer har heroverfor anført, at der i hvert fald ikke i forbrugerforhold (og andre tilfælde, hvor debitor er en privatperson) er grundlag for at fastsætte en rente, der overstiger den gennemsnitlige udlånsrente for erhvervsdrivende. En morarente, der svarer til den gennemsnitlige udlånsrente, er efter disse medlemmers opfattelse tilstrækkelig høj til at tilskynde forbrugerne til rettidig betaling. Manglende rettidig betaling fra en forbruger er i reglen ikke udtryk for spekulation i rentemarginaler, men for reelle betalingsvanskeligheder, og en afvejning af hensynet til fordringshaverne over for hensynet til forbrugerne må derfor føre til en fastholdelse af det gældende udgangspunkt for rentens fastsættelse.

Flertallet har endvidere anført, at en relativ beskeden forhøjelse af lovens rente, f.eks. som foreslået til diskontoen + 9%, næppe ville medføre nogen væsentlig begrænsning i anvendelsen af sædvaner og aftaler, da den rente, der i praksis kræves i medfør af sædvaner og aftaler, i reglen er betydelig højere, typisk 1,5 til 2% om måneden.

Krobæk har subsidiært foreslået, at der gennemføres en *differentieret rentesats*, således at der for tilfælde, hvor såvel kreditor som debitor er erhvervsdrivende, fastsættes en morarente, der overstiger den gennemsnitlige kassekreditrente, f.eks. (for tiden) diskontoen + 9%, medens den gældende morarente, diskontoen + 6%, fastholdes for alle øvrige tilfælde.

Spliid har taget afstand fra dette forslag, idet hun navnlig har anført, at en differentieret rentesats ville få urimelige konsekvenser for detailhandlerne og håndværkerne, idet en sådan ordning ville indebære, at disse erhvervsdrivende som debitorer skulle betale en højere morarente end den, de som kreditorer kunne forlange. Spliid har i øvrigt tilsluttet sig de nedenfor anførte øvrige argumenter mod en differentieret rentesats.

Arbejdsgruppens øvrige medlemmer har fundet, at allerede det forhold, at der ikke blandt repræsentanterne for de erhvervsdrivende organisationer er enighed om forslaget om en differentieret rentesats, taler afgørende imod dette forslag. Herudover er det blevet anført, at en differentieret rentesats ville medføre betydelige problemer i praksis, bl.a. i forbindelse med behandlingen af inkassosager. En sådan ordning ville desuden komplicere lovens system, navnlig fordi de tilfælde, hvor den lavere rentesats skulle anvendes, ikke vil være begrænset til forbrugeraftaler, der i forvejen er undergivet en særregulering, men også ville omfatte forholdet mellem to privatpersoner og forholdet mellem en privat kreditor og en erhvervsdrivende debitor. Endelig er der blevet henvist til, at et tilsvarende forslag om differentieret rente, som blev fremsat i den svenske betænkning, som omtalt foran i pkt. B.2. blev mødt med stærk kritik og derfor blev opgivet.

På denne baggrund har ingen af arbejdsgruppens øvrige medlemmer kunnet tilslutte sig forslaget om indførelse af differentieret rente.

Arbejdsgruppens *flertal* (alle undtagen Spliid og Krobæk) går således ind for at bevare den gældende ordning, hvorefter morarenten - fælles for alle forhold - fastsættes med udgangspunkt i, at den skal svare til den gennemsnitlige udlånsrente for erhvervsvirksomheder.

Et *mindretal* (Spliid) finder, at morarenten - fælles for alle forhold - bør fastsættes således, at den svarer til udlånsrenten til private f.eks. - med det gældende renteniveau - til diskontoen 4- 9%.

Et *andet mindretal* (Krobæk) finder, at renten i hvert fald i erhvervsforhold bør fastsættes noget højere end den gennemsnitlige udlånsrente for erhvervsdrivende.

3. Gomard har i Juristen 1984, s. 325 rejst spørgsmål om, hvorvidt diskontoen er et egnet middel som udgangspunkt for rentesatsens fastsættelse, idet det bl.a. anføres, at diskontoens betydning i øvrigt er på retur, og at afstanden mellem diskontoen og udlånsrenteniveauet ikke holder sig konstant, heller ikke i kortere perioder.

I forbindelse med ændringen af den danske lov i 1984 blev det som omtalt foran i afsnit A.1 diskuteret, om diskontoen fortsat skulle anvendes. Nationalbanken og Økonomiministeriet var enige om, at diskontoen fortsat måtte anses for det bedst

egnede udgangspunkt. Den månedlige udlånsstatistik og fondsbørsens obligations-rentegennemsnit ansås på grund af hyppige udsving næppe for at være retsteknisk anvendelige.

Arbejdsgruppen har for så vidt kunnet tilslutte sig, at diskontoen ikke altid er et velegnet instrument til at sikre en morarente af samme størrelse som den gennemsnitlige kassekreditrente, men har ment at måtte henholde sig til de nævnte udtalelser om, at der for tiden ikke kan anvises et bedre alternativ.

4. Efter rentelovens § 5, stk. 2, kan justitsministeren "hvert andet år efter forhandling med Danmarks Nationalbank og Økonomiministeriet ændre renten". I forbindelse med ændringsloven i 1984 anførte Justitsministeriet over for Folketingets retsudvalg (besvarelse af spørgsmål 3 og 10), at der af hensyn til såvel erhvervsdrivende som forbrugere bør være en vis ro omkring morarenten. Økonomiministeriet og Nationalbanken havde oplyst, at forskellen mellem diskontoen og udlånsrenten på kort sigt måtte antages at være forholdsvis stabil, men at der over længere perioder kan ske ret betydelige forskydninger. Justitsministeriet fandt på baggrund heraf, at der ikke var behov for at kunne ændre tillægget til diskontoen hyppigere end hvert andet år.

Arbejdsgruppen har fundet, at den tidsmæssige begrænsning i justitsministerens adgang til at regulere tillægget til diskontoen bør udgå. Flertallet tilsigter dog ikke hermed, at der normalt skal ske regulering hyppigere end hvert andet år, men finder det ikke hensigtsmæssigt at afskære denne mulighed, hvis der undtagelsesvist skulle vise sig et behov herfor.

Det bør efter arbejdsgruppens opfattelse fremgå udtrykkeligt af § 5, stk. 2, at det kun er tillægget til diskontoen, der kan ændres af justitsministeren, ikke afhængigheden af diskontoen.

5. Morarenten beregnes fra dagen for begyndelsestidspunktet, jf. § 3, til dagen for betalingen af fordringen. Efter fast praksis sættes alle måneder til 30 dage og et år følgelig til 360 dage, jf. FT 1977-78, tillæg A, sp. 800, *Munch* s. 124 og *Gomard* i *Juristen* 1984 s. 326.

Arbejdsgruppen kan tilslutte sig denne praksis og har ikke anset en lovregulering for nødvendig.

II. Renters rente

A. Gældende ret

1. Det er fast antaget, at der som hovedregel ikke kan kræves renters rente af morarente, medmindre dette følger af aftale eller sædvane, jf. *Munch* s. 131 ff og *Henrik Rasmussen* s. 55 f. Foreligger der ingen aftale eller sædvane om renters rente, kan fordringshaveren således hverken løbende, f.eks. hvert kvartal, eller lejlighedsvis, f.eks.

i forbindelse med en opgørelse til skyldneren over det samlede aktuelle krav, tilskrive morarenter og derefter beregne sig morarente af det således opgjorte beløb.

Gomard anfører i Juristen 1984 s. 332, at det da foreliggende forslag til ændring af renteloven "bør tages som anledning til at overgå til i rentelovens regel om en *årlig rente* at indlægge et krav på rentes rente". Gomards opfattelse er således, at domstolene kunne anlægge den fortolkning af udtrykket "*årlig rente*", at fordringshaveren har ret til én gang årligt at tillægge morarenter og derefter beregne sig morarente af det således fremkomne beløb. Denne fortolkning strider imidlertid klart mod hidtidig opfattelse og har ingen støtte hverken i forarbejderne til renteloven eller i forarbejderne til ændringsloven af 1984. Det må derfor forventes, at domstolene vil anse en sådan ændring for et lovgivningsanliggende.

Såfremt debitor betaler hovedstolen, men ikke påløbne morarenter, således at der herefter *alene skyldes et rentebeløb*, er der et særligt behov for at give kreditor ret til at forlange morarente af rentebeløbet, altså renters rente, idet debitor ellers ingen tilskyndelse har til at betale det skyldige rentebeløb, jf. *Munch* s. 133.1 et tilfælde, hvor en sparekassefunktionær, der havde besveget sparekassen, havde tilbagebetalt det besvegne beløb, men ikke de af sparekassen beregnede renter heraf, har Højesteret ved dommen *U 1988.112 H* antaget, at sparekassen "i hvert fald under de foreliggende omstændigheder" kunne kræve sædvanlig *procesrente* af rentebeløbet, jf. også *U 1984.1053 H* (påstandens post 4). Det kan også nævnes, at der ved dommen *U 1984.1061 H* (omtalt i kap. 2. afsnit I.C.3), hvor et med urette opkrævet stempelbeløb var blevet tilbagebetalt, og hvor et krav om forrentning af beløbet fra betalingen til tilbagebetalingen blev taget til følge, på tilsvarende måde blev tilkendt *procesrente* af rentebeløbet, men her var der for Højesteret ikke gjort indsigelse på dette punkt.

Rækkevidden af *U 1988.112 H* er noget usikker. Højesteret fremhæver, at sparekassen "som pengeinstitut (havde) krav på rente af det besvegne beløb". Dette *kan* forstås således, at rentebeløbet snarere måtte opfattes som en art kreditrente end som morarente, se om morarente af kreditrente nedenfor i pkt. 3. Hertil kommer, at rentekravet var opstået i forbindelse med et strafbart forhold. På trods af disse konkrete omstændigheder synes dommen at føre i retning af en generel regel om, at der i tilfælde, hvor der ved sagens anlæg *alene* skyldes et morarentebeløb, kan kræves *procesrente* af dette. Formelt kan hjemmelen herfor søges i rentelovens § 5, stk. 3, om adgang til at tilkende en højere rente end den sædvanlige. Således må landsrettens dom i den omtalte sag forstås, men det er ikke ganske klart, om Højesteret tiltræder dommen på dette punkt.

U 1988.112 H kan ikke påberåbes til støtte for, at et morarentebeløb, der henstår efter betaling af hovedstolen, tillige kan kræves forrentet forud for sagsanlægget i medfør af rentelovens § 3, stk. 1,2 eller 5. Sparekassen havde for landsretten påberåbt sig § 3, stk. 5, til støtte for en påstand om tilkendelse af morarenter af rentebeløbet fra tidspunktet for betalingen af hovedstolen, men fik ikke medhold heri, og påstanden blev ikke gentaget for Højesteret. Derimod har Højesteret i *U 1984.1053 H* (post 4) i et lignende tilfælde tilkendt rente fra et tidspunkt forud for sagsanlæg.

Man kan ikke af de nævnte højesteretsdomme udlede, at der nu tillige skulle være grundlag for at kræve procesrente af morarenter i tilfælde, hvor sagsanlægget også omfatter hovedstolen, altså således, at kreditor skulle kunne opgøre sit samlede krav inklusive morarenter på tidspunktet for sagens anlæg for herefter at forlange procesrente af det samlede beløb. Noget sådant ville - også med hensyn til den praktiske betydning - være et langt mere radikalt brud med den traditionelle afvisning af renters rente.

2. Som nævnt kan ret til renters rente være hjemlet ved *aftale eller sædvane*.

En aftale om betaling af en morarente på f.eks. 1,5% pr. måned må, når aftalen angår et løbende kreditforhold, i reglen forstås således, at kreditor hver måned kan tilskrive 1,5% i rente af det skyldige beløb inklusive tidligere påløbne renter, altså som en aftale om ret til renters rente, jf. *Munch* s. 133. Er der ikke tale om et løbende kreditforhold, kan det være tvivlsomt, om en sådan aftale hjemler ret til renters rente, jf. herved *Gomard i Juristen* 1984 s. 332, der antager, at der er formodning for, at der ikke kan kræves renters rente.

Sædvaner om en morarente på f.eks. 1,5% pr. måned inkluderer formentlig i reglen tillige en sædvane om ret til renters rente, jf. *Munch* s. 132 f. Er det i en stævning anført, at ret til renters rente er hjemlet ved sædvane, og er der intet grundlag for at anfægte rigtigheden heraf, må der i tilfælde af debtors udeblivelse afsiges dom efter kreditors påstand, jf. Vestre Landsrets kendelse af 5. oktober 1981 omtalt af V.O. Rasmussen i *Advokaten* 1981 s. 233 f. Se i øvrigt om udeblivelsessager kapitel 6, afsnit I.

Ved *forbrugeraftaler* kan fordringshaveren ikke påberåbe sig en aftale om ret til renters rente i det omfang, morarenten herved kommer til at overstige renten efter rentelovens § 5, jf. herved lovens § 7, stk. 1. Dette gælder dog ikke, hvis der er tale om en kreditrente, der løber videre efter misligholdelse, og heller ikke ved forbrugeraftaler indgået med pengeinstitutter, jf. § 7, stk. 3 og 4. Den overvejende opfattelse i arbejdsgruppen er, at det af § 7 allerede efter gældende ret følger, at sædvaner i forbrugerforhold om renters rente ikke i videre omfang end aftaler kan fravige lovens § 5, jf. kapitel 2, afsnit II.A.3.

3. Det må formentlig antages, at der generelt kan kræves *morarente af kreditrente*, jf. *Munch* s. 133. Er forfaldstiden for kreditrenten fastsat ved aftalen, således som det ofte vil være tilfældet, kan der således efter § 3, stk. 1, kræves morarente af kreditrenten fra forfaldstidspunktet. Som eksempel kan nævnes, at der efter fast praksis kan beregnes morarente af udeblevne ydelser på pantebreve, herunder de påløbne kreditrenter, fra den sidste rettidige betalingsdag.

B. Arbejdsgruppens overvejelser

Der har i arbejdsgruppen været tilslutning til det af *Gomard* anførte om, at det i vore dage forekommer naturligt i begrebet "årlig rente" at indlægge, at kreditor én gang årligt kan tilskrive rente og derefter kan beregne sig rente af det således opgjorte be-

løb. Som anført er det imidlertid arbejdsgruppens opfattelse, at en regel herom kun kan gennemføres ved lovgivning. Til støtte for en sådan regel kan anføres, at ret til renters rente ofte er hjemlet ved aftale eller sædvane, og at man ved at indføre en begrænset ret til rentes rente i loven kan tilnærme denne til det, der findes naturligt i erhvervslivet. Det kan endvidere anføres, at man herved tillige kan opnå en højere grad af overensstemmelse mellem lovens rente og det forudsatte udgangspunkt for fastsættelsen af dennes størrelse, dvs. den gennemsnitlige udlånsrente (kassekreditrente) for erhvervsdrivende, idet der ved disse udlån beregnes renters rente, typisk med kvartalsvis rentetilskrivning.

De anførte synspunkter kunne for så vidt påberåbes til støtte for i loven at give ret til renters rente med hyppigere rentetilskrivning, f.eks. hvert kvartal. En sådan regel ville imidlertid indebære en reel forhøjelse af morarenten. Den ville endvidere medføre, at den effektive årlige rente ville blive højere end den i loven fastsatte "årlig rente", således at lovens tekst i en vis forstand ville blive vildledende.

Arbejdsgruppen er derfor blevet stående ved en regel, der tillader rentetilskrivning én gang årligt. Man finder imidlertid anledning til at pege på, at det ved fastsættelsen af morarentens størrelse bør tages i betragtning, at pengeinstitutternes udlån i reglen er baseret på hyppigere rentetilskrivning.

Principielt ville det mest korrekte måske være, at rentetilskrivning kunne ske, når der er gået 1 år efter den dag, da morarenten begyndte at løbe. Arbejdsgruppen har imidlertid fundet, at reglen mest praktisk kan udformes således, at rentetilskrivning kan ske hvert år pr. 31. december, jf. lovudkastets § 5, stk. 1, 2. pkt. Uanset hvilket tidspunkt for rentetilskrivning, der vælges, vil det til en vis grad bero på tilfældigheder, om kreditor får mulighed for at udnytte reglen, og den foreslåede ordning harmonerer med, at der af regnskabsmæssige grunde i forvejen ofte sker en opgørelse af den samlede gæld inklusive renter pr. 31. december.

Således som reglen er udformet, er det imidlertid ingen betingelse, at rentetilskrivning faktisk foretages regnskabsmæssigt den 31. december, hvorfor det heller ikke kræves, at kreditor giver debitor meddelelse om, at en sådan rentetilskrivning er foretaget. Der er tale om en opgørelsesmetode, der kan anvendes ved enhver opgørelse af det skyldige rentebeløb.

Det vil heller ikke være nødvendigt at henvise særskilt til den ny regel i påstande og domskonklusioner, idet udtryk som "sædvanlig morarente", "lovens morarente", "sædvanlig procesrente" eller lignende vil omfatte retten til at forlange renters rente i overensstemmelse med den ny regel.

For så vidt angår tilfælde, hvor hovedstolen betales uden påløbne morarenter, således at der alene skyldes et morarentebeløb, vil den foreslåede regel indebære, at der kan beregnes morarente af det skyldige rentebeløb fra udgangen af det kalenderår, i hvilket hovedstolen blev betalt. Den foreslåede regel vil således mindske behovet for at tilkende procesrenter af morarenter, jf. foran A.1. Den vil imidlertid ikke udelukke, at domstolene med hjemmel i lovens § 5, stk. 3, i dette og andre særlige tilfælde tilkender procesrenter af morarenter eller i øvrigt tilkender renters rente i videre omfang end hjemlet ved den ny bestemmelse.

Den foreslåede bestemmelse vil heller ikke være til hinder for aftaler eller sædvaner, der hjemler ret til renters rente i videre omfang, herunder i form af hyppigere rentetilskrivning, f.eks. hvert kvartal eller hver måned.

III. Bevarelse af retten til kreditrente

A. Gældende ret

Efter *rentelovens* § 6, der er en videreførelse af den tidligere bestemmelse i gældsbrevslovens § 62, stk. 3, 1. pkt., bevarer fordringshaveren, hvis han "på andet grundlag" kunne kræve højere rente, retten hertil. Bestemmelsens selvstændige betydning er, at den fastslår, at fordringshaveren, hvis han forud for forfaldsdagen (den sidste rettidige betalingsdag) kunne kræve en højere kreditrente end lovens morarente, bevarer retten til den højere rente også efter, at der er indtrådt misligholdelse. Baggrunden herfor er, at det i hvert fald som udgangspunkt ikke ville være rimeligt, hvis skyldnerens rentepligt skulle lempes som følge af, at han misligholder sin betalingsforpligtelse. § 6 regulerer ikke, hvorledes kreditrenten kan være fastsat, og det følger af almindelige regler, at den kan være fastsat ved aftale, ved sædvane eller ved eller i henhold til lov. Er kreditrenten lavere end lovens morarente, kan denne kræves i stedet for kreditrenten fra det tidspunkt, som følger af § 3.

B. Arbejdsgruppens overvejelser

Arbejdsgruppen finder det indlysende, at princippet i § 6 som udgangspunkt bør bevares. For så vidt angår forbrugerforhold har man dog drøftet, om der burde gennemføres en vis begrænsning i princippet, jf. herom i kapitel 5, afsnit V.B.2.

Den gældende bestemmelse er imidlertid upræcist formuleret. Efter ordlyden kan den forstås således, at den tillige sigter til det forhold, at lovens morarente kan fraviges ved aftale, sædvane eller anden lovgivning, der hjemler en højere morarente (cfr. kreditrente). Dette spørgsmål reguleres imidlertid i forvejen i den gældende lovs § 1, stk. 2. Efter lovudkastet reguleres spørgsmålet i § 2, og da der efter denne bestemmelse indføres en begrænsning i adgangen til at påberåbe sig sædvaner, bør det i hvert fald nu præciseres, at § 6 alene angår spørgsmålet om ret til fortsat at kræve en forud for den sidste rettidige betalingsdag løbende kreditrente.

Hertil kommer, at ganske samme spørgsmål for så vidt angår forbrugerftaler er reguleret i § 7, stk. 3, men her på en mere udførlig måde, idet det bl.a. er præciseret, at en løbende provision eller lignende kan og skal sidestilles med den egentlige kreditrente ved princippets anvendelse.

På denne baggrund foreslår arbejdsgruppen, at § 6 omformuleres, således at den kommer til at svare til den gældende bestemmelse i lovens § 7, stk. 3. Den sidstnævnte

bestemmelse kan herefter erstattes af en bestemmelse, der blot henviser til § 6, jf. lovudkastets § 10, stk. 3.

IV. Lovbestemmelser om lavere rente

Efter *den gældende lovs* § 9 skal skyldneren betale rentelovens morarente fra dagen for påbegyndelse af retsforfølgning, selv om en lavere rente er fastsat i særlig lovgivning. Som omtalt i kapitel 2, afsnit I.A. 3 er det omdiskuteret, hvorvidt den gældende lovs § 9 tillige omfatter ikke-formueretlige krav.

Arbejdsgruppen har fundet, at bestemmelsen bør bevares i den gældende udformning, jf. lovudkastets § 7. Det har været arbejdsgruppens opfattelse, at bestemmelsen også bør gælde for ikke-formueretlige krav, og der er efter arbejdsgruppens lovudkast, der ophæver sondringen mellem formueretlige og ikke-formueretlige krav, ikke længere grundlag for tvivl om, hvorvidt dette er tilfældet.

Kapitel 5.

Særlige bestemmelser om forbrugeraftaler

I. Almindelige spørgsmål

A. De gældende danske regler

1. Rentelovens § 7, stk. 1 og 2, indeholder særlige regler til beskyttelse af forbrugere.

Ifølge *stk. 1* kan morarentens højde, jf. § 5, ikke fraviges til skade for en skyldner ved aftale, som en erhvervsdrivende indgår i sit erhverv, når den erhvervsdrivendes ydelse hovedsagelig er bestemt til ikke-erhvervsmæssig anvendelse for skyldneren, og den erhvervsdrivende vidste eller burde vide dette. Den erhvervsdrivende har bevisbyrden for, at en aftale, han har indgået, ikke er omfattet af reglen. Denne definition af en forbrugeraftale, herunder bevisbyrdereglen, er i overensstemmelse med definitionen i anden civilretlig forbrugerbeskyttelseslovgivning, jf. købelovens § 4 a, kreditkøbelovens § 4, stk. 2, jf. § 7, og lov om visse forbrugeraftaler § 1, stk. 2 og 3. Se dog nedenfor i afsnit C.3.

Ifølge *stk. 2* er vedtagelser i de aftaler, der er nævnt i *stk. 1*, om, at skyldneren efter forfaldsdagen i stedet for eller i tillæg til rente skal betale en løbende provision eller lignende, ikke bindende for skyldneren i det omfang, summen af rente og provision overstiger renten efter § 5.

Som begrundelse for at gøre § 5 ufravigelig i forbrugerforhold anføres i motiverne til renteloven (FT 1977-78, tillæg A, sp. 795 f) bl.a., at lovens rente er fastsat ud fra en afvejning af hensynet til fordringshaveren over for hensynet til skyldneren, og at man herved har tilstræbt at fastsætte morarenten således, at den dækker fordringshaverens gennemsnitlige tab. Den erhvervsdrivende bør derfor ikke i forhold til en forbruger kunne fravige lovens morarente, f.eks. ved at anvende standardkontrakter, der indeholder bestemmelse om højere morarente.

Stk. 2 er et nødvendigt supplement til *stk. 1*, idet den præceptive fastsættelse af morarentesatsen kun kan blive effektiv, hvis den suppleres med regler, der begrænser adgangen til at forhøje morarenter ved aftaler om, at der skal betales ydelser, der i realiteten svarer til morarenter. Det er kun løbende provisioner og gebyrer m.v., der omfattes af reglen. Det kan således aftales, at en forbruger skal betale et éngangsgebyr, hvis der ikke betales i rette tid.

2. Rentelovens § 7, stk. 1 og 2, begrænser ikke adgangen til at aftale en *kreditrente*, der overstiger lovens morarente, og ifølge *stk. 3* bevarer fordringshaveren også efter forfaldsdagen, hvor kreditrenten kan siges at blive forvandlet til en morarente, retten til den højere rente. Stk. 3 svarer til lovens § 6, jf. herved kapitel 4, afsnit III, men

har den selvstændige betydning at klargøre, at princippet i § 6 - uanset bestemmelserne i § 7, stk. 1 og 2 - også gælder ved forbrugeraftaler. Visse spørgsmål, der har relation til aftaler om kreditrente og til § 7, stk. 3, er behandlet i afsnit V.

Forbudet mod at aftale en højere morarente end lovens gælder ifølge § 7, tk. 4, ikke for aftaler, der indgås af banker, sparekasser, andelskasser samt realkreditinstitutter, der er godkendt af staten. Denne bestemmelse behandles særskilt i afsnit III.

3. Som omtalt i kapitel 2, afsnit H.A.3, er det omdiskuteret, hvorvidt § 7 tillige hindrer, at § 5 fraviges ved *sædvane*, eller om der kan anerkendes sædvaner om højere rentesatser også over for forbrugere.

B. De øvrige nordiske lande

1. I den svenske rentelov er der ikke særlige regler om forbrugerforhold. Det var imidlertid et hovedpunkt i kommissoriet for det rentelovudvalg, der blev nedsat i 1984, at det skulle overveje, om lovens regler burde gøres tvingende i forhold til forbrugere. I rentelovudvalgets betænkning (SOU 1985:11) foresloges det at optage et kapitel i loven indeholdende særlige bestemmelser for privatpersoner og forbrugere. Visse af bestemmelserne skulle kun finde anvendelse på forbrugeraftaler, mens andre skulle finde anvendelse på alle privatpersoner, det vil sige uanset om medkontrahenten er erhvervsdrivende.

Det foresloges i lovudkastets § 8, at rentefoden i alle tilfælde, hvor en privatperson er skyldner eller fordringshaver, skulle være lavere end sædvanligt, idet tillægget til diskontoen, som normalt er på 8 %, kun skulle være på 2 %. Ved forbrugeraftaler skulle denne regel ikke kunne fraviges til skade for forbrugeren, hvad enten denne er skyldner eller fordringshaver, jf. § 10.

I lovudkastets § 9 foresloges endvidere regler, hvorefter pligten for en privatperson til at betale rente skulle kunne nedsættes. Dette skulle ske i tilfælde, hvor en skyldner har haft rimelig anledning til indtil videre at undlade at betale som følge af uklarhed om retsforhold eller i øvrigt om forhold af afgørende betydning for betalingspligten. Det skulle endvidere kunne ske, hvis betalingstiden overskrides som følge af, at en privatperson på grund af sygdom eller anden gennemgribende personlig hændelse hovedsagelig uden egen skyld er kommet i betalingsbesvær og særlige grunde for en nedsættelse foreligger.

Ifølge lovudkastets § 10 skulle aftalevilkår mellem en forbruger og en næringsdrivende, som i forhold til rentelovens bestemmelser er til skade for forbrugeren, være uden virkning for forbrugeren. Dette skulle dog ikke gælde aftaler om kreditrente. Forslaget ville i første række bevirke, at morarentens højde i forbrugerforhold blev præceptiv, og at der i tilfælde, hvor der i forvejen betales kreditrente, ikke kunne aftales en forhøjelse af kreditrenten ud over diskontoen + 2 % i tilfælde af indtruffen mora. Forslaget ville endvidere indebære, at der ved fordringer, hvis forfaldstid ikke er fastsat i forvejen, ikke kunne aftales en kortere rentefri periode end 1 måned.

Endelig foresloges i § 11, at en næringsdrivende ikke må fremsætte krav mod en forbruger på rente udover, hvad der følger af renteloven. Gør han det, skal det anses for at udgøre en utilbørlig handling ifølge markedsføringsloven. Det samme skulle gælde krav om betaling af særskilt fakturaafgift eller i øvrigt for advis eller anden betalingspåmindelse, som ikke er omfattet af inkassoloven. Der skulle dog kunne træffes aftale om betaling af sådanne afgifter.

Ved høringen over betænkningen blev disse forslag mødt med kraftig kritik navnlig fra erhvervslivets side, idet det bl.a. anførtes, at de væsentligt ville komplicere lovens system, at der ikke var noget større behov for ufravigelige regler, og at det ville være urimeligt, hvis de erhvervsdrivende i forhold til forbrugere ikke skulle have dækning for deres reelle tab ved betalingsforsinkelsen. Som følge af denne kritik blev alene forslaget om at indføre en regel om adgang til at lempe rentepligten medtaget i det forslag til ændring af den svenske rentelov, der blev gennemført i 1987. For så vidt angår spørgsmålet om at gøre renteloven præceptiv ved forbrugeraftaler anføres i lovforslaget (prop. 1986/87:72 s. 7 f) yderligere, at urimelige rentevilkår vil kunne tilsidesættes efter aftalelovens § 36, og at der ikke er tilstrækkelig anledning til at indføre en ufravigelig regel om morarentens højde, når en tilsvarende regel ikke gælder ved kreditrente.

Reglen om adgang til at lempe rentepligten (betækningsudkastets § 9) blev ved lovændringen begrænset til alene at angå tilfælde, hvor skyldneren er kommet i betalingsvanskeligheder på grund af sygdom eller lignende. På den anden side blev reglen udvidet til at omfatte alle skyldnere, ikke kun privatpersoner. I de tilfælde, der er omfattet af den ny svenske regel, vil der i dansk ret efter omstændighederne kunne indrømmes en lempelse af rentepligten i medfør af rentelovens § 3, stk. 5, eller § 5, stk. 3.

Med hensyn til betænkningens forslag om at indføre en lavere rente for privatpersoner kan også henvises til kapitel 4, afsnit I.B. 2.

2. Den *finske* rentelov bestemmer i § 2, stk. 2, at lovens §§ 4-11 ikke kan fraviges til skade for skyldneren i tilfælde, hvor skyldnerens forpligtelse knytter sig til en aftale, ifølge hvilken skyldneren gennem køb eller leje anskaffer bolig for sig selv eller familiemedlem, eller fra en næringsdrivende anskaffer andre fornødenheder hovedsagelig til sit personlige forbrug eller til anvendelse i sin private husholdning. Har skyldneren i disse tilfælde forpligtet sig til ved mora at betale en løbende provision, præmie eller lignende i stedet for morarente eller i tillæg hertil, er forpligtelsen uden virkning i det omfang, morarenten og de nævnte tillæg sammenlagt overstiger den almindelige morarente. Endvidere er der i § 11 en regel om adgang til at lempe rentepligten i de tilfælde, der omfattes af § 2, stk. 2. Betingelserne for lempelse svarer i det væsentlige til den svenske betæknings udkast til ny § 9, jf. ovenfor pkt. 1.

3. Den *norske* rentelovs § 4 indeholder særlige regler for tilfælde, hvor skyldneren er forbruger, uanset om fordringshaveren er næringsdrivende eller selv forbruger. Rentefoden kan i disse tilfælde ikke fraviges til skade for skyldneren, og den skal fastsættes til en lavere procent end den i øvrigt gældende rente (p.t. 12 % mod 15 %),

jf. litra a sammenholdt med litra d. Løber der i forvejen kreditrente, skal morarenten være 1 % over kreditrenten. Der er endvidere en generel adgang til at lempe renten, hvis skyldneren - forbrugeren - havde rimelig grund til at vægre sig ved betaling (litra b). I litra c fastsættes forbud for fordringshaveren mod i tillæg til morarente at kræve gebyrer eller andre gennemsnitsberegnete tabsposter med undtagelse af rimelige inkassoomkostninger. Heller ikke denne regel kan fraviges ved aftale (litra d).

C Arbejdsgruppens overvejelser

1. Arbejdsgruppens *flertal* (alle medlemmer bortset fra Spliid) er af den opfattelse, at det i § 7 indeholdte forbud mod i forbrugeraftaler at aftale en højere morarente end lovens bør opretholdes, idet der fortsat er behov for denne særlige beskyttelse af forbrugerne, og idet der som anført i motiverne til renteloven må lægges vægt på, at lovens rente er fastsat således, at den i almindelighed sikrer den erhvervsdrivende dækning for det tab, der lides ved betalingsforsinkelsen. Der er således efter flertallets opfattelse ikke fremkommet noget, der giver grundlag for at anfægte det standpunkt, der blev indtaget ved rentelovens gennemførelse.

Et *mindretal* (Spliid) har foreslået, at der slet ikke medtages en regel som den gældende § 7, idet der ikke i renteloven er behov for særlige regler til beskyttelse af forbrugere. Mindretallet tager af samme grund afstand fra de efterfølgende forslag om at indføre yderligere forbrugerbeskyttelsesregler samt fra forslaget om som noget nyt at indsætte et særligt kapitel om forbrugeraftaler i loven. Mindretallet har endvidere henvist til sin generelle holdning, hvorefter der bør gælde de samme regler i forholdet mellem detaileddet og forbrugeren som mellem tidligere omsætningsled og detaileddet.

2. Det er efter § 7 alene lovens § 5, dvs. morarentens højde, der ikke kan fraviges til skade for forbrugeren. Dette svarer til den norske lov. Efter den finske lovs § 2, stk. 2, omfatter ufravigeligheden ved forbrugeraftaler derimod også lovens øvrige regler om morarente. Det samme var tilfældet i det forslag vedrørende forbrugeraftaler, der var indeholdt i den svenske betænkning.

På denne baggrund har arbejdsgruppen overvejet, om ufravigeligheden efter § 7 burde udvides, således at loven generelt ikke skulle kunne fraviges til skade for forbrugeren, eller således at i hvert fald visse andre bestemmelser end § 5 blev inddraget under ufravigeligheden.

Arbejdsgruppen har i denne forbindelse særlig overvejet, om tillige § 3 om rentens begyndelsestidspunkt burde gøres ufravigelig i forbrugerforhold. Det er imidlertid arbejdsgruppens opfattelse, at aftaler, der fastsætter en bestemt dag som sidste rettidige betalingsdag med den virkning, at rente skal betales fra denne dag, jf. den gældende lovs § 3, stk. 1, og lovudkastets § 3, stk. 2, under alle omstændigheder bør være tilladt også i forbrugerforhold. En eventuel ufravigelighed kunne derfor højst indebære, at

aftaler, der fastlægger den sidste rettidige betalingsdag som en bestemt tid efter en vis begivenheds indtræden, herunder specielt aftaler om pligt til at betale tidligere end 1 måned efter påkrav, skulle være ugyldige i forbrugerforhold. Noget væsentligt behov for at hindre sådanne aftaler foreligger imidlertid næppe, hvortil kommer, at en lovregel herom formentlig ville blive ret kompliceret og give anledning til forståelsesproblemer. I praksis forekommer bestemmelser om, at betaling skal ske f.eks. 14 dage efter påkrav formentlig navnlig i fakturaer, uden at bestemmelsen bygger på en forudgående aftale, og sådanne ensidige fakturaklausuler vil i forvejen - i hvert fald efter den foreslåede ændring af § 3, stk. 1 (udkastets § 3, stk. 2) - ikke være bindende for forbrugeren, jf. kapitel 3, afsnit I.A.2 og I.C.3.

For så vidt angår § 7, stk. 3 (§ 6) bemærkes, at denne bestemmelse kun indeholder hjemmel for, at en kreditrente løber videre som morarente, efter at betalingsforsinkel- se er indtrådt. Aftaler om, at en kreditrente skal forhøjes i tilfælde af forsinket beta- ling, er derfor - når bortses fra aftaler med pengeinstitutter m.v. - allerede efter gæl- dende ret ugyldige i det omfang, den forhøjede rente overstiger renten efter lovens § 5.

Da der heller ikke synes at være behov for at gøre andre af lovens almindelige be- stemmelser ufravigelige i forbrugerforhold, er arbejdsgruppen nået til den konklusi- on, at det for så vidt angår disse bestemmelser bør fastholdes, at alene § 5 om rentens højde skal være ufravigelig. Arbejdsgruppens flertal foreslår imidlertid visse særreg- ler om forbrugerforhold, jf. nedenfor afsnit II og IV, og disse særregler skal efter de- res karakter være ufravigelige.

Med hensyn til spørgsmålet om 'kreditors oplysningspligt vedrørende morarenter henvises til kapitel 3, afsnit U.C.3

3. Den norske lovs § 4 om forbrugerforhold omfatter som nævnt også tilfælde, hvor forbrugerens (skyldnerens) medkontrahent er en privatperson. Det samme gælder ef- ter den finske lovs § 2, stk. 2, for så vidt angår aftaler om køb eller leje af bolig. Rente- lovens § 7 omfatter derimod alene aftaler mellem erhvervsdrivende og forbrugere, så- ledes som det som udgangspunkt også er tilfældet for den øvrige civile retlige forbru- gerbeskyttelseslovgivning.

Arbejdsgruppen finder ikke grundlag for at foreslå en særlig udvidelse af forbru- geraftalebegrebet for morarentelovens vedkommende svarende til den, der er foretaget i Norge og Finland. Dels er det i sig selv hensigtsmæssigt at anvende samme forbru- geraftalebegreb som i den øvrige civile retlige forbrugerbeskyttelseslovgivning, dels gælder det også inden for rentelovens område, at de hensyn, der ligger bag forbruger- beskyttelsesreglerne, herunder ønsket om at modvirke urimelige vilkår i standardkon- trakter, i almindelighed kun gør sig gældende, når medkontrahenten er erhvervsdri- vende.

Renteloven adskiller sig imidlertid på et enkelt punkt fra den øvrige lovgivning. I denne anses som forbrugeraftaler - når de øvrige betingelser er opfyldt - også *aftaler, som en forbruger indgår med en ikke-erhvervsdrivende (en anden privatperson), når aftalen er indgået eller formidlet for denne af en erhvervsdrivende*, jf. købelovens §

4 a, stk. 2, kreditkøbslovens § 4, stk. 3, og lov om visse forbruger aftaler § 1, stk. 4. Der er her tale om en særlig fravigelse af hovedreglen om, at forbrugerens medkontrahent skal være erhvervsdrivende. Baggrunden er, at en erhvervsdrivendes medvirken som mellemmand ofte vil skabe den samme risiko for ulighed ved aftaleindgåelsen, herunder som følge af anvendelse af standardkontrakter, som i tilfælde, hvor medkontrahenten er erhvervsdrivende. Renteloven indeholder ingen tilsvarende regel, og der er næppe grundlag for analog anvendelse af de regler, der gælder i den øvrige lovgivning, jfr. *Munch* s. 143 f.

Arbejdsgruppen finder, at reglen om erhvervsdrivende mellemmand også bør medtages i renteloven, dels fordi der herved opnås fuld overensstemmelse med forbruger aftalebegrebet i den øvrige civile retlige forbruger beskyttelses lovgivning, dels fordi der må antages at være et vist reelt behov for reglen også inden for rentelovens område. Den vil eksempelvis indebære, at aftaler om leje eller køb af bolig vil blive omfattet af beskyttelsesreglerne, selv om udlejer eller sælgeren er en privatperson, såfremt aftalen - således som det ofte er tilfældet - formidles af en ejendomsmægler eller anden erhvervsdrivende, sml. den finske regel. Den foreslåede regel er indsat i lovudkastets § 9, stk. 4.

4. I den gældende lov fremgår forbruger aftalebegrebet kun indirekte af § 7, stk. 1. Arbejdsgruppen finder, at reglerne vil blive mere overskuelige, såfremt der ligesom i den øvrige civile retlige forbruger beskyttelses lovgivning optages en egentlig definition af begrebet af loven. Dette vil også gøre det lettere at indpasse den i pkt. 3 omtalte særlige regel. Da arbejdsgruppen som nævnt endvidere foreslår visse yderligere særlige regler om forbruger aftaler, har man i lovudkastet valgt at udskille samtlige regler om forbruger aftaler til et særskilt kapitel, der indledes med definitionen af forbruger aftalebegrebet, jf. udkastets kap. 2, §§ 9-11.

Den centrale regel om, at der i forbruger aftaler ikke kan aftales en højere morarente end lovens, er i udkastet indeholdt i § 10, stk. 1, jf. § 9. Disse bestemmelser svarer - bortset fra den ny regel om erhvervsdrivende mellemmand - indholdsmæssigt ganske til den gældende lovs § 7, stk. 1. Af formuleringen af den sidstnævnte bestemmelse fremgår uden videre, at den kun finder anvendelse, når forbrugeren er skyldner, hvilket i lovens terminologi vil sige den person, der skylder pengeydelsen. Som følge af omformuleringen af reglerne har det været nødvendigt at medtage denne betingelse i udkastets § 9, stk. 1. Heraf fremgår, at beskyttelsesreglerne fortsat ikke finder anvendelse på spørgsmål om forrentning af et pengebeløb, en privatperson har til gode hos en erhvervsdrivende f.eks. i forbindelse med et salg til denne. Loven hindrer således ikke, at § 5 i dette tilfælde fraviges til skade for forbrugeren derved, at der fastsættes en lavere morarente end lovens. Har en erhvervsdrivende (som led i sit erhverv) købt løsøre eller fast ejendom af en privatperson, vil loven derimod hindre en aftale om, at et eventuelt erstatningskrav for mangler skal forrentes med en højere rente end lovens, jf. *Munch* s. 140.

5. Den overvejende opfattelse i arbejdsgruppen har været, at det allerede af den gældende lovs § 7 eller analogien af denne bestemmelse må følge, at heller ikke sædvaner om højere morarente end lovens kan anerkendes i forbrugerforhold. Arbejdsgruppens flertal (alle undtagen Spliid) finder, at retstilstanden i hvert fald *bør* være således, og at spørgsmålet bør reguleres i den ny lov. Det er imidlertid ikke nødvendigt at medtage en særlig regel herom i kapitlet om forbrugeraftaler, idet flertallet foreslår den videregående regel, at lovens regler generelt kun skal kunne fraviges ved sædvaner, når kravet udspringer af en aftale mellem to erhvervsdrivende, jf. lovudkastets § 2, stk. 2, og kapitel 2, afsnit II.C.1.

II. Renten i frivillige forlig

A. Gældende ret

Det har i litteraturen været diskuteret, hvorvidt rentelovens § 7, stk. 1 og 2, er til hinder for, at der ved indgåelse af et frivilligt forlig, hvorved der gives en forbruger henstand med betaling af forfalden gæld, fastsættes en rente, der er højere end morarenten efter rentelovens § 5. En typisk situation er følgende: En erhvervsdrivende, der ifølge sin faktura kræver en morarente på f.eks. 2 % om måneden, sender fordringen til inkasso hos en advokat eller et inkassobureau. Efter at advokaten eller bureauet har rettet henvendelse til forbrugeren, underskriver denne et frivilligt forlig indeholdende en afdragsordning og en bestemmelse om, at forliget i tilfælde af misligholdelse skal kunne tjene som grundlag for tvangsfuldbyrdelse (jf. retsplejelovens § 478, stk. 1, nr. 4). I forliget er den aktuelle gæld opgjort med tilskrevne renter beregnet i overensstemmelse med den i fakturaen angivne sats på 2 % pr. måned, og ifølge forliget skal gælden fortsat forrentes med denne sats.

Den overvejende opfattelse i litteraturen er, at der i frivillige forlig gyldigt kan fastsættes en højere rente end rentelovens, idet forligets rente, da der i forbindelse med forliget ydes henstand, må betragtes som en kreditrente, jf. *Munch* s. 155 f og *Henrik Rasmussen* s. 53 f, begge med yderligere henvisninger. Dette synes også at være opfattelsen i fagedretterne, idet gyldigheden af rentefastsættelsen vistnok ikke har været anfægtet af disse i forbindelse med tvangsfuldbyrdelse af frivillige forlig, jf. *Henrik Rasmussen* a.s. I litteraturen har man haft blikket rettet mod rentefastsættelsen for tiden efter forligets indgåelse, og den angivne begrundelse for at anse bestemmelser om højere rente end lovens for gyldige kan ikke forklare, hvorfor det tillige anses for tilladt i forbindelse med forliget at opgøre restgælden under anvendelse af en rentesats, der overstiger lovens. Begrundelsen herfor kunne imidlertid søges i det almindeligt anerkendte princip, at den beskyttede ifølge en ufravigelig regel gyldigt kan give afkald på at påberåbe sig reglen, når dette sker *efterfølgende*, sml. *Munch* s. 152. I relation til rentelovens § 7 må "efterfølgende" betyde efter det tidspunkt, hvor misligholdelse er indtrådt.

Spørgsmålet om gyldigheden af rentefastsættelser og -beregninger i og i forbindelse med frivillige forlig har stor praktisk betydning. *Henrik Rasmussen* omtaler a.s. en af ham foretagen rundspørge hos en række inkassoringe og advokater. Af et totalt antal inkassosager på 29.600 blev der indgået frivillige forlig i 11.600 eller 39 %. Herved må yderligere tages i betragtning, at en del frivillige forlig indgås direkte mellem den erhvervsdrivende og forbrugeren, uden at fordringen sendes til inkasso uden for huset. Blandt de nævnte 11.600 tilfælde, hvor frivillige forlig blev indgået, var lovens rente i 7.800 tilfælde eller 67 % erstattet af en højere "fakturarente".

Alternativet til et frivilligt forlig vil normalt være, at den erhvervsdrivende anlægger inkassosag ved de almindelige domstole. I så fald vil fordringshaveren normalt kun få tilkendt lovens rente, selv om der er nedlagt påstand om en højere rente (fakturarenten), og forbrugeren udebliver, idet det må siges at bero på en fejl, hvis nedsættelse af renten ikke sker, jf. om udeblivelsessager kapitel 6, afsnit I.

B. Arbejdsgruppens overvejelser

Arbejdsgruppens *flertal* (alle undtagen *Spliid*) finder, at anvendelse af en højere rente end rentelovens i frivillige forlig med forbrugere om betaling af forfalden gæld i de typiske tilfælde reelt har karakter af en omgåelse af lovens § 7, jf. § 5, og at dette gælder såvel med hensyn til den rente, der anvendes ved opgørelsen af den aktuelle gæld, som med hensyn til renten for tiden efter forligets indgåelse. Flertallet lægger herved bl.a. vægt på, at fordringshaverens væsentligste motiv til at indgå et frivilligt forlig i reglen er, at der herved opnås et eksekutionsgrundlag på en nemmere og billigere måde end ved sagsanlæg, og at den henstand, der indrømmes ved forliget, ofte ikke er længere end den henstand, fogedretten kan og vil give i forbindelse med tvangsfuldbyrdelse af en dom. Der er derfor i de typiske tilfælde ingen reel begrundelse for at give fordringshaveren en bedre retsstilling med hensyn til renter i tilfælde, hvor et frivilligt forlig indgås, end i tilfælde, hvor fordringshaveren er henvist til at anlægge retssag. Samtidig har den antagne gyldighed af højere rente i frivillige forlig så stor praktisk betydning, at lovens beskyttelsesregler herved i realiteten i meget vidt omfang sættes ud af kraft.

På denne baggrund foreslår flertallet, at der som et supplement til de gældende bestemmelser i § 7, stk. 1 og 2, jf. § 5, indføres den regel, at fordringshaveren ikke i forbindelse med et frivilligt forlig til betaling af forfalden gæld, der indeholder tvangsfuldbyrdesklausul, gyldigt kan betinge sig en rente, der overstiger renten efter § 5, jf. lovudkastets § 10, stk. 4. Dette skal gælde såvel med hensyn til den rente, der anvendes ved opgørelsen af restgælden, som med hensyn til renten for tiden efter forligets indgåelse. Har der forud for forliget været betalt kreditrente, kan denne rente i overensstemmelse med princippet i lovudkastets § 10, stk. 3, jf. § 6 (den gældende lovs § 7, stk. 3) fortsat anvendes, hvorimod den ikke gyldigt kan forhøjes i forbindelse med forliget, hvis renten herved kommer til at overstige renten efter § 5.

Flertallet er opmærksom på, at det *kan* forekomme, at der ved et frivilligt forlig indrømmes henstand i et omfang, som går væsentligt ud over, hvad forbrugeren kunne opnå i forbindelse med tvangsfuldbyrdelse af en dom, og at det i sådanne tilfælde efter omstændighederne ikke ville være urimeligt, at fordringshaveren som modydelse betingede sig en højere rente end lovens. En udsondring af disse tilfælde på grundlag af gældens størrelse, henstandsperiodens længde, forbrugers økonomiske forhold m.m. har man imidlertid ikke anset for retsteknisk muligt. Det er i øvrigt flertallets opfattelse, at den manglende mulighed for at betinge sig en højere rente ikke i større omfang vil afholde de erhvervsdrivende fra at indgå frivillige forlig også med længerevarende henstand, idet det afgørende for fordringshaveren i reglen vil være, at der aftales en afdragsordning, som forbrugeren er indstillet på at overholde, og at der sikres et eksekutionsgrundlag for det tilfælde, at forliget alligevel skulle blive misligholdt.

Man har dog søgt i et vist omfang at imødekomme et muligt behov for, at der i forbindelse med egentlige kreditaftaler om forfalden gæld kan aftales en højere rente end lovens, ved at begrænse anvendelsesområdet for den foreslåede regel til tilfælde, hvor forliget indeholder bestemmelse om, at det kan tjene som grundlag for fuldbyrdelse. Har den erhvervsdrivende *ikke* forlangt en sådan bestemmelse medtaget, har han hermed tilkendegivet, at kreditaftalen er det centrale, og at forliget ikke primært er et alternativ til en dom. Man har derfor fundet, at det i så fald fortsat bør være muligt for fordringshaveren at betinge sig en højere rente end rentelovens.

Indrømmes på et tidspunkt, hvor gælden endnu ikke er forfalden, ved en ny aftale kredit i videre omfang end oprindelig aftalt, finder den foreslåede regel heller ikke anvendelse. Her foreligger der en almindelig kreditaftale og ikke et "frivilligt forlig" i dette begrebs sædvanlige forstand.

Som omtalt i afsnit III er der i arbejdsgruppen flertal for at opretholde undtagelsen i den gældende lovs § 7, stk. 4, vedrørende aftaler indgået med pengeinstitutter m.v. Da den foreslåede bestemmelse som nævnt skal ses som et supplement til den gældende lovs § 7, stk. 1 og 2, og da disse bestemmelser i kraft af undtagelsen i stk. 4 ikke gælder for pengeinstitutter m.v., har man fundet det naturligt, at heller ikke den foreslåede ny bestemmelse skal gælde i forhold til disse kreditorer, jf. lovudkastets § 10, stk. 5.

Den foreslåede bestemmelse retter sig ikke alene mod forbrugers medkontrahent (fordringshaveren). Bestemmelsen vil tillige indebære, at advokater, der behandler inkassosager, må være forpligtede til i rimeligt omfang at føre kontrol med, at der ikke med forbrugere indgås frivillige forlig, som med hensyn til rente - herunder den rentesats, der anvendes ved opgørelsen af restgælden - er i strid med den ny bestemmelse. Tilsvarende gælder for inkassobureauer og andre, der driver erhvervsmæssig inkassovirksomhed. Bestemmelsen vil endvidere indebære, at det i tilfælde, hvor der begæres tvangsfuldbyrdelse på grundlag af et frivilligt forlig med en forbruger, vil påhvile fogedretten at påse, at forliget ikke er i strid med bestemmelsen. Denne vil således pålægge advokater m.v. og fogedretterne et vist merarbejde.

Et *mindretal* (Spliid) har udtalt sig imod den foreslåede bestemmelse og har herved henvist til sin generelle holdning til de gældende bestemmelser i § 7. Mindretallet har herudover anført, at en højere rente i et frivilligt forlig til dels modsvares af, at forbrugeren ved at indgå forlig sparer retsafgift og eventuelle andre omkostninger, som ville påløbe ved sagsanlæg.

III. Undtagelsen for pengeinstitutter m.v.

A. Den gældende regel og dens betydning

1. Ifølge den gældende § 7, stk. 4, gælder de præceptive regler i stk. 1-2 til beskyttelse af forbrugere ikke for aftaler, der indgås af banker, sparekasser, andelskasser samt realkreditinstitutter, der er godkendt af staten. Efter ordlyden gælder heller ikke stk. 3 om bevarelse af retten til en højere kreditrente (og eventuel løbende provision), men dette er uden betydning, da det samme følger af lovens § 6.

Det fremgår af bemærkningerne til lovforslaget (FT 1977-78, tillæg A, sp. 806), at låneinstitutterne havde fremhævet, at det ville være vanskeligt for dem at administrere reglen om, at der ikke i forbrugerforhold kan aftales en højere morarente end lovens. Låneinstitutterne anførte således, at det i en lang række tilfælde ikke vil være muligt at skaffe sikre oplysninger om, hvorvidt en kredit anvendes hovedsagelig til erhvervsmæssige eller ikke-erhvervsmæssige formål, og at man ikke har sikre oplysninger om, hvorvidt et eksisterende lån har karakter af forbrugerlån eller erhvervsmæssigt lån. I lovforslagets bemærkninger henvises endvidere til, at forbrugerombudsmanden havde oplyst, at han ikke var bekendt med misbrug af adgangen til at kræve morarenter fra institutternes side. På denne baggrund og under hensyn til, at der efter Justitsministeriets opfattelse gennem det offentlige tilsyn med banker, sparekasser og realkreditinstitutter kunne opnås en vis sikkerhed mod misbrug af adgangen til at kræve morarenter i forbrugerforhold, blev bestemmelsen medtaget i den gældende lov.

Under behandlingen af den i 1984 gennemførte ændring af renteloven rejstes der spørgsmål om eventuel ophævelse af § 7, stk. 4. I et svar til Folketingets Retsudvalg (svar på spørgsmål nr. 7) udtalte Justitsministeriet, at den foreslåede forhøjelse af morarentesatsen ikke i sig selv kunne begrunde en ophævelse af § 7, stk. 4.

2. Ved *manglende afvikling* af et fast lån eller en kassekredit vil pengeinstituttet i kraft af rentelovens § 6 fortsat kunne kræve samme rente (og eventuelle løbende provision) som hidtil, også selv om denne rente (summen af rente og provision) overstiger renten efter § 5. Dette svarer til, hvad der også gælder for andre fordringshavere. § 7, stk. 4, indebærer imidlertid, at pengeinstitutterne i modsætning til andre fordringshavere gyldigt kan betinge sig, at renten og/eller den løbende provision skal *forhøjes* i tilfælde af, at lånet ikke afvikles som aftalt. Denne adgang til at betinge sig en forhøjelse af renten m.v. i tilfælde af misligholdelse vil bortfalde, hvis § 7, stk. 4, ophæves.

I tilfælde af *overtræk* på en *indlånskonto*, f.eks. en almindelig checkkonto, vil pengeinstituttet kunne kræve overtrækket forrentet efter sine herom gældende almindelige rentebetingelser, også selv om der ikke foreligger nogen egentlig aftale herom. Dette fremgår af *U 1981.221 H*, hvor resultatet begrundes med, at kontohaveren "(måtte) være klar over, at han under de foreliggende omstændigheder opnåede et til overtrækket svarende lån, som sparekassen ville kræve forrentet på de for overtræk på checkkonti gældende rentebetingelser." Begrundelsen peger i retning af, at kontohaveren ansås for bundet af pengeinstituttets almindelige rentevilkår i kraft af et kvasiløfte, nærmere bestemt ud fra princippet om "tilegnelse under vilkår". Den af pengeinstituttet krævede rente, der skulle betales fra overtrækstidspunktet, var (naturligt nok) højere end rentelovens rente, men der er næppe ved dommen taget stilling til, om renten skulle betragtes som en morarente eller som en kreditrente, jf. *Munch* s. 156 f. Dette afhænger af, om overtrækket anses for forfaldent til tilbagebetaling straks ved dets foretagelse eller først ved påkrav. Det er derfor også tvivlsomt, om pengeinstitutternes adgang til at kræve en højere rente end rentelovens støttes på dennes § 7, stk. 4.

Ved *kassekreditkonti* vil der normalt foreligge en aftale om forhøjelse af renten og/eller den løbende provision i tilfælde af overtræk. Det er imidlertid på samme måde som ved overtræk på en indlånskonto tvivlsomt, om adgangen til at kræve den forhøjede rente (større end lovens) er afhængig af undtagelsen i § 7, stk. 4.

Det heromhandlede spørgsmål om betydningen af rentelovens § 7, stk. 4, må ikke forveksles med spørgsmålet om, på hvilket grundlag - aftale, kvasiaftale, sædvane m.m. - renten eller den forhøjede rente ved overtræk eller manglende afvikling kan kræves. Den begrundelse for rentekravet, der er givet i *U 1981.221 H*, kan ikke påberåbes til støtte for et krav om forhøjelse af rente og/eller provision ved manglende afvikling af lån, og der må derfor i disse tilfælde foreligge et andet grundlag for kravet. Vedrørende disse spørgsmål kan henvises til *Lyng Andersen og Nørgaard* i *U 1981 B* s. 333 ff og *Møgelvang-Hansen* i *U 1982 B* s. 86 ff, jf. også *U 1982 B* s. 161 ff og s. 184. Af lovudkastets § 2, stk. 2, følger, at pengeinstitutterne ikke længere over for forbrugere vil kunne støtte rentekravet på sædvane, se hertil kapitel 2, afsnit II.C.1.

B. De øvrige nordiske lande

1. Den *finske* lov indeholder i § 2, stk. 3, en bestemmelse svarende til den danske lovs § 7, stk. 4, dog kun omfattende banker.
2. Den *norske* lovs § 4 om forbrugerforhold indeholder ingen undtagelse for pengeinstitutter m.v. Af særlig betydning for disse er dog § 4, litra a, 2. pkt., hvorefter en kreditrente forhøjes med 1% i tilfælde af misligholdelse.
3. I den *svenske* betænkning SOU 1985:11, i hvilken man foreslog at indføre præceptive forbrugerbeskyttelsesregler, overvejede man s. 119 ff, hvorvidt der burde gøres

undtagelse for bankkreditter. Udvalget kunne ikke anbefale en sådan undtagelse. Som aftalt foran i afsnit I.B.1 blev forbrugerbeskyttelsesreglerne ikke gennemført.

C Arbejdsgruppens overvejelser

Arbejdsgruppens *flertal* (alle medlemmer bortset fra Ravn og Spliid) finder, at § 7, stk. 4, bør bevares, jf. lovudkastets § 10, stk. 5.

Flertallet har herved lagt vægt på, at den gældende undtagelse for pengeinstitutter m.v. ikke synes at have givet anledning til misbrug eller problemer i øvrigt. Det særlige ved pengeinstitutternes virksomhed er, at deres ydelser består i penge, og at renten er det almindelige vederlag herfor. Det forekommer derfor naturligt, at pengeinstituttet fastsætter kreditrenten under forudsætning af normal afvikling og betinger sig en forhøjelse af renten i tilfælde af betalingsforsinkelse, dvs. betinger sig en morarente, der er højere end kreditrenten. I tilfælde af overtræk bør pengeinstituttet under alle omstændigheder kunne kræve en højere rente end rentelovens, hvad enten der er tale om overtræk på en indlånskonto (almindelig checkkonto) eller om overtræk på en kassekreditkonto, idet det ville være urimeligt, hvis en ubevilget kredit skulle være billigere end en bevilget. Da det er tvivlsomt, om § 7, stk. 4, kan undværes i relation til overtræk, jf. foran afsnit A.2, måtte man formentlig udforme en særlig regel herom, hvis man i øvrigt ønskede at ophæve bestemmelsen. Hertil kommer, at det i praksis, navnlig ved kassekreditter, kan være meget vanskeligt at sondre mellem overtræk og manglende afvikling (henholdsvis "aktiv" og "passiv" tilegnelse af kredit). Endelig har flertallet henvist til, at pengeinstitutter m.v. er undergivet offentligt tilsyn, og at der nu tillige er oprettet et klagenævn for pengeinstitutterne.

Bankforeningens og Sparekasseforeningens repræsentant i arbejdsgruppen har i en særlig udtalelse uddybet foreningernes synspunkter vedrørende behovet for at opretholde undtagelsen i § 7, stk. 4. Udtalelsen er gengivet i *bilag 6*.

Et *mindretal* (Ravn) foreslår, at undtagelsen for pengeinstitutter m.v. i § 7, stk. 4, ophæves.

Mindretallet har som begrundelse herfor anført, at Forbrugerrådet ofte får henvendelse fra forbrugere, som finder, at pengeinstitutter m.v. opkræver en urimelig høj morarente. Eksempelvis kan morarenten være 40% højere end den almindelige udlånsrentesats. Som regel får forbrugeren ingen oplysning om, at morarenten er beregnet og med hvilken sats. Morarenten fremgår i de fleste tilfælde end ikke af kontoudskriftet, men indgår i den samlede rentesum på udskriftet. Forbrugerrådet kender ingen eksempler på, at pengeinstitutter ved aftalens indgåelse eller ved morarenteberegning uopfordret har oplyst morarentesatsen. Det vil derfor typisk være en tilfældighed, når forbrugeren konstaterer, at der er beregnet morarente. Det er især uheldigt, hvor morarenteberegningen skyldes pengeinstituttets fejlagtige dispositioner.

Forbrugerrådet har uden held søgt at få pengeinstitutterne til at ændre deres aftalevilkår, så betingelsen om morarente ikke alene er anbragt i en lille folder om pengein-

stitutternes almindelige forretningsvilkår, men fremgår af alle dokumenter. Desuden har Forbrugerrådet ønsket, at pengeinstitutterne ikke blot betinger sig ret til at opkræve morarente, men præciserer, i hvilke tilfælde og med hvilken sats morarenten kan beregnes. Morarentesatsen bør således oplyses i forbindelse med en aftaleindgåelse.

Mindretallet gør endvidere gældende, at pengeinstitutlån ikke adskiller sig fra kreditgivning fra f.eks. finansieringsselskaber og andre kreditgivere, som er omfattet af loven, ligesom det forekommer naturligt at behandle mora ved betaling af tjenesteydelser fra pengeinstitutterne helt på linie med mora ved betaling af tjenesteydelser købt i andre erhverv. Det kan heller ikke fritage pengeinstitutterne, at der findes et særligt tilsyn på området. Tilsynet har således til stadighed hævdet, at der ikke er ressourcer til at undersøge pengeinstitutternes virksomhed for så vidt angår konkrete aftalevilkår. Det netop etablerede klagenævn kan heller ikke erstatte lovregler, dels fordi det som ovenfor nævnt i almindelighed er skjult for forbrugerne, at de betaler morarente og med hvilken sats - forbrugerne klager ikke over forhold, som de ikke har kendskab til - dels kan et klagenævn ikke erstatte en regulering af morarente. Der er således klagenævn for en række erhvervsområder, for hvilke loven er gældende. Uden en lovgivning på området bliver det tværtimod vanskeligt for klagenævnet at behandle sådanne sager, og det må frygtes, at afgørelser i sager, der kan sammenlignes med andre erhvervsområders, vil blive forskellige fra afgørelse på områder, hvor loven er gældende.

En ophævelse af pengeinstitutternes undtagelse fra lovens regler om maximering af morarenten behøver efter mindretallets opfattelse ikke være til hinder for, at pengeinstitutterne ved overtræk kan beregne en højere rente end den maksimale ifølge renteloven, jf. foran afsnit A.2., hvoraf det fremgår, at Højesteret har fundet, at overtræk på checkkonto kan forrentes med de for overtræk på checkkonto gældende rentebetingelser. Såfremt der er tvivl om, at denne adgang støttes på § 7, stk. 4, kan det f.eks. i motiverne til loven anføres, at det ikke er hensigten med maksimeringen af den morarente, pengeinstitutterne kan kræve, at forhindre, at en højere rente kan beregnes ved overtræk.

Der henvises i øvrigt til *bilag 7*, hvor Ravn nærmere har redegjort for sin opfattelse.

Et *andet mindretal* (Spliid) har ligeledes foreslået undtagelsesbestemmelsen ophævet og kan i det væsentlige tilslutte sig de grunde, Ravn har anført til støtte herfor. Herudover har dette mindretal henvist til, at en generel forhøjelse af rentesatsen vil modvirke behovet for særregler for enkelte erhverv.

IV. Rykkergebyrer og lignende

A. Gældende ret

1. Som omtalt i afsnit I.A.1, er ifølge § 7, stk. 2, aftaler med en forbruger om, at denne efter forfaldsdagen i stedet for eller i tillæg til rente skal betale en løbende provision eller lignende, ikke bindende i det omfang, summen af rente og provision overstiger renten efter § 5. § 7, stk. 2, begrænser derimod ikke kreditors adgang til i tilfælde af

forsinkelse at forlange et *éngangsgebyr*, dvs. et beløb, hvis størrelse er uafhængigt af forsinkelsens længde, jf. FT 1977-78, tillæg A, sp. 806. Aftaler om, at debitor i tilfælde af forsinkelse skal betale et sådant éngangsgebyr - ofte benævnt "rykkergebyr", "restancegebyr" eller "forsinkelsesgebyr" - er således gyldige, men vil dog efter omstændighederne helt eller delvis kunne tilsidesættes i medfør af aftalelovens § 36, hvis gebyret på grund af dets størrelse eller af andre grunde må anses for urimeligt.

Der er tale om et éngangsgebyr i den heromhandlede forstand, hvad enten beløbet er af fast størrelse eller beregnes som en procent af gælden, og hvad enten gebyret opkræves som et beløb, der "dækker" den samlede rykkerprocedure, eller som et beløb for hver rykkerskrivelse.

I forbindelse med debatten i Folketinget om ændringen af renteloven i 1984 blev det anført, at bestemmelser om gebyrer ved forsinkelse ofte findes i standardkontrakter, og at de bevirker, at forbrugeren kan komme til at betale mere end morarenten. Der blev givet udtryk for, at virksomhederne nok bør kunne kræve deres udgifter til at udsende rykkere dækket, men ikke derudover bør kunne tjene penge på for sen betaling, jf. FT 1984-85, sp. 883. På et spørgsmål fra Folketingets Retsudvalg om, hvorvidt man ville overveje at sikre, at der ikke i standardkontrakter fastsættes gebyrbeløb, der overstiger udgifterne ved at udsende rykkere, svarede Justitsministeriet, at i det omfang en forbruger finder, at en standardkontrakts vilkår om f.eks. restancegebyrer er i strid med god markedsføringsskik, vil spørgsmålet kunne forelægges for Forbrugerombudsmanden.

2. Krav om rykkergebyr eller lignende i anledning af forsinket betaling har i nyere tid vundet betydelig udbredelse, og anvendelsen heraf synes at være stigende. Gebyrer kræves formentlig navnlig over for forbrugere, hvilket hænger sammen med, at anvendelsen er særlig udbredt blandt virksomheder, der administrerer et stort antal ensartede fordringer.

Det forhold, at rentelovens § 7, stk. 2, ikke omfatter éngangsgebyrer, er ikke ensbetydende med, at et krav om betaling af et sådant gebyr altid vil være berettiget, idet kravet selvsagt må have den fornødne *hjemmel*. I det ovenfor nævnte spørgsmål fra Folketingets Retsudvalg og i Justitsministeriets svar herpå synes det at være lagt til grund, at et gebyrkrav kun er berettiget, hvis det har hjemmel i en forudgående aftale. Der kan endvidere henvises til opfattelsen i svensk ret, jf. nedenfor afsnit B.1.

Det er imidlertid næppe helt utvivlsomt, at der efter gældende ret altid og fuldtud kan stilles krav om, at gebyret har hjemmel i en forudgående aftale. Det kan nemlig i reglen gøres gældende, at gebyret i hvert fald til dels har karakter af et erstatningskrav, nemlig et krav om erstatning for de omkostninger ud over rentetabet, debtors betalingsforsinkelse påfører kreditor. Hertil kommer, at kreditor muligvis i visse tilfælde vil kunne påberåbe sig, at kravet har hjemmel i sædvane.

Aftaler om, at der i tilfælde af forsinkelse kan kræves gebyr, må formentlig i almindelighed forstås således, at gebyret kan kræves ved siden af morarenten, selv om dette ikke er sagt udtrykkeligt.

B. De øvrige nordiske lande

1. I Sverige er gebyrer for "betalningspåmindelse" reguleret i lov 1981:739 om ersättning för inkassokostnader m.m., jf. SOU 1985:11 s. 138. Herefter kan gebyr for en skriftlig betalingspåmindelse vedrørende forfalden gæld kun kræves, hvis aftale herom er truffet senest samtidig med gældens stiftelse. Gebyret skal være rimeligt begrundet og kan ikke overstige 25 sv. kr.

I SOU 1985:11 foreslog man i renteloven at optage en bestemmelse, hvorefter en erhvervsdrivendes krav over for en forbruger på betaling af særskilt afgift for faktura eller i øvrigt for avis eller anden betalingspåmindelse skulle anses for stridende mod markedsføringsloven, med mindre kravet har hjemmel i særlig aftale (lovudkastets § 11). Man lagde - i overensstemmelse med loven om erstatning for inkassoomkostninger m.v. - til grund, at et krav om betaling af en sådan afgift civilretligt er ugyldigt, med mindre det har hjemmel i aftale. Man havde imidlertid konstateret, at der ofte fremsættes krav om betaling af afgift (gebyr), som savner hjemmel, men som alligevel efterkommes af forbrugeren, fordi denne er uvidende om den manglende berettigelse, og formålet med den foreslåede bestemmelse var at supplere den civilretlige ugyldighed med et markedsføringsretligt forbud mod overhovedet at fremsætte et uberettiget krav, jf. betænkningens s. 135 ff. Det samme foresloges i øvrigt med hensyn til uberettigede krav på morarente.

Den af udvalget foreslåede bestemmelse blev imidlertid ikke medtaget i forslaget til den ændring af den svenske rentelov, der blev gennemført i 1987. I bemærkningerne til lovforslaget anføres som begrundelse herfor bl.a., at der i første række er tale om et informationsproblem, dvs. et spørgsmål om at oplyse forbrugerne om, i hvilket omfang disse krav overhovedet er gyldige, jf. prop 1986/87 s. 12.

2. Den norske lovs § 4 om særlige regler i forbrugerforhold indeholder i litra c en regel om, at fordringshaveren ikke i tillæg til morarenten kan kræve gebyrer eller andre gennemsnitsberegnedes tabsposter. Undtaget herfra er gebyrer ved inkasso og retslig inddrivelse, som fordringshaveren havde rimelig grund til at sætte i værk, forudsat at der er givet varsel til skyldneren om, at inddrivelse vil blive iværksat. Reglen kan ikke fraviges ved aftale til skade for skyldneren, jf. § 4, litra d. Således som reglen er formuleret, synes fordringshaveren - den fornødne hjemmel forudsat - gyldigt at kunne kræve rykkergebyrer m.v., såfremt der samtidig gives afkald på morarente.

C Arbejdsgruppens overvejelser

1. Arbejdsgruppen har ikke kunnet gå ind for en regel svarende til den norske, der i forbrugerforhold helt afskærer fordringshaveren fra at kræve rykkergebyr eller lignende ved siden af morarenten. Denne dækker alene selve rentetabet, og det må erkendes, at forsinkelse med betalingen herudover typisk påfører fordringshaveren øgede

omkostninger til administration, porto m.v. Som udgangspunkt forekommer det ikke urimeligt, at fordringshaveren stiller krav om, at disse øgede omkostninger skal bæres af de forbrugere, der har forårsaget dem.

2. Et flertal i arbejdsgruppen (alle undtagen Spliid) finder derimod, at der er behov for en vis regulering af de erhvervsdrivendes adgang til at kræve rykkergebyrer m.v., og at denne regulering naturligt kan ske i renteloven.

Flertallet foreslår for det første, at det ligesom i svensk ret fastslås, at gebyr for rykkerskrivelser eller andre skriftlige betalingspåmindelser *kun kan kræves, såfremt dette følger af forudgående aftale*, jf. lovudkastets § 11, stk. 1, 1. pkt. Herved sikres det, at forbrugeren advares om, at forsinket betaling kan medføre krav om betaling af gebyr. Man har overvejet, om der tillige burde stilles krav om, at gebyrets størrelse er aftalt, men har fundet, at et sådant krav ville give anledning til betydelige praktiske problemer og desuden er mindre påkrævet, når der samtidig indføres en regel om, at gebyret ikke må overstige, hvad der må anses for rimeligt, jf. herom nedenfor.

Der er ikke med bestemmelsen taget stilling til, hvilke krav der må stilles for, at en forudgående aftale kan anses at foreligge. Kravet vil efter almindelige regler formentlig normalt være opfyldt, såfremt adgangen til at forlange rykkergebyr tydeligt fremgår af fordringshaverens - f.eks. et pengeinstituts - almindelige forretningsbetingelser, og disse er udleveret til forbrugeren.

Kravet om, at gebyret skal have hjemmel i aftale, indebærer, at fordringshaveren ikke kan kræve gebyr med henvisning til, at der er tale om et erstatningskrav. I denne forbindelse bemærkes, at fordringshaveren efter almindelige erstatningsregler kun ville kunne kræve erstatning for det tab, den enkelte misligholdelse har medført, og i reglen ville have svært ved at godtgøre, at gebyret kun svarede til dette tab. Lovudkastets § 11, stk. 1, 1. pkt., sammenholdt med § 2, stk. 2, indebærer endvidere, at fordringshaveren ikke kan gøre gældende, at et gebyrkrav er hjemlet ved sædvane.

Selv om der foreligger en aftale om rykkergebyr, må det efter almindelige regler yderligere være en forudsætning for fordringshaverens ret til at kræve gebyr, at rykkerskrivelsen kan siges at være afgivet med føje. Dette gælder også i relation til gentagne rykkerskrivelser.

Flertallet foreslår endvidere, at der indføres en bestemmelse om, at gebyret *ikke må overstige, hvad der under hensyn til fordringshaverens omkostninger og omstændighederne i øvrigt er rimeligt*. Med "fordringshaverens omkostninger" sigtes ikke primært til de omkostninger, som er en direkte følge af den enkelte misligholdelse. Der tænkes først og fremmest på fordringshaverens generelle omkostninger ved at administrere restancer af den art, der er omfattet af gebyrordningen. Udgangspunktet vil således være, at fordringshaveren kan fastsætte gebyret således, at de indkomne gebyrer tilsammen dækker de samlede omkostninger ved at administrere restancer, altså fastsætte gebyret som en "gennemsnitsberegnet tabspost", sml. den norske tekst. Det er klart, at der herved må være plads for et vist skøn. Således som reglen er formuleret, er det imidlertid fordringshaveren, der har bevisbyrden for, at gebyret ikke overstiger

det rimelige. Bl.a. derfor må reglen antages at sikre forbrugerne en væsentlig bedre beskyttelse mod urimelige gebyrer end aftalelovens § 36.

Henvisningen til "omstændighederne i øvrigt" er medtaget bl.a. for at undgå, at der ensidigt fokuseres på den enkelte erhvervsdrivendes omkostninger. Et gebyr, der svarer til det sædvanlige i branchen, og som i øvrigt er af relativ beskeden størrelse, vil således normalt være tilladeligt, selv om den konkrete virksomhed - f.eks. som følge af en særlig rationel administration - opnår en vis overdækning for sine omkostninger.

Da omkostningerne ved at behandle en betalingsforsinkelse må antages normalt at være uafhængig af gældens størrelse, vil det efter arbejdsgruppens opfattelse i almindelighed være i strid med bestemmelsen at fastsætte gebyret som en procent af gælden.

Flertallet har drøftet, om der som i svensk ret burde fastsættes et *maksimum* for gebyrets størrelse, f.eks. på 25 kr. eller 50 kr. Selv om dette i en vis forstand ville styrke reglens effektivitet, er man dog meget tilbage herfor. Omkostningerne ved administration af restancer må antages at være ret forskellige i de forskellige brancher. Fastsatte man et relativt lavt maksimum, ville dette derfor i en række tilfælde indebære, at virksomhederne ikke kunne få dækning for deres reelle omkostninger. Fastsatte man omvendt et relativt højt maksimum, ville dette kunne virke som en opfordring til at anvende maksimumsbeløbet, selv om der herved opnåedes overdækning for omkostningerne. Hertil kommer, at det er diskutabelt, om maksimumsbeløbet skulle angå den enkelte rykkerskrivelse eller den samlede rykningsprocedure, eller om der eventuelt burde fastsættes et maksimum i begge henseender. Endelig måtte et lovbestemt maksimum formentlig med jævne mellemrum justeres i takt med prisudviklingen.

De foreslåede begrænsninger i adgangen til at kræve rykkergebyrer m.v. skal ikke berøre fordringshaverens ret til erstatning for sædvanlige inkassoomkostninger, jf. lovudkastets § 11, stk. 2. Det er forudsat, at denne bestemmelse kun omfatter tilfælde, hvor fordringen er overgivet andenmand, navnlig en advokat eller et inkassobureau, til inkasso. Giver den erhvervsdrivende selv møde under en retssag til inddrivelse af fordringen, medfører stk. 1 ingen begrænsninger i adgangen til at forlange sagsomkostninger. Dette beror imidlertid ikke på stk. 2, men på, at sagsomkostninger ikke kan karakteriseres som et gebyr for en betalingspåmindelse.

Et *mindretal* (Spliid) har ikke kunnet tilslutte sig flertallets forslag og har herved henvist til sin generelle holdning, hvorefter der ikke er behov for særlige beskyttelsesregler for forbrugere. Skulle der vise sig behov for en regel som den, flertallet foreslår, er det mindretallets opfattelse, at dette behov vil gøre sig gældende i samme omfang for erhvervsdrivende som for forbrugere, og at reglen derfor i så fald bør gælde for alle.

V. Maksimering af kreditrente?

A. Gældende regler m.v.

1. Medens rentelovens § 7 afskærer kreditor fra at betinge sig en højere *morerente* end den efter § 5 fastsatte (diskontoen + 6 %), gælder der ingen bestemt grænse for,

hvilken *kreditrente* kreditor kan betinge sig. Efter lovens § 7, stk. 3, bevarer kreditor, hvis der er aftalt en kreditrente, der er højere end renten efter § 5, også efter forfaldsdagen retten til den højere rente, selv om denne nu har karakter af en morarente. Den i princippet fri adgang til at aftale kreditrentens størrelse kombineret med bestemmelsen i § 7, stk. 3, udgør en væsentlig begrænsning i reglen om, at morarenten er maksimeret i forbrugerforhold. Denne begrænsning er så meget mere betydningsfuld, som den kreditrente, de erhvervsdrivende betinger sig f.eks. i afbetalingskontrakter og ved kontoordninger, i reglen væsentligt overstiger renten efter rentelovens § 5, ofte endda meget væsentligt.

På denne baggrund har arbejdsgruppen drøftet, om der i renteloven burde fastsættes et maksimum for den kreditrente, en erhvervsdrivende kan betinge sig over for en forbruger. Man har endvidere overvejet, om der burde gennemføres en begrænsning i princippet i § 7, stk. 3, om, at en kreditrente løber videre efter forfaldsdagen.

Tanken om at gennemføre en lovbestemt maksimering af kreditrenten har været overvejet adskillige gange tidligere, men er hver gang blevet opgivet, jf. bl.a. betænkning nr. 604/1971 om åger s. 24 f og betænkning nr. 839/1978 om køb på kredit s. 39 f. I betænkningen om åger anføres som den afgørende indvending, at det ikke lader sig gøre at fastsætte en for alle låneforhold passende maksimalrentesats. I betænkningen om køb på kredit henvises herudover bl.a. til, at de foreslåede bestemmelser om oplysningspligt vedrørende kreditvilkår og kreditomkostninger må forventes at fremme konkurrencen mellem de handlende, således at dette vil modvirke urimeligt store kreditomkostninger.

2. En urimelig høj kreditrente vil kunne nedsættes med hjemmel i aftalelovens § 36 eller kreditkøbslovens § 10, jf. *Munch* s. 41 f og 158 f og *Gomard*: "Almindelig kontraktsret" (1988) s. 122. Der kan tillige ske nedsættelse med hjemmel i aftalelovens § 31, hvis dennes betingelser i øvrigt er opfyldt, jf. *Lyng Andersen, Madsen og Nørsgaard*: "Aftaler og mellemmand" (1987) s. 185 f. Spørgsmålet om, hvornår en aftalt kreditrente er urimelig, er imidlertid forbundet med betydelig usikkerhed. Der må efter de nævnte regler anlægges en samlet bedømmelse, hvorved bl.a. risiko og det almindelige renteniveau tages i betragtning.

Det har været anført, at domstolene med hjemmel i de nævnte bestemmelser bør fastsætte en vejledende maksimal kreditrente, navnlig for afbetalingskontrakter og kontoforhold, jf. *Rosenmeier* i *Juristen* 1984 s. 136 f og *Dahl* i *Juristen* 1985 s. 62 f. Domstolene er imidlertid hidtil veget tilbage herfor. Som eksempel kan nævnes *U 1985.9860*, hvor landsretten i en udeblivelsessag ikke fandt grundlag for at tilsidesætte en af fordringshaveren (et kontoselskab) krævet rente på 33 % årlig tilskrevet pr. måned og ej heller fandt grundlag for ex officio at forordre sig forelagt nærmere oplysninger til bedømmelse af den aftalte rentes rimelighed. Byretten havde kun tilkendt sædvanlig procesrente, idet fordringshaverens rentepåstand ikke fandtes tilstrækkeligt dokumenteret. En tilsvarende dom er afsagt af Vestre Landsret den 7. maj 1985 (3. afd., B. 2051/84), jf. *Henrik Rasmussen* s. 47. Dommene må dog ses i lyset af, at der var

tale om udeblivelsessager, og at der derfor ikke var tilvejebragt nogen form for materiale til belysning af baggrunden for rentefastsættelsen. Der var tale om kontoselskaber, og for disses vedkommende må det bl.a. indgå i vurderingen, om renten ikke alene er betaling for den ydede kredit, men tillige skal dække omkostningerne ved ordningens administration, eller om disse omkostninger helt eller delvis dækkes gennem gebyr for det enkelte køb eller på anden måde. Man kan ikke af disse domme udlede, at domstolene også vil være afvisende over for en påstand om rentenedsættelse, hvis det dokumenteres, at en meget høj rente savner rimelig begrundelse.

Ved betalingskortloven (lov nr. 284 af 6. juni 1984) er virksomheder, der udsteder betalingskort (kontokort m.v.), blevet undergivet tilsyn af Forbrugerombudsmanden. Denne skal ifølge lovens § 10 bl.a. påse, at kortudstederens forretningsbetingelser ikke er urimelige, og han kan, hvis han finder, at dette er tilfældet, påbyde ændringer. Forbrugerombudsmanden må herunder have hjemmel til at påbyde virksomheden at ned-sætte en urimelig høj kreditrente.

Også markedsføringsloven og monopolloven indeholder i en vis udstrækning hjemmel til indgreb over for urimelige rentevilkår.

3. I forbindelse med gennemførelsen af kreditkøbsloven i 1982 blev det indgående overvejet, hvorvidt det tillige burde pålægges sælgeren i et kreditkøb at oplyse forbrugeren om kreditomkostningerne beregnet som en årlig effektiv rente. En sådan pligt blev dog ikke gennemført, navnlig fordi man fandt, at de praktiske vanskeligheder omkring beregningen af den effektive rente ikke var tilstrækkeligt afklarede på daværende tidspunkt.

Den 22. december 1986 blev der i EF vedtaget et direktiv om forbrugerkredit. Ifølge dette skal forbrugeren have oplysning om de årlige omkostninger i procent. Direktivet skal gennemføres i national ret senest den 1. januar 1990. For Danmarks vedkommende er der imidlertid ikke pligt til at foreskrive oplysning om de årlige omkostninger i procent, før der er indført en fællesskabsmetode til beregning heraf. Det er usikkert, hvornår direktivet om beregningsmetoden vil blive vedtaget. Direktivet anvender som nævnt begrebet årlige omkostninger i procent i stedet for begrebet effektiv rente. Hensigten hermed er at præcisere, at samtlige omkostninger skal medtages ved beregningen.

I Sverige er der gennemført oplysningspligt om effektiv kreditrente.

4. I forbindelse med spørgsmålet om maksimering af kreditrenten i forbrugerforhold kan endelig nævnes, at der i 1986 som § 8 a i markedsføringsloven er gennemført en bestemmelse, hvorefter en erhvervsdrivende, der indrømmer en forbruger kredit for en periode ud over den løbende og efterfølgende måned, skal opkræve en rente, der mindst svarer til diskontoen + 4 %. I kraft af denne bestemmelse gælder der således et *minimum* for kreditrenten.

B. Arbejdsgruppens overvejelser

1. Arbejdsgruppens *flertal* (alle medlemmer bortset fra Ravn og Rosenmeier) har ikke kunnet gå ind for, at der i renteloven indsættes en regel, der maksimerer kreditrenten i forbrugerforhold.

Disse medlemmer finder, at spørgsmålet om maksimering af kreditrenten ligger uden for eller i hvert fald på grænsen af arbejdsgruppens kommissorium, idet en regel herom ikke naturligt hører hjemme i renteloven, der i øvrigt - navnlig efter udeladelsen af den nuværende § 2 - stort set kun omhandler morarente.

Endvidere finder disse medlemmer ligesom ågerudvalget og kreditkøbsudvalget, at der vil være betydelige vanskeligheder forbundet med at fastsætte en maksimalrente, der skal være fælles for alle typer af kreditforhold. Hertil kommer, at en maksimalrente, der fastsættes som den maksimale årlige nominelle rente, let kunne omgås ved, at de erhvervsdrivende i stedet for rente opkræver gebyrer, provisioner eller lignende eller indregner kreditomkostninger i kreditkøbsprisen, og en maksimalrente måtte derfor i givet fald formentlig fastsættes som en maksimal årlig effektiv rente. Herved ville man imidlertid støde på de vanskeligheder med hensyn til beregningen af den effektive rente, som hidtil har ført til, at man har afstået fra at gennemføre en regel om oplysningspligt vedrørende den effektive rente.

For så vidt angår afbetalingssalg er behovet for at beskytte forbrugerne mod urimeeligt høje kreditrenter nu i et vist omfang tilgodeset gennem bestemmelserne i kreditkøbslovens §§ 22 og 27 om, at kreditor i tilfælde af misligholdelse er henvist til at søge sig fyldestgjort for sit tilgodehavende ved tilbagetagelse af det solgte og som hovedregel ikke kan kræve betaling af et overskydende beløb. Inden for det andet af de områder, hvor spørgsmålet om urimeeligt høje kreditrenter navnlig opstår, nemlig kontoordningerne, er der for så vidt angår de tilfælde, hvor betalingskort udstedes, nu indført en hjemmel for Forbrugerombudsmanden til at gribe ind over for urimelige vilkår, herunder urimeeligt høje kreditrenter. Domstolenes mulighed for at tilsidesætte aftaler om urimeeligt høje kreditrenter i medfør af aftalelovens § 36 eller kreditkøbslovens § 10 kan heller ikke afvises som værende uden praktisk betydning.

Flertallet har endelig lagt vægt på, at der som følge af EF-direktivet om forbrugerkredit inden for et kortere tidsrum kan forventes gennemført en regel om pligt for de erhvervsdrivende til at oplyse forbrugerne om den effektive rente. Da en maksimalrente som nævnt i givet fald bør fastsættes som den maksimale effektive rente, vil det efter flertallets opfattelse være naturligt at afvente de regler om, hvorledes den effektive rente skal beregnes, som skal gennemføres i forbindelse med oplysningspligten. Denne vil formentlig i sig selv mindske behovet for en lovbestemt maksimalrente, hvilket kan tale for yderligere at afvente, hvilke erfaringer der gøres med hensyn til virkningerne af oplysningspligten. En regel, der maksimerer kreditrenten i forbrugerforhold, vil i givet fald formentlig høre mest naturligt hjemme i den lov, der skal gennemføre EF-direktivet.

Et *mindretal* (Ravn og Rosenmeier) foreslår, at der i renteloven indsættes en bestem-

melse, der maksimerer kreditrenten i forbrugerforhold. Mindretallet har herved henvist til, at der efter dettes opfattelse sker et omfattende misbrug i form af opkrævning af urimeligt høje renter, f.eks. ved kreditkøb og kontokreditter. Dette misbrug vil ofte væsentligt bidrage til forsinkelsen med betalingen. Der bør derfor fastsættes en regel i renteloven, så der ikke kun lægges loft over renten ved for sen betaling, men også sker en maksimering af den kreditrente, som kan kræves ved långivning til private forbrugere. Et sådant maksimum for kreditrenten bør på samme måde som det gældende maksimum for morarenten beregnes med udgangspunkt i diskontoen + et tillæg. Mindretallet foreslår en maksimalrente på diskontoen x 2 (som udtryk for prisen på lån af penge) + et fast tillæg på 11 % (til dækning af administrationsomkostninger m.v.) for tiden i alt 25 %. Når der ikke foreslås en maksimalrente, som udelukkende er et multiplum af diskontoen, skyldes det, at diskontoændringer ikke medfører tilsvarende ændringer i virksomhedernes omkostninger. Det vil derfor være mindre rimeligt, at man multiplicerer diskontoændringen.

Den maksimerede rente bør principielt være den effektive rente, dvs. de samlede kreditomkostninger sat i forhold til den ydede kredit. Forbrugerne skal ifølge et vedtaget EF-direktiv om forbrugerkredit have oplysning om den effektive rente. Direktivet er endnu ikke trådt i kraft. Indtil dette sker, foreslår mindretallet, at maksimalrenten er maksimum for den årlige nominelle rente. Når direktivet er trådt i kraft, bør maksimalrenten dog være maksimum for den årlige effektive rente.

En maksimering af kreditrenten på denne måde indebærer, at der i forbrugerforhold efter markedsføringsloven § 8 a skal tages en kreditrente på mindst 11 %, og at der efter renteloven ikke må tages mere end 25 %. Efter mindretallets opfattelse er der inden for dette spektrum god plads til via konkurrence at yde kredit til forbrugere på kommercielle vilkår med fortjeneste.

Efter mindretallets opfattelse må tiden nu være inde til at fastsætte regler om en maksimeret kreditrente i forbrugerforhold. Som det fremgår af fremstillingen foran under A, har spørgsmålet været overvejet gentagne gange og har været taget op i forskellige regi. Dette har imidlertid indtil nu ikke ført til noget resultat. Man har nærmest indtryk af, at alle, der beskæftiger sig med emnet, ender med at henskyde det til afgørelse hos andre. De udvalg, som hidtil har taget emnet op, synes at have haft den opfattelse, at spørgsmålet må løses af domstolene, men disse synes på deres side at være af den opfattelse, at det skal løses ved lovgivning. Det må derfor være naturligt, at spørgsmålet tages op nu, dvs. i forbindelse med en revision af renteloven, som er den generelle lov om renter. Det vil efter mindretallets opfattelse ikke være tilfredsstillende, hvis spørgsmålets løsning skal afvente en lov om oplysning om den effektive rente i forbrugerforhold. Dels er der ikke sikkerhed for, at en sådan lov vil blive gennemført inden for kortere tid, dels hører emnet ligeså naturligt hjemme i renteloven.

Mindretallet bemærker videre, at spørgsmålet om en maksimering af kreditrenten i forbrugerforhold nok ligger på kanten af arbejdsgruppens kommissorium, men alligevel med rimelighed kan siges at høre under det. Kommissoriet går ud på, at arbejdsgruppen skal gennemgå de problemer, som renteloven har givet anledning til. Et af de

spørgsmål, der er rejst i den almindelige debat om renteloven, er imidlertid netop spørgsmålet om en maksimering af kreditrenten. En regel herom kunne ganske vist anbringes i andre love end renteloven, men hører naturligt hjemme i den, ikke mindst på baggrund af, at problemet ikke er blevet løst i andre sammenhænge.

Mindretallet foreslår på baggrund af det anførte, at der i lovens kapitel 2 om forbrugeraftaler optages følgende bestemmelse:

"§ X. Aftaler om rente for tiden forud for den sidste rettidige betalingsdag er ikke bindende for forbrugeren i det omfang, den aftalte rente med tillæg af en eventuel løbende provision eller lignende overstiger den til enhver tid fastsatte officielle diskonto ganget med 2 og med et tillæg af 11 %."

Der henvises i øvrigt til *bilag 8* indeholdende et af Ravn udarbejdet notat, hvis indhold Rosenmeier i det væsentlige har tilsluttet sig.

2. Bestemmelsen i rentelovens § 7, stk. 3 (lovudkastets § 10, stk. 3, jf. § 6) om, at en aftalt kreditrente uden begrænsning løber videre også i tiden efter, at misligholdelse er indtrådt, kan siges at udgøre et særligt problem. Bestemmelsen vil typisk ramme de svage forbrugere og vil kunne føre til, at gælden efter et stykke tids forløb som følge af rentetilskrivningen er vokset til en sådan størrelse, at forbrugeren helt opgiver at betale. På denne baggrund har arbejdsgruppen overvejet, om § 7, stk. 3, burde begrænses, således at kreditrenten kun skal løbe en vis tid efter sidste rettidige betalingsdag og derefter skal afløses af lovens morarente.

For så vidt angår afbetalingssalg er hensynet til de forbrugere, som ikke kan opfylde deres forpligtelser, i vidt omfang tilgodeset gennem de foran nævnte bestemmelser i kreditkøbslovens §§ 22 og 27. Arbejdsgruppens overvejelser har derfor været koncentreret om, hvorvidt en begrænsning af den nævnte art burde gennemføres for kontoordningers vedkommende. Hvad disse angår, kan som et særligt argument anføres, at renten eventuelt tillige helt eller delvis skal dække omkostningerne ved selve administrationen af betalingsordningen, og at den forbruger, hvis konto som følge af misligholdelse er blevet lukket, derfor efter omstændighederne kan siges at have et naturligt krav på nedsættelse af renten.

Arbejdsgruppen har under et møde i juni måned 1986 haft drøftelse om spørgsmålet med kreditchef *Anders Lindvik* som repræsentant for Dansk Organisation af Detailhandelskæder og direktør *Erik Svebølle* som repræsentant for Butikshandelens Fællesråd. Disse har bl.a. anført, at kontoordninger skal hvile i sig selv, hvorfor renter og gebyrer skal dække omkostningerne herved, herunder tab på debitorer. Efter deres opfattelse er der ikke nogen stor fortjeneste ved at drive kontoordninger. På tidspunktet for mødets afholdelse tog man f.eks. i Magasin 6 kr. pr. kontoudtog, men ikke noget pr. køb. Gebyret ophørte ved overgang til inkasso. Renten varierede fra kontotype til kontotype mellem 1,72 og 2,2 % pr. måned efter risikogruppe. Magasin tabte 0,9 - 1,0 % af sin debitor masse i kontoforhold. Andre kontoringe, hvor kreditvurderingen er mindre grundig eller slet ikke sker, har tab på op til 5 - 8 %. Ved kontoringe har den enkelte detailhandler ingen indflydelse på renter eller gebyrer, idet retsforholdet består

mellem kontohaver og kontoringen. En række kontoringe har i de senere år måttet ophøre på grund af for store tab på debitorer. Kontokøb har til en vis grad afløst køb med ejendomsforbehold som følge af indgrebene ved kreditkøbsloven. Nedsættelse af renten til lovens morarente en vis tid efter indtrådt misligholdelse vil efter deres opfattelse næppe have den store økonomiske betydning for kontoselskaberne. De er imidlertid modstandere af en sådan regel, navnlig fordi de finder det uheldigt, at misligholdelse og manglende vilje til at indgå afdragsordning skal belønnes. Den ville endvidere kunne bevirke, at flere sager blev sendt til inkasso. Endelig ville udformningen af reglen give anledning til tekniske vanskeligheder, da forfaldsdagen i juridisk forstand næppe er egnet som udgangspunkt for fastlæggelsen af den periode, i hvilken der fortsat kan kræves kreditrente.

Arbejdsgruppens *flertal* (alle medlemmer bortset fra Ravn og Rosenmeier) er nået til den konklusion, at der ikke bør foreslås en begrænsning i § 7, stk. 3, af den nævnte art. Flertallets væsentligste indvending mod en sådan begrænsning er, at det kan virke stødende at nedsætte renten specielt for de forbrugere, der misligholder deres forpligtelser. Det egentlige problem er de høje kreditrenter, og flertallet lægger vægt på, at der for så vidt angår kontoordninger med betalingskort nu er indført hjemmel for Forbrugerombudsmanden til at gribe ind over for urimelige rentevilkår. Hensynet til de kontohavere, der misligholder deres forpligtelser, kunne muligvis i et vist omfang tilgodeses ved, at man stillede krav om, at omkostningerne ved administrationen af selve betalingsordningen skulle dækkes gennem gebyrer, der er knyttet til anvendelse af kontoen, og ikke gennem opkrævning af rente. Det er endvidere blevet anført, at problemet med meget høje renter, der løber i ubegrænset tid, også kendes inden for andre områder, f.eks. ved skatte- og afgiftskrav.

Et *mindretal* (Ravn og Rosenmeier) foreslår, at den gældende lovs § 7, stk. 3, ændres, således at en kreditrente, der er højere end renten efter lovens § 5, alene skal kunne kræves i en periode på 6 måneder efter den sidste rettidige betalingsdag. Mindretallet fremsætter dette forslag ved siden af forslaget om at indføre et maksimum for kreditrenten, men forslaget vedrørende § 7, stk. 3, har naturligvis særlig betydning, hvis der ikke gennemføres et maksimum for kreditrenten. Selv om forslaget formentlig har størst betydning for kontoordninger, skal det ikke være begrænset hertil. Mindretallet foreslår herefter lovudkastets § 10, stk. 3, formuleret således:

"Stk. 3. I de tilfælde, der er nævnt i § 6, bevarer fordringshaveren dog uanset stk. 1 og 2 retten til den højere rente m.v. i 6 måneder fra den sidste rettidige betalingsdag".

Som nærmere begrundelse for forslaget har mindretallet anført, at baggrunden for arbejdsgruppens udkast til § 10, stk. 3, der svarer til den gældende lovs § 7, stk. 3, er et hensyn til, at en skyldner ikke skal kunne frigøre sig for en renteforpligtelse ved ikke at betale til tiden. Dette hensyn har efter mindretallets opfattelse tabt sin vægt, når der er forløbet et vist tidsrum efter den sidste rettidige betalingsdag.

De skyldforhold, som i praksis vil blive ramt af begrænsningen i § 10, stk. 3, er formentlig navnlig kontoaftaler og lån fra finansieringsselskaber, det vil sige forbrugeraf-

taler om køb på kredit uden ejendomsforbehold. Mindretallet henviser herved til, at efter de ændringer af kreditkøbsloven, som er gennemført i de senere år, er salg med ejendomsforbehold så godt som fuldstændigt afløst af kontoaftaler og lån fra finansieringsselskaber. Længerevarende misligholdelser af sådanne aftaler foretages typisk af de "svage" skyldnere, det vil sige skyldnere, der ikke har magt over deres økonomi, og som hører til lavindkomstgruppen. Det er efter mindretallets opfattelse ikke rimeligt, at netop sådanne skyldnere skal være længerevarende omfattet af særlig høj rente. Der forekommer i praksis uheldige eksempler på misligholdte kontoaftaler, der løber videre i det uendelige med voksende skyld, fordi skyldneren ikke har mulighed for blot at betale renterne. Forholdet vil være mere udpræget, jo længere tid der er gået efter forfaldsdagen, da den høje rente bevirker at skylden vokser hurtigt. Resultatet vil kunne blive, at skyldneren helt opgiver at betale noget til fordringshaveren. En regel som foreslået af mindretallet vil kunne medvirke til at give skyldneren bedre motivation for at betale ydelser til fordringshaveren, da mindretallets forslag i tilfælde som de beskrevne vil kunne gøre det mere overkommeligt for skyldneren at få gælden afviklet. En regel som foreslået af mindretallet vil derfor formentlig også være i fordringshaverens interesse.

Andre spørgsmål

I. Håndhævelse af renteloven i udeblivelsessager

A. Gældende ret

1. Udebliver sagsøgte fra det første retsmøde i retssagen (1. tægtedag), afsiger retten dom efter sagsøgerens påstand, "for så vidt denne findes begrundet i sagsfremstillingen og det i øvrigt fremkomme", jf. retsplejelovens § 354, stk. 3. Har retten i medfør af § 352 truffet beslutning om skriftlig forberedelse gælder det samme, hvis sagsøgte ikke rettidigt indleverer svarskrift til retten, jf. § 354, stk. 6. Samme regel gælder endvidere, hvis sagsøgte i øvrigt udebliver fra et møde under sagens forberedelse, jf. § 360, stk. 3, eller udebliver under domsforhandlingen, inden han har nedlagt sin påstand, jf. § 362.

Anvendelsen af renteloven i udeblivelsessager (herunder sager med skriftlig forberedelse, hvor svarskrift ikke indleveres rettidigt) har givet anledning til betydelig debat i den juridiske litteratur, jf. bl.a. *Munch* s. 86 ff, *Zhale*: Udeblivelsesdomme (1983) s. 256 ff, *Lyngø* i U 1981 B s. 397 ff, *Rosenmeier* i Advokatbladet 1979 s. 281 ff og i Advokaten 1981 s. 87 f, *Palle Bo Madsen* i Advokaten 1981 s. 89 ff og *Smedegaard Andersen* i Advokaten 1982 s. 33 ff.

Da der ikke findes særlige regler om behandlingen af rentepåstande, har debatten drejet sig om, i hvilket omfang domstolene efter retsplejelovens almindelige regler om udeblivelsessager skal eller kan kontrollere, at rentepåstande er i overensstemmelse med rentelovens bestemmelser. Dette spørgsmål har stor praktisk betydning, fordi der erfaringsmæssigt ofte fremsættes uberettigede rentepåstande, og fordi de sagsøgte kun sjældent giver møde (eller afgiver svarskrift) alene for at protestere mod rentepåstanden. Det sidste forhold skyldes formentlig navnlig, at skyldneren ofte savner kendskab til rentelovens bestemmelser eller til betingelserne for, at loven gyldigt er fraveget, og typisk ikke søger advokatbistand i de tilfælde, hvor det erkendes, at hovedstolen skyldes. En anden årsag kan være, at skyldneren - undertiden med urette - betragter rentekravet som værende af underordnet økonomisk betydning. Endelig kan det tænkes, at skyldneren affinder sig med rentekravet ud fra den opfattelse, at det, omend uhjemlet, ikke er urimeligt. Se også kapitel 1, afsnit III.3.

Retsplejelovens regler indebærer ikke, at domstolene i udeblivelsessager uden videre skal tage sagsøgerens rentepåstand til følge. I alle tilfælde, hvor der kræves mere end sædvanlig procesrente - det vil sige kræves en højere rente end rentelovens og/eller rente fra et tidligere tidspunkt end sagsanlægget - skal dette i stævningens sagsfremstilling, eventuelt gennem henvisning til vedlagte dokumenter, være *begrundet* i be-

stemte faktiske forhold, og den angivne begrundelse skal være *juridisk holdbar*. Det, der adskiller udeblivelsessager fra andre sager, er, at der - i hvert fald som udgangspunkt - ikke kræves dokumentation for *rigtigheden* af de påberåbte fakta. Kravet om begrundelse skal sikre, at sagsøgte får mulighed for at gøre indsigelse mod rigtigheden af sagsfremstillingen. Udebliver sagsøgte, må det som udgangspunkt lægges til grund, at sagsfremstillingen er rigtig. Denne ordning er en praktisk nødvendighed.

Er de nævnte krav til begrundelse ikke opfyldt, skal retten nedsætte rentekravet til det, der er juridisk begrundet i de foreliggende fakta, hvilket ofte vil indebære, at der alene tilkendes sædvanlig procesrente. Det kan dog eksempelvis tænkes, at et krav om højere rente end rentelovens er begrundet i de påberåbte fakta, medens et krav om forrentning forud for sagsanlæg ikke kan tages til følge. Efter retsplejelovens § 354, stk. 3, 3. pkt., skal retten afvise sagen, såfremt sagsøgerens påstand er uklar, eller sagsfremstillingen må antages i væsentlige henseender at være urigtig. I praksis kommer afvisning af sagen imidlertid næppe på tale, når uklarheden m.v. alene angår rentepåstanden.

Er der nedlagt påstand om tilkendelse af en *højere rente* end rentelovens, må sagsøgeren påberåbe sig, at der er indgået aftale om en sådan højere morarente, at renten er en aftalt kreditrente, eller at den højere rente er hjemlet ved sædvane. Af kravet om, at den angivne begrundelse skal være juridisk holdbar, følger, at det ikke er tilstrækkeligt at henvise til, at rentens størrelse fremgår af sagsøgers faktura, idet en fakturaangivelse ikke i sig selv kan betragtes som en aftale, jf. *U 1981.712 B*. Henvisning **til**, at renten fremgår af kontoudtog, er heller ikke tilstrækkeligt, jf. *U 1978.706 V*, selv om der i løbende kreditforhold er større sandsynlighed for, at en (stiltiende) aftale om højere rente ville kunne dokumenteres. Endelig kan det i almindelighed heller ikke være tilstrækkeligt blot at henvise **til**, at rentens størrelse fremgår af sagsøgers almindelige forretningsbetingelser.

Af særlig betydning er, at der i *forbrugeraftaler* - bortset fra aftaler med pengeinstitutter m.v. - ikke gyldigt kan aftales en højere morarente end rentelovens, jf. dennes § 7. En henvisning til, at der foreligger aftale om højere morarente, kan som følge heraf kun tillægges betydning, såfremt det samtidig fremgår, at gælden ikke hidrører fra en forbrugeraftale. Det er dog ikke nødvendigt, at dette udtrykkelig anføres i stævningens sagsfremstilling, såfremt det fremgår af sagens materiale i øvrigt, jf. *U 1981.712 B*. Er det i sagsfremstillingen anført, at der ikke foreligger en forbrugeraftale, kan retten omvendt næppe være forpligtet til uden videre at lægge dette til grund, hvis sagens øvrige dokumenter skaber formodning om, at oplysningen ikke er rigtig. Er det efter det for retten foreliggende usikkert, hvorvidt der foreligger en forbrugeraftale, må retten lægge til grund, at dette er tilfældet, således at der alene tilkendes lovens rente. Dette er en følge af, at den erhvervsdrivende efter lovens § 7, stk. 1, har bevisbyrden for, at der ikke er tale om en forbrugeraftale. En tilsvarende pligt for retten til ex officio at påse, at lovgivningens regler er overholdt, gælder også i relation til anden præceptiv forbrugerbeskyttelseslovgivning, jf. om kontrol med overholdelse af kreditkøbslovens bestemmelser *Zahle* i *U 1984 B s. 273 ff* og *Rosenmeier* i *Advokaten 1984 s. 117 ff*.

Henviser sagsøgeren til, at der foreligger aftale om en højere kreditrente, må dette også i forbrugerforhold i almindelighed lægges til grund. Hvis sagsøgeren påberåber sig, at aftalen hjemler ret til renters rente, vil der normalt ikke kunne kræves oplysning om, i hvilket omfang påstandsbeløbet indeholder tilskrevne renter, jf. *U 1981.866 V*.

Påstås der renter fra et *tidligere tidspunkt* end sagens anlæg, må sagsøgeren påberåbe sig, at der foreligger en i forvejen fastsat (aftalt) betalingsdag, jr. lovens § 3, stk. 1, at begyndelsestidspunktet ligger 1 måned efter, at påkrav er fremsat i overensstemmelse med lovens § 3, stk. 2, eller at det angivne begyndelsestidspunkt (i øvrigt) er hjemlet ved aftale eller sædvane. På samme måde som med hensyn til rentens højde er en henvisning til fakturaens angivelse af sidste rettidige betalingsdag ikke tilstrækkelig, jf. om udtrykket "fastsat" i § 3, stk. 1, også kapitel 3, afsnit I.A.2 og C.3.

Efter § 3, stk. 2, skal påkravet indeholde oplysning om, at manglende betaling medfører pligt til at betale rente. I princippet bør det af stævningens sagsfremstilling tillige fremgå, at denne oplysningspligt er opfyldt, men i praksis stilles der næppe krav herom. Som omtalt i kapitel 3, afsnit U.C.3, foreslår et flertal i arbejdsgruppen, at oplysningspligten ophæves.

Er sagsfremstillingen vedrørende rentespørgsmålet uklar, kan retten i medfør af retsplejelovens § 339 søge uklarheden afhjulpet gennem spørgsmål til sagsøgeren (dennes advokat). Dette vil i reglen også være i sagsøgerens egen interesse. Ved skriftligt forberedte sager vil uklarheder vedrørende rentespørgsmålet formentlig kun sjældent blive søgt afhjulpet af retten. Konsekvensen af uklarheden vil da i reglen blive, at der alene tilkendes sædvanlig procesrente, jf. som eksempel *U 1984.852 V*, hvor en rente "svarende til p.t. 19 % p.a." angaves at have hjemmel i brancekutyme, men hvor der intet var anført om, efter hvilke kriterier renten kunne ændres.

Et uafklaret spørgsmål er, i hvilket omfang retten i medfør af retsplejelovens § 339 tillige er beføjet til at stille spørgsmål, hvis formål ikke i første række er at afhjælpe en uklarhed i sagsfremstillingen, men at fremskaffe et bedre grundlag for at vurdere, om rentepåstanden materielt er berettiget. Sådanne spørgsmål kan eksempelvis tage sigte på at belyse, hvorvidt det er rigtigt, når det i sagsfremstillingen angives, at der ikke foreligger en forbrugeraftale, at der foreligger en aftale om fravigelse af loven, eller at der foreligger en sædvane.

Nogle forfattere vil gå relativt vidt i retning af at tillade en sådan "materiel procesledelse" også i udeblivelsessager, jf. bl.a. *Zahle*: Udeblivelsesdomme s. 264 ff og side 270 ff samt *Rosenmeier* i *U 1983 s. 387 f* og i *Advokaten 1984 side 119 f*. Navnlig dommen *U 1979.786 V* peger imidlertid i modsat retning. Under denne sag var der nedlagt påstand om betaling af et beløb for fyringsolie leveret gennem ca. et halvt år, og byretten havde krævet beløbet specificeret, idet den på baggrund af den lange kredittid fandt det sandsynligt, at beløbet indeholdt tilskrevne renter, og idet en specifikation i givet fald var nødvendig for at påse, om der var beregnet højere rente end tilladt efter rentelovens § 7, jf. § 5. Landsretten fandt imidlertid ikke, at der forelå omstændigheder, der kunne begrunde, at retten ex officio rejste spørgsmål om, hvorvidt det krævede beløb indeholdt renter. Nævnes kan også *U 1978.706 V*, hvor der var nedlagt på-

stand om en rente på 20 % fra den 1. i måneden efter levering, og hvor sagsøgeren bl.a. henviste til, at dette var hjemlet ved brancekutyme. Byretten havde uden begrundelse alene tilkendt sædvanlig procesrente, medens landsretten tog rentepåstanden til følge. Dommen angår ikke direkte spørgsmålet om rettens adgang til at stille spørgsmål til sagsøgeren, men præmisserne synes at være udtryk for, at der efter landsrettens opfattelse i givet fald ikke kunne blive tale om at forlange bevis for kutymen (se herimod *Zahle a.s.* s. 272 f).

2. Den kritik, der har været rejst i debatten om rentelovens anvendelse i udeblivelsessager, har for en væsentlig del været rettet mod domstolene. Således påviser *Lyngsø* i U 1981 B side 397 ff på grundlag af en gennemgang af et stort antal landsretsdomme, at de krav til sagsfremstillingen, der må stilles, for at påstande om tilkendelse af andet end sædvanlig procesrente kan tages til følge, i hvert fald på daværende tidspunkt i vidt omfang blev negligeret af domstolene. Det bemærkes, at den foranstående fremstilling af, hvad retsplejelovens regler indebærer, i alt væsentligt svarer til *Lyngsø*s opfattelse. Det må imidlertid antages, at debatten om disse spørgsmål i betydelig grad har skærpet domstolenes opmærksomhed over for uholdbare rentepåstande.

En anden del af kritikken har været rettet mod renteloven, idet det har været anført, at denne dels som følge af sin relativt komplicerede karakter, dels som følge af, at dens bestemmelser (uden for forbrugerforhold) kan fraviges ved aftale eller sædvane, er mindre egnet som grundlag for behandlingen af rentespørgsmål i udeblivelsessager, jf. bl.a. *Zahle*: Udeblivelsesdomme s. 274 og *Rosenmeier* i *Juristen* 1984 s. 139. Denne kritik er dog ikke mundet ud i forslag til ændring af loven når bortses fra generelle anbefalinger af, at der indføres mere enkle og skarpe regler.

I *Juristen* 1984 side 327 antyder *Gomard* muligheden af, at der indføres særlige regler om den sagsfremstilling, der skal danne grundlag for en udeblivelsesdom. Det siges herom:

"Renter i udeblivelsessager har givet anledning til megen diskussion. Ønskes rentelovens regler håndhævet konsekvent og effektivt i incassosager, må retspraksis (og retsplejeloven) ændres således, at retten ex officio udøver nøje kontrol med sagsfremstillingen i stævningen i udeblivelsessager. Navnlig reglerne om nødvendigheden af en betalingsanmodning, om at morarenten af forbrugergæld ikke kan overstige den legale sats og om, at (alle ?) lovens regler viger for en afvigende "handelsbrug", har været i focus i diskussionen om udeblivelsessager. Håndhævelse af de nuværende renteregler ville forudsætte, at der i lovgivningen - i renteloven eller retsplejeloven - stilledes krav om, at de oplysninger, som ønskes kontrolleret, skal fremgå af stævningen, f.eks. oplysning om at påkrav i overensstemmelse med pf. 3, stk. 2, er afgivet, om kravet er forbrugergæld eller forretningsgæld sml. herved U 1979.786 og 1981.712, eller om eksistensen og indholdet af en relevant afvigende handelsbrug."

B. Arbejdsgruppens overvejelser

1. Det er arbejdsgruppens opfattelse, at debatten om rentelovens anvendelse i udeblivelsessager i sig selv har bidraget væsentligt til en løsning af problemerne, idet der

herigennem er skabt nogenlunde klarhed over, hvilke krav der må stilles til stævnningens sagsfremstilling, for at en rentepåstand, der går ud på andet end betaling af sædvanlig procesrente, kan tages til følge. Iagttages disse principper konsekvent af domstolene, vil rentelovens bestemmelser i væsentligt omfang blive håndhævet også i udeblivelsessager.

Ud fra et ønske om i videst muligt omfang at sikre, at uberettigede rentepåstande ikke tages til følge, er det en grundlæggende vanskelighed, at rentelovens bestemmelser - når bortses fra bestemmelserne om rentens højde i forbrugerforhold - kan *fraviges* ved aftale eller sædvane. Det må nemlig på forhånd anses for udelukket at gennemføre et system, der indebærer en effektiv kontrol med rigtigheden af et anbringende om, at rentepåstanden har hjemmel i en aftale eller en sædvane. Dette forhold er for så vidt ikke særegent for renteloven, men gælder i relation til alle retsregler, der kan fraviges ved aftale eller sædvane. Når problemstillingen specielt er kommet i fokus i relation til renteloven, skyldes det, at urigtige påberåbelser af aftale eller sædvane erfaringsmæssigt er hyppigt forekommende inden for dennes område, og at de sagsogte desuagtet kun sjældent giver møde for at gøre indsigelse.

En fuldt ud effektiv håndhævelse af lovens regler i udeblivelsessager vil derfor kun kunne opnås ved, at loven generelt blev gjort ufravigelig. Denne tanke er imidlertid næppe realistisk, idet loven formentlig under alle omstændigheder bør kunne fraviges ved aftale mellem erhvervsdrivende. Som omtalt i kapitel 2, afsnit U.C.2 foreslår et mindretal, at bestemmelsen om, at loven viger for sædvane, i det hele udgår. Baggrunden for dette forslag er bl.a. det problem, de mange materielt uberettigede henvisninger til sædvaner udgør. Flertallet har af andre grunde ikke kunnet tilslutte sig dette forslag. Der er dog flertal for at begrænse lovens henvisning til sædvaner, således at disse kun kan påberåbes i forholdet mellem erhvervsdrivende, jf. samme kapitels afsnit II.C.1.

Det må erkendes, at reglerne om morarenter blev mere *komplicerede* ved gennemførelsen af renteloven. Dette skyldtes imidlertid i første række, at der med renteloven blev gennemført en vidtgående adgang til at kræve morarenter forud for sagsanlæg, herunder navnlig gennem påkravsreglen i § 3, stk. 2, medens der tidligere som altovervejende regel alene kunne kræves rente fra sagsanlæg. Denne ændring var begrundet i et ønske om i videre omfang at sikre fordringshaverne erstatning for deres rentetab, og det er efter arbejdsgruppens opfattelse urealistisk at forestille sig, at man af retstekniske grunde skulle vende tilbage til den tidligere materielt utilfredsstillende retstilstand.

Ved gennemgang af lovens enkelte bestemmelser har arbejdsgruppen til stadighed haft ønsket om forenkling for øje. Navnlig fordi det som anført må lægges til grund, at loven fortsat skal være fravigelig i erhvervsforhold, og at den fortsat skal indeholde regler om forrentning forud for sagsanlæg, har man imidlertid måttet konstatere, at det næppe er muligt på afgørende måde at forenkle loven og derigennem lette dens administration i udeblivelsessager. Arbejdsgruppen foreslår dog en række detailændringer, som vil trække i denne retning. Som eksempler kan nævnes forslaget om at

udvide anvendelsesområdet for lovens almindelige regler, således at disse også gælder for krav uden for formuerettens område (lovudkastets § 1), det foran nævnte forslag om, at loven kun i erhvervsforhold skal vige for sædvane (udkastets § 2, stk. 2), forslaget om at omskrive lovens § 3, stk. 1 (udkastets § 3, stk. 2), således at det bl.a. præciseres, at en ensidig fastsættelse af betalingsdagen ikke er tilstrækkelig, samt forslaget om at ophæve pligten efter lovens § 3, stk. 2, til ved afgivelse af påkrav at oplyse om konsekvensen af manglende betaling (udkastets § 3, stk. 1).

2. En afgørende vanskelighed ved håndhævelsen af renteloven i udeblivelsessager er som nævnt, at der ikke kan udøves en effektiv kontrol med rigtigheden af sagsøgerens sagsfremstilling. Arbejdsgruppen har overvejet, om man som antydnet af *Gomard* kunne gennemføre regler, som stiller *strengere krav til sagsfremstillingen*, end hvad der følger af retsplejelovens almindelige regler, således at der herigennem skabes bedre mulighed for at udøve kontrol med rigtigheden af de påberåbte fakta. Man har navnlig overvejet krav om,

- at den, der påberåber sig, at loven er fraveget ved aftale, skal angive, under hvilke omstændigheder aftalen er indgået,
- at den, der påberåber sig, at loven er fraveget ved sædvane, skal angive grundlaget herfor, og
- at den, der med henvisning til aftale eller sædvane kræver en højere rente efter lovens, samtidig skal angive, at der ikke foreligger en forbrugeraftale.

Særlige krav om angivelse af grundlaget for en påberåbt aftale eller sædvane vil ikke have nogen større selvstændig betydning i forbrugerforhold, idet der ikke i forbrugerforhold kan aftales en højere morarente end lovens, og idet sædvaner efter arbejdsgruppens forslag generelt ikke skal kunne påberåbes i forbrugerforhold. I sager mellem erhvervsdrivende er der mindre behov for domstolskontrol med sagsfremstillingens rigtighed. Man kan desuden anføre den principielle indvending mod en sådan kontrol, at det kan tænkes, at sagsøgte slet ikke ønsker at gøre indsigelse mod rentepåstanden, selv om den angivne hjemmel er forkert eller tvivlsom. Hertil kommer, at det er et åbent spørgsmål, om man reelt ville opnå noget videre ved at foreskrive nærmere oplysninger om grundlaget for en påberåbt aftale eller sædvane, og at det antagelig ville give anledning til megen tvivl, hvad der kunne kræves, for at sagsfremstillingen var fyldestgørende. Ville det være tilstrækkeligt at anføre, at der er indgået en stilltende aftale derved, at sagsøgte har undladt at protestere over for kontoudtog, der angiver rentens højde? Ville det være tilstrækkeligt at anføre, at en sædvane fremgår af en udtalelse fra Det Danske Handelskammer (uden at dette dokumenteres af sagsøgeren)? Besvarede man disse og lignende spørgsmål bekræftende, ville der formentlig blot blive udviklet en ny "formularproces" i overensstemmelse hermed. Besvarede man dem benægtende, ville man nærme sig et krav om bevis, som hverken kan eller bør stilles i udeblivelsessager.

Af disse grunde har der i arbejdsgruppen været enighed om, at der ikke bør foreslås regler om en særlig sagsfremstilling vedrørende grundlaget for en påberåbt aftale eller sædvane.

Arbejdsgruppens *flertal* (alle undtagen Ravn) finder heller ikke tilstrækkelig anledning til at foreslå en regel om, at det i stævningen skal anføres, at der ikke foreligger en forbrugeraftale, såfremt der med henvisning til aftale eller sædvane kræves en højere rente end lovens. Flertallet har herved navnlig lagt vægt på, at det må antages allerede at være gældende ret, at der kun kan tilkendes højere rente end lovens, hvis det af stævningen og/eller det i øvrigt foreliggende materiale fremgår, at der ikke foreligger en forbrugeraftale, jf. foran afsnit A.1. Herudover har flertallet anført, at problemstillingen ikke er speciel for renteloven, men opstår på tilsvarende måde i relation til anden civilretlig forbrugerbeskyttelseslovgivning. Flertallet finder derfor, at der i givet fald bør foretages en generel vurdering af forholdet mellem retsplejelovens udeblivelsesregler og den præceptive forbrugerbeskyttelseslovgivning.

Et *mindretal* (Ravn) finder, at der med henblik på præcisering af retstilstanden bør optages en regel af det nævnte indhold i renteloven. Herved vil domstolenes arbejde med at påse lovens overholdelse desuden blive væsentligt forenklet, hvilket ikke mindst ved behandling af et stort antal sager under et betydeligt tidspres synes velbegrunder. Dertil kommer, at det for sagsøgeren må være enkelt at anføre, at der ikke foreligger en forbrugeraftale.

3. I tilslutning til det foran anførte finder arbejdsgruppen anledning til at bemærke, at retten efter arbejdsgruppens opfattelse må være beføjet til at stille spørgsmål til sagsøgeren med henblik på at afklare, hvorvidt der foreligger en forbrugeraftale. Dette gælder, selv om det i stævningen udtrykkeligt anføres, at der ikke foreligger en forbrugeraftale, såfremt sagens øvrige dokumenter skaber en formodning om, at denne oplysning ikke er rigtig. Foreligger der en forbrugeraftale, må retten efter arbejdsgruppens opfattelse kunne stille spørgsmål med henblik på at fremskaffe et rimeligt grundlag for at vurdere, hvorvidt lovens regler er overholdt. Arbejdsgruppen er derfor betænkelig ved den holdning, der er kommet til udtryk i dommen *U 1979.786 V* (omtalt i afsnit A.1).

I udeblivessager mellem erhvervsdrivende bør domstolene efter arbejdsgruppens opfattelse være tilbageholdende med at udøve "materiel procesledelse". Det bør dog ikke være udelukket, at retten stiller spørgsmål til sagsøgeren vedrørende grundlaget for en påberåbt aftale eller sædvane.

II. Rente af sagsomkostninger

A. Gældende ret

1. Forud for renteloven lå det fast, at der ikke kunne kræves rente af et sagsomkostningsbeløb tilkendt under en retssag, jf. *Munch* s. 32. Det måtte dog vist nok følge af den almindelige regel i gældsbrevslovens § 62, stk. 2, om forrentning fra den dag, da fordringshaveren påbegyndte retsforfølgning til betaling af gælden, at et sagsom-

kostningsbeløb kunne kræves forrentet med sædvanlig procesrente fra dagen for indgivelse af begæring til fogedretten om tvangsfuldbyrdelse, jf. Justitsministeriets nedenfor citerede udtalelse. Denne modifikation var (og er) imidlertid uden større praktisk betydning.

I forbindelse med Folketingets behandling af forslaget til rentelov blev spørgsmålet om forrentning af sagsomkostninger rejst af Advokatrådet i en skrivelse af 11. maj 1977 til Folketingets retsudvalg. Det anførtes i skrivelsen bl.a., at Advokatrådet fandt det ønskeligt, at der tilvejebragtes tydelig hjemmel for forrentning af sagsomkostninger, at begyndelsestidspunktet for forrentningen passende kunne fastsættes til eksekutionsfristens udløb, og at der også burde kunne kræves rente fra dette tidspunkt - dvs. fra udløbet af eksekutionsfristen for dommen i 1. instans - såfremt en påanket dom stadfæstes (skrivelsen er gengivet i U 1983 s. 308). I en skrivelse af 18. maj 1977 til retsudvalget (ligeledes gengivet i U 1983 s. 308) kommenterede Justitsministeriet Advokatrådets henvendelse således:

"Efter de gældende regler kan tilkendte sagsomkostninger ikke kræves forrentet, før fordringshaveren anmoder om en fogedforretning til inddrivelse af beløbet. Efter Justitsministeriets opfattelse må sagsomkostninger betragtes som en fordring, hvor forfaldsdagen i forvejen er bestemt til eksekutionsfristens udløb, dvs. i almindelighed 14 dage fra dommens afsigelse. Lovforslagets § 3, stk. 1, medfører således, at sagsomkostninger fremover kan kræves forrentet fra denne dag. Det kan ikke anses for påkrævet, at der tilvejebringes en særlig hjemmel for forrentning af sagsomkostninger.

Advokatrådet anfører særligt, at det ved påankede domme, der stadfæstes, vil forekomme støden og uden rationel begrundelse, såfremt domfældte ikke skulle betale rente af det i 1. instans pålagte omkostningsbeløb. Justitsministeriet skal i den forbindelse anføre, at der ikke opstår spørgsmål om morarente, idet de i 1. instans tilkendte sagsomkostninger ikke forfalder til betaling, før der er afsagt dom i ankeinstansen. Dette gælder dog ikke, hvis anken iværksættes efter eksekutionsfristens udløb. I så fald kan der imidlertid kræves morarente efter lovforslagets § 3, stk. 1, jf. ovenfor."

2. Ved Højesterets dom i *U 1983.307*, jf. Østre landsrets dom i *U 1981.393*, underkendtes Justitsministeriets opfattelse af et flertal på 6 dommere med følgende præmisser:

"Det fremgår hverken af rentelovens ordlyd eller af dens trykte forarbejder, at der ved bestemmelsen i lovens § 1, stk. 1, sammenholdt med § 3, stk. 1, er tilsigtet en ændring af den af domstolene i henhold til retsplejelovens § 328, jf. § 312, stk. 2, fulgte praksis, hvorefter sagsomkostninger ikke forrentes. Det tiltrædes derfor, at der ikke er tilstrækkeligt grundlag for at antage, at den hidtidige retstilstand på dette område er ændret, jf. herved lovens § 1, stk. 2."

1 dommer fandt, at krav på tilkendte sagsomkostninger må anses som pengekrav på formuerettens område, hvorfor der burde betales renter i medfør af § 3, stk. 1, af de ved byret og landsret tilkendte sagsomkostningsbeløb fra den dag, da kravene blev eksegible, dvs. 14 dage efter landsretsdommen.

*Lynce*s har kommenteret dommen i Advokaten 1983, s. 95. Her anføres bl.a.:

"Det Advokatrådet i 1977 gik ind for, var jo navnlig, at der blev givet renter i den forløbne periode, når sagsomkostninger var tilkendt i 1. instans, og dommen blev påanket indenfor eksekutionsfristen og derpå stadfæstet efter længere tids forløb. Det er imidlertid langt fra givet, at en sådan forrentning var blevet anerkendt, selv om vi havde fået medhold i den nu afgjorte sag (hvor der ikke var appelleret af den tabende part inden 14 dage)."

Lynæs anfører videre, at den dissenterende dommer synes at tiltræde Justitsministeriets standpunkt om, at der slet ikke opstår spørgsmål om morarenter, hvis dommen i 1. instans appelleres inden 14 dage, og at renter derfor først påløber fra udløbet af eksekutionsfristen for ankedommen.

Gomard kommenterer dommen i *Juristen* 1984, s. 329, hvor det anføres:

"Dommens resultat kunne, om man ville, begrundes med, at sagsomkostninger åbenbart er glemt i renteloven, og at en tilfredsstillende renteregulering ville kræve en selvstændig fiksering af et begyndelsestidspunkt. Dommens resultat er imidlertid klart urimeligt og indebærer både en fornægtelse af den positive indstilling til renter, som en knæsat i renteloven og en afstandtagen fra en utrykt besvarelse af et spørgsmål fra folketingsudvalget."

Dommen er endvidere kommenteret af *Lynge Andersen* i U 1983 B, s. 434 ff. Denne sætter spørgsmålstegn ved holdbarheden af Højesterets henvisning til retsplejelovens almindelige regel om fastsættelse af sagsomkostninger (§ 312, stk. 2) ud fra den betragtning, at retsplejelovens regel ikke tager stilling til spørgsmålet om forrentning af det tilkendte beløb, og at dette spørgsmål må afgøres efter rentelovens regler.

I et indlagt tilføjelsesblad til kommentaren til renteloven anfører *Munch*, at det mentlig ikke er afgjort ved dommen, om renter kan kræves fra indgivelse af begæring til fogedretten om udlæg. Det må dog vistnok antages, at dette følger af rentelovens § 3, stk. 4, der svarer til den tidligere bestemmelse om procesrente i gældsbrevslovens § 62, stk. 2, jf. foran 1.

B. De øvrige nordiske lande

1. I Sverige indførtes ved en ændring af rättegångsbalken i 1973 ret til at kræve rente af et tilkendt sagsomkostningsbeløb fra dommens dato. Rentefoden blev fastsat til 6 % p.a. svarende til den dagældende almindelig morarentesats.

I betænkningen SOU 1985:11 foresloges det (s. 32, 154-164 og 202-205), at forhøje renten af sagsomkostninger til rentelovens sædvanlige morarentesats. Man foreslog ingen ændring for så vidt angår begyndelsestidspunktet, datoen for dommen. Man henviser herved (s. 160) bl.a. til, at rente af "sagens genstand" som regel tilkendes fra sagens anlæg eller tidligere, hvorfor der ikke for så vidt angår denne gives en rentefri periode efter dommens afsigelse, hvor betalingen kan effektueres, og man ser ikke grund til at behandle sagsomkostninger anderledes. I tilfælde af appel inden for eksekutionsfristen skal rente af det i 1. instans tilkendte sagsomkostningsbeløb som hidtil betales fra dommen i 1. instans i det omfang sagsomkostningsbeløbet stadfæstes (se s. 158).

Ud over forslaget om at forhøje den rente, der kan kræves af et tilkendt sagsomkostningsbeløb, foresloges det, at udlæg under sagen, f.eks. honorar til syns- og skøns-mænd, skulle forrentes, således at rettens tilkendelse af erstatning for sådanne udlæg skulle indbefatte en rente på 10 % beregnet fra dagen for udgiftens afholdelse til dommens dato.

I forbindelse med ændringen af den svenske rentelov i 1987 blev - i overensstemmelse med renteudvalgets første forslag - rättegångsbalkens bestemmelse om forrentning af sagsomkostninger ændret, således at renten nu er den til enhver tid gældende rente efter rentelovens § 6 (diskontoen + 8 %). Forslaget om forrentning af udlæg afholdt under sagen blev ikke medtaget, idet man fandt, at det ville medføre for store komplikationer for domstolene at skulle gennemføre disse renteberegninger i forbindelse med fastsættelsen af sagsomkostningsbeløbet.

2. I Norge er det den almindelige opfattelse, at renter af sagsomkostninger kan kræves på grundlag af rentelovens almindelige regler. Spørgsmålet - herunder specielt spørgsmålet om begyndelsestidspunkt for renteberegningen i tilfælde, hvor en dom ankes inden for eksekutionsfristen og senere stadfæstes - er dog ikke endeligt afklaret i retspraksis, jf. *Lynæs* i Advokaten 1983, s. 96. *Krüger*, Pengekrav (2. udgave 1984) s. 403 anfører følgende:

"Saksomkostningsreglerne er basert på forutsetningen om en ex post-beregning av utgifter parten har pådratt seg frem til domsavsigelsestidspunktet. I dette ligger at det regulært ikke skal svares rente av tilkjente saksomkostninger, iallfall ikke før omkostningskravet er forfåit (i domsslutningen er det vanlig å operere med en 14 dagers betalingsfrist). Ved flerinstansbehandling oppstår spørsmålet om det kan opereres med renter av underinstansens omkostningsfastsettelse i de tilfelle hvor denne opprettholdes av ankeinstansen. Det gjelder jo her beløp som er tilkjent, men holdt tilbake i påvente af ankesakens utfall. Spørsmålet om renter av saksomkostninger forelå, men ble ikke avgjort i Rt. 1981.1323. ...Rentekrav ble godtatt av motparten og lagt til grunn av Høyesterett i Rt. 1982.588 og Rt. 1982.1416, jf. RG 1983.829 Skien og Porsgrunn. Også der underinstansen med urette unnlatte å tilkjenne saksomkostninger vil Høyesterett kunne innlemme renter av det som skulle vært tilkjent, Rt. 1983.127. Retten vil med en skjønnsmessig fastsettelse efter tvml. § 176 kunne ta hensyn til rentefaktoren uten å beregne renten særskilt (slik det ble gjort i 1983-dommen). Når *morarenteloven* legges til grunn, betyr dette at man både anser saksomkostningskravet som et pengekrav på formuerettens område - og godtar at kravet er forfåit til tross for at vedkommende dom er påanket. Dette syn er lagt til grunn i en uttalelse fra justisdepartementets lovavdeling datert 21. august 1978. Om spørsmålet, se Norsk Advokatblad 1983 s. 96 og s. 158."

C Arbejdsgruppens overvejelser

Der kan efter arbejdsgruppens opfattelse ikke anføres nogen holdbar begrundelse for, at sagsomkostninger skal være undtaget fra det almindelige princip om, at forsinket betaling af et pengebeløb medfører pligt til at betale rente. Det forhold, at sagsomkostninger fastsættes som et samlet, rundt beløb, jf. retsplejelovens § 312, stk. 2, kan ikke begrunde fritagelse for at forrente det tilkendte omkostningsbeløb i overensstemmelse med rentelovens almindelige regler, og arbejdsgruppen finder derfor i overensstemmelse med det af *Lynge Andersen* anførte, at der må sættes spørgsmålstegn ved rigtigheden af dommen *U 1983.307 H*.

Efter denne dom må det imidlertid lægges til grund, at ret til rente af sagsomkostninger fra et tidligere tidspunkt end indgivelse af begæring om tvangsfuldbyrdelse

kun kan gennemføres ved lovgivning. For så vidt angår tilfælde, hvor en dom ankes inden for eksekutionsfristen, og hvor dommens bestemmelse om sagsomkostninger senere stadfæstes af ankeinstansen, vil lovgivning under alle omstændigheder være nødvendig, såfremt man ønsker at tillægge den vindende part ret til rente allerede fra dommen i 1. instans, idet dette resultat ikke kunne nås på grundlag af rentelovens almindelige regler, jf. Justitsministeriets udtalelse citeret foran under A.1 og dissensen i *U 1983307 H*.

På denne baggrund foreslår arbejdsgruppen, at der indsættes en særlig bestemmelse i renteloven om forrentning af sagsomkostninger, jf. lovudkastets § 8.

Efter § 8, stk. 1, skal sagsomkostninger tilkendt ved dom eller anden retsafgørelse forrentes fra fuldbyrdelsesfristens udløb med lovens sædvanlige morarente.

Bestemmelsen omfatter ikke alene sagsomkostninger fastsat i domme, men også sagsomkostninger tilkendt ved særskilte afgørelser - kendelser eller beslutninger - f.eks. i forbindelse med, at sagsøgeren hæver sagen, eller i forbindelse med indgåelse af retsforlig. Fuldbyrdelsesfristen for en retsafgørelse om sagsomkostninger er - hvad enten afgørelsen er indeholdt i en dom eller er truffet ved særskilt kendelse eller beslutning - normalt 14 dage, jf. restplejelovens § 480, stk. 1 og 5, sammenholdt med § 481, stk. 1.

Ved valget af fuldbyrdelsesfristens udløb som begyndelsestidspunkt for forrentningen har arbejdsgruppen lagt vægt på, at det er naturligt at opfatte fuldbyrdelsesfristens sidste dag som den sidste rettidige betalingsdag, hvilket også stemmer med, at det - i hvert fald i domme - ofte udtrykkelig bestemmes, at de idømte sagsomkostninger skal betales inden 14 dage. Pligt til at betale rente fra fuldbyrdelsesfristens udløb harmonerer således også med lovens § 3, stk. 1, jf. Justitsministeriets foran citerede udtalelse. Når arbejdsgruppen ikke har kunnet tilslutte sig den svenske regel om forrentning fra dommens dato, beror det også på, at praktiske grunde taler for en rentefri betalingsperiode.

Af undtagelsen i lovudkastets § 1, stk. 2, nr. 2, følger, at § 8 ikke finder anvendelse på sagsomkostninger, som domfældte i en straffesag skal betale til det offentlige. Påkendes et civilt krav under en straffesag, og tilkendes der i denne forbindelse (undtagelsesvis) forurettede sagsomkostninger, vil disse derimod være omfattet af § 8.

Et særligt - og væsentlig - spørgsmål er som allerede nævnt, fra hvilket tidspunkt et sagsomkostningsbeløb bør forrentes i tilfælde af, at en dom (eller en særskilt omkostningsafgørelse) appelleres inden fuldbyrdelsesfristens udløb, og dommens omkostningsafgørelse (den særskilte omkostningsafgørelse) senere stadfæstes. Appellen har i dette tilfælde opsættende virkning, medmindre andet bestemmes, og den tabende part har derfor ikke pligt til at betale omkostningsbeløbet før ved udløbet af eksekutionsfristen for appelinstansens afgørelse. Til støtte for alligevel at tillægge den vindende part ret til rente tilbage fra afgørelsen i 1. instans (udløbet af fuldbyrdelsesfristen for denne afgørelse) kan anføres, at den vindende part normalt har skullet afregne salær og udlæg til sin advokat allerede i forbindelse med afgørelsen i 1. instans. En regel om pligt til forrentning fra dommen i 1. instans vil endvidere kunne modvirke

"kreditanker", idet den vil indebære, at den tabende part ikke gennem appel kan opnå en rentefri kredit med betalingen af sagsomkostningsbeløbet. Endelig kan anføres, at der ikke er grund til at behandle sagsomkostningerne anderledes end hovedstolen, der jo forrentes fra sagsanlægget i 1. instans (eller tidligere) uanset appel inden for eksekutionsfristen.

Arbejdsgruppen foreslår herefter, at der i tilfælde af appel skal betales rente fra udløbet af fuldbyrdelsesfristen for afgørelsen i foregående instans i det omfang, afgørelsen om sagsomkostninger stadfæstes, og at dette skal gælde, selv om appel fandt sted inden fuldbyrdelsesfristens udløb, eller appellen i øvrigt havde opsættende virkning, jf. lovudkastets § 8, stk. 2.

Når begyndelsestidspunktet ikke skal være dagen for afgørelsen i 1. instans, men udløbet af fuldbyrdelsesfristen for denne afgørelse, beror det på, at den tabende part efter den almindelige regel i stk. 1 havde en betalingsfrist svarende til fuldbyrdelsesfristen og ikke bør stilles ringere som følge af appellen. Bestemmelsen har naturligvis størst betydning i relation til sagsomkostningsbeløb tilkendt i domme. Den er imidlertid - ligesom stk. 1 - formuleret generelt, således at den tillige omfatter særskilte omkostningsafgørelser. Den sidste sætning "eller appellen i øvrigt havde opsættende virkning" sigter til bestemmelsen i retsplejelovens § 480, stk. 3, hvorefter den ret, til hvilken en dom ankes efter fuldbyrdelsesfristens udløb, kan tillægge anken opsættende virkning.

Arbejdsgruppen har overvejet, om princippet i § 8, stk. 2, burde gælde tilsvarende i tilfælde, hvor appelinstansen ophæver omkostningsafgørelsen i 1. instans og fastsætter sagsomkostninger for begge retter, hvilket navnlig forekommer i tilfælde, hvor appelinstansen når til et modsat resultat vedrørende sagens hovedspørgsmål. En regel herom ville imidlertid give anledning til praktiske vanskeligheder, fordi den ville forudsætte, at appelinstansen fordelte det samlede sagsomkostningsbeløb på henholdsvis sagsomkostninger for 1. instans og sagsomkostninger for appelinstansen. Arbejdsgruppen har bl.a. af denne grund ikke villet foreslå en sådan regel. Domstolene bør imidlertid i disse tilfælde være opmærksomme på, at den vindende part kan have afholdt betydelige udgifter allerede i forbindelse med sagens behandling i 1. instans, således at der ved fastsættelsen af det samlede sagsomkostningsbeløb efter omstændighederne bør tages hensyn også til rentetabet.

Det forekommer også, at appelinstansen træffer en ny afgørelse specielt vedrørende omkostningerne i foregående instans. Har appellanten (kærende) ikke fået tilkendt omkostninger i foregående instans, men tilkendes han i appelinstansen et beløb som omkostninger for foregående instans, skal dette beløb først forrentes fra udløbet af fuldbyrdelsesfristen for appelinstansens afgørelse. I dette tilfælde må kravet jo siges først at være opstået ved appelinstansens afgørelse. Ligesom i tilfælde, hvor der fastsættes et samlet omkostningsbeløb for begge retter, kan appelinstansen imidlertid ved fastsættelsen af omkostningsbeløbet for foregående instans tage rentetabet i betragtning.

Såfremt appelinstansen forhøjer et omkostningsbeløb tilkendt i foregående instans, skal det beløb, der blev tilkendt i foregående instans, forrentes fra udløbet af fuldbyr-

delsesfristen for afgørelsen i foregående instans, medens forhøjelsesbeløbet først skal forrentes fra udløbet af fuldbyrdelsesfristen for appelinstansens afgørelse.

Som omtalt foran under B.1 fremsatte det svenske renteudvalg forslag om, at der ved fastsættelsen af sagsomkostninger skulle beregnes rente af udlæg afholdt af den vindende part under sagen. En sådan regel har arbejdsgruppen ikke kunnet gå ind for, idet den ville medføre store praktiske problemer og en betydelig arbejdsbyrde for domstolene. Af samme grund er forslaget som omtalt heller ikke blevet gennemført i Sverige. Har den vindende part måttet udlægge store beløb i længere tid, vil det heraf følgende rentetab dog efter omstændighederne kunne tages i betragtning ved fastsættelsen af sagsomkostningsbeløbet.

De af arbejdsgruppen foreslåede bestemmelser om forrentning af sagsomkostninger vil ikke komplicere sagernes behandling eller formuleringen af omkostningsbestemmelser i domme m.v. Domstolene skal nemlig ikke på samme måde som med hensyn til hovedstolen i hvert enkelt tilfælde tage stilling til rentespørgsmålet, idet dette gennem de foreslåede lovregler vil være reguleret på en fast og entydig måde. Retten til rente af et tilkendt sagsomkostningsbeløb vil følge umiddelbart af disse lovregler, og det vil derfor ikke være nødvendigt, at der nedlægges påstand om forrentning af sagsomkostningsbeløbet, ligesom det ikke vil være nødvendigt at omtale rentespørgsmålet i omkostningsafgørelsen.

Kapitel 7.

Lovudkast med bemærkninger

I. Arbejdsgruppens lovudkast

På alle punkter, hvor der foreligger flertals- og mindretalsudtalelser, gengiver lovudkastet flertallets forslag.

Nedenfor i afsnit **III** er givet en oversigt over mindretalsudtalelserne i betænkningen.

Udkast til lov om renter ved forsinket betaling

Kapitel 1.

Fælles bestemmelser

Lovens anvendelsesområde

§ 1. Loven gælder for rente af pengekrav, der ikke betales rettidigt.

Stk.2. Loven finder ikke anvendelse på

1) bøder, tvangsbøder og konfiskationsbeløb,

2) sagsomkostninger i straffesager og andre krav, der tilkommer det offentlige inden for strafferetsplejens område.

Fravigelse af loven

§ 2. Loven finder ikke anvendelse, hvis andet er bestemt ved eller i henhold til lov, eller hvis andet er aftalt, jf. dog kapitel 2 om forbrugeraftaler.

Stk. 2. Ved krav, der udspringer af aftale mellem erhvervsdrivende, finder loven endvidere ikke anvendelse, hvis andet følger af handelsbrug eller anden sædvane.

Rentens begyndelsestidspunkt

§ 3. Rente skal betales, når der er gået 1 måned efter den dag, da fordringshaveren har afsendt regning eller på anden måde fremsat anmodning om betaling.

Stk 2. Er den sidste rettidige betalingsdag bestemt ved parternes aftale eller i øvrigt

på en for skyldneren bindende måde, skal rente dog betales fra denne dag. Skal betaling i medfør af lov- eller andre retsregler ske ved påkrav, finder stk. 1 anvendelse.

Stk. 3. Uanset stk. 1 og 2 skal der tidligst betales rente, når der er gået 1 måned efter den dag, da fordringshaveren har afgivet de oplysninger vedrørende kravets be-rettigelse og størrelse, som med rimelighed kan kræves meddelt af ham. Angår de manglende oplysninger alene en del af det krævede beløb, skal der betales rente af den øvrige del af kravet.

Stk. 4. Uanset stk. 1 og 3 skal der senest betales rente fra den dag, da fordringshave- ren begyndte retsforfølgning til betaling af gælden.

Stk. 5. Hvor særlige forhold begrunder det, kan retten bestemme, at rente skal beta- les fra et tidligere eller senere tidspunkt.

Særlige forhold hos fordringshaveren

§ 4. Hvis fordringshaverens forhold hindrer betaling eller giver skyldneren ret til at undlade at betale, skal der ikke betales rente, så længe forholdet varer. Dette gælder, uanset det er aftalt, at gælden forrentes forud for den sidste rettidige betalingsdag.

Stk. 2. Hvis hindringens beskaffenhed og omstændighederne i øvrigt taler herfor, kan det pålægges skyldneren helt eller delvis at godtgøre fordringshaveren den rente- gevinst, skyldneren har eller kunne have opnået som følge af betalingsudsættelsen.

Rentens størrelse

§ 5. Renten efter den sidste rettidige betalingsdag fastsættes til en årlig rente, der svarer til den til enhver tid fastsatte officielle diskonto med tillæg af 6 pct. Fordrings- haveren kan opgøre sit tilgodehavende således, at der hvert år pr. 31. december tilskri- ves rente i henhold til 1. pkt. og for tiden derefter beregnes rente af det således frem- komne beløb.

Stk. 2. Justitsministeren kan efter forhandling med Danmarks Nationalbank og Økonomiministeriet ændre det i stk. 1 nævnte tillæg til den officielle diskonto.

Stk. 3. Hvor særlige forhold begrunder det, kan retten bestemme, at der skal betales en højere eller lavere rente.

Bevarelse af kreditrente

§ 6. Kunne fordringshaveren for tiden forud for den sidste rettidige betalingsdag kræve en fast eller variabel rente, der, eventuelt med tillæg af en løbende provision eller lignende, er højere end den rente, der er fastsat efter § 5, stk. 1 og 2, bevarer for- dringshaveren efter den sidste rettidige betalingsdag retten til den højere rente m.v.

Lovbestemmelser om lavere rente

§ 7. Fører lovbestemmelser om rente for særlige krav til en lavere rente end den, der er fastsat efter § 5, stk. 1 og 2, skal skyldneren dog betale den dér nævnte rente fra den dag, da fordringshaveren begyndte retsforfølgning til betaling af gælden. § 5, stk. 3, finder tilsvarende anvendelse.

Rente af sagsomkostninger

§ 8. Sagsomkostninger tilkendt ved dom eller anden retsafgørelse forrentes fra fuldbyrdelsesfristens udløb med rente som fastsat efter § 5, stk. 1 og 2.

Stk. 2. I tilfælde af appel skal rente betales fra udløbet af fuldbyrdelsesfristen for afgørelsen i foregående instans i det omfang, afgørelsen om sagsomkostninger stadfæstes. Dette gælder, selv om appel fandt sted inden fuldbyrdelsesfristens udløb, eller appellen i øvrigt havde opsættende virkning.

Kapitel 2.

Særlige bestemmelser om forbrugeraftaler

Forbrugeraftaler

§ 9. §§ 10 og 11 finder anvendelse, når kravet udspringer af en forbrugeraftale, og forbrugeren er skyldner.

Stk. 2. Ved en forbrugeraftale forstås en aftale, som en erhvervsdrivende indgår i sit erhverv, når den erhvervsdrivendes ydelse hovedsagelig er bestemt til ikke-erhvervsmæssig anvendelse for den anden part (forbrugeren), og den erhvervsdrivende vidste eller burde vide dette.

Stk. 3. Den erhvervsdrivende har bevisbyrden for, at en aftale, han har indgået, ikke er en forbrugeraftale.

Stk. 4. Som en forbrugeraftale anses under i øvrigt samme betingelser som nævnt i stk. 2 endvidere en aftale, som forbrugeren indgår med en ikke-erhvervsdrivende, hvis aftalen for denne er indgået eller formidlet af en erhvervsdrivende.

Aftaler om rentens størrelse

§ 10. § 5 kan ikke ved aftale fraviges til skade for forbrugeren.

Stk. 2. Vedtagelse om, at forbrugeren efter den sidste rettidige betalingsdag i stedet for eller i tillæg til rente skal betale en løbende provision eller lignende, er ikke binden-

de for forbrugeren i det omfang, summen af rente og provision overstiger renten efter § 5.

Stk. 3. I de tilfælde, der er nævnt i § 6, bevarer fordringshaveren dog uanset stk. 1 og 2 retten til den højere rente m.v.

Stk. 4. Fordringshaveren kan ikke i forbindelse med et frivilligt forlig til afvikling af forfalden gæld, der indeholder bestemmelse om, at forliget kan tjene som grundlag for fuldbyrdelse, gyldigt betinge sig en rente, der overstiger renten efter § 5 eller i givet fald den rente m.v., der kan kræves i medfør af stk. 3, jf. § 6. Dette gælder såvel med hensyn til den rente, der anvendes ved opgørelsen af restgælden, som med hensyn til renten for tiden efter forliget.

Stk. 5. Stk. 1-4 gælder ikke for aftaler, der indgås af banker, sparekasser, andelskasser samt realkreditinstitutter, der er godkendt af staten.

Rykkergebyr

§ 11. Fordringshaveren kan kun kræve gebyr for rykkerskrivelser eller andre skriftlige betalingspåmindelser, såfremt dette følger af forudgående aftale. Gebyret må ikke overstige, hvad der under hensyn til fordringshaverens omkostninger og omstændighederne i øvrigt er rimeligt.

Stk. 2. Stk. 1 berører ikke fordringshaverens ret til erstatning for sædvanlige inkassoomkostninger.

Kapitel 3.

Ikrafttrædelses- og overgangsbestemmelser m.v.

II. Bemærkninger til lovudkastets enkelte bestemmelser

Til § 1.

§ 1 fastlægger lovens anvendelsesområde.

Efter *stk. 1* gælder loven kun for rente af *pengekrav*. Dette svarer til gældende ret.

Efter lovudkastet udvides anvendelsesområdet til at omfatte *alle former for pengekrav*, herunder også krav uden for formuerettens område, og lovudkastet gælder således også for bl.a. offentligretlige og familieretlige krav. Vedrørende baggrunden for og de praktiske konsekvenser af forslaget om at udvide anvendelsesområdet til også at omfatte ikke-formueretlige krav henvises til kapitel 2, afsnit I.C. Som en konsekvens af ændringen udgår den gældende lovs § 8.

Særregler om forrentning af offentligretlige krav, der findes i anden lovgivning, går forud for renteloven. Er den rente, der hjemles ved den pågældende særregel, lavere

end rentelovens, skal fordringshaveren dog altid kunne kræve forrentning med rentelovens rente fra den dag, retsforfølgning blev indledt, jf. lovudkastets § 7.

Underholdsbidrag forrentes på samme måde som andre pengekrav, det vil sige normalt fra den sidste rettidige betalingsdag, da denne er fastsat ved parternes aftale eller ved en bindende administrativ afgørelse. Som følge af inddrivelseslovens § 1, stk. 3, vil renter dog ikke kunne inddrives efter de særlige regler i denne lov, og den bidragsberettigede må derfor i givet fald søge renterne inddrevet gennem sagsanlæg.

Lovudkastet gælder alene for rente af pengekrav, der *ikke betales rettidigt* (morarente). Spørgsmålet om, hvorvidt en fordringshaver kan gøre krav på kreditrente, reguleres ikke i lovudkastet, idet den gældende lovs § 2 foreslås udeladt. Kreditrente er herefter kun nævnt i nogle bestemmelser, der omhandler situationer, hvor der består en sammenhæng mellem kredit- og morarente, jf. lovudkastets § 4, stk. 1, 2. pkt., vedrørende konsekvenserne af fordringshavermora samt § 6 (og § 10, stk. 3) om fortsat ret til en aftalt eller ved lov eller sædvane fastsat kreditrente også i tiden efter den sidste rettidige betalingsdag.

Rente efter påkravsreglen i lovudkastets § 3, stk. 1, og efter reglen om procesrente i lovudkastets § 3, stk. 4, forudsætter, at kravet er forfaldent, hvilket kan udledes af § 1, stk. 1.

Ved *stk. 2* undtages bøder, tvangsbøder og konfiskationsbeløb samt sagsomkostninger i straffesager og andre krav, der tilkommer det offentlige inden for strafferetsplejens område, fra lovens anvendelsesområde. Vedrørende baggrunden for denne undtagelse henvises til kapitel 2, afsnit I.C.5.

Undtagelsen berører ikke det offentliges mulighed for at betinge sig renter i forbindelse med aftaler om henstand med betaling af bøder m.v., idet der i dette tilfælde er tale om kreditrenter.

Til § 2.

Efter *stk. 1* viger loven for bestemmelser om forrentning i anden lovgivning og for aftaler mellem parterne om forrentning, jf. den gældende lovs § 1, stk. 2. Efter lovudkastets § 10, stk. 1, kan bestemmelsen om rentens højde i lovudkastets § 5 dog ikke ved forbrugeraftaler fraviges til skade for forbrugeren, ligesom heller ikke de øvrige særegler om forbrugeraftaler, der er indeholdt i lovudkastets kapitel 2, kan fraviges til skade for forbrugeren.

Efter *stk. 2* kan loven endvidere fraviges ved handelsbrug eller anden sædvane, hvis kravet udspringer af en aftale mellem to erhvervsdrivende.

I forholdet mellem en erhvervsdrivende og en forbruger eller i forholdet mellem to privatpersoner kan ingen af lovens bestemmelser fraviges ved sædvane. Dette udelukker ikke, at en ret til kreditrente kan støttes på en sædvane. Hvis dette er tilfældet, bevarer fordringshaveren også efter en eventuel misligholdelse retten til denne rente, jf. lovudkastets § 6.

Som anført i kapitel 2, afsnit II.C.1, har den foreslåede begrænsning i lovens henvisning til sædvaner i alt væsentligt alene karakter af en klargøring af den gældende retstilstand.

Til § 3.

Princippet i *stk. 1* svarer til den gældende lovs § 3, stk. 2. Der skal betales rente, når der er gået 1 måned efter den dag, hvor fordringshaveren har anmodet om betaling. Bestemmelsen nævner som et eksempel på en betalingsanmodning, at fordringshaveren har fremsendt regning. Der kræves således ikke en særlig betalingsanmodning ved siden af en regning.

Det er ligesom efter gældende ret afsendelsen af betalingsanmodningen, ikke skyldnerens modtagelse heraf, der er udgangspunktet for beregningen af månedsfristen.

Det kræves - ligeledes i overensstemmelse med gældende ret - ikke ubetinget, at fordringshaveren i betalingsanmodningen angiver det beløb, der kræves. Det følger imidlertid af lovudkastets § 3, stk. 3, at fordringshaveren i de - almindelige - tilfælde, hvor det må påhvile ham at opføre sit krav, først kan kræve rente, når der er gået 1 måned efter den dag, da han har afgivet oplysning om kravets størrelse.

Til forskel fra den gældende lovs § 3, stk. 2, kræves det ikke i lovudkastets § 3, stk. 1, at fordringshaveren giver oplysning om pligten til at betale rente ved manglende betaling.

Som anført i bemærkningerne til § 1, stk. 1, er det en forudsætning, at fordringen er forfalden.

Bestemmelserne i den gældende lovs § 3, stk. 2, 2. og 3. pkt., er udeladt, men det er forudsat, at de regler, der er indeholdt i disse bestemmelser, fortsat vil være gældende.

Månedsfristen skal således fortsat beregnes i overensstemmelse med den gældende lovs § 3, stk. 2, 2. pkt., i tilfælde, hvor fordringshaveren har afsendt eller fremsat betalingsanmodning på en månedsdag, som ikke findes i den følgende måned, f.eks. den 31. maj. I så fald skal der betales rente fra den sidste dag i den følgende måned, d.v.s. den 30. juni, således at der påløber rente fra og med den 1. juli.

Såfremt en skriftlig betalingsanmodning forsinkes under forsendelsen i mere end en måned eller slet ikke kommer frem, skal skyldneren ikke betale rente for det tidsrum, der ligger forud for modtagelsen af betalingsanmodningen, jf. den gældende lovs § 3, stk. 2, 3. pkt., som er udtryk for det almindelige obligationsretlige princip om, at et påbud ikke har virkning, før det kommer frem til adressaten.

I øvrigt henvises til kapitel 3, afsnit U.C.

Bestemmelsen i *stk. 2* svarer i princippet til den gældende lovs § 3, stk. 1. Stk. 2 finder anvendelse, når parterne har aftalt en bestemt betalingsdag, eller hvis denne i øvrigt er bestemt på bindende måde. I så fald skal der betales rente fra denne dag, og fordringshaveren er ikke henvist til at fremsætte påkrav efter hovedreglen i stk. 1 og vente 1 måned herefter, før der kan beregnes rente.

Det afgørende tidspunkt er "den sidste rettidige betalingsdag". Herved forstås den dag, da skyldneren har pligt til at betale fordringen (handlingstiden).

Den sidste rettidige betalingsdag kan være bestemt ved parternes aftale eller ved lov, sædvane eller retsafgørelse. Formuleringen af bestemmelsen udelukker ikke, at den sidste rettidige betalingsdag efter omstændighederne kan anses for bestemt ved stiltiende aftale, f.eks. hvis skyldneren tidligere har betalt i henhold til kontoudtog, hvoraf samme betalingsvilkår fremgik. Det er derimod ikke tilstrækkeligt, at fordringshaveren ensidigt har fastsat betalingsdagen i en faktura. Dette vil ikke være bindende for skyldneren.

Såfremt aftalen knytter betalingstiden til en bestemt begivenheds indtræden, f.eks. færdiggørelsen af et arbejde, vil betalingsdagen være bestemt ved parternes aftale, uanset om aftalen går ud på betaling *ved* eller en vis tid *efter* begivenhedens indtræden.

I lighed med bestemmelsen i stk. 1 kan det ikke efter bestemmelsen i stk. 2 kræves, at der skyldes et bestemt beløb, eller at skyldneren forud for den sidste rettidige betalingsdag har fået kendskab til, hvilket beløb fordringshaveren kræver. Som anført ovenfor i bemærkningerne til stk. 1 kan et sådant krav imidlertid følge indirekte af stk. 3.

Det fremgår af stk. 2, 2. pkt., at hvis betaling i medfør af lov- eller andre retsregler skal ske ved påkrav, finder reglen i stk. 1 anvendelse. Hvis det derimod følger af parternes *aftale*, at betaling skal ske ved påkrav, må betalingsdagen anses for bestemt ved parternes aftale, således at rente kan beregnes fra påkravsdagen efter bestemmelsen i stk. 2, 1. pkt.

I øvrigt henvises til kapitel 3, afsnit I.C.

Ifølge stk. 3 skal der uanset stk. 1 og stk. 2 tidligst betales rente, når der er gået 1 måned efter den dag, da fordringshaveren har afgivet de oplysninger vedrørende kravets berettigelse og størrelse, som med rimelighed kan kræves meddelt af ham. Det er således afgørende, om fordringshaveren har opfyldt sin oplysningspligt, hvorimod det er uden betydning, om skyldneren herefter har tilstrækkelige oplysninger til en endelig bedømmelse af kravets berettigelse eller størrelse. Fordringshaveren kan således som udgangspunkt kræve rente efter stk. 1 og 2, selv om der består tvivl om kravets berettigelse eller størrelse.

Det vil normalt være en betingelse for pligten til at betale rente, at fordringshaveren har opgjort sit krav til et bestemt beløb, men det gælder dog ikke ubetinget, jf. ovenfor i bemærkningerne til stk. 1 og 2.

En sælgers eller tjenesteyders ret til rente efter påkravsreglen i stk. 1 vil normalt være betinget af, at regningen er specificeret i sædvanligt og rimeligt omfang eller, hvis der af det offentlige er fastsat særlige faktureringsregler, i overensstemmelse med disse. Opfylder den først fremsendte regning ikke specificationskravet, kan rente i almindelighed først kræves, når der er gået 1 måned efter afgivelse af de manglende specifikationer. Skyldneren vil dog efter almindelige passivitetsregler kunne fortabe sin ret til at påberåbe sig suspensionsreglen i stk. 3, hvis skyldneren ikke inden rimelig tid reagerer over for den først fremsendte regning ved at kræve yderligere specifikation.

Ligesom efter stk. 1 beregnes fristen efter stk. 3 med udgangspunkt i dagen for oplysningernes afgivelse - ikke dagen for skyldnerens modtagelse af oplysningerne. Hvis en skrivelse indeholdende oplysningerne forsinkes i mere end en måned under forsendelsen, skal der ikke betales rente, før skrивelsen er kommet frem til skyldneren, jf. bemærkningerne til stk. 1.

Efter bestemmelsen i stk. 3, 2, *pkt.*, kan fordringshaveren opdele sit krav, således at den del at det samlede krav, der er tilstrækkeligt oplyst fra fordringshaverens side, forrentes efter § 3, stk. 1 eller 2 eller eventuelt efter stk. 3, 1. *pkt.*, og således at suspensionen kun angår den uoplyste del af det samlede krav.

I øvrigt henvises til kapitel 3, afsnit III.C.

Efter *stk. 4* skal der uanset stk. 1 og 3 senest betales rente fra den dag, da fordringshaveren begyndte retsforfølgning - det vil navnlig sige anlagde retssag - til betaling af gælden (procesrente).

Der kan ikke kræves procesrente, hvis kravet ikke er forfaldent på tidspunktet for sagens anlæg, jf. ovenfor i bemærkningerne til stk. 1.

Bestemmelsen svarer til den gældende lovs § 3, stk. 4.

Efter *stk. 5* kan retten, hvor særlige forhold begrunder det, bestemme, at rente skal betales fra et tidligere eller senere tidspunkt. Bestemmelsen svarer til den gældende lovs § 3, stk. 5.

Stk. 5 kan bl.a. udnyttes til at fastsætte et tidligere forrentningstidspunkt ved tilbagesøgningskrav og krav på erstatning for skade forvoldt ved strafbar handling, se her til kapitel 3, afsnit V. A og B.

Lovudkastets § 1, stk. 1, udelukker ikke, at der i medfør af § 3, stk. 5, tilkendes rente fra et tidspunkt, der ligger forud for forfaldsdagen. Der kan f.eks. ved tilbagesøgningskrav i anledning af ophævelse af en aftale eventuelt tilkendes rente allerede fra betalingsdagen.

Til § 4.

Ifølge *stk. 1* skal der ikke betales rente, så længe fordringshaverens forhold hindrer betaling (fordringshavermora). Dette gælder både morarente og kreditrente, jf. lovudkastets § 4, stk. 1, 2. *pkt.*

Ud over ved denne egentlige fordringshavermora skal der heller ikke betales rente i tilfælde, hvor fordringshaverens forhold giver skyldneren ret til at undlade betaling, f.eks. hvis fordringshaveren er en sælger, der undlader som aftalt at udlevere salgsgenstanden samtidig med, at køberen tilbyder betaling af købesummen.

Med den sidstnævnte præcisering svarer stk. 1 til den gældende lovs § 4, stk. 1.

Efter *stk. 2* kan det, hvis omstændighederne taler herfor, pålægges skyldneren helt eller delvist at godtgøre fordringshaveren den rentegevinst, skyldneren har eller kunne have fået som følge af betalingsudsættelsen. Med denne formulering overlades det til

domstolene ud fra friere overvejelser at fastsætte, hvilken rente der i givet fald skal betales. Det kan således i videre omfang pålægges skyldneren at afgive rentegevinsten end efter den gældende lovs § 4, stk. 2, om indsættelse af beløbet i bank eller sparekasse.

I øvrigt henvises til kapitel 3, afsnit VI.C.

Til § 5.

I *stk. 1, 1. pkt.*, fastsættes morarentesatsen til en årlig rente, der svarer til den til enhver tid fastsatte officielle diskonto med tillæg af 6 %, hvilket svarer til den gældende lovs § 5, stk. 1. Det er forudsat, at rentesatsen fortsat skal svare til den gennemsnitlige udlånsrente for erhvervsdrivende.

Satsen på diskontoen + 6 % anvendes i alle forhold, både i erhvervsmæssige forhold og forbrugerforhold. Dog kan satsen som anført i bemærkningerne til § 2 fraviges ved aftale i forholdet mellem to erhvervsdrivende eller to private samt ved sædvane i forholdet mellem to erhvervsdrivende.

Efter *stk. 1, 2. pkt.* der er en ny bestemmelse, kan fordringshaveren beregne sig renters rente, idet rente kan tilskrives én gang årligt, således at fordringshaveren derefter kan beregne sig rente af det således opgjorte beløb. Opgørelsen skal ske pr. 31. december, men det er ikke en betingelse, at opgørelsen rent faktisk sker denne dato, ligesom det heller ikke kræves, at fordringshaveren giver skyldneren meddelelse om, at der er foretaget rentetilskrivning.

En påstand under en retssag om tilkendelse af "sædvanlig morarente", "sædvanlig procesrente" eller lignende vil automatisk omfatte retten til at forlange renters rente i overensstemmelse med den ny regel.

Reglen er ikke til hinder for aftaler eller sædvaner om ret til renters rente i videre omfang, f.eks. i form af hyppigere rentetilskrivning.

I øvrigt henvises til kapitel 4, afsnit II.B

Ved *stk. 2* bemyndiges justitsministeren til efter forhandling med Danmarks Nationalbank og Økonomiministeriet at ændre tillægget til diskontoen under hensyn til udviklingen i det almindelige renteniveau.

I modsætning til den gældende lovs § 5, stk. 2, er justitsministerens adgang hertil ikke tidsmæssigt begrænset, se hertil kapitel 4, afsnit I.C.4.

Stk. 3 svarer til den gældende lovs § 5, stk. 3. Herefter har retten en skønsmæssig adgang til at fastsætte en højere eller lavere rente, herunder ved at tilkende renters rente i videre omfang end hjemlet ved *stk. 1, 2. pkt.*, jf. herved kapitel 4, afsnit II.A.1. om tilfælde, hvor der alene skyldes et rentebeløb.

Stk. 3 må sammenholdes med udkastets § 3, stk. 5, om skønsmæssig regulering af begyndelsestidspunktet.

Til § 6.

Efter denne bestemmelse kan fordringshaveren fortsat kræve en kreditrente, som har været løbende forud for den sidste rettidige betalingsdag, hvilket fordringshaveren har interesse i, hvis denne kreditrente er højere end lovens morarentesats. Princippet i udkastets § 6 svarer til den gældende lovs § 6, men bestemmelsen er formuleret på samme måde som den gældende lovs § 7, stk. 3. Herved er det bl.a. præciseret, at en løbende provision eller lignende skal sidestilles med den egentlige kreditrente ved princippet anvendelse.

Om baggrunden for omformuleringen af § 6 henvises i øvrigt til kapitel 4, afsnit III.

Efter lovudkastets § 10, stk. 3, bevarer fordringshaveren også i forbrugerforhold retten til en højere kreditrente, uanset at morarentens størrelse i øvrigt ikke kan overstige lovens sats.

Hvis kreditrenten er lavere end lovens morarente, kan denne kræves i stedet for kreditrenten fra det tidspunkt, der følger af udkastets § 3.

Til § 7.

Efter denne bestemmelse, der svarer til den gældende lovs § 9, skal skyldneren betale rentelovens morarente fra dagen for påbegyndelse af retsforfølgning, selv om der er fastsat en lavere rente i særlig lovgivning.

Reglen gælder ligesom lovudkastet som helhed også for ikke-formuretlige krav, jf. kapitel 4, afsnit IV.

Til § 8.

Denne bestemmelse, der er ny, indeholder regler om forrentning af sagsomkostninger.

Efter *stk. 1* skal sagsomkostninger tilkendt ved dom eller anden retsafgørelse forrentes fra fuldbyrdelsesfristens udløb med lovens sædvanlige morarente.

Bestemmelsen omfatter ikke alene sagsomkostninger fastsat i domme, men også sagsomkostninger tilkendt ved særskilte afgørelser - kendelser eller beslutninger - f.eks. i forbindelse med, at sagsøgeren hæver sagen, eller i forbindelse med indgåelse af retsforlig. Fuldbyrdelsesfristen for en retsafgørelse om sagsomkostninger er - hvad enten afgørelsen er indeholdt i en dom eller er truffet ved særskilt kendelse eller beslutning - normalt 14 dage, jf. retsplejelovens § 480, stk. 1 og 5, sammenholdt med § 481, stk. 1.

Det følger af lovudkastets § 1, stk. 2, nr. 2, at § 8 ikke finder anvendelse på sagsomkostninger, som domfældte i en straffesag skal betale til det offentlige. Påkendes et civilt krav under en straffesag og tilkendes der i denne forbindelse forurettede sagsomkostninger, vil disse derimod være omfattet af § 8.

Efter *stk. 2* skal der i tilfælde af appel betales rente fra udløbet af fuldbyrdelsesfristen for afgørelsen i den foregående instans i det omfang, afgørelsen om sagsomkostninger stadfæstes. Dette gælder, selv om appel fandt sted inden fuldbyrdelsesfristens udløb, eller appellen i øvrigt har opsættende virkning, jf. herved retsplejelovens § 480, stk. 3, hvorefter den ret, til hvilken en dom ankes efter fuldbyrdelsesfristens udløb, kan tillægge anken opsættende virkning.

Stk. 2 gælder ligesom *stk. 1* også for særskilte omkostningsafgørelser.

Stk. 2 finder ikke anvendelse i tilfælde, hvor appelinstansen ophæver omkostningsafgørelsen i foregående instans og fastsætter sagsomkostninger for begge retter. Bestemmelsen finder heller ikke anvendelse i tilfælde, hvor appelinstansen i en ankesag eller et kæremål træffer særskilt afgørelse vedrørende omkostningerne for foregående instans, og appellanten (kærende) først ved denne afgørelse får tilkendt sagsomkostninger for foregående instans. I begge tilfælde forrentes det i appelinstansen tilkendte sagsomkostningsbeløb således først fra udløbet af fuldbyrdelsesfristen for appelinstansens afgørelse.

Såfremt appelinstansen forhøjer et omkostningsbeløb tilkendt i foregående instans, forrentes det beløb, hvormed omkostningerne er blevet forhøjet, ligeledes først fra udløbet af fuldbyrdelsesfristen for appelinstansens afgørelse. Det beløb, der blev tilkendt i foregående instans, forrentes derimod i medfør af *stk. 2* fra udløbet af fuldbyrdelsesfristen for afgørelsen i foregående instans.

Nedsætter appelinstansen et omkostningsbeløb, skal de nedsatte sagsomkostninger forrentes fra udløbet af fuldbyrdelsesfristen for afgørelsen i foregående instans.

§ 8 kan påberåbes af fordringshaveren, uanset at rettens omkostningsafgørelse ikke omtaler spørgsmålet om forrentning.

I øvrigt henvises til kapitel 6, afsnit U.C.

Til § 9.

Lovudkastets § 9 er en indledningsbestemmelse til kapitel 2 om særlige bestemmelser om forbrugeraftaler.

Ifølge *stk. 1* finder de særlige bestemmelser i §§ 10 og 11 anvendelse, når kravet udspringer af en forbrugeraftale, og forbrugeren er skyldner, det vil sige den person, der skylder pengeydelsen. §§ 10 og 11 finder således ikke anvendelse på spørgsmål om forrentning af et pengebeløb, som en privatperson har til gode hos en erhvervsdrivende, se hertil kapitel 5, afsnit I.C.4.

I *stk. 2* defineres en forbrugeraftale i overensstemmelse med definitionerne i den øvrige civilretlige forbrugerbeskyttelseslovgivning, jf. købelovens § 4a, kreditkøbslovens § 4, stk. 2, jf. § 7, og lov om visse forbrugeraftaler § 1, stk. 2 og 3. En forbrugeraftale defineres således som en aftale, som en erhvervsdrivende indgår i sit erhverv, når den erhvervsdrivendes ydelse hovedsagelig er bestemt til ikke-erhvervsmæssig anvendelse for den anden part, og den erhvervsdrivende vidste eller burde vide dette.

Dette svarer også til gældende ret efter rentelovens § 7, stk. 1, som imidlertid kun indeholder en indirekte definition.

Ligeledes i overensstemmelse med de nævnte bestemmelser og i overensstemmelse med gældende ret efter rentelovens § 7, stk. 1, 2. pkt., fastsætter *stk. 3*, at den erhvervsdrivende har bevisbyrden for, at en aftale, han har indgået, ikke er en forbruger-aftale.

Endelig er som *stk. 4* optaget en bestemmelse svarende til købelovens § 4 a, stk. 2, kreditkøbslovens § 4, stk. 3, og lov om visse forbruger aftaler § 1, stk. 4, hvorefter en aftale, som en forbruger indgår med en ikke-erhvervsdrivende (en anden privatperson) også anses for en forbruger aftale, når aftalen er indgået eller formidlet for den anden part af en erhvervsdrivende. Der er her tale om en særlig fravigelse af hovedreglen i stk. 2 om, at forbrugerens medkontrahent skal være en erhvervsdrivende. Se i øvrigt kapitel 5, afsnit I.C.3.

Til § 10.

Efter *stk. 1* kan der ikke i forbruger aftaler aftales en højere morarente end lovens. Dette svarer til gældende ret efter rentelovens § 7, stk. 1.

Efter *stk. 2* er en vedtagelse om, at forbrugeren efter den sidste rettidige betalingsdag i stedet for eller i tillæg til rente skal betale en løbende provision eller lignende, ikke bindende for forbrugeren i det omfang summen af rente eller provision overstiger renten efter § 5. Bestemmelsen svarer til den gældende lovs § 7, stk. 2.

Efter *stk. 3*, jf. § 6, løber en kreditrente også i forbrugerforhold videre som morarente, efter at betalingsforsinkelse er indtrådt. Dette svarer til gældende ret efter rentelovens § 7, stk. 3.

Stk. 4, der er en ny bestemmelse, indeholder bestemmelser om renten i frivillige forlig. Bestemmelsen, der supplerer *stk. 1* og 2, fastsætter, at fordringshaveren ikke i frivillige forlig til betaling af forfalden gæld gyldigt kan betinge sig en rente, der overstiger renten efter § 5. Dette gælder såvel med hensyn til den rente, der anvendes ved opgørelsen af restgælden, som med hensyn til renten for tiden efter forligets indgåelse. Har der forud for forliget været betalt kreditrente, kan denne rente i overensstemmelse med princippet i *stk. 3*, jf. § 6, fortsat anvendes, hvorimod den ikke gyldigt kan forhøjes i forbindelse med forliget, hvis renten herved kommer til at overstige renten efter lovudkastets § 5.

Stk. 4 gælder kun i tilfælde, hvor forliget indeholder bestemmelse om, at det kan tjene som grundlag for fuldbyrdelse.

Indrømmes der på et tidspunkt, hvor gælden endnu ikke er forfalden, ved en ny aftale kredit i videre omfang end oprindelig aftalt, finder bestemmelsen ikke anvendelse.

I øvrigt henvises til kapitel 5, afsnit II.B.

Efter *stk. 5* gælder bestemmelserne i *stk. 1-4* ikke for aftaler, der indgås af banker, sparekasser, andelskasser samt realkreditinstitutter, der er godkendt af staten. Dette svarer til den gældende bestemmelse i rentelovens § 7, *stk. 4*, bortset fra, at den foreslåede nye bestemmelse i *stk. 4* også er omfattet af undtagelsen.

Til § 11.

Bestemmelsen, der er ny, regulerer den erhvervsdrivendes adgang til at kræve rykkergebyr og lignende.

Ifølge *stk. 1, 1. pkt.*, kan gebyr for rykkerskrivelser eller andre skriftlige betalingspåmindelser kun kræves, såfremt dette følger af forudgående aftale. Fordringshaveren kan herefter ikke kræve gebyr med henvisning til, at der er tale om et erstatningskrav, eller med henvisning til, at gebyret er hjemlet ved sædvane, jf. også § 2, *stk. 2*, modsætningsvis.

Den bestemmelse, ved hvilken et rykkergebyr er hjemlet, behøver ikke nødvendigvis at være indeholdt i dokumentet angående det konkrete skyldforhold, men kan navnlig også fremgå af den erhvervsdrivendes almindelige forretningsbetingelser. Der er ikke herved taget stilling til, på hvilken måde sådanne almindelige betingelser skal være oplyst over for forbrugeren, for at denne kan anses for bundet heraf. Hvis bestemmelsen om rykkergebyr tydeligt fremgår af den erhvervsdrivendes almindelige forretningsbetingelser, og disse er udleveret til forbrugeren, vil kravet om forudgående aftale formentlig normalt være opfyldt.

Gebyret må ifølge 2. *pkt.* ikke overstige, hvad der under hensyn til fordringshaverens omkostninger og omstændighederne i øvrigt er rimeligt. Udgangspunktet for vurderingen heraf vil være, at fordringshaveren kan fastsætte gebyret således, at de indkomne gebyrer vedrørende de restancer, der er omfattet af gebyrordningen, tilsammen dækker de samlede omkostninger ved at administrere restancer. Fordringshaveren har bevisbyrden for, at gebyret ikke overstiger det rimelige.

§ 11 omfatter ikke "fakturaafgifter", dvs. beløb, der opkræves til dækning af omkostningerne ved at udskrive faktura, idet en faktura ikke i sig selv kan anses for en "betalingspåmindelse". Det forekommer imidlertid uden videre klart, at fakturaafgifter ikke kan opkræves uden hjemmel i aftale. I øvrigt anvendes sådanne afgifter næppe i større udstrækning i Danmark.

Aftaler om, at der i tilfælde af forsinkelse kan kræves rykkergebyr, må i almindelighed forstås således, at gebyret kan kræves ved siden af morarenter. § 11 udelukker ikke, at fordringshaveren - udover morarenter og eventuelt gebyr - kan kræve erstatning for særlige, konkrete tab som følge af forsinkelsen, f.eks. kurstab.

Den almindelige forbrugeraftaledefinition forstås således, at offentlige og halvoffentlige virksomheder anses for erhvervsdrivende, hvis de udøver en virksomhed, der kan sidestilles med privat erhvervsvirksomhed. Heraf følger, at sådanne virksomheder, f.eks. kommunale forsyningsværker og DSB, vil være omfattet af lovudkastets § 11. Det må dog erindres, at andet kan være fastsat i eller i medfør af anden lov.

Offentlige myndigheder i øvrigt vil ikke være omfattet af lovudkastets kapitel 2 og derfor heller ikke af § 11. Men for disse må gælde, at gebyr for forsinket betaling kun kan kræves, hvis der er hjemmel herfor i lovgivningen.

Inden for formuerettens område findes enkelte særlige bestemmelser om rykkergebyrer. Ifølge pantebrevsformular A, pkt. 3, kan kreditor, når påkrav efter pkt. 9a (tinglysningslovens § 42a, stk. 2) er afgivet, forlange et gebyr på 2% af den forfaldne ydelse, dog mindst 50 kr. Ifølge lejelovens § 93, stk. 2, kan udlejerens som gebyr for påkrav om betaling af lejerestance kræve 50 kr. + 2% af det skyldige beløb ud over 1.000 kr. Disse bestemmelser berøres ikke af lovudkastets § 11, jf. § 2, stk. 1, om forrang for særlige bestemmelser fastsat i eller i medfør af anden lov (bestemmelserne i pantebrevsformularen må anses for fastsat i medfør af tinglysningslovens § 50a, jf. tinglysningsbekendtgørelsens kap. 4). Pantebrevsformular A, pkt. 3 kan fraviges, således at der fastsættes et højere gebyr. Et sådant aftalt højere gebyr vil være omfattet af lovudkastets § 11, stk. 1, 2. pkt., og må således ikke overstige, hvad der er rimeligt. Efter gældende ret kan et aftalt højere gebyr alene tilsidesættes efter aftalelovens § 36. Gebyrreglen i lejelovens § 93, stk. 2, kan næppe gyldigt fraviges til skade for lejeren, sml. lovens § 96.

Efter stk. 2 berører begrænsningerne i adgangen til at kræve rykkergebyr m.v. ikke fordringshaverens ret til erstatning for sædvanlige inkassoomkostninger. Det er forudsat, at denne bestemmelse kun omfatter tilfælde, hvor fordringen er overgivet andenmand, navnlig en advokat eller et inkassobureau, til inkasso.

I øvrigt henvises til kapitel 5, afsnit IV.C.2.

Til kapitel 3

Arbejdsgruppen har fundet det rigtigst at overlade til Justitsministeriet at udforme de afsluttende bestemmelser om lovens ikrafttræden m.v. i overensstemmelse med almindelige principper herfor. Man finder dog anledning til at fremkomme med nogle bemærkninger til spørgsmålet om overgangsregler.

Arbejdsgruppen går ud fra, at den almindelige overgangsregel udformes således, at den ny lov finder anvendelse i tilfælde, hvor den sidste rettidige betalingsdag indtræder efter lovens ikrafttræden, jf. den gældende lovs § 10, stk. 1.

Herudover kan der efter arbejdsgruppens opfattelse være behov for specielle overgangsregler i relation til visse af lovudkastets enkeltbestemmelser:

§ 8 om rente af sagsomkostninger bør formentlig kun finde anvendelse, når den pågældende omkostningsafgørelse - for så vidt angår stk. 2 omkostningsafgørelsen i foregående instans - er truffet efter lovens ikrafttræden.

§ 10, stk. 4, om renten i frivillige forlig med forbrugere bør kun finde anvendelse på frivillige forlig, der indgås efter lovens ikrafttræden.

§ 11 om rykkergebyrer bør finde anvendelse på krav om rykkergebyrer, der fremsættes efter lovens ikrafttræden.

III. Oversigt over mindretalsudtalelser

Ad § 2, **stk. 2.**

Spliid finder, at loven bør kunne fraviges ved sædvane både i erhvervsforhold og i forbrugerforhold, jf. kapitel 2, afsnit **II.C.1.**

Blok og Ravn foreslår, at henvisningen til sædvaner helt udgår, altså også for så vidt angår forholdet mellem erhvervsdrivende, jf. kapitel 2, afsnit U.C.2.

Blok, Rosenmeir og Ravn - *Blok og Ravn* som subsidiær opfattelse - foreslår, at det i loven angives, at denne kun viger for sædvane i erhvervsforhold i det omfang, parterne kendte eller burde kende den pågældende sædvane, jf. kapitel 2, afsnit U.C.3.

Ad § 3, **stk. 1.**

Ravn har for så vidt angår forbrugerforhold udtalt sig imod, at oplysningspligten vedrørende konsekvenserne af manglende betaling udgår. *Ravn* finder, at den gældende oplysningspligt tværtimod bør udvides, så forbrugerne tillige skal oplyses om, fra hvilket tidspunkt og med hvilken procent der skal betales renter, jf. kapitel 3, afsnit **II.C. 3.**

Ad § 5, **stk. 1.**

Krobæk og Spliid finder, at morarenten i alle forhold bør være noget højere end den gennemsnitlige udlånsrente for erhvervsdrivende, jf. kapitel 4, afsnit **I.C.2.**

Krobæk har subsidiært foreslået, at der gennemføres en differentieret rentesats, således at der for tilfælde, hvor såvel kreditor som debitor er erhvervsdrivende, fastsættes en rente, der overstiger den gennemsnitlige kassekreditrente, medens den gældende morarente fastholdes for alle øvrige tilfælde, jf. samme sted.

Ad § 10.

Spliid finder, at der ikke bør gælde særlige regler for forbrugere og har i relation til stk. 1 og stk. 2 foreslået, at det gældende forbud mod i forbrugerforhold at aftale en højere rente end lovens ophæves, jf. kapitel 5, afsnit **I.C.1.**

Ravn og Rosenmeier foreslår, at stk. 3 udformes således, at en kreditrente, der er højere end renten efter lovudkastets § 5, alene skal kunne kræves i en periode på 6 måneder efter den sidste rettidige betalingsdag, jf. kapitel 5, afsnit **V.B.2.**

Spliid har udtalt sig imod den ny bestemmelse i stk. 4 vedrørende renten i frivillige forlig, jf. kapitel 5, afsnit **II.B.**

Ravn og Spliid foreslår, at undtagelsen i stk. 5 for pengeinstitutter m.v. ophæves, jf. kapitel 5, afsnit **III.C.**

Ad § 11.

Spliid harudtalt sig imod denne ny regel om rykkergebyrer, jf. kapitel 5, afsnit IV.C.2.

løvrigt

Ravn og *Rosenmeier* foreslår, at der i loven indsættes en bestemmelse, der maksimerer kreditrenten i forbrugerforhold, jf. kapitel 5, afsnit V.B.1.

Ravn foreslår, at der i loven indsættes en bestemmelse om, at det i stævninger skal anføres, at der ikke foreligger en forbrugeraftale, såfremt der med henvisning til aftale eller sædvane kræves en højere rente end lovens, jf. kapitel 6, afsnit I.B.2.

Justitsministeriets lovbekendtgørelse nr. 538 af 1. september 1986

Bekendtgørelse af lov om renter ved forsinket betaling m.v.

Herved bekendtgøres lov nr. 638 af 21. december 1977 om renter ved forsinket betaling m.v. med de ændringer, der følger af lov nr. 618 af 19. december 1984, § 1.

§ 1. Loven gælder for rente af pengekrav på formuerettens område, jfr. dog § 8.

Stk. 2. Loven finder kun anvendelse, hvis andet ikke er aftalt eller følger af handelsbrug eller anden sædvane eller er bestemt ved eller i henhold til lov, jfr. dog § 7.

§ 2. Der skal ikke betales rente for det tidsrum, der ligger forud for forfaldsdagen, jfr. dog § 1, stk. 2.

§ 3. Rente skal betales fra forfaldsdagen, hvis denne er fastsat i forvejen.

Stk. 2. I andre tilfælde skal der betales rente, når der er gået en måned efter den dag, da fordringshaveren har afsendt eller fremsat anmodning om betaling med angivelse af, at manglende betaling medfører pligt til at betale rente. Har fordringshaveren afsendt eller fremsat anmodningen på en månedsdag, som ikke findes i den følgende måned, skal skyldneren betale rente fra denne måneds sidste dag. Skyldneren skal dog ikke betale for det tidsrum, der ligger forud for modtagelsen af anmodningen.

Stk. 3. Uanset stk. 1 og 2 skal der tidligst betales rente, når der er gået 1 måned efter den dag, hvor skyldneren var i stand til at indhente de oplysninger, som må anses for nødvendige for at bedømme kravets berettigelse og størrelse.

Stk. 4. Uanset stk. 2 og 3 skal der senest betales rente fra den dag, da fordringshaveren begyndte retsforfølgning til betaling af gælden.

Stk. 5. Hvor særlige forhold begrunder det, kan retten bestemme, at rente skal betales fra et tidligere eller senere tidspunkt.

§ 4. Hvis fordringshaverens forhold hindrer betaling, skal der ikke betales rente, så længe hindringen varer. Dette gælder, uanset det er aftalt, at gælden forrentes forud for forfaldsdagen.

Stk. 2. Hvis rimelig hensyntagen til fordringshaveren efter hindringens særlige beskaffenhed kræver, at skyldneren indsætter beløbet i bank eller sparekasse, skal han betale fordringshaveren, hvad der ville være indvundet herved.

§ 5. Renten efter forfaldsdagen fastsættes til en årlig rente, der svarer til den til enhver tid fastsatte officielle diskonto med et tillæg på 6 pct.¹⁾

Stk. 2. Justitsministeren kan hvert andet år efter forhandling med Danmarks Nationalbank og Økonomiministeriet ændre renten.

Stk. 3. Hvor særlige forhold begrundet det, kan retten bestemme, at der skal betales en højere eller lavere rente.

§ 6. Kunne fordringshaveren på andet grundlag kræve højere rente, bevarer han retten hertil.

§ 7. § 5 kan ikke fraviges til skade for en skyldner ved aftale, som en erhvervsdrivende indgår i sit erhverv, når den erhvervsdrivendes ydelse hovedsagelig er bestemt til ikke-erhvervsmæssig anvendelse for skyldneren og den erhvervsdrivende vidste eller burde vide dette. Den erhvervsdrivende har bevisbyrden for, at en aftale, han har indgået, ikke er omfattet af 1. pkt.

Stk. 2. Vedtagelse i de aftaler, der er nævnt i stk. 1, om, at skyldneren efter forfaldsdagen i stedet for eller i tillæg til rente skal betale en løbende provision eller lignende, er ikke bindende for skyldneren i det omfang, summen af rente og provision overstiger renter efter § 5.

Stk. 3. Skal skyldneren for det tidsrum, der ligger forud for forfaldsdagen, betale en fast eller variabel rente, der, eventuelt med tillæg af en løbende provision eller lignende, er højere end den rente, der er fastsat efter § 5, stk. 1 og 2, bevarer fordringshaveren dog retten til den højere rente m.v. efter forfaldsdagen.

Stk. 4. Stk. 1-3 gælder ikke for aftaler, der indgås af banker, sparekasser, andelskasser samt realkreditinstitutter, der er godkendt af staten.

§ 8. Hvis pengekrav uden for formuerettens område ikke betales i rette tid, skal rente som fastsat efter § 5, stk. 1 og 2, betales fra den dag, da fordringshaveren begyndte retsforfølgning til betaling af gælden.

Stk. 2. § 3, stk. 5, § 4, stk. 1, § 5, stk. 3, og § 6 gælder også for pengekrav uden for formuerettens område.

§ 9. Fører lovbestemmelser om rente for særlige krav til en lavere rente end den, der er fastsat efter § 5, stk. 1 og 2, skal skyldneren dog betale den dér nævnte rente fra den dag, da fordringshaveren begyndte retsforfølgning til betaling af gælden. § 5, stk. 3, finder tilsvarende anvendelse.

§ 10. Loven finder anvendelse på pengekrav, som forfalder den 1 juli 1978 eller senere.

Stk. 2. § 7 finder også anvendelse på aftaler, der er indgået før den 1. juli 1978, hvis kravet forfalder den 1. juli 1978 eller senere.

Stk. 3. § 38 i lov nr. 102 af 6. april 1906 om køb, som ændret ved lov nr. 212 af 26. april 1973, og §§ 6 og 62 i lov nr. 146 af 13. april 1938 om gældsbreve, som ændret ved lov nr. 212 af 26 april 1973, ophæves.

§ 11. Loven gælder ikke for Færøerne og Grønland, men kan ved kgl. anordning sættes i kraft for disse landsdele med de afvigelser, som de særlige færøske og grønlandske forhold tilsiger.

Lov nr. 618 af 19. december 1984 indeholder følgende bestemmelse:

§ 7. Loven træder i kraft den 1. januar 1985 og finder anvendelse i det omfang, der skal betales renter for et tidsrum efter lovens ikrafttræden.

Justitsministeriet, den 1. september 1986

ERIK NINN-HANSEN

/ Jens Møller

¹⁾ Ændret fra 2 pct. til 6 pct. ved lov nr. 618 af 19. december 1984.

Skatteministeriets cirkulære af 14. oktober 1987.

Cirkulære om forrentning af visse tilbagebetalingsbeløb

(Til samtlige myndigheder under Skatteministeriets område).

1. Skatte- og afgiftsmyndighederne er ved nogle domme blevet tilpligtet at forrente beløb, der skal tilbagebetales, fordi beløbet har været opkrævet uden tilstrækkelig lovhjemmel. Dommene vedrører situationer, der ikke er omfattet af lov om renter ved forsinket betaling m.v., jf. lovbekendtgørelse nr. 583 af 1. september 1986 (renteloven) eller af særlige regler om forrentning i skatte- og afgiftslovgivningen. Skatteministeriet pålægges at forrente tilbagebetalingskrav under hensyn til, at det under de foreliggende omstændigheder findes rimeligt og i overensstemmelse med almindelige retsgrundsætninger, at Skatteministeriet bærer risikoen for det rentetab, sagsøgeren lider ved ikke at kunne råde over det pågældende beløb.

2. På denne baggrund er det besluttet, at staten skal forrente tilbagebetalte skatter, afgifter, gebyrer m.v. inden for Skatteministeriets område efter reglerne i pkt. 3-14, når tilbagebetaling til borgerne finder sted på statens vegne.

Cirkulæret omfatter således ikke tilfælde, hvor staten tilbagebetaler f.eks. told eller andre afgifter, som er opkrævet på vegne af de Europæiske Fællesskaber eller danske kommuner m.v.

Cirkulæret omfatter heller ikke krav, der er begrundet i en formueretlig aftale med myndighederne, f.eks. løn til ansatte eller en entrepreneurs krav på vederlag. Desuden er bøder ikke omfattet, uanset om bøden er pålagt i henhold til skatte- og afgiftslovene.

3. Hvor særlige regler om forrentning af borgernes tilbagebetalingskrav fremgår af skatte- eller afgiftslovgivningen, sker forrentningen efter disse særlige regler. Dette gælder såvel bestemmelser i lovene om skatter og afgifter som i andre love - herunder renteloven. F.eks. findes der særregler om forrentning ved tilbagebetaling af indkomstskat for både personer og selskaber.

4. Hvis et negativt momstilsvaret i henhold til merværdiafgiftslovens § 23 ikke udbetales rettidigt, og forsinkelsen ikke skyldes virksomhedens forhold, forrentes beløbet efter sædvane med rentelovens rentesats fra udbetalingsfristens udløb, indtil udbetalingen finder sted.

Dette cirkulære ændrer ikke den nævnte praksis.

5. Hvis bunden opsparing i henhold til lov nr. 137 af 6. april 1985 tilbagebetales efter lovens § 4, sker der i overensstemmelse med lovens motiver ingen forrentning.

6. I de tilfælde, hvor det tilbagebetalingspligtige beløb ikke er omfattet af pkt. 3-5, sker forrentning efter dette cirkulære. Rentesatsen er den sats, der for den pågældende periode gælder efter § 5 i renteloven, d.v.s. den til enhver tid fastsatte officielle diskonto med et tillæg på 6 pct., for tiden i alt 13 pct. p.a. Der beregnes ikke rentes rente.

Såfremt diskontoen ændres, skal dette også have virkning for forrentning efter cirkulæret. Det samme gælder, hvis Justitsministeren ændrer rentetillægget efter bemyndigelsesbestemmelsen i rentelovens § 5, stk. 2.

7. Hvis tilbagebetalingen vedrører et beløb, som er indbetalt efter påkrav fra en myndighed, forrentes beløbet fra indbetalingsdagen til udbetalingsdagen.

I disse tilfælde er indbetaling sket, efter at myndigheden har tilkendegivet over for indbetaleren, at der efter myndighedens opfattelse foreligger indbetalingspligt. Det er ikke nødvendigt, at der er stillet krav om indbetaling af et bestemt beløb. Hvis der ikke er stillet krav om indbetaling af et bestemt beløb, og der er indbetalt beløb udover, hvad der følger af myndighedens meddelelse om indbetalingspligt, f.eks. på grund af beregningsfejl, forrentes det overskydende beløb dog efter pkt. 8. Såfremt myndighedens meddelelse om indbetalingspligt hviler på indbetalerens egne oplysninger om de faktiske forhold, og disse senere viser sig at være urigtige, forrentes tilbagebetalingskravet ligeledes efter pkt. 8.

Det er uden betydning, om der er begået fejl af myndighederne. Det er ligeledes uden betydning, om tilbagebetalingskravet følger af en dom eller af en administrativ afgørelse.

8. Hvis tilbagebetalingen vedrører et beløb, som ikke er indbetalt efter påkrav fra en myndighed, forrentes beløbet fra månedsdagen for myndighedens modtagelse af borgerens anmodning om tilbagebetaling af et allerede indbetalt beløb og indtil udbetalingsdagen. Der skal således først betales renter, når der er gået en måned efter den dag, myndigheden modtager anmodning om tilbagebetaling.

Dette gælder også, hvis der indbetales beløb udover, hvad der følger af et eventuelt påkrav fra myndighederne om indbetaling. Det overskydende beløb forrentes først fra månedsdagen fra anmodningen om tilbagebetaling.

Hvis myndigheden stiller krav om indbetaling på grundlag af indbetalerens oplysninger om de faktiske forhold, og disse senere viser sig at være urigtige, skal et eventuelt tilbagebetalingskrav ikke forrentes fra indbetalingsdagen, men først fra månedsdagen for indbetalerens anmodning om tilbagebetaling.

9. Godtgørelse eller regulering af forbrugsafgifter i henhold til toldlovens § 88, der ikke sker rettidigt, forrentes dog fra reguleringsfristens udløb, medmindre forsinkelsen skyldes virksomhedens forhold.

10. Forrentning efter pkt. 7-9 skal finde sted, uanset om indbetaleren har et retskrav på tilbagebetaling, eller om tilbagebetalingen beror på en bevillingsmæssig afgørelse. Det er således unødvendigt at sondre mellem, hvorvidt tilbagebetaling sker, fordi indbetaleren har krav herpå, eller fordi tilbagebetaling sker efter myndighedens egen beslutning.

11. Er renten efter pkt. 6-10 opgjort til et lavere beløb end 200 kr., udbetales beløbet ikke.

12. Ved betaling af renter efter pkt. 6-10 af tilbagebetalinger, der finder sted efter dette cirkulæres ikrafttræden, skal renteberegning og udbetaling ske på myndighedens foranledning. Beregning og udbetaling skal således finde sted uden særlig anmodning fra indbetaleren.

13. Renter efter pkt. 6-10 af tilbagebetalinger, der er sket før dette cirkulæres ikrafttræden, udbetales kun efter særskilt anmodning herom, og kan ikke beregnes for perioder, der ligger mere end 5 år før denne anmodning.

14. Dette cirkulære er ikke til hinder for, at renter af tilbagebetalingskrav ydes med større beløb, såfremt dette følger af renteloven.

Det kan f.eks. være tilfældet, såfremt der er anlagt retssag, før der anmodes om tilbagebetaling.

15. Dette cirkulære træder i kraft den 1. november 1987.

Skatteministeriet, den 14. oktober 1987

Anders Fogh Rasmussen

/Jens Drejer

Den svenske rentelov

Räntelag 5 juni 1975 (1975:635, ändrad 1984:291 och 1987:327)

1 §. Denna lag är tillämplig på penningfordran inom förmögenhetsrättens område.

Lagen gäller i den mån ej annat är avtalat eller utfäst eller särskilt föreskrivet. Avtalsvillkor som inskränker gäldenärens rätt till jämkning enligt 8 § är dock utan verkan mot denne.

2 §. Ränta på fordran utgår ej för tid innan fordringen är förfallen till betalning.

På fordran som avser återgång av betalning då avtal hävts till följd av betalningsmottagarens kontraktsbrott eller på liknande grund utgår dock ränta för tiden från den dag betalningen erlades till og med den dag återbetalning sker eller, om återbetalning ej sker i rätt tid, den dag från vilken ränta börjar utgå enligt 3 eller 4 §.

3 §. Försittes betalningstiden för fordran vars förfallodag är bestämd i förväg, utgår ränta på fordringen från förfallodagen.

På fordran som grundar sig på sysslomans eller annans skyldighet att redovisa för medel som han mottagit av huvudmannen eller tredje man utgår ränta från dagen för redovisningen eller, om denna ej avges i rätt tid, från den dag redovisning bort ske.

4 §. I annat fall än som avses i 3 § utgår ränta på förfallen fordran, för vilken betalningstiden försittes, från den dag som infaller en månad efter det borgenären har avsant räkning eller på annat sätt framställt krav på betalning av bestämt belopp med angivande att underlåtenhet att betala medför skyldighet att utge ränta. Gäldenären är dock ej skyldig att erlægga ränta för tid innan räkningen eller kravet har kommit honom till handa.

Avser fordringen skadestånd eller annan liknande ersättning som ej kan fastställas utan särskild utredning, utgår ränta på förfallet belopp från den dag som infaller en månad efter det borgenären har framställt krav på ersättning och lagt fram utredning som med hänsyn till omständigheterna skäligen kan begäras av honom. Gäldenären är dock ej skyldig att erlægga ränta för tid innan kravet och utredningen har kommit honom till handa.

Oavsett vad som föreskrives i förste och andra styckena utgår ränta på förfallen fordran senast från dagen för delgivning av ansökan om lagsökning eller betalningsföreläggande eller av stämning i mål om utgivande av betalning.

Utan hinder av bestämmelserne i andre och tredje styckena utgår ränta på en fordran, som avser skadestånd med anledning av ett uppsåtligt brott och inte skall utges som livränta, alltid från den dag da skadan uppkom.

5 §. I fall som avses i 2 § andra stycket beräknas ränta för år enligt en räntefot som motsvarar det av riksbanken fastställda, vid varje tid gällande diskontot med tillägg av två procentenheter.

6 §. I fall som avses i 3 eller 4 § beräknas ränta för år enligt en räntefot som motsvarar det av riksbanken fastställda, vid varje tid gällande diskontot med tillägg av åtta procentenheter. Om det vid bestämmande av skadestånd med anledning av personskada skall avräknas förmåner som utgår enligt 5 kap. 3 § i skadeståndslagen (1972:207), utgör dock tillägget till diskontot för tiden till dess att det har slutligt avgjorts vilka sådana förmåner som utgår endast två procentenheter.

7 §. Löper fordran med ränta när den förfaller till betalning och försittes betalningstiden, utgår ränta i fortsättningen enligt samma räntefot som gällde vid förfallodagen. Räntan skall dock utgå lägst enligt den räntefot som anges i 6 §, såvitt gäller fordran som avses i 3 § första stycket genast och såvitt gäller fordran som avses i 3 § andra stycket eller 4 § från den dag som där föreskrives för varje särskilt fall.

8 §. Har en gäldenär på grund av sjukdom, arbetslöshet eller annan liknande omständighet som han inte har kunnat råda över varit förhindrad att betala i rätt tid och skulde en skyldighet att utge full ränta med anledning av dröjsmålet med hänsyn härtill vara oskäligen, får den ränta som annars skulle utgå jämkas.

Den norske rentelov

Lov om renter ved forsinket betaling m.m. (lov 17 des. 1976 Nr. 100, endret ved lov 12 juni 1981 Nr. 67)

§ 1. *Lovens virkeområde.*

Denne lov gjelder for pengekrav på formuerettens område for så vidt ikke annet følger av avtale eller er bestemt i eller i medhold av lov.

§ 2. *Vilkår for morarente.*

Fordringshaveren kan kreve rente etter denne lov (morarente) når kravet ikke innfris ved forfall. Renten løper fra forfallsdag når denne er fastssatt i forvegen, og ellers fra en måned etter at fordringshaveren har sendt skyldneren skriftlig påkrav med oppfordring om å betale.

Det skal ikke svares morarente dersom forsinkelsen er fremkalt ved forhold på fordringshaverens side.

§ 3. *Størrelsen av morarenten. Krav ut over moraranten.*

Kongen fastsetter størrelsen av morarenten under omsyn til det alminnelige rentenivå.

Kunne fordringshaveren kreve høyere rente på annet grunnlag, har han fortsatt rett til det.

Erstatning for rentetap e.l. som ikke dekkes av morarenten, fastsettes under hensyn til partenes forhold og omstendighetene ellers.

§ 4. *Særlige regler i forbrukerforhold.*

Er debitor skyldner i egenskap av forbruker, gjelder følgende særlige regler:

- a) Kongen fastsetter hvor høy morarenten skal være, men slik at den skal være lavere enn den alminnelige morarente etter § 3 første ledd. Løp det rente i forholdet før betalingsplikt inntrådte, skal morarenten være 1 prosent over denne rente.
- b) Renten kan lempes om debitor har hatt rimelig grunn for sin betalings vegring.
- c) Fordringshaveren kan ikke i tillegg til morarenten kreve gebyrer eller andre gjennomsnittsberegnete tapsposter. Unntatt herfra er gebyrer ved inkasso og rettslig inndrivning som fordringshaveren hadde rimelig grunn til å sette i verk, forutsatt at det er gitt varsel til debitor om at innfordring vil bli iverksatt.
- d) Regiene i denne paragraf kan ikke fravikes til debtors skade.

§ 5. *Morarente utenfor formueretten.*

I fullbyrdom for pengekrav utenfor formuerettens område kan retten etter påstand tilkjenne morarenter fra saksanlegget eller, om kravet forfaller seinere, fra forfallstid.

§ 6. *Ikrafttredelse. Oppheving og endring av andre lover.*

Denne lov trer i kraft fra den tid Kongen bestemmer. Det reknes ikke rente etter denne lov for tiden før lovens ikrafttredelse.

Fra samme tid gjøres følgende endringer i etternevnte lover:

Den finske rentelov

Räntelag

av den 20. augusti 1982 (633/82), ändrad vid lag av 16. december 1983 (943/83)

1 § Tillämpningsområde

Om ränta på penninggäld stadgas i denne lag.

Denne lag tillämpas inte på:

- 1) gäldsförhållande som bygger på offentligrättslig grund;
- 2) trafikförsäkring, lagstadgad olycksfallsförsäkring, lagstadgad pensionsförsäkring eller grupplivförsäkring för arbetstagare eller av kommunala pensionsanstalten beviljad mots varende förmån;
- 3) underhållsbidrag som med stöd av äktenskapslagen (234/29) eller lagen om underhåll för barn (704/75) fastställts att betalas periodiskt; ej heller på
- 4) förpliktelse att återbetala vederlag eller förmån, då ett avtal hävs eller en förman visar sig sakna grund, till den del det är fråga om betalning av ränta för tiden före gäldens förfallodag.

2 § Avvikelse från lagen

Skyldigheten att betala ränta bestäms enligt denna lag, om inte annat följer av gäldenärens förbindelse eller av handelsbruk eller annorledes är stadgat.

Ansluter sig gäldenärens förbindelse till ett avtal, på grundval av vilket gäldenären genom köp eller hyra anskaffar bostad för sig eller familjemedlem, eller av näringsidkare anskaffar andra nyttigheter huvudsakligen för sitt personliga bruk eller för att användas i hans privata hushåll, är förbindelsen utan verkan till den del gäldenären vore skyldig att betala dröjsmålsränta utöver vad som stadgas i 4-11 §§. Har gäldenären i dessa fall i händelse av dröjsmål förbundit sig att i stället för dröjsmålsränta eller i tillägg därtill betala löpande provision, premie eller motsvarande upprepad prestation, är förbindelsen utan verkan till den del dröjsmålsräntans och den nämnda prestationens sammanlagda belopp överstiger ränta som beräknats enligt 4-11 §§.

Vad som i 2 mom. är stadgat gäller inte kredit som bank beviljar gäldenär.

3 § Ränta på gäld

Gäldenären är inte skyldig att betala ränta för tiden före gäldens förfallodag.

Har ränta avtalats utgå för gäld utan att räntefoten likväl bestämts, skall gäldenären betala ränta för år enligt en räntefot som svarar mot Finlands Banks vid varje tid gällande grundränta.

4 § Dröjsmålsröntans belopp

Vid dröjsmål med betalning av gäld skall gäldenären betala dröjsmålsränta på det försenade beloppet enligt 16 procent för år.

Ar den enligt 1 mom. bestämda dröjsmålsröntan lägra än den ränta som skulle betalas för gälden för tiden före förfallodagen, skall dröjsmålsröntan betalas enligt samma grund som före förfallodagen.

5 § Dröjsmålsränta på gäld vars förfallodag är bestämd

Ar gäldens förfallodag på ett för gäldenären bindande sätt bestämd i förväg, skall dröjsmålsränta betalas från förfallodagen.

På sysslomans eller annans gäld som grundar sig på dennes redovisningsskyldighet skall dröjsmålsränta betalas från dagen för redovisningen. Om redovisning inte avgivits i rätt tid, skal dröjsmålsränta betalas från den dag redovisning senest bort avgas.

6 § Dröjsmålsränta på gäld vars förfallodag inte är bestämd

Är förfallodagen inte på ett för gäldenären bindande sätt bestämd i förväg, skal dröjsmålsränta betalas från den tidpunkt då en månad förflutit från den dag då borgenären sände räkning till gäldenären eller eljest krävde att ett bestämt penningbelopp skulle erläggas samt lämnade meddelande om den skyldighet at betala ränta som ansluter sig till betalningsförsummelse. Gäldenären är likväl inte skyldig at betala dröjsmålsränta för tiden innan räkningen eller kravet kom honom till handa.

7 § Dröjsmålsränta på skadeståndsgäld

På skadestånd eller gäld av motsvarande slag, för vilken fastställandet av gäldens belopp och grund forutsätter särskild utredning, skall dröjsmålsränta betalas från den tidpunkt då en månad förflutit från den dag da borgenären framställde sitt krav samt framlade sådan utredning angående ersättningens grund och belopp som skäligen kan krävas av honom med beaktande även av gäldenärens möjligheter att anskaffa utredning. Bör utredningen anses vara otillräcklig endast för fastställande av gäldens belopp, skall dröjsmålsränta likväl betalas på den del av gälden som skäligen kan anses utredd.

Angående tidpunkten för försäkringsgivares betalningsskyldighet stadgas i 24 § lagen om försäkringsavtal.

8 § Dröjsmålsränta på ersättning för skada som åstadkommits genom uppsåtligt brott

På ersättning för skada som åstadkommits genom uppsåtligt brott skall dröjsmålsränta betalas från den tidpunkt då skadan inträffade.

9 § *Tidpunkten från vilken skyldigheten att betala dröjsmålsränta beräknas i vissa fall*

I fall som nämns i 6 og 7 §§ skall dröjsmålsränta likväl betalas senest från den dag då stämning, lagsökning eller ansökan om betalningsorder rörande betalning av gälden delgavs gäldenären eller, om kravet framställs under rättegång, från det kravet framställdes.

10 § *Befrielsegrunder*

Beror det av borgenären att gäld inte kunnat betalas i rätt tid, är gäldenären inte skyldig att efter förfallodagen betala ränta för längre tid än från den dag då hindret gäldenären veterligen upphörde.

Fördröjs betalning till följd av stadgande i lag eller på grund av avbrott i den allmänna samfärdseln eller i den allmänna betalningsrörelsen eller av annat liknande oöverstigligt hinder, är gäldenären för det dröjsmål som förorsakats av dylikt hinder skyldig att betala endast en sådan ränta som han var skyldig att erlagga för tiden före betalningens förfallodag.

11 § *Jämkning av dröjsmålsränta*

I fall som avses i 2 § 2 mom. kan dröjsmålsränta jämkas, om gäldenären bör anses ha haft grundad anledning att vägra betalning av sin gäld eller om dröjsmålet med betalningen berott på att gäldenären till följd av sjukdom eller arbetslöshet eller av annan särskild orsak huvudsakligen utan egen skuld råkat i betalningssvårigheter.

12 § *Meddelande om ändring av räntefoten*

Finlands Bank skall inom två veckor från det beslut om ändring av grundräntan fattades publicera ett meddelande om ovan i 3 § 2 mom. avsedd räntefot i Finlands författningssamling.

11 mom. avsedd räntefot skall tillämpas från den förste dagen i den kalendermånad som följer på publiceringen.

13 § *Ikraftträdande*

Denna lag träder i kraft den 1. januari 1983. Genom den upphävs 9 kap. 8 och 10 §§ handelsbalken. Lagen tillämpas likväl inte på sådan förbindelse rörande betalning av ränta som avgivits före lagens ikraftträdande, ej heller på betalning som vid lagens ikraftträdande var fördröjd.

Hänvisas i lag eller förordning till stadgande som ersatts av stadgande i denna lag, skall sistnämnda stadgande tillämpas.

Innan lagen träder i kraft skal publiceras ett meddelande som svarar mot det som avses i 12 § 1 mom.

Udengaards udtalelse vedrørende undtagelsen for pengeinstitutter m.v. i den gældende lovs § 7, stk. 4.

I forbindelse med behandlingen af forslaget til rentelov, der førte til lovens vedtagelse i 1977, blev bestemmelsen om rentens højde gjort præceptiv i forbrugerforhold.

Under forhandlingerne redegjorde man fra pengeinstitutside imidlertid for en række forhold, der medførte, at en præceptiv bestemmelse ville få en meget indgribende betydning for pengeinstitutterne, hvilket resulterede i, at Folketinget vedtog, at bl.a. pengeinstitutsektoren skulle være undtaget fra denne regel.

Af bemærkningerne til lovforslagets § 7, stk. 4, fremgår bl.a.: "Under de forhandlinger, der har været ført om lovforslaget, har låneinstitutterne fremhævet, at det vil være meget vanskeligt for dem at administrere reglen om, at der ikke i forbrugerforhold kan aftales en højere morarente end diskontoen + 2 pct. Det vil således i en lang række tilfælde ikke være muligt at skaffe sikre oplysninger, om en kassekredit anvendes hovedsageligt til erhvervsmæssige eller ikke-erhvervsmæssige formål. Det samme gælder andre udlånskonti, hvor der i lånets løbetid sker bevægelse i op- og nedadgående retning. Pengeinstitutterne er endvidere for så vidt angår den eksisterende udlånsmasse ikke i besiddelse af oplysninger om, hvorvidt der er tale om forbrugerlån eller erhvervsmæssige lån. Forbrugerombudsmanden har oplyst, at han ikke er bekendt med misbrug af adgangen til at kræve morarenter fra låneinstitutters side. Justitsministeriet har på denne baggrund fundet det rimeligt at undtage låneinstitutterne fra reglen om, at morarentesatsen på Nationalbankens diskonto + 2 pct. ikke kan fraviges i forbrugerforhold. Man har også lagt vægt på, at der gennem det offentliges tilsyn med banker, sparekasser og realkreditinstitutter kan opnås en vis sikkerhed mod misbrug af adgangen til at kræve morarenter i forbrugerforhold."

Fra Forbrugerrådets side er der i arbejdsgruppen imidlertid blevet sat spørgsmålstejn ved det rimelige i, at pengeinstitutterne fortsat skal være undtaget fra bestemmelsen.

Det skal indledningsvis anføres, at der i notatet ikke vil blive redegjort for spørgsmål om overtræksrente, idet der i arbejdsgruppen (jf. referatet af arbejdsgruppens 7. møde side 7) var enighed om, at pengeinstitutterne i overtrækssituationen burde have adgang til at kræve mere end lovens rente ud fra den betragtning, at det var urimeligt om en ubevilget kredit skulle være billigere end bevilget. Endvidere var der i overtrækssituationen ikke tale om morarente, men derimod om kreditrente, hvorfor dette måtte ligge uden for rentelovens område.

Endvidere skal det på dette sted fremhæves, at morarenteloven primært omhandler renter ved forsinket betaling i forbindelse med levering af varer eller tjenesteydelser og ikke penge eller kredit. For pengeinstitutterne er det ikke varen, således som det er for andre erhvervsdrivende, men derimod penge, der er den solgte ydelse, og renterne er pengeinstitutts betalning og fortjeneste herfor.

Det skal herefter anføres, at pengeinstitutternes beregning af morarente overvejende finder sted i følgende situationer:

1. Manglende overholdelse af en aftale om nedbringelse af en kassekredit
2. Manglende overholdelse af en afviklingsaftale ved et fast lån.

Adl:

I denne situation vil pengeinstituttet beregne morarente, men man bør være opmærksom på, at grænsedragningen mellem *overtræk* af et aftalt maksimum på en kassekredit og *undladt nedbringelse/indfrielse* af en kassekredit ofte beror på en tilfældighed og i sig selv kan give anledning til tvivl om, hvorvidt der er tale om en overtrækssituation eller en morasituation.

Ad 2:

Misligholdelse med afvikling af faste lån kan sidestilles med undladelse af en aftalt nedbringelse/indfrielse af kassekrediten. Pengeinstituttet beregner sig i disse tilfælde en morarente, idet pengeinstituttet kan påføres ekstra omkostninger, som ikke kan dækkes af den rentesats, som har været aftalt for lånet, og ofte ej heller af lovens morarentesats.

Der vedlægges til orientering en oversigt over (et antal) pengeinstitutters morarentesats i de to ovennævnte situationer (se underbilag).

I alle tilfælde, hvor en kontohaver misligholder sine låneaftaler, påføres pengeinstituttet ekstra omkostninger, som må inddækkes ved opkrævning af morarente. Pengeinstituttet må derfor have mulighed for at "lægge pres på" en kontohaver, der misligholder sine låneafviklingsaftaler, således at morarenten bliver højere end den rente, der beregnes under normal afvikling. Er der ikke mulighed for dette, vil der for kontohaveren mangle ethvert incitament til at betale rettidigt. Endvidere må det forekomme rimeligt, at de mange ekstra udgifter ved manglende afvikling placeres hos de personer, der forårsager udgifterne, fremfor at pengeinstituttet tvinges til at lade de omkostninger, som misligholdelse betyder for pengeinstituttet, fordele på de "gode" kunder f.eks. i form af højere udlånsrenter.

Endelig skal anføres, således som det også blev gjort gældende fra pengeinstitutternes side under forhandlinger om renteloven i 1977, at det i en lang række tilfælde ikke vil være muligt for pengeinstitutterne at få oplyst, om en kassekredit hovedsageligt anvendes til erhvervsmæssige eller ikke-erhvervsmæssige formål.

Det er desuden vigtigt, når man ser på morarenteproblematikken, at mærke sig, at pengeinstitutterne er underlagt Tilsynet med banker og sparekasser, der bl.a. fører kontrol med pengeinstitutternes rentesatser og renteberegning. Ganske vist fører Monopoltilsynet tilsyn med øvrige virksomheders priser og avancer, men det må fremhæves, at Tilsynet med banker og sparekasser på grundlag af løbende indberetninger fra pengeinstitutterne fører en meget bred og dybtgående kontrol, idet Tilsynet overvåger alle områder inden for pengeinstitutternes virksomhed samt behandler kundeklager. Mener en kunde således, at et pengeinstitut uberettiget har opkrævet morarente, eller at den beregnede morarente er for høj, kan der indgives klage til Tilsynet med banker og sparekasser, der kan træffe afgørelse om, hvorvidt det finder sagen stridende mod god bank- og sparekassepraksis. Det findes hensigtsmæssigt, at arbejdsgruppen retter henvendelse til Tilsynet for at få oplyst Tilsynets erfaringer med hensyn til pengeinstitutternes opkrævning af morarenter.

Endvidere skal anføres, at konsekvensen af en ophævelse af § 7, stk. 4, vil betyde en indgriben i pengeinstitutternes rentefastsættelse og dermed problemområder, der normalt behandles i relation til den af regeringen og Nationalbanken førte pengepolitik samt pris- og avancelovgivningen. En indgriben over for pengeinstitutternes rentefastsættelse bør derfor nødvendigvis medføre, at de pengepolitiske aspekter inddrages i overvejelserne.

Som citeret ovenfor oplyste Forbrugerombudsmanden under lovforslagets behandling, at der ham bekendt ikke havde været tilfælde, hvor pengeinstitutter havde misbrugt adgangen til at kræve morarente. På baggrund heraf forekommer det relevant, at man på ny retter henvendelse til Forbrugerombudsmanden for at høre, hvilken erfaring Forbrugerombudsmanden har haft med rentelovens § 7, stk. 4, siden indførelsen i 1977.

På baggrund af ovennævnte, findes der fortsat at være et behov for, at pengeinstitutterne ikke inddrages under den præceptive rente i lovens § 5.

Underbilag til bilag 6

	Rente ved ubevilget over- træk på kassekredit	Morarente ved manglende nedbringelse/indfrielse af faste lån
Pengeinstitut 1.	1,5% i provision pr. kvartal af højeste træk i perioden	Debetrenten
Pengeinstitut 2.	Debetrenten + 8%, dog maksimalt 19,5 %	Debetrenten
Pengeinstitut 3.	Debetrenten + 5-6%, ved byggelånskreditter dog + 2,5-3%	Debetrenten + 2,5%
Pengeinstitut 4.	Rente 15,75% pt. Provision 2,5% p.a.	Morarente på 18,75% pt.
Pengeinstitut 5.	Debetrenten + 4%	Debetrenten + 4%

Ravns udtalelse vedrørende undtagelsen for pengeinstitutter m.v. i den gældende lovs § 7, stk. 4

Efter mindretallets opfattelse er der ikke sådanne særlige eller relevante forhold, at det kan begrunde, at banker, sparekasser, andelskasser og realkreditinstitutioner i modsætning til alle andre brancher kan undtages fra lovforslagets forbrugerbeskyttende regler om bl.a. maksimering af morarenten.

Ved aftaler med låneinstitutter bør forbrugeren således ikke kunne afkræves en højere morarente end angivet i lovforslagets § 5.1 de tilfælde, hvor der i perioden før forsinkelsen med betalingen er betalt en højere rente end angivet i § 5, er der tilmed åbnet mulighed for, at den højere rentesats kan anvendes som morarentesats.

Grunde til forsinkelse

En virksomhed, der undlader at betale til tiden, vil som regel foretage et bevidst valg mellem alternative kreditmuligheder for at opnå billigste kredit. Et sådant spekulativt motiv ligger der i almindelighed ikke bag forbrugernes forsinkede betaling. Årsagen til forsinkelse med betalingen hos forbrugerne er derimod typisk forglemmelse eller tabt betalingsevne.

Forglemmelse vil ofte ske i de tilfælde, hvor opkrævningen udsendes meget sent, således at månedens øvrige regninger allerede er betalt, når opkrævningen modtages af forbrugeren. En forsinkelse af denne karakter vil være af kort varighed.

For sen betaling som følge af tabt betalingsevne hænger i de fleste tilfælde sammen med, at familien har været udsat for en alvorlig social begivenhed som f.eks. tab af arbejde og sygdom. Den gældende rentelov bestemmer derfor også, at forbrugeren ikke kan straffes ved for sen betaling, men skal betale de udgifter, der for kreditor er forbundet med forsinkelsen.

I øvrigt bemærkes at eventuelle forbrugere, der bevidst har påtaget sig betalingsforpligtelser, selv om de ikke har haft betalingsevne, typisk vil være i en sådan økonomisk situation, at selv en nok så høj morarente ikke vil tilskynde dem til at betale, og kreditor må som regel afskrive hele skylden.

Det er de samme årsager, der ligger bag en forbrugers eventuelle for sene betaling, hvadenten kreditor er detailhandler, håndværker eller et låne- og pengeinstitut. Der er således ikke i dette forhold nogen særlig begrundelse for, at pengeinstitutter m.v. skal have mulighed for at opkræve en højere morarente end andre erhvervsvirksomheder.

Specielt for så vidt angår pengeinstitutter og andelskasser kan det anføres, at betaling af forbrugernes ydelser ofte sker automatisk ved direkte træk fra forbrugers

lønkonto e.l. Der vil derfor næppe for disse virksomheder i væsentligt omfang være forsinkelse med betaling som følge af forbrugerens forglemmelse.

Pengekravets karakter

Kreditors krav mod den forbruger, der betaler for sent, er uanset branche et pengekrav. Dette krav kan ikke siges at være af anden art eller karakter, fordi pengekravet er betaling for en finansiell ydelse og ikke en vare eller håndværksydelse. Pengekrav fra finansielle virksomheder kan næppe på forhånd siges at være større eller mindre end pengekrav i andre brancher.

For sent betalte pengekrav i den finansielle sektor er typisk rente- og afdragsbetaling på lån, gebyrer for forskellige tjenesteydelser, f.eks. boksudlejning, forvaltning af værdipapirer, finansiell rådgivning, hjemtagelse af realkreditlån etc.

Hvad angår for sent betalte ydelser på lån adskiller disse sig ikke fra for sent betalte ydelser på lån/kreditkøb ydet af detailhandelen eller finansieringsselskaber. Disse sidstnævnte pengekrav er omfattet af lovforslagets § 6, og § 10, stk. 3. Gebyrer for en række tjenesteydelser i den finansielle sektor er typisk betaling for udførelse af et stykke arbejde eller leje af et produkt. Pengekrav vedrørende arbejdsydelser og udlejning i andre brancher er ikke undtaget fra lovforslaget og også omfattet af den gældende rentelov. Undtagelsen af låneinstitutter fra de særlige forbrugerbeskyttelsesbestemmelser i lovforslaget betyder, at brancher som tilbyder helt tilsvarende produkter, stilles ulige i forhold til låneinstitutter. Desuden er låneinstitutternes ydelser ikke af en sådan karakter, at det kan begrunde en undtagelse fra forbrugerbeskyttelsesreglerne.

Kreditors økonomi

Eftersom morarentesatsen i forslag til rentelov er fastsat således, at tabet ved den forsinkede betaling i gennemsnit dækkes, forringes kreditors økonomi ikke, fordi der sker forsinkelse. I de tilfælde, hvor forsinkelsen vedrører et kreditforhold, for hvilket forbrugeren forud for forsinkelsen har betalt en kreditrente, vil en eventuel højere kreditrentesats ifølge lovforslaget tilmed kunne kræves i den periode, som beløbet forsinkes. Kreditor opnår herved en ekstra fortjeneste, idet kreditrentesatsen indeholder en fortjeneste til kreditor. Der synes derfor heller ikke af denne grund at være særlige forhold, som for låne- og pengeinstitutter tilsiger en videre adgang til at forhøje renten.

Det er tilmed således, at låne- og pengeinstitutter har bedre *sikkerhed* i form af pant for deres krav, og/eller de har særlige betalingsordninger, som suppleret med bl.a. aftalemæssige krav om modregningsret etc. på f.eks. forbrugerens indlånskonti, reelt giver dem en beskyttelse og fortrinsret i forhold til andre kreditorer.

Pengeinstitutter m.v. mangler heller ikke midler, hvorved de kan *tilskynde til betaling*. Dels kan lånene opsiges med kort varsel iflg. deres aftaler, pantet kan realiseres, og f.eks. pengeinstitutter kan henvise til forretningsvilkår eller standardaftaler, der næsten undtagelsesvis efter ordlyden berettiger pengeinstitutterne til uden meddelelse til forbrugeren at modregne i ethvert tilgodehavende, forbrugeren har i det pågældende pengeinstitut.

Pengeinstitutters aftalegrundlag

Pengeinstitutterne har i deres almindelige forretningsbetingelser bestemt, at de er berettiget til at opkræve morarente med en sats, som pengeinstituttet selv fastsætter. Ved indgåelse af aftale bliver morarentesatsen ikke angivet som en fast procent eller som et tillæg til f.eks. kreditrentesatsen. I tilfælde af mora er det end ikke almindeligt, at forbrugeren oplyses om, hvilken størrelse morarenten har, og i mange tilfælde er forbrugeren ikke af kontoudskrifter eller ved hjælp af andet bilag i stand til at afgøre, hvor meget der er tilskrevet i morarente, og hvorledes det er beregnet.

Morarenteberegningen synes at ske automatisk, og mange gange oplyses kunden ikke om, at kontoen har været i mora. Det er især uheldigt, hvor morasituationen skyldes pengeinstituttets fejl eller forhold, som forbrugeren ikke har haft mulighed for at have kendskab til, f.eks. forsinkede forsendelser med post og giro.

Som det fremgår, er forbrugeren i en aftaleretlig meget svag position. Hverken på aftaletidspunktet eller ved en senere forsinket betaling oplyses morarentesatsen uopfordret til et bestemt antal procenter.

Trods kraftig kritik af denne urimelige aftaleretlige situation, som ikke er udtryk for en afbalancering af parternes interesser, har pengeinstitutterne ikke ændret aftalerne. Alene af den grund er det væsentligt at sikre, at institutterne er omfattet af forbrugerbeskyttelsesreglerne i renteloven.

Det er i øvrigt Forbrugerrådets erfaring, at pengeinstitutterne systematisk udnytter adgangen til at fastsætte højere morarente end den for andre kreditorer i renteloven hjemlede rente i forbrugerforhold. Dels er det vores opfattelse, at pengeinstitutterne ved forsinket betaling af f.eks. gebyrer for tjenesteydelser anvender en sats, der ligger over rentelovens morarentesats. Dels anvendes ved forsinket betaling af afdrag på lån en højere kreditrente end den for lånet gældende.

Administration af loven

Låneinstitutterne fremførte i forbindelse med tilblivelsen af den gældende rentelov, at det var meget vanskeligt for dem at administrere reglen om, at der ikke i forbrugerforhold kan aftales en højere morarente end diskontoen plus 2% (senere hævet til 6%), idet pengeinstitutterne ikke havde oplysning om, hvorvidt lånene var forbrugs- eller erhvervslån.

Eftersom der ved kreditforhold, hvor der betales en kreditrente, ifølge den gældende rentelov og nærværende forslag til rentelov, åbnes adgang til, at kreditrenten kan anvendes som morarente i tilfælde af for sen betaling, har låneinstitutterne i låneforhold ikke haft behov for at vide, hvorvidt et lån var et forbrugs- eller erhvervslån. Låneinstitutterne har kun dette behov, såfremt det er rimeligt at give dem adgang til at opkræve en højere morarentesats end kreditrentesatsen. Det vil næppe være rimeligt at give en sådan adgang, og det er da heller ikke fremført som begrundelse for låneinstitutternes oprindelige undtagelse fra forbrugerbeskyttelsesreglerne i renteloven.

Det skal endvidere bemærkes, at det er almindeligt, at der anvendes forskellige rentesatser ved forbrugs- og erhvervslån - i reglen således at erhvervslån er billigere end forbrugslån. Pengeinstitutterne har allerede for at kunne prisfastsætte lånene haft behov for disse oplysninger. Det er derfor uforståeligt, hvorfor man anfører ikke at være i besiddelse af disse oplysninger.

Hertil kommer, at en meget stor andel af lånerne er lønmodtagere, hvilket pengeinstitutterne må vide med sikkerhed. Usikkerheden m.h.t., om lånene er forbrugs- eller erhvervslån, er altså stort set begrænset til private erhvervsdrivende. For at opnå en korrekt prisfastsættelse må man antage, at pengeinstitutterne har undersøgt lånets type. Endelig skal det bemærkes, at pengeinstitutterne typisk vil have bedre information om, hvorvidt en ydelse anvendes til erhvervs- eller private formål, end f.eks. en detailhandler, som sælger en vare på kredit. Pengeinstituttet har således ofte længerevarende fast kundeforhold og dermed kendskab til låneren. Det er på den baggrund meget vanskeligt at se, hvorledes administrationen af reglerne kan være vanskeligere for pengeinstitutter end for andre erhvervsvirksomheder.

Morarentens størrelse

Som en anden grund til at undtage lånevirksomhederne fra forbrugerbeskyttelsesreglerne er i bemærkningerne til den nuværende rentelov anført, at Forbrugerombudsmanden ikke var bekendt med misbrug af adgang til at kræve lånerente fra låneinstitutternes side. Hertil kan anføres, at der er forskel på at udtale, at man ikke er bekendt med misbrug, og til at konkludere, at misbrug ikke finder sted.

Så vidt Forbrugerrådet har kendskab til, har Forbrugerombudsmanden således aldrig foretaget en tilbundsående undersøgelse af morarentens højde i pengeinstitutter. Da det ydermere er således, at forbrugerne ikke oplyses om morarentens størrelse, hverken ved indgåelse af aftalen, eller når forbrugeren er forsinket med betaling, og da det i øvrigt kan være meget vanskeligt at se, hvor meget der er betalt i morarente, fordi det indgår i et samlet renteudgiftsbeløb på kontoudskriften, vil mange forbrugere slet ikke være vidende om størrelsen af morarenten. Det kan således ikke forventes, at forbrugerne selv klager over forholdet.

Offentlige tilsyn

Der er ved undtagelse af låneinstitutterne endvidere lagt vægt på, at de er omfattet af offentligt tilsyn, idet man bemærker, at dette tilsyn kan give en vis sikkerhed mod misbrug af adgangen til at kræve morarente.

Heroverfor kan anføres, at den altovervejende del af Tilsynets ressourcer anvendes til at kontrollere institutternes soliditet. Der foreligger Forbrugerrådet bekendt ingen offentliggjorte undersøgelser om morarenteforhold fra Bank- og Sparekassetilsynet. Det er dog muligt, at Tilsynet med banker og sparekasser har behandlet en eller flere konkrete klager over morarenten, men i betragtning af, at Tilsynet officielt har tilkendegivet, at f.eks. priskontrolspørgsmål kun undersøges i et ret begrænset omfang, og i betragtning af at Tilsynet ikke generelt har tilkendegivet, hvad der må anses for god pengeinstitutsik på dette område, kan det næppe forventes, at Tilsynet ved morarentespørgsmål i højere grad er i stand til at foretage kontrol, end hvad der måtte være gældende for den øvrige del af erhvervslivet, som dels er omfattet af Monopoltilsynets tilsyn, dels af Forbrugerombudsmandens virksomhed.

Endelig skal bemærkes, at en undtagelse fra bestemmelsen om maksimering af morarenten i forbrugerforhold typisk vil føre til, at myndighederne vil tillade en noget højere rentesats, før der gribes ind og fastslås misbrug. Tilsyn på området kan derfor ikke sikre, at låneinstitutterne holder sig inden for samme rammer som de øvrige virksomheder, der er omfattet af lovens forbrugerbeskyttelsesregel.

Sammenfattende

Der er ikke sådanne særlige forhold i låneinstitutter, at det kan begrunde, at disse virksomheder i modsætning til det øvrige erhvervsliv kan undtages fra rentelovens forbrugerbeskyttende regler om maksimering af morarenten m.v. Årsagen til forsinkelse med betaling er den samme uanset erhverv. Karakteren af ydelser fra låneinstitutter, hvadenten der er tale om rene tjenesteydelser eller lån, svarer ganske til ydelser fra andre erhverv. Forbrugerbeskyttelsesreglerne i renteloven er udformet således, at kreditors økonomi ikke forringes som følge af forsinket betaling, tværtimod vil man kunne få en vis merfortjeneste. Låneinstitutterne har endvidere typisk en større sikkerhed i form af pant eller kaution, eller har i øvrigt på grund af betalingsmåden ved automatisk overførsel fra lønkonto til f.eks. lån en betydelig sikkerhed for rettidig betaling. Herudover betinger pengeinstitutterne sig en vidtgående ret til at modregne i andre tilgodehavender i pengeinstituttet.

I øvrigt giver pengeinstitutternes opsigelsesregler for lån en efter ordlyden vidtgående ret til at opsiges med kort varsel, mens andre virksomheder ved kreditkøb af hensyn til beskyttelse af forbrugerne ikke kan sige op med kort varsel. Generelt er låneinstitutterne betydeligt bedre stillet m.h.t. at sikre betaling rettidigt, at sikre deres fordringer, og at tilskynde til betaling.

Det gælder tilsvarende, at låneinstitutterne har mindst lige så gode om ikke bedre muligheder for at administrere bestemmelsen om beskyttelse af forbrugerne, ikke mindst da prissætningen af deres egne produkter i vid udstrækning hviler på en differentiering af erhvervs- og forbrugslån.

Den konkrete administration af tilsynsvirksomheden på området tyder ikke på, at der i nogen særlig grad føres et tilsyn med morarentens højde. Dertil kommer, at indgreb mod morarentens højde ikke kan forventes undtagen i tilfælde, hvor den er betydeligt højere end den maksimale morarentesats ifølge renteloven. Tilsynet må således opfatte undtagelsen af låneinstitutterne i renteloven som et udtryk for, at der i disse virksomheder kan være en højere morarente.

Da der således næppe kan siges at være nogle grunde, som tilsiger, at specielt låneinstitutter skal have en højere rente ved forsinket betaling end andre, da det tværtimod er sådan, at disse låneinstitutter har en fortrinsstilling i forhold til andre kreditorer, og da pengeinstitutterne aftalemæssigt betinger sig en ubegrænset og ensidig ret til at pålægge morarente, som de tilmed ikke på samme tid forpligter sig til at oplyse, forekommer det velbegrundet at lade disse virksomheder omfatte af lovforslagets forbrugerbeskyttelsesregler.

Ravns notat vedrørende en bestemmelse om maksimal kreditrente i forbrugerforhold

1. Urimelige kreditrenter

Et mindretal (Ravn) finder, at der er behov for at lægge et loft over kreditrenten i forbrugerforhold. Der sker således et omfattende misbrug i forbindelse med opkrævning af rente ved f.eks. kreditkøb og kontokreditter. Renteloven bør derfor suppleres, så der ikke kun lægges loft over renten ved for sen betaling, men også sker en maksimering af den rente, som kan kræves ved långivning til private forbrugere.

Forbrugerrådet står ikke alene med den opfattelse, at der i forbrugerforhold opkræves urimeligt høje renter. I "Konsumenten i samhället, Rapport från det andra nordiska konsumentforskningsseminariet", Stockholm 1978, peger nuværende departementschef Ole Zacchi således s. 102 på, at der bliver opkrævet "meget høje afbetalingsrenter", "især i de brancher, hvor afbetalingskøbene er meget udbredte". Det hedder videre: "... i 1972 blev der i automobilbranchen i gennemsnit opkrævet en afbetalingsrente på 22 pct. p.a., mens den i boligudstørsbranchen lå på 15 pct. og i radio- og TV-branchen på ikke mindre end 27 pct. p.a. Tages der hensyn til kontantrabatter m.v., bliver rentesatserne i de to sidste brancher sågar 20 og 30 pct. p.a. I betragtning af, at tab på de nødlidende kontrakter i alle disse brancher lå på omkring 1 pct. p.a., og at man på dette tidspunkt havde en udlånsrente i pengeinstitutterne på omkring 11 pct. p.a., er der oplagt tale om helt urimeligt høje afbetalingsrenter..."

I Juristen 1985 s. 62 f anfører professor Børge Dahl under henvisning hertil og til forholdene i Vesttyskland, hvor der er fast retspraksis for som udgangspunkt at anse en rente på mere end det dobbelte af en pengemarkedsrente ("Schwerpunktzinssatz der Deutschen Bundesbank" udregnet som gennemsnittet af den rente et udsnit af pengeinstitutter m.v. opkræver for ratekreditter mellem 2.000 og 5.000 DM med en løbetid mellem 12 og 24 mdr. og tilsvarende for ratekreditter mellem 5.000 og 10.000 DM med en løbetid mellem 24 og 48 mdr.) som urimelig, medmindre der foreligger særlige forhold, at "det turde være på høje tid, at domstolene på eget initiativ særligt i udeblivelsessager og fogedsager, får bygget en praksis op, hvorefter der ikke i forbrugerforhold kan aftales en kreditrente, som er højere end et vist maksimum relateret til samfundets almindelige renteniveau, medmindre dette i det enkelte tilfælde godtgøres at være rimeligt begrundet i særlige forhold."

I denne forbindelse skal også henvises til dommer H. Rosenmeier i Juristen 1984, s. 136 f: "Diskontoen er nu 7%, og pengeinstitutternes udlånsrenter ligger formentlig fra ca. 11 til ca. 16%, for overtræksrenter vist op til omkring 20%. Jeg er ikke bekendt med, hvilke renter der for tiden typisk aftales i afbetalingskontrakter og for konti i kontoringe o.l. I hvert fald til fornyelig synes aftalte renter på op mod 3% pr. måned

ikke at have været usædvanlige, dvs. svarende til op mod 36% pr. år eller - hvis der foretages rentetilskrivning - efter omstændighederne væsentligt mere. Stævninger med rentepåstande på f.eks. 2,5 % pr. måned, byggende på en gyldig renteaftale, indgår stadig til retterne. Jeg er tilbøjelig til at mene, at tiden nu er ved at være inde til, at retterne tager fat på spørgsmålet om tilsidesættelse af gyldige renteaftaler. Dette gælder ikke mindst i sager, hvor sagsøgte er udeblevet. Der burde formentlig i retspraksis arbejdes med en vejledende overgrænse for, hvilke gyldigt aftalte renter der uden videre accepteres uden nærmere dokumentation for de risikokalkuler, der ligger bag renteaftalen. Det ville være hensigtsmæssigt med en generel faglig debat om dette spørgsmål og om, hvor den vejledende overgrænse i givet fald skulle lægges. Ville f.eks. en vejledende overgrænse på diskontoen gange 3,5 p.t. ca. 25% p.a. være rimelig?"

2. Nyere undersøgelser

Et stort antal undersøgelser gennemført af Forbrugerrådet i de sidste 10 år har vist, at kreditrenten kan være meget høj, samt at den høje kreditrente forlanges af virksomheder med en betydelig markedsandel.

I perioden juni 80 - juni 82 gennemførte Forbrugerrådet fire undersøgelser af kreditkøb i forskellige brancher. I undersøgelsen svingede den effektive rente fra ca. 22% og op til mellem 45 og 60%. I samme periode var den effektive kassekreditrente i pengeinstitutter i almindelighed ikke højere end 20 - 25%.

I 1980 offentliggjorde Monopoltilsynet (Prisinformation 1. sep. 1980) en undersøgelse, der viste, at prisen på kreditten i de dyreste butikker var 2-3 gange så høj som prisen i de billigste.

En undersøgelse af kontokøb, som Monopoltilsynet foretog i 1982, viste, at 54% af de eksterne kontoordninger (kontoringe, hvor flere selvstændige butikker er tilsluttet) havde effektive renter over 30%, mens det for de interne kontoordninger (f.eks. Stormagasinerne) var 15%, som havde effektive renter over 30%.

I 1983 og 1984, hvor renteniveauet i Danmark generelt var faldet betydeligt, gennemførte Forbrugerrådet to undersøgelser, hvor den effektive rente varierede mellem 23 og 43%, og det må antages, at den effektive kassekreditrente i pengeinstitutter har været maks. 20%.

Ved en undersøgelse fra september 1986 på kortvarige kontokreditter og små forbrugslån i pengeinstitutter fandt Forbrugerrådet effektive renter på 14 - 38, mens den effektive kassekreditrente til erhvervsformål skønsmæssigt har ligget under 15%.

Generelt har der været en betydelig spredning i renten for forbrugerkreditter og lån. De dyreste kreditter har tilmed været meget dyre i forhold til f.eks. kassekreditrente til erhvervsformål.

3. Konkurrencen

Konkurrencen har ikke kunnet sikre rimelige priser. Uigennemskueligheden i renteberegningen og forbrugernes begrænsede muligheder for at påvirke vilkårene i standardkontrakter har betydet, at en række forbrugere enten ikke har været vidende om kostbarheden af lånene eller har måttet opgive at finde fordelagtigere indkøbsmuligheder.

Selv med en mere skærpet konkurrence, som vi f.eks. har oplevet for bilkreditter i slutningen af 85 og begyndelsen af 86, har der været virksomheder, som fortsat har krævet en urimelig høj rente. Tilsvarende konstaterer Forbrugerrådet løbende, at enkelte virksomheder har helt extreme effektive renter, nogle gange over 100% p.a.

Der sælges altså til urimeligt høje renter, og i visse brancher er disse høje renter meget udbredte. På den baggrund er der behov for ad lovgivningens vej at maksimere renten.

4. Kreditgivers omkostning og fortjeneste

Eftersom den rente, hvortil kreditgiver kan låne penge, ligger væsentligt under de højeste rentesatser, forbrugeren må betale for kreditten, synes der at være baggrund for en endog betydelig fortjeneste på forbrugskreditter. Ifølge den tidligere omtalte undersøgelse af kontoordninger foretaget af Monopoltilsynet i 1982, var tabene på sådanne ordninger 1% i interne kontoordninger og 2,4% i externe ordninger. Det er altså ikke tabene, som kan begrunde de ekstremt høje renter.

5. Forholdet til den maksimale morarente

Den nuværende rentelov og udvalgets forslag til ny rentelov tillader en højere rentesats ved forsinket betaling end den maksimale morarente i de tilfælde, hvor der før forsinkelsen har været ydet en kredit til en højere rentesats (kreditrenten). I disse tilfælde kan den højere kreditrentesats også beregnes ved den forsinkede betaling. En urimelig kreditrente har herved kunnet videreføres ved forsinkelsen. Ofte vil denne urimelige rente i sig selv væsentligt have bidraget til forsinkelsen med betalingen, og videreførelsen af den højere rente fører i realiteten til, at forbrugeren væsentlig får forringet sine muligheder for at komme ud af sin gæld. En maksimering af kreditrenten vil derfor i sig selv føre til færre tilfælde, hvor forbrugeren ikke kan klare betalingerne, og samtidig må det antages, at forbrugerne, som ikke har kunnet overholde betalingstiden, i et vist omfang får forbedret mulighederne for at tilbagebetale gælden.

6. Ordningens udformning

Maksimum for kreditrenten bør på samme måde som maksimum for morarenten fastlægges som et tillæg til diskontoen. Når der ikke alene foreslås et multiplum af diskontoen, skyldes det, at diskontoændringer ikke fører til tilsvarende ændringer i virksomhedernes omkostninger. Det vil derfor være urimeligt at multiplicere diskontoændringen. Der foreslås en maksimalrente på diskontoen $\times 2$ som udtryk for prisen på lån af pengene + et fast tillæg på 11% til dækning af administration m.v., for tiden i alt 25%.

Ideelt set burde maksimalrenten være beregnet som den effektive rente, dvs. de samlede kreditomkostninger sat i forhold til den ydede kredit. Da der endnu ikke er pligt til oplysning om den effektive rente ved forbrugerkreditter, foreslås, at maksimalrenten skal være den højest tilladte årlige nominelle rente.

Når det allerede vedtagne EF-direktiv om forbrugerkreditter træder i kraft, skal forbrugerne oplyses om den effektive rente. Efter dette tidspunkt forudsættes det, at maksimalrenten skal være den højest tilladte årlige effektive rente.

En maksimering af kreditrenten på denne måde indebærer, at der i forbrugerforhold efter markedsføringslovens § 8a skal tages en kreditrente på mindst 11%, og at der efter renteloven ikke må tages mere end 25%. Inden for dette spektrum er der god plads til via konkurrence at yde kredit til forbrugere på kommercielle vilkår med fortjeneste.

Da der kan tænkes tilfælde, hvor en højere kreditrente i kraft af særlige forhold (kredittens størrelse og løbetid samt risikoen m.v.) kan være rimelig, vil det formentlig, i hvert fald i første omgang, være acceptabelt at udforme regelen således, at der kan aftales en højere kreditrente, hvis den erhvervsdrivende kan godtgøre rimeligheden heraf i det enkelte tilfælde.

